

FELSEFENİN KONUSU VE BİLGİ TÜRLERİ

Felsefe, insanın evreni, toplumu, kendini ve yaşamını anlama ve açıklama amacıyla yaptığı etkinliklerden biridir. Bu konularda sorular sorar, sistemli ve genel açıklamalar yapmaya çalışır.

Tıpkı felsefe gibi bilim, sanat ve din de evreni ve insanı konu edinir. Ancak konularına yaklaşımları, yöntemleri ve açıklama tarzları farklıdır. Böylece ortaya birbirinden farklı bilgi türleri ortaya çıkar. Felsefi bilgi, bilimsel bilgi, sanat bilgisi ve dini bilgi gibi.

Felsefi bilgi nedir? Ona nasıl ulaşılır? Felsefenin diğer etkinliklerden farkı nedir?

Bu sorulara cevap vermeden önce **felsefenin doğuş dönemlerini** kavramak yararlı olacaktır:

- Hangi kültür basamağında olursa olsun her toplumun evrenle ilgili tasarım ve bilgileri vardır. Felsefe doğmadan önce, dünya birtakım dini tasarımlarla-mitoslar, efsanelerle-açıklanırdı. Bunlar bilinçsiz olarak çalışan ve yaratan kolektif hayal gücünün ürünü idiler. Oldukları gibi kabul edildiler. Kuşku duyulmadan inanıldılar ve gelenekle kuşaktan kuşağa aktarıldılar. "Bu evren nereden gelir, nereye gider?" "Bu dünyada insanın yeri ve yazgısı nedir?" gibi sorulara verilen cevaplar bir inanç düzeyinde kaldı. Ancak insanlık tarihinde öyle bir an geldi ki; bu yanıtlar insana yetmez oldu. İnsan artık dini açıklamalara gözü kapalı inanmıyor, kendi akıl süzgecinden geçiriyordu.
- Felsefe doğmadan önce dini tasarımların dışında bu dünyayla ilgili başka bilgiler de vardı. Bunlar insanoğluna yararlı pratik-teknik bilgilerdi; insanın doğa olaylarına az ya da çok egemen olmalarını sağlıyordu. Tek tek kişilerin ya da kuşakların kendi deneyimlerinin, doğa üzerinde pratik amaçlar açısından düşünmelerinin ürünü idiler. Ancak insanlık tarihinde gene öyle bir an geldi ki; bunlar da insana yetmez oldu. İnsanoğlu bir fayda sağlamak için değil, yalnızca bilmek için bilmek, bilme merakını gidermek istedi. İşte "bilme sevgisi", "bilgelik sevgisi" anlamına gelen felsefe böyle doğdu.
- Tüm bu gelişmeler insanlık tarihinde ilk kez M.Ö. 6. yüzyılda Antik Yunan'da görüldü. Bu tesadüf değildi. Toprağa yerleşmiş, yaşamını sürdürmek için daha az çalışmak zorunda kalan ve refah dönemi yaşayan bu bölgede başka kültürlerin insanlarıyla ilişkiler de yoğundu.

BİLGİ VE TÜRLERİ

Bilgi, bilmek isteyen varlık (özne ya da süje) ile bilinmeye çalışılan varlık (nesne ya da obje) arasında bir ilişkidir. Bu ilişki sonucu özne bilgi sahibi olur.

Özne nesneye yönelir. Bu yönelmede duyu organları ve akıl gibi iki temel araç kullanır. Çevresindeki nesne ya da olaylarla ilişki kurar; onları tanır, onların bilincine varır. Demek ki bilgi, amaçlı bir faaliyetin sonucunda oluşur.

İnsan çok boyutlu bir varlıktır ve farklı amaçlara yönelik farklı bilgiler edinir. Gündelik bilgi, teknik bilgi, dini bilgi, sanat bilgisi, bilimsel bilgi ve felsefi bilgi gibi.

Bu bilgiler arasındaki temel farklar şu noktalardan kaynaklanır:

- 1-Farklı insani ihtiyaçları +karşılamaları
- 2-Öznenin nesneye yöneliş tarzları (yöntemleri)

GÜNDELİK BİLGİ (Empirik Bilgi-Sağduyu Bilgisi)

- *Gündelik hayatta, gündelik deneylerimizle elde edilir.*
- *Bilinçli ve sistemli bir araştırma sonucu elde edilmez. Neden –sonuç ilişkileri gelişigüzel kurulur.*
- *Amaç pratik ihtiyaçları kolaylıkla ve kısa yoldan karşılamaktır.*
- *Sübjektiftir (öznelidir). Kesin değildir. Örneğin; ateşin yaktığı, bulut olmadan yağmurun yağamayacağı ile ilgili bilgilerimiz.*

DİNİ BİLGİ

- Genel olarak din, her şeyi yaratan veya yöneten doğaüstü bir varlığa inanma anlamına gelir. Dinsel bilgi, bu doğaüstü varlığın insanlara ilettiği mesajlar ve bu mesajlar bağlamında oluşturulan bilgidir.
- Kaynağında inanç ve mutlak iman vardır.
- Kayıtsız şartsız kabul edilir. Bu yüzden dogmatiktir; değişmez, gelişmez, eleştiriye kapalıdır.
- Mensupları için geçerlidir.
- İbadet biçimleri ve davranış kuralları ile insanın pratik yaşamını da düzenler.

TEKNİK BİLGİ

- Kendisine dayanılarak bir ürünün üretilebileceği bilgidir. Amaç anlamak değil; üretimdir, pratiktir. Örneğin; bir elbisenin nasıl dikileceğini veya bir köprünün nasıl yapılacağını gösteren bilgiler teknik bilgilerdir.
- Eğer tekniğin temelinde bilimsel bilgi olursa, bilime dayalı teknik (teknoloji) adını alır. Teknoloji teoriyi pratiğe dönüştürür. Bilim ile teknoloji arasında karşılıklı etkileşim vardır.

SANAT BİLGİSİ

- Teknik gibi bir yaratma faaliyeti olarak ortaya çıkar. Ancak yararlı araçlar üretmeyi değil, güzellik yaratmayı içerir.
- Ürünleri somuttur ve tektir (biriciktir): resim, şiir, heykel, roman gibi.
- Sanat bilgisi, sanatçı ile onun yöneldiği nesne arasındaki ilişkinin sonucunda ortaya çıkar.
- Güzelliklerin yaratılması sürecinde söz konusu olan ilkelerin bilgisidir.
- Özneldir. Çünkü sanatçı nesneyi kendi bakış açısından görür ve kendisine göre ifade eder.
- Yetenek, hayal gücü ve yaratıcılık gerektirir.
- Sanat eseri, karşısındaki kişinin manevi yönüne ve güzellik duygusuna hitap eder. Eserlerdeki güzellikler ise doğal olmayan yani yaratılan güzelliklerdir.

BİLİMSEL BİLGİ

- **Bilimsel yöntemlerle elde edilen ve doğruluğu bilimsel ölçütlerle gösterilebilen objektif bilgilerdir.**
- **Nedenlerin bilgisidir. Deterministtir. (Belirlenimcidir).**
Bilim, “aynı koşullar altında aynı nedenlerin aynı sonuçlara yol açtığını” varsayım olarak kabul eder ve temel amacı bu nedenleri bulmaya çalışmaktır.
- **Kesindir.**
Ama bu kesinlik mutlak bir kesinlik değildir. Daha iyi bir açıklama olduğunda, yerini ona bırakır. Örneğin, Einstein’ın açıklaması Newton’un açıklamasına göre daha iyi bir açıklamadır.
- **Nesneldir (Objektiftir).**
Herkesçe kabul edilen yöntemlerle elde edilir ve ortak denetime açıktır.
- **Evrenseldir.**
Tüm dünyada kabul görür ve insanlığın ortak ürünüdür.
- **Olguya dayanır.**
Olgu; olup biten, var olan, gözlem konusu yapılan şeydir. Pozitif bilimler olgulardan yola çıkarak bilgilerine ulaşır ve bilgilerin olgular tarafından doğrulanması gerekir.
- **Seçicidir.**
1- Her bilim ele aldığı konuyla kendini sınırlar.
2- Her bilim sonuç alabileceği konuları ele alır.
- **Aklın ve mantığın ilkelerine dayanır.**
Çelişkiden uzak, tutarlı düşünme kurallarına dayanır.
- **Geneldir.**
Tek bir olayın açıklamayı değil, aynı türden olayların ortak açıklamasını (bilimsel yasaları) hedefler.

- **Kendini düzeltici ve yenileyicidir.**
Eleştiriye açıktır.

- **Birikimli ilerler (Kümülatiftir).**

Bir bilimsel çalışma, kendisinden önceki çalışmalara dayanarak ve onu geliştirerek ilerler.

- **Düzenli ve sistemlidir.**

Bilgilerin basitten karmaşığa ilişkilendirildiği ve mantıksal düzenliliğin bulunduğu bir yapıdır.

- **Öngörude (Öndeyide) bulunur.**

Olayların gelecekte olabilme koşullarını önceden söyler; geleceğe ilişkin kestirimlerde bulunur. Örneğin; her hava tahmin raporu bir öndeyidir.

BİLİMLERİN SINIFLANDIRILMASI

a) Formel Bilimler (İdeal-Aksiyomatik Bilimleri)

Mantık ve matematik gibi bilimlerdir.

Konuları gerçekte var olmayan ideal veya tasarımsal varlıklardır. Dolayısıyla dış dünyadaki varlıklarla ilgili bilgi vermezler.

Bilgi veya önermeleri içerikle değil, biçimle ilgilidir. Zihindeki ilişkilerle ilgilidir.

Doğruları içeriksel - olgusal değil; biçimsel – formeldir.

Tümdengelim (dedüktif) yöntemini kullanırlar.

Tümdengelim; daha önceden elde edilmiş genel bir ilke ya da bilgiye dayanarak özel ve belirli bir olayın bilgisine ulaştıran sonuç çıkarmadır.

b) Pozitif (Olgusal) Bilimler

Olgulardan yola çıkan ve olguları açıklayan bilimlerdir.

1) Doğa Bilimleri (Deneysel Bilimler)

Fizik, kimya, biyoloji, astronomi gibi bilimlerdir. Konusu doğa; doğadaki olaylar veya olgulardır.

En temel yöntemleri; deney ve gözlemdir.

Tüm yöntemleri kullansalar da asıl olarak tümevarımla bulguları evrensel yasalara dönüştürmeyi temel alırlar.

Tümevarım; tek tek olgulardan hareket ederek, genele ilişkin bir bilgi elde etme yöntemidir.

2) Toplumsal Bilimler (İnsan Bilimleri)

Sosyoloji, tarih, antropoloji, ekonomi gibi bilimlerdir. İnsan etkinliklerini incelerler.

Deney yöntemini kullanma alanları sınırlıdır. Gözlem, arşiv, veri araştırma, anket, monografi gibi yöntem ve teknikler kullanırlar.

Doğa bilimlerine göre daha az kesin yasalara ulaşırlar. Konuları doğa bilimlerinin konularına göre daha karmaşık bir yapıya sahiptir ve deney gibi yöntemlere uygun değildir.

FELSEFİ BİLGİ

- **Araştırmaya dayanan bir çabanın ve eleştirel bir tavrın sonucu ortaya çıkar.**

Felsefe, sürekli bir soru sorma, sorgulama, verilen yanıtları akıl süzgecinden geçirme etkinliğidir.

- **Genelleyici, birleştirici ve bütünleştirici bilgidir. Tam birleştirilmiş bilgidir.**

Felsefe tüm bilgi türlerinden ve onların sonuçlarından yararlanır, ama aynı zamanda bu bilgi türlerini kapsayan ve kuşatan yanıtlar vermeye çalışır. *Örneğin; biyoloji canlı varlığı, psikoloji canlı varlıkların davranışlarını (insan ve hayvan dav.), fizik fiziksel olayları vb. incelerken; felsefe 'bir bütün olarak varlığı' konu edinir.*

- **Düzenli ve sistemli bilgidir.**

Bu iki açıdan böyledir:

- a) Birlik ve bütünlüğü olan bir dünya görüşü oluşturmaya çalışır.
- b) Mantık ilkelerine uygun ve tutarlı bir sistem kurmaya çalışır.

- **Yığılan (kümülatif) bir bilgidir.**

Filozoflar aynı probleme yeni ve farklı çözümler ararken eski görüşlerden yararlanır. Böylece birbirine eklenen, tutarlı bütünlükler oluşur. Ama bu bilimdeki gibi bir ilerlemeyi göstermez. Örneğin; Antikçağ'da ortaya atılan bir felsefe problemi bugün hala tartışılabilir durumdadır.

- **Kesin değildir.**

Filozoflar farklı bakış açıları, mizaçları, yaratıcı zekâları ve içinde yaşadıkları çevre, toplum ve çağın farklı etkileriyle aynı konuda farklı sonuçlara ulaşırlar. Felsefi bilgi, bilimsel bilgi gibi doğruluğu açıkça saptanabilen önermelerden oluşmaz.

- **Sürekli ve kesintisiz bir araştırma sonucu elde edilir.**

Felsefede olmuş bitmişlik yoktur. Her zaman farklı yönleri düşünmek, araştırmak ve geliştirmek felsefenin bir özelliğidir.

- **Evrenseldir.**

İnsan yaşantısına giren her şey felsefenin konusudur. Soruları evrenseldir; ama yanıtlar değişir ve bireysel olarak kabul görülür.

- **Akılcı bilgidir.**

Akla dayanan bir araştırma ve soruşturmanın sonucudur. Çelişkisiz, tutarlı; mantıklı bilgidir.

FELSEFENİN ANA ALANLARI VE ANA SORULARI

BİLGİ FELSEFESİ (EPİSTEMOLOJİ)

- Bilgi nedir?
- Doğru bilgi mümkün müdür?
- Doğru bilginin kaynağı nedir?
- Doğru bilginin sınırları / ölçütü nedir?

VARLIK FELSEFESİ (ONTOLOJİ)

- Varlık nedir?
- Varolan şeyler neden meydana gelir?
- Madde dışı varlık var mıdır?
- Varlığın ana özellikleri nelerdir? vb.

DEĞER FELSEFESİ (AKSİYOLOJİ)

a) Ahlak Felsefesi (Etik)

Konusu ahlak ve ahlaka ilişkin değerler; iyilik kötülük, adalet, sorumluluk, erdem, dürüstlük vb.'

- Vicdan bizde doğuştan mı bulunur?
- Ahlaksal eylemlerimizde özgür müyüz?
- Hangi eylemlerimizden sorumlu tutulmalıyız?
- İyi ve kötü nedir?
- Adalet ne demektir?

b) Sanat Felsefesi / Estetik

Konusu sanat, estetik ve bunlara ilişkin değerlerdir.

- Sanatın kaynağında ne vardır?
- Sanat eseri nasıl oluşur?
- Güzellik nedir?
- Estetik haz nedir? vb.

METAFİZİK

Felsefenin en genel alanı sayılır. İnsan aklının bilinmeyen ve doğaötesi konularla ilgili sorularını konu edinir: Tanrı, ruh, ölümsüzlük, evrenin kökeni vb.

- Evrenin varlığı belirli bir amaca mı dayanır?
- Evrende yalın olarak varolan bir şey var mıdır?
- Evrenin bir başlangıcı ve sınırı var mıdır? Evrende ya da evrenin dışında mutlak olarak zorunlu bir varlık var mıdır?

Bunların dışında özel alanlarla ilgili felsefe dalları vardır:

*Bilim felsefesi,
Din felsefesi,
Siyaset felsefesi,
Eğitim felsefesi,
Toplum felsefesi,
Hukuk felsefesi vb.*

FELSEFENİN KONUSU – BİLGİ TÜRLERİ

TEST A

1. İnsanı insan yapan en önemli özelliklerden birisi kendini, kendisini çevreleyen dünyayı, içinde yaşadığı toplumu tanımak ve bilmek istemesidir. Felsefe bu isteği karşılama çabasıdır. Aristoteles "Bütün insanlar doğal olarak bilmek ister" der. Ona göre bunun en açık kanıtı; insanların duyularını kullanmaktan, örneğin görmekten, işitmekten vb. duydukları zevktir.

Yukarıda, felsefenin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Evrensel soruları araştırması
- B) Ön plandaki sorularının ve cevaplarının çağa ve kişiye bağlı değişmesi
- C) En genel ve bütüncü bilgiyi amaçlaması
- D) Sistemli ve düzenli bilgidен oluşması
- E) İnsanın bilme merakını gidermesi

2. Ne zaman insanoğlu dini açıklamalara gözü kapalı inanmaktan vazgeçip, dünyayı kendi gözüyle görmeye, bilgileri kendi akıl süzgecinden geçirmeye başladı; felsefe boy vermeye başladı.

Yukarıda felsefenin hangi özelliği dile getirilmektedir?

- A) Bütüncülüğü
- B) Özneliği
- C) Eleştirelciği
- D) Sistemliği
- E) Genelliği

3. Gündelik bilgi, günlük deneyimlerle olaylar arası benzerlik ve tekrarlara bakarak neden-sonuç ilişkilerinin gelişigüzel kurulduğu bilgi türüdür. Oysa bilimsel bilgi herkesin denetleyebileceği ve geçerli nesnel yollarla elde edilir.

Yukarıdaki parça, iki bilgi türünü aşağıdakilerden hangisine göre karşılaştırmaktadır?

- A) Karşıladıkları ihtiyaçlar
- B) Doğruluk dereceleri
- C) Elde ediliş yöntemleri
- D) Doğrulanma biçimleri
- E) Tarihsel gelişimleri

4. Aşağıdakilerden hangisi, gündelik bilgi ile teknik bilginin ortak özelliklerinden biridir?

- A) Yaşamı kolaylaştırmaya yönelik olma
- B) Nedenlerin bilgisi olma
- C) Sistemli olma
- D) Evrensel olma
- E) Nesnel olma

5. "İnsan aklının hiçbir zaman erişemeyeceği ve kavrayamayacağı ilahi yaratıcının emirlerinin tartışılması söz konusu olamaz; ona ancak inanılır ve ona göre yaşanır"

Bir din adamının bu sözlerinden yola çıkarak, dini bilgi ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi söylenemez?

- A) Nesnel yöntemlerle elde edilmesi
- B) İnsanın pratik yaşamını düzenlemesi
- C) Dogmatik olması
- D) Doğüstü bir varlığın mesajlarını iletmesi
- E) İnanca dayanması

6. Sosyolojide A ailesinin köyden kente göç etmesi ile ilgileniliyorsa; bu, göç olgusunu neden – sonuç ilişkileri içinde açıklamak içindir. Sosyoloji de bir bilim olarak yasalara ulaşmayı amaçlar.

Parça, bilimin hangi özelliğini dile getirmektedir?

- A) Eleştirel olmasını
- B) Birikerek ilerlemesini
- C) Mantıksal tutarlılığını
- D) Geneli aramasını
- E) Nesnelliğini

7. Aşağıdakilerden hangisi, bilimsel bilgi ve felsefi bilginin ortak özelliklerinden sayılamaz?

- A) İnsanın anlama isteğini ve merakını gidermek
- B) Nesnel olmak
- C) Düzenli ve sistematik olmak
- D) Akıl ve mantık ilkelerine uygun olmak
- E) Eleştirel bir tavrın ürünün olmak

8. Aşağıdakilerden hangisi, felsefeciden çok, bilim adamını ilgilendiren bir sorudur?

- A) Her şeyin bilgisine ulaşılabilir mi?
- B) Dünyada varlıkların özü nedir?
- C) Başka gezegenlerde yaşam var mıdır?
- D) Bir bilginin doğruluğunun ölçütü nedir?
- E) Güzelliğin kriterleri nelerdir?

9. Felsefi bilgi, diğer bilgi türlerinin ortaya koydukları bilgileri de konu edinir; hepsini kuşatan, en kapsamlı genel bilgiye ulaşmaya çalışır.

Parçada, felsefi bilginin hangi özelliği dile getirilmektedir?

- A) Tam birleştirilmiş bilgi olması
- B) Öznel olması
- C) Tutarlı bütünlüğe sahip olması
- D) Yığılan ama ilerlemeyen bilgi olması
- E) Kesintisiz bir soruşturma olması

10. "Bütün A'lar B ise,
Bütün B'ler C ise;
Bütün A'ların C olması zorunludur."
Mantık, bu türden doğru ve geçerli akıl yürütme tarzlarını ve kalıplarını konu edinir. Yukarıdaki çıkarımda A, B ve C' nin yerine ne koyarsanız koyun; bu çıkarım her koşulda geçerli olacaktır **Buna göre, formel bir bilim olan Mantık için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) Akıl ilkelerine dayanır.
- B) Doğru ve tutarlı düşünme kurallarını ortaya koyar.
- C) Sonuçlarının doğruluğu, gerçekliğe uygunluğuna bağlıdır.
- D) Tümdengelim yöntemini temel alır.
- E) Önermelerin içeriği ile değil, biçimiyle ilgilenir.

11. "Felsefe için kendiliğinden apaçık bir olgu yoktur. Her şey problem niteliğindedir. Her cevap yeni bir sorunun başlangıcı olur. Son söz hiç söylenmeyecektir felsefede."
Parçada, felsefenin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Tam birleştirilmiş bilgiyi araması
- B) Sistematik ve düzenli olması
- C) Öznel bilgiler ortaya koyması
- D) Kesintisiz ve eleştirel bir araştırma olması
- E) Yığılan ama ilerlemeyen bilgi ortaya koyması

12. Amerika'da pragmatist felsefenin, İngiltere'de empirizmin, Fransa'da rasyonalizmin, Almanya'da idealist ve kurgusal metafiziğin etkin olması anlaşılır bir şeydir. Filozofları toplumun ortak düşünme özelliklerinden ayrı düşünmek gerçekçi olmaz.
Yukarıdaki parça, aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Felsefi akımlar, çağın koşullarından etkilenir.
- B) Filozoflar içinde yaşadıkları toplumların düşünce dünyalarının öncüleridir.
- C) Her toplumsal dönüşüm, yeni bir felsefi bakış tarzına yol açar.
- D) Felsefi akımlar, toplumun dönüşüme uğratılmasında önemli işlevlere sahiptirler.
- E) Filozof, kendi toplumunun ürünüdür.

13. Victor Hugo'nun "Sefiller" romanının baş kahramanı Jean Valjean yoksuldu, işsizdir ve hırsızlık yapar; nedenleri bir yana çeşitli suçlar işler. Hapisten çıktığı o soğuk gecede perişan bir halde kentin rahibine sığınır. Sabaha doğru ise gümüş takımını çalar ve kaçır. Yolda bir polis yakalar onu ve rahibe getirir. Yalan söylememesiyle bilinen rahip, "gümüşleri ben ona verdim" der. Rahibin bu yalanı Valjean'ın yaşamında bir dönüm noktası oluşturacak; zamanla kendisi sefilleri koruyan bir belediye başkanı olacaktır.
"Yalan söylemek kötüdür" derler. Rahibin bu yalanı kötü müdür?
Parçadaki problemi aşağıdakilerden hangisi konu edinir?

- A) Metafizik
- B) Bilgi felsefesi
- C) Siyaset felsefesi
- D) Sanat felsefesi
- E) Etik

14. **Etik, aşağıdakilerden hangisini doğrudan konu edinir?**

- A) İnsanın her şeyi bilmesi mümkün müdür?
- B) İnsan nasıl erdemli yaşar?
- C) Evreni oluşturan ana unsur nedir?
- D) Doğru bilginin kaynağı nedir?
- E) Güzel nedir?

15. Evreni oluşturan temel unsur, Thales'e göre "Su", Anaksimenes'e göre "hava"dır. Ancak Herakleitos'a göre "Sürekli değişen evrende değişmeyen bir şey aramak boş bir çabadır"
Filozofların bu açıklamaları, felsefenin hangi alanı ile ilgilidir?

- A) Etik
- B) Ontoloji
- C) Aksiyoloji
- D) Epistemoloji
- E) Estetik

16. **Aşağıdakilerden hangisi, felsefenin işlevleri arasında yer almaz?**

- A) İnsanın bilme merakını gidererek, haz ve mutluluk verir.
- B) Bilimin sonuçlarının günlük yaşamda uygulamasını sağlar.
- C) Özgür ve yaratıcı düşünmeyi geliştirir.
- D) Büyük toplumsal dönüşümlerin düşünsel ortamını hazırlar.
- E) Demokrasinin gelişmesine katkıda bulunur.

1. Felsefe insanın kendi aklına dayanarak ve evren, toplum ve insan üzerine sürekli sorular sorarak tutarlı, sistemli genel bilgilere ulaşma çabasıdır.

Parçadan, felsefi bilgi ile ilgili aşağıdaki ifadelerin hangisi çıkarılamaz?

- A) Eleştirel bir araştırma faaliyeti ile elde edilir.
- B) Düzenli ve organize edilir.
- C) Akıl ve mantık ilkelerine dayanır.
- D) İnsanın bilme arzusunun ürünüdür.
- E) Nesneldir.

2. Bilgi aktarmacılığının ve ezberciliğin egemen olduğu bir eğitim sisteminde, felsefe dersinin yadırganması normaldir. Bu durumda öğrenciden kendi aklına dayanarak gerçekleri araştırması, özgür ve yaratıcı düşünmesi, her şeyi sorgulaması nasıl beklenir?

Parçadan, felsefe ile ilgili aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Felsefe, gerçekliğin kesin ve nesnel bilgisini verir.
- B) Felsefe, sürekli sorularla gerçeği araştırma etkinliğidir.
- C) Felsefe, gerçekliğe insanın kendi aklına dayanarak gerçekliği araştırmasıdır.
- D) Felsefe eleştirel düşünme alışkanlığı gerektirir.
- E) Felsefe düşünce özgürlüğünün ürünüdür.

3. Ampirik (Gündelik) bilginin, bilimsel bilgi kadar bir kesinliğe sahip olmamasını, **aşağıdakilerden hangisi daha iyi açıklar?**

- A) Gündelik bilgi, pratik ihtiyaçlarımızı kolaylıkla karşılamamızı amaçlar
- B) Gündelik bilgi, akıl ilkelerine dayanır.
- C) Gündelik bilgi, deneye dayalıdır.
- D) Gündelik bilgide neden – sonuç ilişkileri gelişigüzel kurulur.
- E) Gündelik bilgi insanın anlama ve açıklama çabasının ürünüdür.

4. **Aşağıdakilerden hangisi teknik bilginin özelliklerinden değildir?**

- A) İnsan yaşamını kolaylaştırır.
- B) Bütünyle soyut düşüncenin ürünüdür.
- C) Genelde bilimsel bilgidir.
- D) Üretimle ilgilidir.
- E) Ürünleri somuttur.

5. İngiliz filozofu D. Hume, “A olayının B olayına neden olduğunu düşünmemiz; yalnızca B olayının her defasında A olayının ardından gelmesinin bizde yarattığı alışkanlık duygusunun eseridir. Bu duygu ile varılan sonucun temeli sağlam olamaz” der.

Hume’un bu görüşü, bilimin hangi özelliğini sarsıcı niteliktedir?

- A) Bilim eleştireldir.
- B) Bilim deterministtir.
- C) Bilim birikerek ilerler.
- D) Bilim akıl ilkelerine dayanır.
- E) Bilim düzenli ve sistematiktir.

6. Bilim, güneş ve ay tutulmasının hangi gün ve saatte olacağını, dünyanın neresinden bunun izlenebileceğini önceden söyleyebilmektedir.

Parça, bilimin hangi özelliğini vurgulamaktadır?

- A) Birikerek ilerleyen bilgi olmasını
- B) Nesnel bilgi olmasını
- C) Akla uygun olmasını
- D) Olgularla ilgilenmesini
- E) Öngörde bulunmasını

7. **Felsefi ve bilimsel bilgiyi karşılaştıran aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?**

- A) Her ikisi de bilinçli ve sistemli bir araştırmanın sonucudur.
- B) Bilim “olan” ile ilgilenirken; felsefe “olması gerekeni” de ortaya koymaya çalışır.
- C) Her ikisi de birikerek ilerler.
- D) Bilim nesnel bilgiler ortaya koyarken; felsefi bilgi öznelidir.
- E) Her ikisi de akıl ve mantık ilkelerine dayanır.

8. **Aşağıdakilerden hangisi, formel bilimleri, doğa ve insan bilimlerinden ayıran bir özelliktir?**

- A) Evrensel olmaları
- B) Akıl ve mantık ilkelerine uygun olmaları
- C) Geçerli sayılan yöntemlerle elde edilmeleri
- D) Olgularla değil, biçimlerle ilgilenmeleri
- E) Temellendirilmiş sonuçlar ortaya koymaları

9. Gözlem ve deneye dayanarak, doğa ya da toplumsal olayları nedenleri ile birlikte sistemli açıklamaya çalışan bilimlere pozitif bilimler denir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, bir pozitif bilim sayılamaz?

- A) Matematik
- B) Psikoloji
- C) Sosyoloji
- D) Fizik
- E) Jeoloji

10. Pozitif bilimde hiçbir "doğru" mutlak değildir. Bilgi olgular tarafından desteklendiği sürece "doğru" kabul edilir. Yetersizlikler karşısında ise gözden geçirilir ve yerini olguları açıklayıcı yeni bilgilere bırakır.

Parça pozitif bilimin hangi niteliği üzerinde durmaktadır?

- A) Seçici olma
- B) Evrensel olarak kabul edilme
- C) Olgusal ve kendini yenileyici olma
- D) Belirli varsayımlara dayanma
- E) Sistemli ve düzenli olma

11. "Dünyanın nereden gelip, nereye gittiği", "insana yaraşır bir toplum düzeninin nasıl olması gerektiği" ilkçağda da, bugün de felsefenin hararetli tartışma konularıdır.

Bu durumu aşağıdakilerden hangisi en iyi şekilde yansıtır?

- A) Felsefe gerçeği arama tutkusudur.
- B) Felsefe bilginin de bilgisidir.
- C) Felsefe "olması gerekeni" de konu edinir.
- D) Felsefe özgür düşünce ve yaratıcılık gerektirir.
- E) Felsefede kesinlik ve bitmişlik yoktur.

12. Her felsefi sistem kendi başına ayrı bir yapıdır; çünkü filozofun kendine özgü görüşlerinin içerir. Ancak tüm sistemlerde insanoğlunun cevabını aradığı en temel soruların araştırılması, en kapsamlı yanıtlara ulaşılması ve kendi içinde çelişki barındırmaması beklenir

Parçadan, felsefi sistemle ilgili aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Konulara kişisel yaklaşması
- B) Evrensel konuları ele alması
- C) Genellemelere ulaşmaya çalışması
- D) Kendi içinde tutarlı bütünlük oluşturmaması
- E) Nesnel bilgiler ortaya koyması

13. Felsefi bilginin öznel olması, felsefe sistemlerinin birbirlerinden tamamen bağımsız olmaları anlamına gelmez. Platon, Sokrates'ten etkilenmiştir. Parmenides, Herakleitos'un "Her şey değişir" görüşüne karşı çıkmıştır. Kant'ın "İnsan için metafizik konuların bilgisi mümkün değildir" görüşü, pozitivizmin temel görüşü olmuştur. Marx, Hegel'in diyalektik yönteminden etkilenmiş; ama idealizmine karşı materyalizmi savunmuştur.

Parçadan, aşağıdaki sonuçlardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Felsefi bilgi birikerek ilerler.
- B) Felsefe tarihi, felsefi sistemlerin hesaplaşma tarihidir.
- C) Felsefe, eleştirel bakış açısının ürünüdür.
- D) Her filozof, kendine özgü görüşlerle felsefe tarihinde yerini almıştır.
- E) Felsefi sistemler, birbirleriyle etkileşim içinde olmuşlardır.

14. Aşağıdakilerden hangisi, felsefenin dallarından sayılamaz?

- A) Ontoloji
- B) Epistemoloji
- C) Estetik
- D) Aksiyoloji
- E) Astronomi

15. Aşağıdakilerden hangisi varlık felsefesinin doğrudan ilgilendiği bir sorun değildir?

- A) Varlık nedir?
- B) Varolmak için algılanmak zorunlu mudur?
- C) Algılanan her şeyin bilgisi olanaklı mıdır?
- D) Varolanların ana maddesi nedir?
- E) Madde-dışı varlık var mıdır?

16. Etik, ontoloji ve epistemolojiden hangi özelliği ile ayrılır?

- A) Ulaştığı sonuçların öznel olması
- B) Bilimin sonuçlarından yararlanması
- C) Kendi içinde tutarlı önermelerden oluşması
- D) İnsanın pratik yaşamı ile ilgilenmesi
- E) Evrensel konuları ele alması

1. Filozofların birey olarak dini inançları olabilir; bazılarının yoksa da en büyük filozofların dini inançları vardı. Ancak iyi filozoflar olarak, felsefi savlarını dine başvurarak desteklemeye kalkmazlar. Felsefi bir kanıtlama, kendi delillerini ussal nedenler biçiminde kendi içinde taşır. Felsefe sizden inanmanızı ya da boyun eğmenizi değil, ussal olarak rıza göstermenizi ister. Felsefe, tek başına aklın bizi nereye kadar götüreceğini görmeye çalışır.
Parçada felsefenin, onu dinden ayıran hangi yönü vurgulanmaktadır?

- A) Kişisel yaratıcılığa ve öznelliğe açık olması
B) En genel konuları ve sorunları araştırması
C) İnanca değil, insanın kendi aklına dayanması
D) Sistematik ve düzenli bilgilerden oluşması
E) İnsanın nasıl yaşaması gerektiğini söylemesi

2. Hukukçular, suçtan, masumiyetten, adaletten, adil bir mahkemeden vs. söz ederler hep. Fakat aralarından biri, "biz adalet derken, politikacıların toplumsal adaletten söz ederken kastettikleriyle aynı şeyi mi anlıyoruz, yoksa farklı bir şeyden mi söz ediyoruz?" diye sorarsa, hukuk felsefesi yapmaya başlamış demektir.
Parçada felsefenin hangi işlevi vurgulanmaktadır?

- A) İnsan etkinliklerinin yöneldiği temel doğrultuları ortaya koymak
B) Yaşamın anlamıyla ilgili düşünme duyarlılığını geliştirmek
C) Evren, insan ve kişinin kendisiyle ilgili, bir bütünsel bakış açısı kazandırmak
D) Kavramları sorgulamak ve derinlemesine aydınlatmak
E) Bilimsel çalışmalara, yeni problemler ortaya atıp, yeni bakış açıları sunarak yol göstermek

3. İnsanoğlu en renkli varlıktır. Anlamaya çalışır, sever, üretir, inanır; sanatla, sporla, siyasetle ve bunlara benzeri sonsuz uğraşla geçer yaşamı. Nerede insan ve davranışları varsa orada değerler, kavramlar, kabuller, ilkeler, izlenen yollar vardır. O halde bunları sorgulayan bir felsefe de işbaşındadır: Doğa felsefesi, sanat felsefesi, siyaset felsefesi, ahlak felsefesi, toplum felsefesi, dil felsefesi vb...
Parçaya dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

- A) İnsanoğlu çok boyutlu bir varlıktır.
B) Felsefe, var olanların sorgulanmasıdır.
C) Felsefe, insanla ilgili kesin bilgiler ortaya koyar.
D) İnsanın her etkinlik alanının bir felsefesi vardır.
E) Felsefe bir anlama etkinliğidir.

4. İlk filozoflar, geçmişten, aynı anda iki büyük kopuşu gerçekleştirdiler. İlk önce dine, vahye, yetkeye, ya da geleneğe başvurmadan, kendi akıllarını kullanarak dünyayı anlamaya çalıştılar. Fakat aynı anda diğer insanlara akıllarını nasıl kullanacaklarını ve kendi başlarına nasıl düşüneceklerini de öğrettiler; dolayısıyla, öğrencilerinin bile kendileriyle mutlaka aynı düşüncede olmalarını beklemediler.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi ilk filozofların öncülüğünü yaptığı gelişmeler arasında sayılamaz?

- A) Kesin bilgilerin nesiller boyunca aktarılması
B) İnsanın kendi aklına güvenmesi
C) Aktarmacı eğitimden kopuş
D) Akla dayalı düşüncenin gelişmesi
E) Eleştirel bakışın güçlenmesi

5. Filozoflar içinde yaşadığı evren, toplum ve kendileri ile ilgili sorular sorarken var olana ilişkin temel bir kavrayış elde etmeye çalışırlar. Aynı zamanda bunu akıl yoluyla yaptıklarından, bu soruşturmanın ve bilginin doğasıyla ilgili sorular da ortaya atarlar. Böylece iki temel soru merkezi önem taşır: Birincisi "Var olan her neyse doğası nedir?", ikincisi "Eğer bilebilirsek nasıl bilebiliriz?" Bu soruların, tüm diğer felsefi sorulara göre mantıksal bir önceliği vardır.
Parçada merkezi önemde görülen sorular, hangi felsefe disiplinlerinin doğrudan sorularıdır?

- A) Metafizik – Etik B) Mantık – Aksiyoloji
C) Ontoloji – Estetik D) Ontoloji-Epistemoloji
E) Metafizik – Eğitim felsefesi

6. "Dinde usa bazen başvurulduğu olur; ama inancın, vahyin, ayinin ve itaatin dindeki rolleri elzemdir; us bütün bu yol boyunca kişiye yoldaşlık edemez. Filozof gibi yaratıcı sanatçı da kendini tümüyle hakikat arayışına vermiştir; şeylerin ardındaki görmeye ve insanın yaşantısını daha derinden anlamaya çalışır. Ancak, görüşlerini filozoftan farklı bir biçimde duyurur, ya da halka sunar; onunki, ussal bir kanıtlamadan çok, doğrudan algıya ya da sezgiye dayanır."
Parçadan çıkarılabilecek en uygun sonuç aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Felsefe, din ve sanat, konularının farklılıklarıyla birbirlerinden ayrılırlar.
B) Dinin dogmatik yapısı, onu felsefe ve sanatta görülen yaratıcılıktan mahrum kılar.
C) Aklın öne çıkarılması, felsefenin dinden ve sanattan ayırt edici niteliklerinden biridir.
D) Felsefe bir anlama etkinliği iken, din ve sanat bir yaratma etkinliğidir.
E) Felsefenin alanı, din ve sanattan daha geniştir.

7. Filozof ve yaratıcı sanatçı gibi bilim adamı da hakikat arayışına girmişti; dünyayla ve yaşantımızın doğasıyla ilgili yeni keşiflerde bulunmaya ve bunlardan anlamlar çıkartıp buluşlarını duyurmaya çalışır. Söylediği her şeyi akli bir temele dayandırmak, filozof gibi onun da en büyük kaygılarından biridir. Ancak onun araştırma alanı, felsefeden daha farklı sınırlara sahiptir. “Zamanın bir başlangıcının olup olmadığını” ya da “öbür dünyadaki yaşamın varlığını ya da nasıllığını” araştırmayı denemez bile. Ussal soruşturmaya uygun olmakla birlikte bilimin incelemediği bu sorular, filozoflara miras kalmış tipik soru örnekleridir.

Yukarıdaki parçada söz konusu edilen soruların hangi özelliği, onları bilimsel araştırmanın dışında tutar?

- A) Mantıksal bir içerik taşımamaları
- B) İnsanoğlunun en temel merak konuları olmaları
- C) Deney ve gözlem konusu olmamaları
- D) Mutlak bilgiye uygun olmamaları
- E) Akıldışı sorular olmaları

8. 16. Yüzyılda Kopernik, yeryüzünü evrenin merkezi sayan Hristiyan öğretisinin karşısına güneşi merkeze koyan bir evren resmi çizince yer yerinden oynadı. Kilise bu kuramı resmen mahkûm etti. Eğer Kopernik’in kuramı doğruysa, o zaman en saygın yetkeler, Kutsal Kitap, kilise, eski dünyanın bilgeleri, hepsi yanılıyordu. Eğer yetkeler bu konuda yanılıyorsa, pekâlâ başka konularda da yanılabilirlerdi. Oysa bilimde problemlerin daha açıklayıcı çözümleri her zaman sevinç kaynağı olmuştur.

Parçada dinsel bilginin, onu bilimsel bilgiden ayıran hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Deney ve gözlem konusu olmayan konuları da içermesi
- B) Dogmatik olması ve mutlak doğru olduğuna inanılması
- C) Toplumsal yaşamın düzenlenmesi ile ilgili kurallar koyması
- D) Evrenle ilgili bilimden daha geniş açıklamalarda bulunması
- E) İnsanın yaşamında kendisine yol gösterici olarak başa alması gereken değerleri söylemesi

9. Bir bilim adamının heyecanını diri tutacak, onu “bilim genci” kılacak şey, farklı merceklerden bakmaktır. Sorunların neden sorun olduğunun tartışılması, yaptığı işin temellerinin ne olduğu, arkasında ne gibi inançların, sorunların olduğunun anlaşılması ona yeniden can katacak, heyecan verecek araştırmalardır. Bu ise, yaptığı işin, nasıl yaptığının irdelenmesiyle olanaklıdır. İşte burada felsefe gözlüğü, yani felsefi bakış gerekecektir.

Parçada, felsefenin bilimle ilgili hangi işlevi olduğu vurgulanmaktadır?

- A) Bilim adamının yeni bilimsel konuları araştırmasına vesile olmak
- B) Bilimsel çalışmalarda yeni metod ve tekniklerin kullanılmasına yol açmak
- C) Bilim adamını bilimsel çalışmanın boğucu havasından uzaklaştırmak
- D) Bilim adamının ilgi alanına değer sorunlarını katarak ahlaki olarak sorumlu davranmasını sağlamak
- E) Bilim adamında, işi ile ilgili bir farkındalık ve coşku yaratmak

10. Pozitif bilimler kendilerini, gözlem ve deney konusu olan, ölçülebilir olguların isteyen herkesin, aynı yöntemi uyguladığında aynı sonuca ulaşacağı nesnel özellikleri ile sınırlarlar; bu yüzden yargıları olgusal yargılardır. Oysa insan başka türden yargılarda da bulunur. Örneğin, “İşkence insanlık suçudur” yargısı gibi insan davranışlarının hangi biçimlerinin değerli ya da değersiz olduğunu ortaya koyan yargılar ya da “Bu resim çok güzel” türünden bir nesneye ilişkin değerlendirmeler içeren yargılar, olgusal yargılardan farklı, değer yargılarıdır.

Yukarıdaki parçada söz konusu edilen değer yargıları, hangi felsefe dallarına ilişkindir?

- A) Toplum felsefesi – Siyaset felsefesi
- B) Metafizik – Varlık felsefesi
- C) Sanat felsefesi – Eğitim felsefesi
- D) Ahlak felsefesi – Sanat felsefesi
- E) Eğitim felsefesi – Değerler felsefesi

11. Kahveyi geçmişte birçok kez içtim ve o beni hiç zehirlemedi. Kahvenin insanı hiçbir zaman zehirlemeyeceğini düşünürüm artık. Yağmurda durduğum zaman ıslandığımı bir çok kez gözlemledim. Bundan sonra her zaman yağmurda durmaktan sakınıyorum; çünkü “Yağmur ıslatır” genel yargısına ulaşmıştım bir kere. Bütün hayatımız, bu türden akıl yürütmelerin bize çevremizle ve eylemlerimizin muhtemel sonuçlarıyla ilgili olarak oldukça güvenilir öndeyiler sağladığı olgusuna dayanır. Böyle düşünmeseydik çevremizle olan ilişki ve etkileşimimiz tam bir kaosa dönerdi, her türlü düzenlilik kuşkulu hale gelirdi.

Parçada sözü edilen ve insan yaşamında önemli role sahip akıl yürütme türü aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?

- A) Olasılıklı akıl yürütme
- B) Tümevarımsal akıl yürütme
- C) Olasılıklı akıl yürütme
- D) Tümdengelimsel akıl yürütme
- E) Analojik (benzetimsel) akıl yürütme

BİLGİ FELSEFESİ (EPİSTEMOLOJİ)

KONUSU

İnsan bilgisinin yapısı ve geçerliliğini konu edinir. Bilgimizin temel özellikleri, kaynağı ve sınırlarını inceler.

Belli bir bilgi türünü değil, bilgi ve bilgi sürecini tüm öğeleriyle inceler.

TEMEL KAVRAMLARI

Bilgi: Bilen (özne) ile bilinen (nesne) arasında kurulan bağ sonucu ortaya çıkan üründür.

Demek ki bilgi sürecinde üç öge vardır:

- 1- Aktif olan ve nesneye yönelen (ÖZNE)
- 2- Bilinmek istenen (NESNE)
- 3- Ortaya çıkan ürün (BİLGİ)

Doğruluk: Bilginin bir özelliğidir. Doğru ya da yanlış olan varlık değil, bilgidir.

Örneğin; "Ateş yakar" önermesi bir bilgidir. Bu doğrudur. Çünkü gerçeklikle uygunluk içindedir.

Gerçeklik: Varlığın bir özelliğidir. Gerçek olan veya olmayan bilgi değil, varlıktır.

Gerçeklik (realite), önermenin ya da bilginin konusu olan ve dış dünyada varolan şeyi ifade eder.

Örneğin; 'ateş' bir gerçekliktir. 'Ateşin yakıcı olma özelliği' de bir gerçekliktir. Eğer gerçeklikleri birer önerme olarak dile getirirsek doğru ya da yanlış olabilen bilgi ortaya koymuş oluruz.

Anlamlılık: Bilgi kuramı açısından anlamlılık; bir nesne ya da olayla ilgili değil, önerme ile ilgilidir. Önerme doğrulanabilen ya da yanlışlanabilen bir iddiayı dile getiren sözdür. Bu ise öncelikle anlamlı olmayı gerektirir. Önermenin anlamından ne anlaşılabilir? Bu konuda farklı görüşler vardır.

Ancak bu konuda en alt düzeyde paylaşılan bir ölçüt vardır:

"Bir dilin sözdizim kurallarına uymayan bir biçimde düzenlenen bir önerme anlamlı olamaz."

*Örneğin;
"Yarın yağmur yağdı" cümlesi anlamsızdır. Önerme olduğu bile söylenemez. Bu cümleye doğru ya da yanlış diyemeyiz.*

Ama "Bütün insanlar ölümsüzdür" cümlesi anlamlıdır. Bir önermedir. Yanlış bir önermedir.

Hatta, "Mars'ta hayat var" cümlesi anlamlıdır. Sözdizim kurallarına uygundur.

Mantıklılık: Mantık, doğru düşünmenin yollarının incelendiği normatif (kural koyan) ve bağımsız bir disiplindir. Geçerli akıl yürütmelerin ilke ve kalıplarını ortaya koyar.

İçerikle değil, biçimle ilgilenir. Mantıkta önemli olan tutarlı ve aklın ilkelerine uygun olmaktır.

Mantıksal doğruluk ile bilgi kuramındaki doğruluk farklıdır.

Mantıksal doğruluk, aklın veya zihnin ilkeleri denen bazı ilkelere (özdeşlik ilkesi vb.) ve bunlardan türetilmiş mantık kurallarına uygun olmaktır. Amaç tutarlı olmaktır. Önemli olan doğru düşünme biçimidir.

Bilgi kuramı açısından doğruluk için mantıksal doğruluk gereklidir. Ama yeterli değildir.

Örneğin; "Bütün insanlar ölümsüz ise, Ahmet de ölümsüzdür" çıkarımı mantıksal olarak doğrudur.

Ama bilgi kuramı açısından yanlıştır. Çünkü gerçekliğe uygun değildir.

Temellendirme:

Bilgi kuramında temellendirme; bilginin dayanaklarını, iddianın gerekçelerini ortaya koymaktır. Bilgi kuramında ele alınan bilgi; bir içeriği olan, yani dış dünya ya da varlık üzerine olan bilgidir.

Bu bilgi geçerli olan yöntem ya da ölçütlerle kazanılmış, böylelikle haklı kılınmış olmalıdır.

Mantıksal temellendirme ise; içerikle ilgili değildir. Bir akıl yürütmeye biçimsel olarak, öncüllerin sonucu zorunlu kıldığı gösterme işlemidir.

TEMEL SORULARI

- 1- İnsan doğru bilgiye ulaşabilir mi?
- 2- Bilginin kaynağı veya aracı nedir?
- 3- İnsan bilgisinin sınırları var mıdır?
- 4- Doğru bilginin ölçütleri nelerdir?

BİLGİ FELSEFESİNİN KISA TARİHÇESİ

Bilgi kuramı konuları ve sınırları açık bir şekilde belirlenmiş bir felsefe dalı olarak modern çağda ortaya çıkmıştır.

İnsanlar yüzyıllar boyunca bilgiyi kullanmışlar; ama onu bir problem olarak araştırma konusu yapmamışlardır.

Yunan felsefesinin başlangıcında doğa filozofları diye adlandırılan filozoflar yalnızca doğa ile, evrenin yapısı ile ilgilenmişler; bilgiyi konu edinmemişlerdir. Yani ilgilerini özne üzerine değil, nesne üzerine yöneltmişlerdir.

Evrenle ilgili çeşitli bilgiler, önermeler ortaya koymuşlar; ama "bu iddialarında ne kadar haklılar?", "bu bilgilerin doğruluğu nasıl sınanabilir?" sorularıyla ilgilenmemişlerdir.

Bunun nedeni bu filozofların aşağıdaki düşünceleri eleştirmeye gerek duymadan önceden kabul etmeleridir:

- 1- Bu dünya ve varlıklar insan zihninden bağımsız olarak vardır.
- 2- İnsan bu dünyayı nasıl görüyorsa, bu dünya öyledir.
- 3- İnsan sahip olduğu imkânlarla (duyuları ve aklı ile) bilgiye ulaşabilir.

Doğa filozoflarının bilgi ile ilgili bu tavırlarına naif empirizm adı verilir. Bu anlayış, insanların duyuları ile dış dünyayı bilebileceğine saf bir biçimde inanma ve öte yandan bilgi konusunu problem olarak görmeme; bu konuda kayıtsız kalmadır.

Daha sonra kendilerine sofistler denen filozoflar, insanların bilgilerine şüphe ile yaklaşmışlardır.

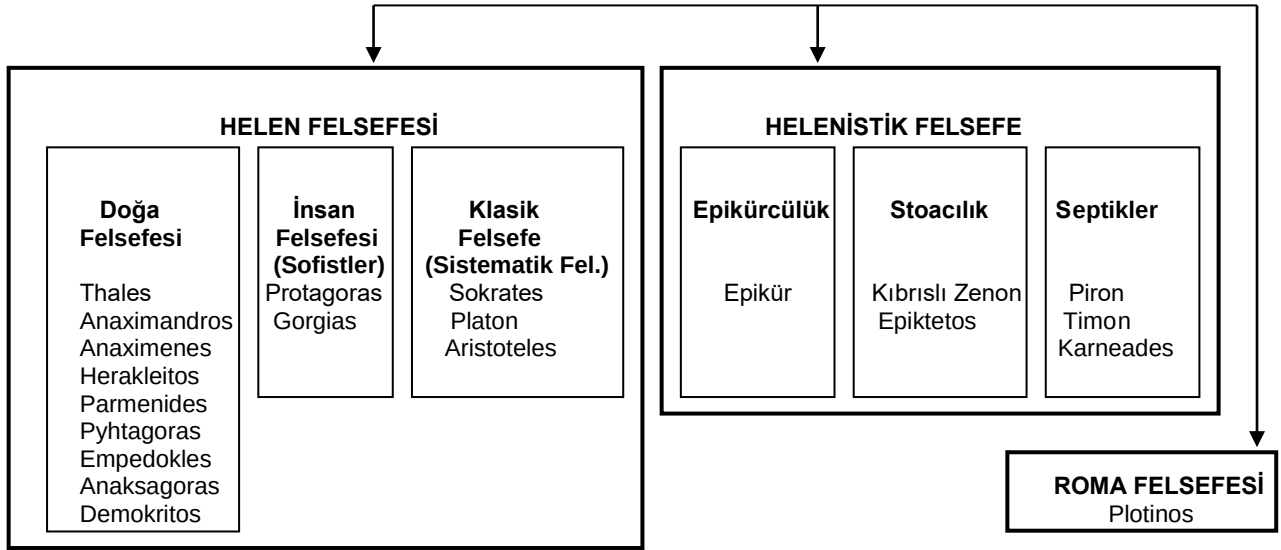
Bu kez bazı filozoflar da (Sokrates, Platon, Aristoteles) doğru bilginin insan için mümkün olduğunu savunmuşlardır.

Septikler ise şüpheli tavırlarını daha ciddi ve sistemli ortaya koymuşlardır.

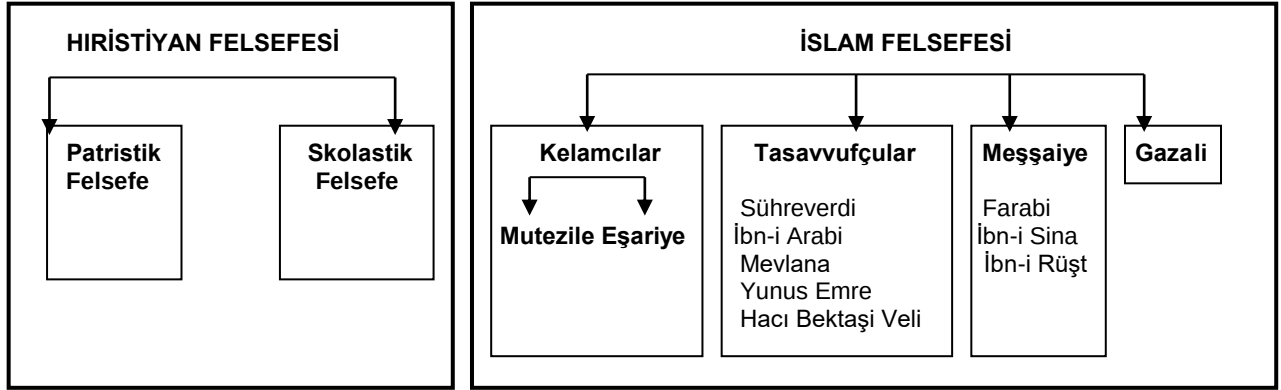
Ortaçağ genel olarak dinsel baskı ile felsefenin dini hizmetinde olduğu bir dönem olmuştur.

Yeniçağla birlikte bilgi felsefesi önemli bir tartışma alanı oldu. İnsanın zihinsel güçlerinin neyi bilip bilemeyeceği sistemli ve ayrı bir araştırma konusu oldu. Ayrı bir felsefe disiplini oluştu. Bunda özellikle Kant'ın önemli rolü olmuştur.

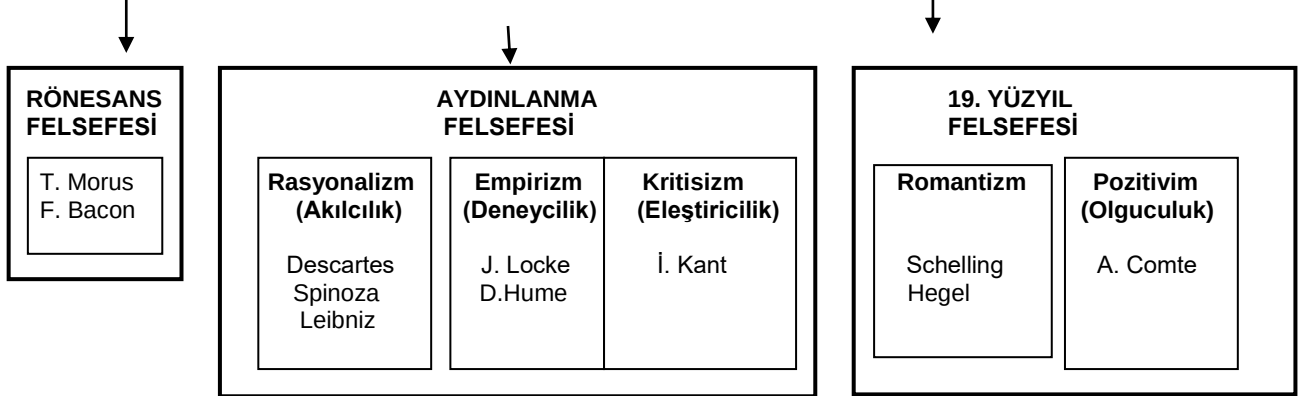
İLKÇAĞ FELSEFESİ

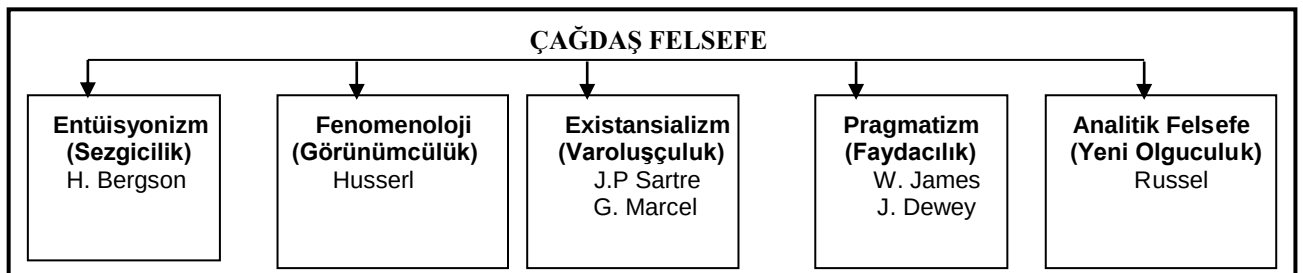
ORTAÇAĞ FELSEFESİ

YENİÇAĞ FELSEFESİ

ÇAĞDAŞ FELSEFE

1- BİLGİNİN İMKANI

Bilgi kuramının temel problemidir. "Bilgi, insan için mümkün müdür?" sorusuna iki temel cevap verilmiştir;

- a) İnsan gerçekliğin bilgisine ulaşamaz. Doğru bilgi insanı aşar. Bilgi insan için olanaklı değildir. Genel anlamda bu görüşe **şüphecilik (septisizm)** denir.
- b) İnsan gerçeklik hakkında doğru ve kesin bilgilere erişebilir. Bilgi insan için olanaklıdır. Genel anlamda bu görüşe **dogmatizm** denir.

2- BİLGİNİN KAYNAĞI VE ARACI

"İnsan bilgisinin kaynağı nedir?", "İnsan doğru bilgiye hangi araçla ulaşır?" sorularına üç temel cevap verilmiştir:

- a) Bilgi, deneye, duyu verilerine dayanır. (**deneycilik - empirizm**)
- b) Bilgi, akla veya zihne dayanır. (**akılcılık – rasyonalizm**)
- c) Bilgi, sezgi denen özel bir yetiye dayanır. (**sezgicilik – entüisyonizm**)

Not: Kant'ın **kritisizm (eleştircilik)** adı verilen görüşü, bilginin hem deney hem de akla dayandığını savunur.

3- BİLGİNİN ALANI-SINIRLARI-KAPSAMI

"İnsan her şeyi bilebilir mi?", "İnsan nereye kadar bilir?", "İnsan bilgisinin sınırları var mıdır?" gibi sorulara iki temel cevap verilmiştir:

- a) İnsan bilgisinin sınırları vardır. İnsan ancak deney dünyası içinde olan varlıkları bilebilir. (**eleştircilik – kritisizm**
olguculuk - pozitivizm
faydacılık – pragmatizm
yeni olguculuk – analitik felsefe)
- b) İnsan sadece deney dünyası ile ilgili değil, her türlü konuda (metafizik varlık ve konular da dahil) bilgiye ulaşabilir. (Platon, Farabi, Hegel gibi **akılcılar**)

4- DOĞRU BİLGİNİN ÖLÇÜTÜ

"Doğru bilginin ölçütü nedir?", "Bir bilgi, hangi durumda doğru sayılmalıdır?" gibi sorulara beş temel cevap verilmiştir:

- a) **Bilgi ya da düşünce, tasvir ettiği gerçeklikle uyuyorsa; bu bilgi doğrudur.**
(UYUŞMA -UYGUNLUK- KURAMI)

Örneğin; "Şu ağaç yeşildir." dediğimde; ağaç gerçekten yeşilse bu bilgi doğrudur. Bir bilgi, bir ayna gibi gerçekliği olduğu gibi yansıtıyorsa bu bilgi doğrudur.

- b) **Bilgi, diğer bilgi veya düşüncelerle uyuyorsa, yani bilgiler arası tutarlılık varsa, bu bilgi doğrudur.**
(TUTARLILIK KURAMI)

Örneğin; suya batırılmış çay kaşığına görme duyumuz eğri, dokunma duyumuz ise düz-doğru der; ama biz dokunma duyumuza inanırız. Çünkü görme duyusu tarafından desteklenen bilgi, diğer bilgilerimizle uyumaz. Örneğin, kaşığın üst kısmının desteksiz görünmesi, serbest düşme yasası ile çelişir.

- c) **Bilgi, başkaları tarafından da iddia ediliyor veya onaylanıyorsa, bu bilgi doğrudur.**
(TÜMEL UYUŞMA)

Örneğin; çok uzaklardan bir siren sesi duyduğumu doğrulamak istersem, diğer insanlara da sorarım. Onlar da duymuşlarsa kulaklarımın hükmüne inanırım.

- d) **Bilgi, apaçık bir şekilde kendini gösteriyorsa, bu bilgi doğrudur.**
(APAÇIKLIK)

Descartes'a göre apaçıklık, kendisini bize zorla kabul ettiren bir şeyin özelliğidir. Örneğin; dişimin ağrısı apaçık bir bilgiye yol açar. Onu fark etmeden yapamam. Kendini zorla kabul ettirir.

- e) **Bilgi; bir yarar sağlıyor, pratikte işe yarıyorsa, bu bilgi doğrudur.**
(PRAGMATİST KURAM)

W. James'e göre doğru, insan için yararlı olandır.

J. Dewey'e göre ise, eğer bir bilgi problem çözümünde araç rolü oynuyorsa, bu bilgi doğrudur. (Araççılık – Instrumentalizm)

"Kanaatlerimizin eylemler üzerinde etkisi başarı getiriyor ise, kanaatlerimiz doğrudur.

Örneğin; karanlık bir odaya girdiğimde, elektrik düğmesinin sağda olduğunu tahmin eder ve o yöne doğru kolumu uzattığımda düğmeyi bulursam; düğmeye bastığımda oda aydınlanırsa, düğmenin sağda olduğu ile ilgili kanaatim doğrudur."

1. DOĞRU BİLGİNİN İMKANI

ŞÜPHE PROBLEMİ

a) BİR TAVIR OLARAK ŞÜPHECİLİK

Felsefe eleştiricidir. Her filozof kendisinden önceki bütün bilgi ve deney birikimini sorgular. Sağlıklı bir tavır olarak şüphe; felsefenin ruhunda vardır.

Kant bu tavrı “*gerekçeleri, temelleri olmadığı sürece herhangi bir görüşü veya iddiayı kabul etmeme*” diye tanımlar.

b) BİR YÖNTEM OLARAK ŞÜPHECİLİK

Burada şüphe; şüphenin kendisini ortadan kaldırmayı amaçlayan bir yöntem, bir araç olarak kullanılır.

Gazali ve **Descartes**’ta bunu görebiliriz. Her ikisi de kendisinden şüphe edilmesi mümkün olmayan kesin bilgiyi ararlar. Bu yüzden bilgi diye bilinen her şeyi sorgularlar. Bundan daha da önemlisi bu bilgilerin kaynaklarını (duyuları ve aklı) ele alıp; bunların ne denli güvenilir olduklarını araştırırlar. Çalışmalarının sonunda ikisi de şüpheden bilgiye ulaşırlar.

c) DENEY DIŞI BİLGİYE İLİŞKİN ŞÜPHECİLİK

Deney ve gözlem konusu olmayan varlık ve konularla ilgili bilginin mümkün olmadığını savunan **Hume**, **Kant**, **pozitivistler** ve **pragmatistler** bir çeşit şüpheci sayılabilirler.

d) AŞIRI ŞÜPHECİLİK – SEPTİSİZM

“Doğru bilgi insan için imkansızdır.” görüşünü savunurlar.

İlk aşırı şüpheciler **sofistler**dir. Sofistlerin ünlü temsilcisi **Protagoras**’a göre;

“İnsanın bilgi yetileri, yani duyuları ve aklı doğruyu elde etmede yetersizdir. Bu yüzden sadece sanılarımız (doxa) vardır. Sanılar da duyumlara dayanır. Duyum ise öznel. Bu aynı konu da farklı sanılara yol açabilir.”

Gorgias daha yoğun kuşkucu olan bir sofisttir. Şüpheciliği hiççiliğe (nihilizm) götürür. Çünkü o sadece bilginin imkanı değil; varlığın kendisi ve insanlar arası her türlü iletişimi de inkar eder;

“Varolan bir şey yoktur. Olsa da bilinemez. Bilinse de başkalarına aktarılamaz...”

Sofistlerin dağınık ve sistemsiz görüşleri vardır. Çoğu zaman da gerekli ciddiyetten yoksun bir tavırla açık mantık hataları yapmışlar, aldatmacalara kalkışmışlardır.

“Doğru bilginin imkânsızlığını” ciddi ve sistemli savunanlar ise III. yüzyılda **Septikler** olmuştur.

Kurucusu Piron’a göre;

“Biz varlıkları yalnızca bize göründükleri şekliyle biliriz. Bilgimizin kaynağı duyum; duyum ise öznel. Öyleyse;

- 1- Duyumlar nesne ile, görünüş gerçeklikle uyur mu bilemeyiz.
- 2- Doğruyu yanlıştan ayıracak bir ölçüt de olmadığına göre çelişik yargılar öne sürülebilir.

“O halde insan bilme çabasından vazgeçmelidir. Hiçbir konuda hüküm vermemelidir.”

Piron’un öğrencileri **Timon**, sonraları **Arkesilaos**, **Karneades**, **Sextus Empirikus** onun görüşlerini temellendirip ayrıntılandırmışlardır.

Aşağıdaki tezleri kanıtlamalarla savunmuşlardır:

- 1- İnsanlarda bazı yapısal farklılıklar vardır.
- 2- Duyu organları insandan insana farklılıklar gösterir.
- 3- Özneyi etkileyen koşullar da farklıdır.
- 4- Yasaların, gelenek ve göreneklerin insanlar üzerinde farklı etkileri vardır.

“Bu yüzden aynı şeyler insanlara farklı görünür. Aynı bal bana tatlı, sana acı gelebilir.”

Karneades, Sokrates’in “Eğer tek bir şey biliyorsam, o da hiçbir şey bilmediğimdir.” sözüne karşılık, “Hiçbir şey bilmediğimi de bilemem.” der.

DOGMATİZM

Bazı filozoflar doğru bilgiye ulaşmanın mümkün olduğuna büyük bir güçle ve mutlak olarak inanırlar. Bu filozoflara dogmatik, bu tavra dogmatizm denir.

‘Dogma’ kelimesi ‘inanç unsuru, inanılan şey’ demektir. Günlük dilde ve farklı alanlarda ‘herhangi bir görüşe körü körüne inanmak’ anlamında da kullanılmaktadır. Ama bilgi kuramında, bilginin imkanı sorununda kullanıldığında ise bilgiye karşı bir tutumu ifade eder. Bu tutum “bilginin mümkün olduğuna inanma” olarak tanımlanabilir.

Dogmatikler öncelikle “Doğru bilginin kaynağı nedir?” sorusuna verdikleri farklı cevaplarla birbirlerinden ayrılırlar.

2. DOĞRU BİLGİNİN KAYNAĞI

1- AKILCILIK (RASYONALİZM)

“Bilginin kaynağı akıldır. Doğru bilgiye ancak akılla ulaşılabilir.” görüşünü savunurlar.

Akılçılar neden duyumu değil de akıllı bilginin kaynağı olarak görürler? İki temel neden olduğu söylenebilir:

- 1- Duyular bizi yanıltabilmektedir. Ya yetersiz kalmakta ya da yanlış bilgi vermektedir. Ayrıca duyular görecelidir. Bu yüzden herkes için geçerli bilginin kaynağı olamazlar.
- 2- Duyular ‘şimdi ve burada olan’ ile ilgilidir. Oysa bilim ve felsefe ‘özel ve tikel’ değil, her zaman ve her yerde geçerli; yani ‘genel ve tümel’ bilgiyi ararlar. Duyular ise bu bilgiyi veremez.

PLATON’

Platon’a göre; “Bilgi ne duyumla başlar, ne de duyuma ihtiyaç duyar. Hatta içine duyumu alan bilgi, bilgi değildir. Duyumla bilgiye değil; ancak sanılara ulaşabiliriz. Yalnız ve tek başına akıl doğru bilginin kaynağıdır. Duyum akla yardımcı olmak şöyle dursun, engel bile olur. Matematiğin bilgileri kesindir. Ama matematiğin nesnelerini dış dünyada göremeyiz. Onlar ‘düşünsel-akılsal’ bir dünyanın nesneleridir.

Bilgi, duysal dünyada değil; ‘idealar dünyasında’ bulunan nesnelerle ilgilidir. İdealar dünyası duyularla ilişki kurduğumuz nesnelerin modellerinin (ideaların) bulunduğu dünyadır. İdealar ezelî, ebedî, hareketsiz, değişmeyen ve madde dışı varlıklardır. Onları ancak aklımızla kavrayabiliriz. İçinde yaşadığımız dünya (duyular, görünüşler dünyası) sürekli değişen, tekil, belirli, maddesel varlıklardan oluşur. Bilginin, varolan ve değişmeyen bir şeyin bilgisi olması gerektiği için, duyular dünyasındaki nesneler bize bilgi vermez. Onlar olsa olsa sanının konusu olurlar. Bu nedenle bilgi, ezele-ebedi, değişmeyen, genel (tümel) olan, dolayısıyla maddesel olmayan “idea” türünden varlıklarla ilgilidir. Bu bilgiye de akılla ulaşabiliriz.”

İDEALAR DÜNYASI (DÜŞÜNÜLÜR DÜNYA)

- Tümeldir (Geneldir)
- Gerçek varlıkların alanıdır
- Akılla (Düşünmeyle) ilişki kurulabilir
- Maddesel değildir, değişmez

DUYULAR (GÖRÜNÜŞLER) DÜNYASI

- Tekil, belirli nesnelerden oluşur
- Değişen varlıkların alanıdır
- Duyumla ilişki kurulabilir
- Sürekli bir değişime tabidir

İşte Platon, duyuların yetersizliğinden yola çıkarak bilgiyle ilgili bu aşırı akılcı noktaya gelir.

ARİSTOTELES

Platon’ un öğrencisidir. Ancak ılımlı bir akılcıdır. Hocasının aşırı tavrını ilk eleştirendir.

O da Platon gibi genel ve evrensel bilgiyi arar.

“Ama bu bilginin elde edilmesinde duyuların önemli rolü vardır. Çünkü Platon’ un sandığı gibi iki dünya yoktur. Gerçek ve tek olan bir dünya vardır. O da duyularımızın konusu olan bu dünyadır. Asıl varolanlar “şu ağaç”, “bu kişi”dir. Duyular bu tek tek varlıklarla ilişki kurmamızda zorunlu rol oynarlar. Ancak bilimin aradığı değişmeyen, tümel, evrensel bilgiyi duyular veremez. Akıl işin içine girmelidir. Bu bireysel, somut varlıkların kendi aralarında bazı ortaklıkları vardır. Bunlara form denir. Formlar, aynı tür içinde bulunan bireysel varlıkların hepsinde varolan; zamanla değişmeyen tümel gerçekliklerdir ve aynı kavramla ifade edilir.

Örneğin; insanın ‘düşünen canlı’ özelliği, onun formudur. Bütün insanlarda ortak ve geneldir. İşte gerçekten doğru ve bilimin konusu olan bilgi; ancak akıl tarafından görülebilecek bu gerçekliklerin bilgisidir.”

DESCARTES’

“Her türlü doğru bilginin örneği matematiktir. Matematikte bir ilk ilkeler, bir de bu ilk ilkelerden hareketle yapılan çıkarsamalar vardır.

Descartes’a göre, yanıltmalarımızın kaynağı sadece duyular değildir; anlama yetisi de bizi yanıltır. Bu nedenle matematiğin bilgisinden de emin olamayabiliriz. Ancak şüpheli olmayan kesin bilgilerinizin olamayacağını da kabul edemeyiz. Çünkü Be şüphe ederek kendisinden şüphe edemeyeceğim bir yere gelirim. Bu da şüphe ettiğimden şüphe edemem. “Şüphe ediyorsam o halde varım” demektir. Şüphe edemeyeceğim bu ilk bilgiye bir anda sezgi yoluyla varırım. Bu bilgi, kesin ve apaçık olan bir bilgidir.

- Şüphelenmek bir tür düşünmektir. O halde düşünüyorum.
- Düşünmek bir varlığı gerektirir. O halde varım.
- Düşünüyorum, o halde varım.

Descartes, buradan hareketle, Tanrının, dış dünyanın vb. bilgilerine ulaşır.

Gerek bu ilk ilkeleri kendi gücüyle keşfeden, gerekse bunlardan tümdengelim yoluyla çıkarsamalar yapan akıl veya zihindir. “Bütün yöntem, zihnin gözünü yoğunlaştırmamız gereken nesneleri sıraya dizme ve düzene koymaktan ibarettir.”

Descartes, Metod (Yöntem) Üzerine Konuşma Kitabını yazdığı zaman, yöntemsel kurallarını dört kurala indirgeyip özleştirmeyi başarmıştı: “İlki, doğruluğu hakkında açık bir bilgiye sahip olmadığım hiçbir şeyi doğru olarak kabul etmemek... İkincisi, incelemekte olduğum güçlükleri olabildiğince parçalara bölmek; bu, onları daha iyi çözebilmem için gerekebilir... Üçüncüsü düşüncenin sırasını izlemek, en yalın ve en kolayca bilinebilir nesnelerden başlayarak, daha karmaşık olanın bilgisine doğru ağır ağır yükselmek... Sonuncusu, ilgili hiçbir şeyin dışarıda bırakılmadığından emin olmak için sıralamayı tam olarak yapmak.”

HEGEL

Rasyonalizmin doruk noktasıdır. “İnsan varlık hakkında duyuları hiç kullanmadan, yalnızca akıl yoluyla gerçek ve kesin bilgiye ulaşabilir. Çünkü varlık; aklın ürünü, onun yaratımıdır. Aklın yasaları ile varlığın yasaları bir ve aynıdır. Akla uygun olan gerçek; gerçek olan akla uygundur.”

Hegel'e göre, “Felsefi düşünme, herhangi bir şey üzerine düşünme değil, kavramlar sistemini kuran ve geliştiren düşünme etkinliğidir. Bunun için Hegel, en tümel kavram olan “varlık” kavramından hareketle tüm kavramlarımızı “A, A olmayandır da” şeklinde dile getirdiği diyalektik yoluyla birbirinden türetir. Böylece hem oluş süreci hem de bilme süreci tez, antitez ve sentezden oluşan üç adımlı diyalektik bir ilkeyle ilerleyen bir mantıksal süreç haline gelir. Hegel'in sistemine göre, her şey kendinde karşıtını bulundurur. Hakikat ise, varlıkla yokluğun sentezindedir. Çünkü, varlık yokluğu içinde bulundurur. Oluş da, varlık ve yokluğun birleşmesinden meydana gelmiştir. Hegel'e göre, bu gelişim, diyalektik ilkeye uygun olarak, yani karşıtlıkları, çelişkileri aşarak ilerleyen bir süreçtir.”

Akılçı filozoflar deneyden gelmeyen (deney öncesi) bilgilerin varlığına inanırlar. Bu tür bilgiye felsefe dilinde **apriori bilgi** denir. Bunların kaynağı akıldır. “Bir şey her ne ise odur” (özdeşlik ilkesi) ve “Her şeyin bir nedeni vardır” (nedensellik ilkesi) bilgileri, apriori bilgi örnekleridir.

- Akılçı filozofların görüşlerinin bir diğer uzantısı da insan zihninde doğuştan bilgilerin olduğuna ilişkin inançlarıdır. Bu görüşe **doğuştancılık (inneizm)** veya **doğuştan bilgi görüşü** denir.

Bu görüşün ilk temsilcilerinden **SOKRATES'** e göre; “İnsan doğuştan bilgilere sahiptir. Ancak bunların anımsanması, bilince çıkarılması gerekir. Bu ise **diyalektik** denen bir yöntemle mümkündür. Bu yöntem bir **doğurtma ve tartışma yöntemidir**. Kişilere hiçbir yeni bilgi vermeden, yalnızca soru sorarak insanların ruhlarında bulunan bilgilerin bilince çıkmasına yardımcı olunur.”

Sokrates' in öğrencisi **Platon** da doğuştancıdır. Ona göre; “bilgi hatırlamaktır.”

2 – DENEYCİLİK (EMİRİZM)

- 1- Bilgimizin kaynağında yalnızca deney vardır
- 2- İnsanlar nesneler dünyası ile duyuları aracılığıyla ilişki kurar.
“Kör olan biri için renkler ve biçimler dünyası varolamaz.”
- 3- Akılçılar duyuların yanıltıcı ve yetersiz olduğunu söylerler. Ama bunu onlara söyleten gene duyulardır.

DEMOKRİTOS şöyle der: “Duyular akla şöyle seslenir; Ey akıl, beni yere sermek için kanıtlarını gene benden alıyorsun.”

“Güneş küçük bir tepsi büyüklüğünde görünür. Ama biz gene de onu çok büyük olarak düşünürüz.

Çünkü görme duyumuz ve deneylerimiz cisimlerin bizden uzaklaştıkları oranda küçük görüldüğünü öğretir.”

- 4- İnsan zihninde doğuştan düşünceler ya da bilgiler yoktur

“Aklın ilkeleri olarak söylenen özdeşlik, nedensellik gibi ilkeler bile sonradan kazanılır. Bir çocuk ya da budala A'nın A olduğunu bilemez.”

“Diğer bilgiler de sonradan deneyle kazanılır. Çocuk sobanın yaktığını bir kez elini yaktıktan sonra öğrenir.”

- 5- Akıl yalnızca duyu ve deney malzemesini alan, düzenleyen ve işleyen bir yeti olabilir.

Akılıcılığın önemli temsilcileri; Locke, Hume ve Condillac'tır.

JOHN LOCKE

“İnsan zihninde doğuştan gelen hiçbir bilgi yoktur. İnsan doğduğunda zihni, beyaz bir kağıda veya boş bir levhaya (*tabula rasa*) benzer.

Tüm bilgilerin kaynağında deney, gözlem ve duyuların kullanımı sonucunda zihne gelen veriler vardır. Dış ve iç deneyden gelen veriler insan zihnindeki yetiler aracılığı ile basit ya da bileşik (kompleks) tasavvur ve bilgilere dönüşür.

İnsan zihninde bilginin oluşmasında şu yetiler rol oynar: algı, bellek, ayırt etme, karşılaştırma, birleştirme ve soyutlama yetisi.

DAVID HUME

Locke'un iç ve dış deney ayrımını yapıcı aynı oldukları gerekçesiyle kabul etmez. Bu ayrım yerine **izlenimler** ve **fikirler (ideler)** ayrımını koyar. İzlenimler derken bir şeyi görür, düşünür veya isterken bizde oluşan canlı duyumu veya duyguyu kasteder. Fikirler ise bu izlenimleri hatırlamak istediğimizde, bizde meydana gelen **hatırlama** veya **hayal gücü tasavvurlarıdır**. İşte bütün zihni hayatımız bu izlenim ve fikirlerden oluşur. Zihnimizde izlenim veya fikirden ileri gelmeyen hiçbir şey yoktur. Zihnin olsa olsa bu izlenim ve fikirleri, **birbirleriyle birleştirme** etkinliğinden söz edilebilir. Bu birleştirme etkinliği de gelişigüzel değil, **çağrışım yasalarına** göre gerçekleşir.

Hume, bu görüşlerine dayanarak nedensellik ilkesini eleştirir. “Bu ilke bize deneyle verilmemiştir. Olayların birbirini izlemesinin bizde yarattığı bir alışkanlıktan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden sağlam bir ilke değildir.”

Locke ve Hume gibi bazı deneyçiler aklı duyumdan ayrı bir yeti olarak ele alırken; bazıları duyumdan ayrı bir zihnin olmadığını savunurlar. Fransız **CONDILLAC'a** göre “Zihin duyumların bir toplamıdır. Bilgiler de duyumların kılık değiştirmiş halleridir.”

Felsefe dilinde kaynağı deney olan bilgilere “**aposteriori bilgiler**” denir. Empiristlere göre her türlü bilgi aposteriori bilgidir.

3- ELEŞTİRİCİLİK (KRİTİSİZM)

Temsilcisi **IMMANUEL KANT'** tir. Kant, akılcılık ve deneyciliğin sentezini yapar: "**Bilgide hem deneyden hem akıldan gelen unsurlar vardır. Bilgi için deneyin sağladığı içerik ve aklın sağladığı biçim (form) şarttır. Deney bilginin malzemesi, ham maddesidir. Bilgi deneyle başlar; ama onunla sona ermez. Akıl deneyden gelen ham maddeyi sahip olduğu kalıplar (Kant bunlara kategoriler adını verir) sayesinde biçimlendirir ve bilgiye dönüştürür. Kategoriler, zihnin deneyden gelmeyen kavramları, apriori formlarıdır.**"

Bilgi sürecini bir fabrikaya benzetirsek; hammaddeyi deneyden gelen verilere, fabrikanın makinelerini aklın kategorilerine, fabrikada elde edilen ürünü de bilgiye benzetebiliriz. Hammadde ve makine olmadan ürün ortaya çıkmaz.

Kant'ın bilgi ile ilgili söylediklerinden bazı sonuçlar çıkmaktadır:

- 1- Deney, bilgi için zorunlu ön koşullardan biridir. Bu yüzden deneyle verilmemiş hiçbir şeyin bilgisi mümkün değildir. Örneğin; Tanrı, ruh gibi varlıkların bilgisine ulaşılamaz. Demek ki, metafizik bir bilim olamaz.
- 2- Zihnin yapısı, bilginin sınırlarını da çizer. Nesneler insan zihninin imkanlarına, yapısı ve formlarına göre bilinebilir. Bu yüzden akıl varlıkları olduğu gibi değil; kendi algılama imkanına ve yapısına göre bilebilir. Yani dünyayı ona verdirdiğimiz şekil altında biliriz.
- 3- Örneğin güneş gözlüğü takan birisi, renkleri nasıl gözlüğe göre görürse; zihin de dünyayı kendi yapısına göre görür. Demek ki nesnelerin bize göründükleri şeklini (Kant'ın deyişiyle **fenomenleri**), yani zihinsel işlemden sonraki halini bilebiliriz. Nesnelerin gerçekte oldukları şekilleri (Kant'ın deyişiyle **numenleri**) bilemeyiz.

4- SEZGİCİLİK (ENTÜİSYONİZM)

"Doğru bilginin tek kaynağı sezgidir." görüşünü savunurlar. Bu görüşe göre sezgi; duyular ve akıldan farklı bir bilgi yetisidir. Bu yeti sayesinde doğrudan, araçsız bir kavrayışla bilgiye ulaşırız. Ayrıca bu yeti nesneyi bütünlüğü içinde ve kendisinden şüphe etmemizin mümkün olmadığı bir iç güven duygusu ile bilmemizi sağlar.

Savunucuları arasında Gazali ve Bergson vardır.

GAZALİ,

Doğru bilgiye ulaşmak için Descartes gibi şüpheyi bir metot olarak kullanır. Kendisinden şüphe edilemeyecek kesin bilgiye ulaşmak için bilgi diye verilenlere şüphe ile yaklaşır. Hem duyu bilgilerini, hem de matematik gibi akla dayanan bilgileri inceler.

Sonuçta duyularla ilgili bilgilerin yanıltıcı olduklarını, dolayısıyla güvenilir olmadıklarını düşünür.

Akli bilgilerin de doğru ve kesin bilgiler sayılamayacağını söyler. "**Çünkü nasıl rüyamızda gerçekte varolmadıkları halde bazı şeyleri varmış gibi görüyorsak; akli bilgileri de gerçekte öyle olmadıkları halde, doğru ve kesin bilgiler gibi görebiliriz.**"

Gazali bu şüphe krizinden, Tanrının ruhuna attığı bir ışık sayesinde kurtulduğunu; böylece iki kere ikinin dört, bir üçgenin iç açılarının toplamının 180 derece ettiğine güven duyduğunu söyler.

Gazali'nin kesin bilgilerin güvencesini iç aydınlanmada bulan görüşüne sezgicilik diyebiliriz.

HENRİ BERGSON

Zekâ ile sezgi arasında bir ayrım yapar. Zekâyı bilimin, sezgiyi metafiziğin temeline koyar. Zekanın özelliği; gerçekliği parçalayarak ve dondurarak, cansız bir biçimde ele almasıdır. Zekâ ve ona dayanan bilim dilden ve kavramdan faydalanır. Oysa kavramlar gerçekliğin sadece birer simgesidir. Gerçekliği olduğu gibi yansıtamazlar. Çünkü dilin rol oynadığı bilgi, görelidir.

Bu bilgi;

- 1- **Dolaylıdır.** Bu bilgi ile nesnelerin kendisine doğrudan ulaşamayız. Ancak kavramlarla (simgelerle) ulaşırız.
- 2- **Parçasaldır.** Çünkü kavramlar nesneyi bütünlüğünde değil, baktığımız bakış açısından tanımlamaya çalışır. Nesneyi parçalar.
- 3- **Cansızdır.** Çünkü kavramlar bize nesnenin hareketliliğini ve canlılığını veremezler.
- 4- **Soyuttur.** Çünkü kavramlar bireysel somutluğu içermezler. Kendileri soyuttur.

Oysa nesne; somut, canlı (dinamik ve hareketli), bireysel ve bütünseldir. Onu, dile dayanan bilgi ile (duyusal ve akılsal bilgi ile) kavrayamayız. Nihai ve dinamik anlamında gerçeğin mutlak bilgisini , yalnızca sezgi ile kavrayabiliriz.

Gerçeklik, zaman, süre, oluş, hayat ve değişmedir; yoksa statik madde değildir. Zaman bir birikim, bir büyüüp gelişme, bir süredir. Bu gerçeklik bilimin sözel açıklamasıyla ve analitik yoluyla kavranamaz. Gerçeklik ancak sezgi ile yaşanır; dile dökülemez.

Örneğin; bir müzik parçasını, bir melodiyi düşünelim. Burada kendimizi müziğe bırakırız. Tek tek sesler, notalar artık parçalanmayacaktır; bundan böyle dakikalar, saniyeler yoktur. Mekânın her parçası uçup gitmiştir. Bir nota sonra gelen notanın içinde kaybolur. İnsan işte bu yaşamda maddeyi yener, mekânın sınırları üstüne çıkar ve süreyi yaşar, hisseder.

3. DOĞRU BİLGİNİN SINIRLARI ALANI-KAPSAMI

Kant'ta gördük ki; eleştiri felsefesi yalnızca "bilginin kaynağı" ile ilgili değil, aynı zamanda "doğru bilginin sınırları" ile ilgilidir.

Kant "neyi bilebiliriz" sorusuna cevap aramış ve elde ettiği sonuçlardan biri olarak "Tanrı, ölümsüzlük, özgürlük ve ruhun gerçekliği gibi deney dünyasına ait olmayan (metafizik) şeyleri bilemeyiz" demiştir.

Kant öncesi (ve sonrası) deneyci filozoflar, metafizik konuların bilinemeyeceğini söylerler.

Akılcılar ve sezgiciler ise metafizik diye adlandırılan şeylerin de bilinebileceğini söylerler.

Kant'tan sonra da bu iki görüş devam etmiştir. 18. yüzyılın sonlarına doğru A. Comte ve E. Mach'ın temsilciliğini yaptığı **pozitivizm** ve onun çağımızdaki versiyonu **yeni pozitivizm** ile **pragmatizm** akımları metafiziği reddederler.

POZİTİVİZM (OLGUCULUK)

Kurucusu **AUGUSTE COMTE'** dur.

Pozitif kavramını gerçek, yararlı, kesin, görülen, dokunulan şey anlamında kullanır.

Comte her türlü gerçek bilginin alanını olgularla sınırlar.

Deney dünyası içinde bulunmayan varlık ve konularla ilgili araştırmaları yararsız sayar. Bu yüzden dinsel ve metafizik açıklamaları değersiz bulur.

Comte'a göre; insan doğayı ve olayları açıklarken üç ayrı zihinsel aşamadan geçmiştir:

- 1- **Teolojik dönem:** Her şey tanrısal güçlerle açıklanmıştır. Örneğin; Bir doğa olayı olan deprem Tanrının cezalandırması olarak nitelendirilir. Bu dönemin ürünü dindir.
- 2- **Metafizik dönem:** Her şey metafizik nedenler ve güçlerle açıklanır. Örneğin; Toplumsal olaylar özgürlük, estetik gibi soyut kavramlarla açıklanır. Bu dönemin ürünü felsefedir.
- 3- **Pozitif dönem:** İnsanlığın en son aşamasıdır. İnsan artık hem evreni hem de kendisini bilimlerle açıklayacaktır. İnsanların dünyayı doğa yasalarıyla açıkladığı dönemdir. Bu dönemin ürünü bilimdir.

Bu durumda gerçek felsefe bilim olmak zorunda olduğu gibi; gerçek bilim de yalnızca pozitif olanla, yani duyu ve gözlemlerimizle, deney konusu olanla ilgilenmek zorundadır.

Bilim ayrıca insan yaşamının düzenlenmesinde temel alınmalıdır.

YENİ POZİTİVİZM

Pozitivizmin 20. yüzyılda geliştirilmiş halidir.

Viyana Çevresi ya da **Mantıkçı pozitivizm- Mantıkçı empirizm** diye de adlandırılan bu akımın önemli temsilcileri; **Herbert Feigl, Philipp Frank, Moritz Schlick, Rudolph Carnap, A. J. Ayer'** dir.

Temel tezleri şunlardır:

"Doğru bilgi, doğruluğu test edilebilen bilgidir. Doğruluğu test edilemeyen alanlarla ilgili (dinsel, metafiziksel) görüşler ileri sürülmemelidir. Çünkü yalnızca doğrulanabilir önermeler anlamlıdır.

İki tür anlamlı önerme vardır:

- 1- **Analitik önermeler:** Formel mantığın ve matematiğin önermeleridir. Bunlar anlamlarının analizi ile doğrulanabilir. Bu tür önermelerde özne, yüklemi tanımı gereği içerir ve doğrudurlar.

Örneğin; "Koca, evli erkektir".

- 2- **Sentetik önermeler:** Bilimlerin önermeleridir. Bu önermelerin doğrulanmaları deneysel yolla mümkündür.

Örneğin; "Dünya güneş etrafında dönüyor."

İşte bilgi, yalnızca bu tür önermelerle ilgilidir. Bilginin alanı bilimlerin alanıdır.

Mademki bilgi bilimlerle sınırlıdır. Felsefenin işlevi yok mudur? Felsefe yalnızca "dilsel ve mantıksal analiz" yoluyla her türlü kavram ve önermenin anlamını çözümlemeye çalışmalıdır. Tek işlevi bu olmalıdır.

Yeni pozitivistler, yüzyılımızın birinci yarısında ortaya çıkan ve gerek Kıta Avrupası gerekse özellikle Anglo-sakson dünyasında çok etkili olan **Analitik Felsefe** akımı diye adlandırılan daha geniş bir akım içinde değerlendirilir.

Bu akımın diğer önemli iki alt dalı **Mantıksal atomculuk** (B. Russell ve genç Wittgenstein) ile 1930'lardan itibaren **Wittgenstein'in** mantıksal atomculuğu terk ederek başlattığı **Günlük Dil Felsefesi'**dir.

Analitik Felsefe adının verilmesinin nedeni her üçünün de felsefenin işlevini analiz (mantıksal ve dilsel olarak kavram ve önermeleri çözümlemek) ile sınırlamalarıdır.

4. DOĞRU BİLGİNİN ÖLÇÜTLERİ VE STANDARTLARI

Hangi bilgi doğru bilgidir?

Bir bilginin doğru olmasının ölçütü nedir?

Bu sorulara çeşitli kuramlar (uyuşma, tutarlılık, tümel uyuşma, apaçıklık, kuramları ve pragmatist kuramlar) farklı yanıtlar verirler. Bunların en yaygın olanları uyuşma, tutarlılık ve pragmatist kuramdır.

Uyuşma kuramının en iyi temsilcileri Platon ve Aristoteles; tutarlılık kuramının belli başlı temsilcileri akılcı filozoflar, özellikle Descartes ve Spinoza'dır.

PRAGMATİZM (FAYDACILIK)

Bu akım hem bilginin alanı, sınırları hem de ölçütü hakkında özel bir görüştür.

C. PEİRCE

Kurucusudur. Yeni pozitivizmin metafizikle ilgili görüşlerini paylaşır;

“Bir önermenin anlamlı olabilmesi için, herkesin ortak olarak paylaştığı deney dünyasına ait olması ve bu deney dünyasında doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olması gerekir.

Metafizik sorunlar ise gerçek anlamda sorun bile değildirler. Çünkü gerçek bir sorun, hiç olmazsa ilke olarak çözülebilir olmalıdır.”

W. JAMES

Pragmatizmin diğer önemli temsilcisidir.

Ona göre ise, bir önermenin doğru olmasının biricik göstergesi onun pragmatik olarak işe yaramasıdır. Pratikte işe yarayan doğrudur.

Örneğin; Salk Polo aşısının “doğru” olduğunu, ancak pratikte çocuk felcini önlemede etkisi olduğunu göstermekle anlayabiliriz.

Hatta psikolojik olarak işe yarıyorsa da doğru kabul edebiliriz. James ahlak teorilerine de bu görüşlerini uygular.

J. DEWEY

Pragmatizmin diğer önemli temsilcisi Dewey, “doğru”yu karşılaştığımız problemleri çözmemizde bir araç olarak tanımlar. **“İnsanın bilgi edinme eylemi, insanın bir hayati problemle karşılaştığı anda başlar ve problemin başarılı çözümü ile sona erer. Problemi çözmeye başarılı olan teori doğrudur.”**

Dewey'in bu görüşüne **enstrümantalizm** (aletçilik) adı verilir.

FENOMENOLOJİ

Alman filozofu **E. HUSSERL** tarafından ortaya atılmış ve çağımız düşüncesinde etkili olmuş bir felsefe akımıdır hem varlık hem de bir bilgi kuramıdır. Husserl'in görüşleri şöyle özetlenebilir:

- 1- Felsefesinde öznenen yola çıkar. Öznenin temeli bilinçtir. Bilinç, sürekli nesnesine yönelim içinde bulunan varlıktır.

Bu yönelimin iki farklı türü vardır:

- a) Bilinç nesneyi sezgisel yoldan ve “asli” bir şekilde kavrar.
- b) Bilinç boş bir yönelim aracılığıyla yalnızca nesneyi gözlemleyebilir.

Demek ki bilinç, hem ses ya da renk gibi duyuşal nesneleri algılamakta, hem de algıladığı nesnelerin saf anlamlarını ve mantıksal özlerini de kavrayabilmektedir.

- 2- İşte bu özler sezgi yoluyla kavranabilir. Öz, fenomenlerin doğrudan ve aracısız bir sezgi yoluyla kavranan içeriğidir. Öz bir nesneyi başka bir şey değil de, kendisi yapan şeydir, anlamdır.
- 3- Ancak bir nesnenin özünün kavranması kolay değildir. Ona ulaşmak için öze ait olmayan tüm rastlantısal özelliklerin, ilgisiz görüşlerin bir kenara konulması gerekir.

Bu işleme Husserl “paranteze alma” adını verir. Bu paranteze almalar başlıca üç türdür:

- a) **Tarihle ilgili olanlar:** Başka insanların düşünce veya kanıları bir tarafa bırakılır.
- b) **Özle ilgili olanlar:** Nesnenin varlığı ile ilgili öğeler paranteze alınır. Her türlü bilim terkedilir.
- c) **İdelerle ilgili olanlar:** Salt bilincin nesnesi olmayan her şeyin dışarda tutulması ve her şeyin salt bilince geri götürülmesi, indirgenmesi

Görüldüğü gibi, Husserl için önemli olan bilincin kendisi ve bu bilincin doğrudan ve aracısız bir şekilde tecrübe ettiği özlerdir. Örneğin insanın özü akıllılıktır. Bu özü yalnızca insana anlam veren bilinç yakalayabilir.

- 4- Bu şekilde bulunmuş olan (**fenomenolojik çözümleme** ile bulunmuş olan) ideal özler, artık zaman ve mekândan bağımsız ve mutlak hale gelmiş olurlar ve kesin ve genel geçer bir bilimin temelini oluştururlar. Böylelikle felsefe de kesin bir bilim, hatta “bilimler bilimi” olur.

1. Bilgi felsefesinin konusu, insan bilgisinin yapısı ve geçerliliğidir. Belli bir bilgi türünü değil, bilgi ve bilgi sürecini tüm öğeleriyle inceler.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bilgi felsefesinin doğrudan konu edindiği bir problem değildir?
 - A) İnsanoğlunun bilme yetileri, doğru bilgiye ulaşmaya yeterli midir?
 - B) Bilgiye hangi araçla ulaşırız?
 - C) Bir bilginin doğruluğunu gösteren ölçüt nedir?
 - D) Her şeyin bilgisine ulaşabilir miyiz?
 - E) Bilgiyle yönetilen bir toplum mu idealdir?
2. Epistemolojik anlamda bilgi, önerme türünde ifade edilen kalıplar olarak karşımıza çıkar.
Buna göre aşağıdakilerden hangisi, bir önermedir?
 - A) Uçurtmayı vurmasınlar
 - B) Türkiye'nin başkenti Ankara'dır.
 - C) Demokrasi bu ülkeye bol mu geliyor?
 - D) Görme, duyma, konuşma!
 - E) Keşke herkes yürekli olsa
3. Önergeler doğru ya da yanlış değere sahip anlamlı yargı cümleleridir. Her önerme bir cümledir ama her cümle bir önerme değildir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, bir önerme değildir?
 - A) Yüreğinin sesini dinle
 - B) Kalbin görevi kan pompalamaktır.
 - C) Dünya yuvarlaktır.
 - D) Sigara sağlığa zararlıdır.
 - E) Her şeyin bir amacı vardır.
4. *Doğruluk* bilginin bir özelliği, *gerçeklik* ise varlığın bir özelliğidir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisinde bu kavramlar uygun kullanılmamıştır?
 - A) Sezgi bizi doğru bilgiye ulaştırır.
 - B) Gerçekliği bir ayna gibi yansıtan bilgi, doğrudur.
 - C) Gerçeği, yalnızca gerçeği söyleyeceğime yemin ederim.
 - D) Asıl gerçeklik, idealar dünyasıdır.
 - E) Söylediklerinin doğruluğundan nasıl emin oluyorsun?
5. **Aşağıdakilerden hangisi, bir önerme sayılamaz?**
 - A) Ay 30 gündür.
 - B) Her kitap faydalı değildir.
 - C) Her etki bir tepki doğurur.
 - D) Yarın güneş doğdu.
 - E) Dışarıda kar yağıyor.
6. Bir önerme için anlamlılık zorunludur. Kendisinden anlam çıkarılamayan bir cümleye önerme bile denemez.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir önerme sayılabilir?
 - A) Geci var mudır sa?
 - B) Dün kalem konuşacak
 - C) Azken çok sanılmaz ki bu oluyor.
 - D) Kurunun yanında geç olsa kimdir.
 - E) Bir dakika 80 saniyedir.
7. *"Anlamlılık"* gündelik dilde "önemli, değerli" anlamında kullanıldığı gibi, *doğrulukla* eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır. Oysa bilgi kuramında *doğruluk*, genellikle önermenin dile getirdiği gerçekliğe uygunluğu, *anlamlılık* ise anlaşılabilir olma özelliği olarak kabul görülür.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisinde "doğru" veya "anlamlı" kavramı uygun kullanılmamıştır?
 - A) Dediklerinden bir anlam çıkaramadım.
 - B) Bu bilgiyi bir bilim adamı söylediyse doğrudur.
 - C) Dünyanın yuvarlak olması anlamlı değil.
 - D) Söylediklerinin doğruluğunu zaman gösterecek.
 - E) Yaşamın anlamsız olduğu doğru değil.
8. Psikoloji insan düşünmesini bir olgu olarak inceler ve değer yargıları katmadan nesnel bilgiler ortaya koymaya çalışır. Mantık ise doğru düşünmenin yollarını inceleyen normatif bir disiplindir.
Aşağıdakilerden hangisi, yukarıda da vurgulanan mantık disiplinine ait bir özelliktir?
 - A) Evrenle ilgili yeni bilgi vermesi
 - B) Önergelerin içeriklerine ilişkin olması
 - C) Deneysel olması
 - D) Nedenlerin bilgisini araştırması
 - E) Olması gerekeni ortaya koyması
9. Mantığın temel amacı, geçerli akıl yürütmelerin ilke ve kalıplarını ortaya koymaktır.
Aşağıdaki akıl yürütmelerden hangisinin geçerli olduğu söylenebilir?
 - A) Canlıların bazıları düşündüğüne; insan da canlı olduğuna göre, insanların düşündüğü kesindir.
 - B) Hiçbir insan ölümlü olmadığına göre, yalnızca bazı insanlar ölümlüdür.
 - C) Bütün bitkilerin fotosentez yaptığı, bütün fotosentez yapanların güneşe ihtiyaç duyduğu bilindiğine göre; bitkilerin güneşe ihtiyaç duyduğu kesindir.
 - D) Herkesin düşündüklerini dile getirme hakkı olduğuna göre; her fikre saygı duymak zorunludur.
 - E) Bütün taşlar katı, bütün kuşlar uçucu olduğuna göre; bütün taşlar uçar.

10. Doğru düşünmenin kuralları olan mantık kuralları, akıl ilkeleri adı verilen bazı ilkelerden türetilmiştir. Bunlardan ilki ve en temel ilke olan **özdeşlik ilkesi**, "bir şey ne ise odur" (A, A'dır) şeklinde özetlenebilir. İkinci akıl ilkesi olan **çelişmezlik ilkesi**, "Bir şey, aynı zamanda hem kendisi hem de başkası olamaz" (A, A olmayan değildir) Üçüncü ilke olan **üçüncü halin olanaksızlığı ilkesi** ise, "Bir şey ya kendisidir ya da kendisi olmayandır, üçüncü bir hal düşünülemez" (Bir şey ya A, ya A olmayandır; başka bir hal olamaz) şeklinde özetlenebilir. **Buna göre aşağıdakilerden hangisi, üçüncü halin imkansızlığına örnektir?**

- A) Mehmet Mehmet'tir.
B) Mehmet, Mehmet olmayan olamaz.
C) O, ya Mehmet'tir ya da Mehmet değildir.
D) Dün dündür.
E) O renge hem siyah hem de siyah değil diyemezsin

11. Bilgi kuramı açısından doğruluk, yargının (önermenin, düşüncenin, kararın) gerçeğe olan uygunluğudur. Mantıksal doğrulukta ise yargının düşünme ilke ve kurallarına uygunluğuna bakılır. Tek tek yargıların bilgisel doğrulukları değil, yargıların birbiriyle tutarlılığı önemlidir. Mantık doğrusuna uygun bir akıl yürütmeye ulaşılan yargı (sonuç), dayandığı yargılardan (öncüllerden) zorunlulukla çıkarılmalıdır. **Buna göre, aşağıdaki akıl yürütmelerden hangisi, bilgi kuramı açısından yanlış, ama mantıksal açıdan doğruluk içerir?**

- A) Bütün kuşlar sürüngendir. Fil bir kuştur. O halde fil sürüngendir.
B) Bütün çiçekler su ister. Gül bir çiçektir. O halde Gül de su ister.
C) Bütün masalar dört ayaklıdır. Bu masa üç ayaklıdır. O halde iki ayaklı masa vardır.
D) Ancak çalışırsan başarisın. Ben çalışmıyorum. O halde ben başarırım.
E) Bazı akıllılar insandır. Bütün insanlar iyidir. O halde bütün insanlar akıllıdır.

12. İnsan sınırlı bilme yetilerine sahiptir. Bu yüzden insanın evreni anlaması mümkün değildir. Belki tek tek kişiler bazı kanaatlere ulaşabilir ama herkes için geçerli ve doğru olan bilgiye asla ulaşamaz.

Bu görüş, bilgi felsefesinde hangi kavramla adlandırılır?

- A) Akılcılık (Rasyonalizm)
B) Şüphecilik (Septisizm)
C) Deneycilik (Empirizm)
D) Sezgicilik (Entüisyonizm)
E) Eleştiricilik (Kritisizm)

13. "İnsan yalnızca deney ve gözlem konusu olabilen varlıkları bilebilir. Metafizik mümkün değildir."

Aşağıdakilerden hangisi, yukarıdaki görüşü savunanlar arasında sayılmaz?

- A) Sezgicilik (Entüisyonizm)
B) Olguculuk (Pozitivizm)
C) Faydacılık (Pragmatizm)
D) Eleştiricilik (Kritisizm)
E) Çözümleyicilik (Analitik felsefe)

14. "Tasvir ettiği gerçeklikle uyuşan bilgi doğrudur."

Yukarıdaki yanıt, bilgi felsefesinin aşağıdaki hangi temel problemine ilişkindir?

- A) Bilginin imkânı
B) Doğru bilginin kaynağı-aracı
C) Bilginin sınırları
D) Doğru bilginin ölçütü
E) Bilginin alanı

15. "Kanaatime, ancak o başkalarınca da kabul görüyorsa doğrudur diyebilirim"

Doğru bilginin ölçütü ile ilgili yukarıdaki yaklaşım, aşağıdaki kuramlardan hangisini ifade eder?

- A) Uyuşma Kuramı
B) Tutarlılık Kuramı
C) Tümel Uyuşma Kuramı
D) Apaçıklık Kuramı
E) Pragmatist Kuram

16. Gazali, kendisinden şüphe edilemeyecek kesinlikte bilgiyi arar ve ona ulaşmanın mümkün olduğuna inanır. Öncelikle doğru bildiklerini ve bunların kaynaklarını şüphe ile karşılayarak işe başlar ve sonunda kesin bilgiye ulaşır.

Gazali'de kendini gösteren şüphe biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilimsel şüphecilik
B) Aşırı şüphecilik (Septisizm)
C) Deney dışı bilgiye ilişkin şüphecilik
D) Bir tavır olarak şüphecilik
E) Bir yöntem olarak şüphecilik

17. Sofistler, Doğa Filozoflarının gerçeklik anlayışlarına karşı çıkarlar ve evrenin görünümle açıklanabileceklerine, fiziki nesnelerin ise, duyu deneyimlerine indirgenebileceklerine inanırlar. Gerçeklikle ancak duyu-deneyi aracılığıyla ilişki kurduğumuzu, duyu ve algıların ise kişiden kişiye değişebileceğini söylerler. Buradan çıkardıkları sonuç, mutlak ve kesin bilgiye ulaşamayacağıdır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisinin sofistlerin bir özelliği olduğu söylenemez?

- A) Görünümcülük (Fenomenalizm)
B) Deneycilik (Empirizm)
C) Görecilik (Rölativizm)
D) Dogmatizm
E) Şüphecilik (Septisizm)

18. Septikler varlığın ve değerlerin herkes için geçerli olabilecek bilgisine ulaşamayacağını savunurlar.

Aşağıdakilerden hangisi, septiklerin bu görüşlerini temellendirmek için ileri sürdükleri tezler arasında sayılmaz?

- A) Kanaatlerimizin kaynağı olan duyular öznel yaşantılardır.
B) Özneyi etkileyen koşullar farklıdır.
C) Yasa, gelenek ve görenekler insan eseridirler ve çıkarları ifade edeler. İnsanlar üzerinde de farklı etkiler yaratırlar.
D) İnsanlar arasında bazı yapısal ve toplumsal yaşamdan kaynaklı farklılıklar vardır.
E) Henüz herkesin ortak doğruları kabul edebileceği bir toplumsal ve entelektüel gelişime ulaşamamıştır.

1. Platon' a göre, "Bu bir elma ağacıdır" diye gösterdiğimiz bireysel bir varlıkla ilgili bir şey söyledikimizde; gösterdiğimiz tekil varlıkların, işaret edip gösteremeyeceğimiz "elma", "ağaç" gibi şeylerin örnekleri olduğunu söylemiş oluruz. İşte aradığımız bilgi, "bu, "şu" diye işaret ettiğimiz ve duyularımızın konusu olan varlıklara ilişkin değil, "elma", "insan", "ağaç" gibi yalnızca aklın konusu olan ve tikel olmayan bir varlık türüne ilişkindir.

Buna göre, Platon aşağıdakilerden hangisini savunmaktadır?

- A) Bilgi, duysal varlıkların bilgisidir.
- B) Bilgi bireysel, tekil varlıkların bilgisidir.
- C) Bilgiye duyularla ulaşılır.
- D) Bilgi, genel kavramların bilgisidir.
- E) Bilgi olanaksızdır.

2. "İnsan, at, ağaç gibi genel kavramları kullanmadan düşünmek, bilgi ortaya koymak veya başkalarıyla konuşmak mümkün değildir. Bu kavramların açık seçik bilgisi olmadan tikel, bireysel varlıkların bilgisi mümkün değildir. İşte idealar, bu genel kavramlara karşılık gelen nesneler olarak gerçek bilginin konusudurlar."

Aşağıdakilerden hangisi, Platon'un yukarıdaki görüşlerinden çıkarılamaz?

- A) Genel kavramlar bilginin dayanağıdır.
- B) Genel kavramlar düşünmeyi ve iletişimi mümkün kılar.
- C) Genel kavramlar, bireysel varlıklardan soyutlama yoluyla elde edilir.
- D) Gerçek bilgi ideaların bilgisidir.
- E) İdealar genel kavramlara karşılık gelir.

3. İdealar insan zihninden (her türlü zihinden) bağımsız olarak var olan gerçekliklerdir.
Yukarıda idealar öğretisinin hangi özelliği dile getirilmektedir?

- A) Realist bir varlık anlayışına dayanması
- B) Akli bilginin kaynağı olarak görmesi
- C) Ruhun ölümsüzlüğünü kabul etmesi
- D) Diyalektik yöntemle dayanması
- E) Bilgi için değişmeyen varlığı zorunlu görmesi

4. "Bilgi hatırlamaktır"
Platon yukarıdaki sözünü aşağıdakilerden hangisini ifade etmek için kullanır?

- A) Bilginin doğuştan var olduğunu
- B) Bilginin duyularla elde edildiğini
- C) Bilginin kaynağının sezgi olduğunu
- D) Bilginin mümkün olmadığını
- E) Bilginin mümkün olduğunu

5. Aristoteles, Platon'un gerçekliği ideaya eşitlemesine karşı çıkar. Gerçekten varolan, "şu" diye gösterdiğimiz bireysel varlıklardan oluşan bu dünyadır. Bilgi ise, bu varlıkların ortak ve tümel özelliklerinin akıl yoluyla orta konmasının ürünüdür.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Aristoteles'in görüşleri içinde yer almaz?

- A) Asıl gerçeklik duyuların konusu olan bu dünyadır.
- B) Bilgiye bireysel varlıklardan yola çıkarak ulaşılır.
- C) Bilgi, aklın konusu olan ideaların bilgisidir.
- D) Bilgi, aynı türden varlıkların ortak özelliğini ifade eder.
- E) Akıl olmadan doğru bilgiye ulaşılamaz.

6. Aristoteles'e göre bireysel varlıklar madde ve formdan oluşur ve bilimin aradığı bilgi, formların bilgisidir.

Aristoteles'teki form kavramı ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Bilgisi, bireysel varlıkların dışında aranamaz.
- B) Evrensel ve genel bilginin konusudur.
- C) Aynı türdeki varlıkların ortak özelliklerini gösterir.
- D) Değişmeyen tümel gerçekliklerdir.
- E) Duyularla elde edilirler.

7. Bende bir Tanrı kavramı apaçık olarak var. Bu kavrama duyularla ulaşmış olmam mümkün değil. Sonlu ve mükemmel olmayan Aklımın tek başına da bu fikrin kaynağı olduğunu söyleyemem. Bunu ancak sonsuz, yetkin ve dolayısıyla en gerçek varlık, yani Tanrının kendisi ruhuma koymuş olabilir.

Descartes'ın yukarıda dile getirilen Tanrının varlığını kanıtlama girişimi, aşağıdakilerden hangisine dayanmaktadır?

- A) Doğuştan gelen düşüncelerin akla dayanarak ortaya konması
- B) Duyu ve deney verilerinin akılla işlenmesi
- C) Hayal gücünün düzene konulması
- D) Metafizik öğelerin analiz yoluyla ayıklanması
- E) Aklın tümevarımsal akıl yürütmesi

8. Doğa ve insan tarihi olarak evren, "Mutlak Akıl" (Tin, Geist ya da Tanrı'nın) kendisi olarak amaç ve hedeflerinin gerçekleştiği bir evrim sürecidir. İnsan akli ile doğada ve insan aklında açığa çıkan Mutlak Akli bilebilir.

Parçada dile getirilen "Hegel'in evreni açıklama çabası" aşağıdakilerden hangisine dayanmaz?

- A) Teleolojik varlık anlayışına
- B) Akılcı bir yaklaşıma
- C) Panteist varlık anlayışına
- D) Maddeci varlık anlayışına
- E) Evrimci bir yaklaşıma

9. "Güneş küçük bir tepsi büyüklüğünde görünür. Ama biz gene de onu çok büyük olarak düşünürüz. Çünkü görme duyumuz ve deneylerimiz cisimlerin bizden uzaklaştıkları oranda küçük göründüğünü öğretir."

Demokritos, yukarıdaki sözleriyle aşağıdakilerden hangisini ifade etmek istemiştir?

- A) Duyuların yanıltıcılığını gene duyular aracılığıyla öğreniriz.
- B) Aklın bilgi edinmede hiçbir rolü yoktur.
- C) İnsan zihninde doğuştan düşünceler yoktur.
- D) Zihin ya da akıl duyuların kılık değiştirmiş halidir.
- E) Algı yanıltmaları herkeste aynı biçimde görülür.

10. "Tüm bilgilerimiz duyu ve deneylerimizden gelen verilerin algı, bellek, ayırt etme, karşılaştırma, birleştirme ve soyutlama yetilerinden oluşan zihinde (akılda) işlenmesinin sonucudur."

John Locke, yukarıdaki bu görüşleriyle aşağıdakilerden hangisine ulaşabilir?

- A) Bilgilerimizin kaynağı yalnızca akıldır.
- B) Deneyden gelmeyen bilgi mümkündür.
- C) Bilgimizin konusu olan varlıklar duyu ötesidir.
- D) Bilginin oluşum sürecinde aklın yeri yoktur.
- E) İnsan zihninde doğuştan bilgiler yoktur.

11. "Zihnimizde duyu izlenimlerimizden ve bunların oluşturduğu fikirlerden (hatırlamalar veya imgelerden) ileri gelmeyen hiçbir şey yoktur. Zihin sadece bunları birleştirme etkinliğinde bulunur."

Yukarıdaki görüşlerin sahibi David Hume için aşağıdakilerden hangisi kabul edilemez?

- A) Doğuştan bilgi yoktur.
- B) Bilgimizin kaynağı deneydir.
- C) Aklın bilgi sürecinde rolü yoktur.
- D) Akıl, duyum verilerini birleştiren bir yetidir.
- E) Duyular olmaksızın bilgi oluşamaz.

12. "Zihin duyuların bir toplamıdır. Bilgiler de duyuların kılık değiştirmiş halleridir."

Condillac bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini dile getirmektedir?

- A) Akıl ve duyu iki ayrı bilme aracıdır.
- B) Duyulardan ayrı bir yeti olarak zihin yoktur.
- C) Nesnelerin hem görünüşlerini hem de gerçekteki hallerini bilebiliriz.
- D) Duyuların yanıltıcı olması, bilgiyi olanaksız kılar.
- E) Bilgi sezgi yeteneğimizin ürünüdür.

13. "Bilgi deneyden gelen veriler ile bu verileri kendi yapısına göre gören ve biçimlendiren aklın doğuştan sahip olduğu kalıpları zorunlu kılar."

Yukarıdaki görüşün sahibi Kant'a göre aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Deney konusu olmayan şeylerin bilgisi mümkün değildir.
- B) Biz nesneleri ancak aklın yapısına göre, aklın sınırları oranında bilebiliriz.
- C) Bilgi oluşturma sürecinde deney ve akıl zorunludur.
- D) Nesnelerin görünüşlerinin ötesinde gerçek hallerini bilmek insan aklına özgü bir yetenektir.
- E) Metafizik bilim olarak mümkün değildir.

14. Gerçeklik somut, dinamik, bireysel ve bütünseldir; Gerçekliği bilimin yaptığı gibi dile, kavramlara ve analize dayanarak kavrayamayız. Çünkü bu durumda soyut, cansız, dolaylı ve parçasal bir tablo çıkar. Gerçekliğin bilgisine ancak doğrudan ve aracısız bir kavrayışla ulaşabiliriz.

Henri Bergson'un yukarıdaki görüşünü

aşağıdakilerden hangisi en iyi şekilde ifade eder?

- A) Nihai ve mutlak bilgi mümkün değildir.
- B) Gerçeklik ancak sezgi ile yaşanır ama dile dökülemez.
- C) Doğru bilgi, doğruluğu test edilebilen bilgidir.
- D) Herkes için geçerli bilgi mümkündür.
- E) Bilim ancak gözlenebilir olguların bilgisini verebilir.

15. Pozitivizmin kurucusu Auguste Comte'un dinsel ve metafizik açıklamaları bilgisel anlamda değersiz bulmasının temel gerekçesi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dini ve metafizik açıklamalar yararlı değildir.
- B) Bilgi ancak deney konusu olabilen varlık ya da olgular için mümkündür.
- C) Bilgi insan yaşamının düzenlenmesinde temel alınmamalıdır.
- D) Din insanları bu dünyadaki zorluklardan uzaklaştıran bir afyondur.
- E) Bilgi, yalnızca aklın rol oynadığı bir soruşturmanın ürünü olmalıdır.

16. Yeni pozitivistlere göre, doğruluğu test edilemeyen alanlarla ilgili bilgi söz konusu olamaz. Çünkü ancak doğrulanabilir önermeler anlamlıdır. Demek ki bilginin alanı bilimlerin alanı ile sınırlıdır.

Yeni pozitivistlerin bu görüşlerinin bir sonucu olarak felsefeye yükledikleri işlev aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bilimlerin konu edinmediği varlık alanları ile ilgili bilgi ortaya koymak
- B) Genel bir dünya görüşü oluşturmak
- C) Dilsel ve mantıksal olarak kavram ve önermeleri analiz etmek
- D) Metafizik konularla ilgili bilgi ortaya koymak
- E) Bütün bilimleri bir çatı altında birleştirmek

17. Metafizik sorunların gerçek anlamda sorun olduklarını bile düşünemeyiz. Bir önermenin anlamlı olabilmesi için öncelikle deney dünyasına ait olması ve bu deney dünyasında doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olması gerekir. Çözümeyen sorunların gerçek sorun, sonuç getirmeyen ya da problem çözmeyen önermelerin doğru bilgi olduğu söylenemez.

Pragmatizme ilişkin yukarıdaki görüşe göre, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Bir bilginin doğruluğu, herkesçe doğru kabul edilmesine bağlıdır.
- B) Duyu ve deney ötesi konuların bilgisine ulaşılamaz.
- C) Bir bilginin doğruluğu onun pratikte işe yaramasına bağlıdır.
- D) Doğruluğu ya da yanlışlığı test edilemeyen önermeler anlamsızdır.
- E) Problem çözmede başarılı olan ve sonuç getiren teori doğrudur.

1. Bilgi felsefesi, "bilginin bilgisini" elde etmeye çalışır. Bilgi diye ortaya konulanların ne tür bir yapıda olduklarını, doğruluklarının hangi ölçütlerle sınanabileceklerini; bilgi edinmenin yollarını ve sınırlarını konu edinir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, doğrudan bilgi felsefesinin konusudur?

- A) Herkesin uyması gereken ahlaki ilkeler nelerdir?
- B) Ölümden sonra yaşam var mıdır?
- C) Deney konusu olmayan şeyleri bilebilir miyiz?
- D) Bu dünyadaki varlıklar belli bir amaca yönelik olarak mı varlığa gelmiştir?
- E) İnsan nasıl davranmalıdır ki, mutlu olsun?

2. Bilgi kuramında doğruluk, gerçeklikle ilgili bir savın (bilginin), o gerçekliği yansıtıp yansıtmadığını ifade eder. Gerçekliği yansıtan (gerçekliğe uygun olan) bilgi "doğru" doğruluk değeri, gerçekliği yansıtmayan (gerçekliğe uygun olmayan) bilgi ise "yanlış" doğruluk değeri alır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisinde "doğru" veya "gerçek" kavramları ile ilgili uygun olmayan bir kullanım vardır?

- A) Ahmet'in "başka gezegenlerde hayat vardır" iddiası gerçek değil; çünkü bilimsel çalışmalar, yaşam koşullarına sahip olan tek gezegenin dünya olduğunu gösteriyor.
- B) İnsanoğlu doğru bilgiye hiçbir zaman ulaşamaz.
- C) Türkiye'nin deprem kuşağı içinde yer alması bir gerçekliktir. Bunu yok sayamayız.
- D) Kavramlar gerçekliğin yalnızca birer simgesidir; gerçekliği olduğu gibi yansıtamazlar.
- E) Gerçek ve tek olan bir dünya vardır.

3. Önerme en az iki terimden oluşan, doğru ya da yanlış değere sahip, bildirme yani bilgi verme görevi olan bir yargı cümlesidir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir önerme sayılamaz?

- A) Kuşlar sürüngendir.
- B) Bir doğruya dışındaki bir noktadan sonsuz sayıda paralel çizilebilir.
- C) Kurunun yanında yaş da yanar.
- D) Her şeyin bir ilk nedeni var mıdır?
- E) Düzenlilik başarı getirir.

4. Aşağıdakilerden hangisi bir önermedir?

- A) Ağacın yeşili
- B) Her ağaç yeşil midir?
- C) Keşke bütün dünya yeşil olsa
- D) Yeşili koru
- E) Ağaç yeşildir.

5. Bir cümlemin önerme olabilmesi için ilk koşul, anlamlı olmasıdır. Anlaşılamayan bir sözcükler kümesine doğru ya da yanlış bir değer yükleyemeyiz.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir önerme olamaz?

- A) Her zaman iyiler kazanır.
- B) Yarın güneşin doğmayacağı kesindir.
- C) Dost kara günde belli olur.
- D) Her şeyin ilk maddesi havadır.
- E) Evvelki gün yağmur yağacak.

6. Önergeler, kavramların dildeki ifadeleri olan terimlerden; akıl yürütmeler (çıkarımlar) ise önergelerden oluşur. Akıl yürütme, önerme veya önergelerden yola çıkarak, bir başka önermeye ulaşma işlemidir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bir akıl yürütme örneği olamaz?

- A) Bütün insanların ölümlü olduğu bilinen en eski ve en açık bilgidir.
- B) Bütün insanlar ölümlü olduğuna göre, Ali'nin de bir insan olarak ölümsüz olduğunu söylemek yanlıştır.
- C) Değişme çelişiklik içerir. Çelişik olanlar bilinemez. O halde değişenler bilinemez.
- D) Şimdiye kadar söyledikleri doğru olduğuna göre, bu söylediği de doğrudur.
- E) Her şeyin bir nedeni olduğuna göre, bu olayın da bir nedeni vardır.

7. "Yargıların gerçeğe uygunluğunu araştırmak mantığı değil, bilim ve felsefeyi ilgilendirir."

Yukarıda mantığın hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Doğru düşünmenin kurallarını ortaya koyması
- B) Önergelerin içeriğiyle değil biçimiyle ilgilenmesi
- C) Akıl ilkelerine dayanması
- D) Normatif (kural koyucu) olması
- E) Diğer bilimler için temel bir araç olması

8. Aşağıdakilerden hangisi, aklın temel ilkelerinden Çelişmezlik İlkesini ifade eden bir örnektir?

- A) Savaş savaştır; barış da barıştır.
- B) Bu ya savaştır ya da savaş değildir, başka bir şey olamaz.
- C) Buna hem savaş, hem savaş değil diyemezsin.
- D) Bu bilgi ya doğrudur ya da doğru değildir; biraz doğru diye bir şey yoktur.
- E) Yeter sebep olmadıkça hiçbir yargıya doğru diyemeyiz.

9. Aşağıdaki akıl yürütmelerden hangisi mantık doğrusuna uygun değildir?

- A) Gerçek olan akla uygun, akla uygun olan da gerçek ise; bir şey hem akla uygun olmayan hem de gerçek olamaz.
- B) İnsan özgür ise sorumlu olmak zorundadır. İnsan özgür değildir. O halde sorumlu olmak zorunda değildir.
- C) Bütün taşlar kuş, bütün kuşlar ötücü ise bütün taşlar ötücüdür.
- D) İyi bir arkadaş, arkadaşının zor gününde yanında olur. Sen ise arkadaşını zor günde yalnız bıraktın. O halde sen iyi bir arkadaş değilsin
- E) Ancak yaşam var ise ölüm vardır. Ölüm olmadığına göre yaşam vardır.

10. "İnsan yalnızca deney dünyası ile ilgili değil, bütün konularda bilgiye ulaşabilir."

Yukarıdaki görüş, bilgi felsefesinin hangi temel problemi ile ilgilidir?

- A) Bilginin imkânı
- B) Doğru bilginin kaynağı
- C) Bilginin sınırları
- D) Doğru bilginin ölçütü
- E) Doğru bilginin aracı

11. Bilgi kuramında bazı filozoflar, "bilginin imkânı" sorunundaki tutumlarıyla *dogmatikler* diye adlandırılırlar. Bu tutumlarını "bilginin mümkün olduğuna inanma" olarak tanımlayabiliriz.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi dogmatizm içinde değerlendirilemez?

- A) Akılcılık (Rasyonalizm)
- B) Şüphecilik (Septisizm)
- C) Deneycilik (Empirizm)
- D) Sezgicilik (Entüisyonizm)
- E) Eleştiricilik (Kritisizm)

12. İki açısının toplamı 150 derece olan bir üçgenin, diğer açısının 40 derece olması mümkün değildir. Çünkü "üçgenin iç açıları toplamı 180 derecedir" bilgisiyle çelişir.

Bir bilginin doğruluğu ile ilgili yukarıdaki yaklaşım, "doğru bilginin ölçütü" probleminde hangi kuramın yaklaşımına uygundur?

- A) Uyuşma kuramı
- B) Apaçıklık kuramı
- C) Tümel uyuşma kuramı
- D) Tutarlılık kuramı
- E) Pragmatist (faydacı) kuram

13. Bilim ve felsefe çalışmalarında kullanılan ve Kant tarafından "gerekçeleri, temelleri olmadığı sürece herhangi bir görüşü veya iddiayı kabul etmeme" şeklindeki şüphe yaklaşımı, **aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?**

- A) Aşırı şüphecilik
- B) Yöntem olarak şüphecilik
- C) Deney dışı bilgiye ilişkin şüphecilik
- D) Septisizm
- E) Bir tavır olarak şüphecilik

14. Descartes'ta görülen şüphe biçimi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Şüphe, deney dışı bilgilerin mümkün olmadığına ilişkin bir şüphedir.
- B) Şüphe araç olarak kullanılmıştır.
- C) Şüphe, bilgilerin ve bilgi kaynaklarının güvenilirliklerini araştırma amacıyla kullanılmıştır.
- D) Şüphe, kendisinden şüphe edilemeyecek bilgiye ulaşmak için kullanılmıştır.
- E) Şüphe, emin bilgiye ulaşıldığında bırakılmıştır.

15. İlk çağ Doğa Filozofları, bilgi konusunu gündeme almamışlardır. İlgilerini insanın bilme faaliyetinin özelliklerine değil, yalnızca nesneye yöneltmişler ve bilgi ortaya koymaya çalışmışlardır. Naif empiristler olarak adlandırılan bu filozofların bilgi konusunu bir problem olarak görmeme ve bilginin mümkün olduğuna saf bir şekilde inanma tavırlarının altında, **aşağıdaki kabullerin hangisinin olduğu söylenemez?**

- A) Görünüşlerin gerisindeki asıl gerçekliğin bilgisine ulaşılmasa da, görünüşlerin kendisinden şüphe etmek için hiçbir neden yoktur.
- B) Bu dünya ve varlıklar insan zihninden bağımsız olarak vardır.
- C) Bu dünya insanın onu bilmesini mümkün kılacak bir düzenliliğe sahiptir.
- D) İnsan bu dünyayı nasıl görüyorsa, öyle bir yapıya sahiptir.
- E) İnsanın sahip olduğu yetiler (duyuları ve aklı) bilgi için yeterlidir.

16. "Her şey bize görüldüğü gibidir. Aynı rüzgâr insanlardan birine sıcak, diğerine soğuk geliyorsa, onların izlenimleri de aynı ölçüde doğrudur."

Protagoras'ın yukarıdaki sözlerinde sofistlerin hangi özelliği dile getirilmemiştir?

- A) Öznelci olmaları
- B) Eleştiriselci olmaları
- C) Görelci (rölativist) olmaları
- D) Görünümçü (fenomenci) olmaları
- E) Deneycilikleri

17. "Biz ateşin yakıtığını algılıyoruz; fakat, yakmanın onun doğasını meydana getirip getirmediğine gelince, yargıyı askıya alıyoruz."

Septisizmin bilgi konusundaki görüşlerini yansıtan yukarıdaki parça, aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde ifade edilmiştir?

- A) Yalnızca duyu-algılarımız bizi doğru bilgiye götürebilir; aklımız değil.
- B) Yargıda bulunmak için, gerçekliğin tüm boyutlarından emin olmak gerekir.
- C) Görünen ile onun asıl gerçekliği hakkında hüküm—vermek için algılarımıza güvenmek zorundayız.
- D) Biz yalnızca bize görünenle algısal ilişki içindeyiz. Görünüşlerin gerisindeki gerçekliği bilemeyeceğimiz için yargıda bulunmamalıyız
- E) Olayların nedenini ancak duyu ve deneylerimize dayanarak bulabiliriz.

1. Platon'a göre, doğru bilgi ideaların bilgisidir. İdealar, değişmez, gözle görülmez, duyularla algılanmaz olan varlıklardır. Onlar ancak akıl yoluyla bilinebilirler. Olduklarından başka türlü olamayan, bu değişmez varlıkların bilgisi asıldır.
Buna göre aşağıdakilerden hangisi, Platon'un bilgi felsefesine ters düşer?

A) Doğru bilgi mümkündür.
B) Doğru bilginin kaynağı deneydir.
C) İdealar madde dışı, duyuşal olmayan varlıklardır.
D) İdeaları konu alan bilgi deneyden bağımsızdır.
E) İdealar yalnızca akılla kavranabilir.

2. **Aristoteles'in aşağıdaki görüşlerinden hangisi, Platon'la bir ayrılığı oluşturmaz?**

A) Bireysel varlıklardan oluşan duyular dünyası, tek ve gerçek dünyadır.
B) Bilgi tümel olanın bilgisidir.
C) Doğuştan bilgi yoktur, bilgi duyularla başlar.
D) Tümel ayrı bir dünyada değil, tikel şeylerde bulunur.
E) Gerçek varlık madde ve formdan oluşur.

3. "Tohumlar bitki ve ağaç haline gelir, köpek yavruları birer köpek olur, gezegenler kendi yörüngelerinde hareket ederler. Bütün bu doğal değişimler amaçlı değişimlerdir. Nesneler, kendilerinde var olan potansiyel güçlere göre değişirler. Köpek yavruları hiçbir zaman kedi olmazlar. Bunun nedeni ise, her nesnenin ulaşmaya çalıştığı nihai bir formu ve bunu gerçekleştirme yönünde doğal bir eğilimi olmasıdır."

Aristoteles'in yukarıdaki görüşleri, onun bilgi kuramı ile ilgili hangi özelliğini ortaya koyar?

A) Evrensel ve tümel bilgiyi mümkün gördüğünü
B) Realist bir varlık görüşüne sahip olduğunu
C) İlimli bir akılcı yaklaşıma sahip olduğunu
D) Ereksele bir varlık anlayışına dayandığını
E) Akıl ve deneyi bilgi için gerekli gördüğünü

4. Sokrates, okuma yazma bilmeyen bir köleye yalnızca soru sorarak, bir geometri problemini kendisinin çözmesine yardımcı olmuştur.

Platon bir eserinde bu olayı anlatarak, kendisinin de katıldığı hangi görüşü savunmak istemiştir?

A) Bilgi, uzman kişinin öğretmesi sonucu oluşur.
B) Deney bilgileri her zaman doğru olmayabilir.
C) İnsan tek başına doğru bilgiye ulaşamaz.
D) Bilgi, doğuştan varolan bilginin hatırlanmasıdır.
E) Bilgi edinme, aktarılan bilgiyi anlama sürecidir.

5. **Aşağıdakilerden hangisi, rasyonalizmin bir tezi olamaz?**

A) Akıl bilginin kaynağıdır.
B) Deneyden gelmeyen bilgiler vardır.
C) Duyular genel ve tümel bilgiyi veremez.
D) Duyular yanıltıcı olabilir.
E) İnsan zihni doğuştan boş bir levhadır.

6. **"Apriori bilgi" kavramı, bilgi felsefesinde aşağıdakilerden hangisini anlatır?**

A) Gerçekliğe uygun bilgi
B) Deneyden gelmeyen (deney öncesi) bilgi
C) Fiziğin bilgisi
D) Duyu ve deneyden gelen bilgi
E) Olgusal bilgi

7. **Aşağıdakilerden hangisi, empirizmin görüşleri arasında sayılamaz?**

A) Bilgimizin kaynağında yalnızca deney vardır.
B) İnsan zihni doğuştan boş bir levhadır.
C) Duyuların yanılğısıyla oluşmuş yanlış bilgileri gene duyular aracılığıyla anlayabiliriz.
D) Aklın ancak deney verilerini işleyen bir işlevi olabilir.
E) Bilgi, bu dünyaya gelmeden önceki yaşantımızın hatırlanmasıyla oluşur.

8. J. Locke'a göre akıl, yalnızca duyu ve deney verilerini işleyen bir yetidir. Oysa Fransız Condillac "Zihin (ya da akıl) duyuların bir toplamıdır. Bilgiler de duyuların kılık değiştirmiş halleridir" der.

Condillac kendisi gibi empirist olan J. Locke' dan hangi görüşü ile farklılaşır?

A) Bilginin kaynağı deneydir.
B) İnsan yaşam içinde bilgileri elde eder.
C) Akıl, duyulardan ayrı bir yeti değildir.
D) Doğuştan gelen bilgi yoktur.
E) Duyu organları olmadan bilgiye ulaşamaz.

9. David Hume, bilimin dayandığı nedensellik ilkesini sağlam bir ilke olarak görmez.

Hume bu görüşünü aşağıdakilerden hangisi ile temellendirir?

A) Bu ilke yalnızca olayların birbirini izlemesinin bizde yarattığı bir alışkanlık duygusudur.
B) Bu ilke akıl tarafından ortaya konmamıştır.
C) Dünya tesadüflerle doludur.
D) Bu ilke herkesçe benimsenmemektedir.
E) Bilimin dayandığı hiçbir ilke olmamalıdır.

10. Kant'a göre bilgi deneyle başlar ama deneyle sona ermez. Bilgi için duyu ve deneyin dış dünyadan sağladığı içeriğe ve aklın sağladığı biçime ihtiyaç vardır.

Aşağıdakilerden hangisi, Kant'ın görüşleri içinde sayılamaz?

A) Bir bilim olarak metafizik mümkün değildir.
B) Bilgiye ancak aklımızın yapısının elverdiği kadarıyla ulaşabiliriz.
C) Biz ancak nesnelerin bize görünen halini bilebiliriz.
D) Tanrı, ruh gibi deney ötesi konuların bilgisine ancak akılla ulaşabiliriz.
E) Bilgide hem deneyin hem de aklın rolü vardır.

11. Gazali'ye göre insan, kalp gözüyle gerçeğin önündeki perdeleri aşar ve her şeyi açık ve seçik olarak doğrudan kavrar. Böylelikle kendisinden kuşku edilemeyen bilgiye ulaşır.
Gazali, bilgi felsefesinde aşağıdaki hangi görüşün temsilcisidir?
A) Rasyonalizm (Akılcılık)
B) Empirizm (Deneycilik)
C) Fenomenoloji (Görünümcülük-Öz bilim)
D) Pozitivizm (Olguculuk)
E) Entüisyonizm (Sezgicilik)
12. Aşağıdakilerden hangisi pozitivizmin temel tezlerindendir?
A) Bilginin doğruluğu, yararlı olmasına veya sonuç getirmesine bağlıdır.
B) Yalnızca deney dünyası içindeki varlık ve konuların bilgisi mümkündür.
C) Gerçek bilgi özlerin bilgisidir.
D) Bilgiye duyularla ya da akılla değil, sezgiyle ulaşılabilir.
E) Deney ötesi (metafizik konuların) bilgisi mümkündür.
13. Aşağıdakilerden hangisi, pozitivizmin kurucusu Auguste Comte'un görüşü değildir?
A) Bilginin alanı, deney konusu olan olgularla sınırlıdır.
B) İnsan düşüncesi teolojik, metafizik ve pozitif düşünme evrelerinden geçerek gelişir.
C) Bilgiye ancak sezgi yoluyla ulaşılabilir.
D) İnsan uygarlığının gelişimi, doğal ve değişmez yasalara bağlıdır.
E) Dinsel ve metafiziksel açıklamalar değersizdir.
14. "Aposteriori bilgi" kavramı, bilgi felsefesinde aşağıdakilerden hangisini anlatır?
A) Sezgisel bilgi
B) Deneyden gelmeyen (deney öncesi) bilgi
C) Duyu ve deneyden gelen bilgi
D) Matematiğin bilgisi
E) Sanat bilgisi
15. Carnap'a göre, doğru ya da yanlış oldukları analiz ya da deney yoluyla gösterilebilen önermeler anlamlıdır.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi anlamlı bir önerme sayılamaz?
A) Şoför araba sürücüsüdür.
B) Su, oksijen ve hidrojenden oluşmuştur.
C) Hava sıcaklığı bugün 28 derecedir.
D) Enflasyon son iki ayda düşmüştür.
E) Ruh ölümsüzdür.
16. Yeni Pozitivistlere göre analitik önermeler, aklın ilkelerine dayanarak yalnızca analiz (çözümleme) yoluyla doğruluğu kanıtlanabilen, yeni bir bilgi vermeyen ve öznenin yüklemi tanımlı gereği içerdiği önermelerdir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi analitik bir önermedir?

- A) Taş katıdır.
B) Dünya güneş etrafında döner.
C) Savaşların temel nedeni ekonomiktir.
D) Ali uzun boyludur.
E) Cisim yer kaplayandır.

17. Yeni pozitivistlere göre, doğrulanmaları deney yoluyla mümkün olan ve gerçeklikle ilgili yeni bilgiler veren önermeler sentetik önermelerdir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi sentetik önermedir?

- A) Ruh ölümsüzdür
B) Evrenin önceden belirlenmiş bir amacı vardır.
C) Su 100 derecede kaynar
D) Siyah siyahtır.
E) Koca evli erkektir.

18. "İnsan zihni doğanın bir parçasıdır. Bu yüzden bilgi, dünyanın dönüşü, yemek yeme gibi doğa içinde meydana gelen doğal bir etkinliktir. Bilgi edinme eylemi insanın bir sorunla karşılaşması ile başlar ve sorunun başarılı çözümü ile sona erer."

Yukarıdaki görüşü savunan Enstrümantalizm (Aletçilik) akımına göre, "doğru bilginin ölçütü" aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tasvir ettiği gerçeklikle uyuşan bilgi doğrudur.
B) Doğru bilgilerle çalışmayan bilgiler doğrudur.
C) Başkaları tarafından da iddia haline gelmiş bilgi doğrudur.
D) Problem çözümünde başarılı olan bilgi ya da teori doğrudur.
E) Doğruluğu apaçık, dolaysız görülebilen bilgi doğrudur.

19. Bilgi kuramında öznenin yola çıkar. "Öznenin temeli bilinçtir. Bilinç yöneldiği nesneyi hem duyuşsal yönleriyle algılar hem de nesneyi başka bir şey değil de kendisi yapan şeyi, yani özünü, anlamını kavrar. İşte sezgiyle kavranabilen bu özlerin bilgisi felsefenin temelini oluşturmaktadır. Böylelikle felsefe, bilimlerin bilimi olacaktır"

Parçada dile getirilen felsefi görüş, aşağıdakilerden hangisidir?
A) Fenomenoloji (Görünümcülük)
B) Materyalizm (Maddecilik)
C) Existansiyalizm (Varoluşçuluk)
D) Rasyonalizm (Akılcılık)
E) Empirizm (Deneycilik)

20. E. Husserl'in öz bilgisine ulaşmak için, öze ilişkin olmayan öğelerin askıya alınmasına dayanan yöntemine ne ad verilir?
A) Diyalektik yürüyüş
B) Tümdengelsel akıl yürütme
C) Doğurtma metodu – Diyalektik soruşturma
D) Tümevarımsal akıl yürütme
E) Paranteze alma – Fenomenolojik çözümleme

1. Aşağıdakilerden hangisi bilgi felsefesinin (epistemolojinin) doğrudan konu edindiği bir soru değildir?

- A) İnsan bilgisinin sınırı var mıdır?
- B) Evrenin bir sınırı var mıdır?
- C) Bilgi, insan için imkanı mıdır?
- D) Bir bilgiyi hangi ölçütlerle doğrulayabiliriz?
- E) Bilgimizin kaynağı nedir?

2. "Dünya öküzün boynuzları üzerinde durmaktadır" cümlesi ile ilgili aşağıdaki değerlendirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) Bu cümle, "dünyanın, öküzün boynuzları üzerinde durduğunun bir gerçeklik olduğunu" iddia etmektedir.
- B) Bu cümle bir bilgi, bir önermedir; çünkü doğru ya da yanlış olabilen bir iddia içermektedir.
- C) Bu iddianın doğruluğu, gerçeklikle uyumuna bağlıdır.
- D) Bu cümle anlamsızdır; çünkü gerçekliğe uygun değildir.
- E) Bu iddianın temellendirilmesi, bilgi kuramı açısından içeriksel, mantıksal açıdan ise biçimseldir.

3. "İnsanın bilme yetileri gerçekliğin bilgisine ulaşmasına yetmez"

Bu görüş, bilgi felsefesinin hangi temel problemlerle ilgilidir?

- A) Bilginin imkanı
- B) Doğru bilginin kaynağı
- C) Doğru bilginin alanı-kapsamı
- D) Doğru bilginin ölçütü
- E) Doğru bilginin aracı

4. "Belirli bir hızla giden arabaya, gaz pedalına daha fazla basarak daha fazla bir itme kuvveti uyguladığımda arabanın yavaşlayacağını düşünemem. Çünkü doğru olduğu kesinlik kazanmış olan hızla ilgili fizik yasasına aykırı düşünmüş olurum.

Bu görüş, doğru bilginin ölçütü ile ilgili aşağıdaki kuramlardan hangisine dayanmaktadır?

- A) Uyuşma kuramı
- B) Tutarlılık kuramı
- C) Tümel uyum kuramı
- D) Apaçıklık kuramı
- E) Pragmatist kuram

5. "Madem ki bilgimizin kaynağı duyumlardır ve duyumlar öznel. O halde herkes için geçerli bilgiye hiçbir zaman ulaşamayız."

Yukarıdaki yaklaşım, felsefede aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?

- A) Bir tavır olarak şüphecilik
- B) Bir yöntem olarak şüphecilik
- C) Deney dışı bilgiye ilişkin şüphecilik
- D) Aşırı şüphecilik (Septisizm)
- E) Araç olarak şüphecilik

6. İnsan ruhu ölümsüzdür ve bir bedene girmeden önce gerçek bilginin konusu olan gerçek varlıkların dünyası idealar dünyasında bulunmuştur. Ama bedenle birlikte yaşamında bu gerçek ve doğru bilgiler belleğinin derinliklerinde gizlenmiştir. Yalnızca akla dayanarak, diyalektiğin yardımıyla bir anımsama süreci sonunda bilgilerine yeniden ulaşabilir.

Buradan, aşağıdaki hangi sonuç çıkarılamaz?

- A) İnsan zihni doğuştan bilgilere sahiptir.
- B) Bilgi bir hatırlama sürecinin sonunda elde edilir.
- C) Gerçek bilginin konusu akılla kavranan idealardır.
- D) Gerçeğin bilgisine diyalektik bir yürüyüşle ulaşılır.
- E) Gerçek ve doğru bilgi deneysel ve akılsal işlemlerin sonucu elde edilir.

7. Aşağıdakilerden hangisi, Aristoteles'in görüşleri içinde sayılamaz?

- A) Bilgi, ancak akılla kavranabilen, idealar dünyasının bilgisidir.
- B) Genel ve evrensel bilgiye akılla ulaşabiliriz.
- C) Bilgi sürecinde deneyin de rolü vardır.
- D) Bu duyuşsal dünyadaki bireysel varlıklar tek gerçekliktir.
- E) Bilgi, aynı türden varlıkların ortak özelliklerini akla dayanarak bulmaktır.

8. I. Bilgi akla dayalıdır
II. Bilgi deneye dayalıdır
III. Bilgi sezgiye dayalıdır
IV. Bilgi olguya dayalıdır

Yukarıdaki bilgiye ilişkin dört farklı yaklaşım, aşağıdakilerden hangisinde doğru bir sırayla verilmiştir?

- A) Rasyonalizm-Fenomenoloji-Empirizm-Pragmatizm
- B) Entüisyonizm-Empirizm-Pozitivizm-Rasyonalizm
- C) Rasyonalizm-Empirizm-Entüisyonizm-Pozitivizm
- D) Fenomenoloji-Pozitivizm-Empirizm-Rasyonalizm
- E) Rasyonalizm-Pozitivizm-Pragmatizm-Empirizm

9. “Hiçbir şey var değildir. Bir şey var olsa bile bilinemez. Bilinse bile başkasına aktarılamaz”
İlkçağ filozofu Gorgias, bu görüşleriyle bilgi felsefesinde aşağıdakilerden hangisinin savunucusudur?

A) Entüsyonizm (Sezgicilik)
B) Pragmatizm (Faydacılık)
C) Empirizm (Deneycilik)
D) Fenomenoloji (Görünümcülük)
E) Septisizm (Kuşkuculuk)

10. **Aşağıdakilerden hangisi, Septisizmin bir görüşü olarak kabul edilemez?**

A) Her türlü bilginin kaynağı duyu-algılarımız ve deneylerimizdir.
B) Nesne ve olaylar hakkında herkes için ortak ve doğru bilgiye ulaşılamaz.
C) Biz yalnızca bize görünenlerle ilgili kanaatlere sahip olabiliriz.
D) Aynı konuda iki farklı görüşten hangisinin doğru olduğunu gösterecek bir ölçüt yoktur.
E) Doğuştan insanla birlikte gelen bilgi, deneylerimizin hatırlattıklarıyla ortaya çıkarılabilir.

11. **Aşağıdakilerden hangisi “Yeni Pozitivizm”in görüşleri değildir?**

A) Doğrulanması mümkün olmayan alanların bilgisine ulaşılamaz.
B) Evrenle ilgili tek anlamlı bilgi, bilimsel bilgidir.
C) Felsefe bilimin açıklayamadığı konularla ilgilenmelidir.
D) Metafizik konular doğrulanamadıklarından anlamsızdır.
E) Felsefenin görevi, bilimin kavram ve önermelerinin analizi olmalıdır.

12. Carnap’a göre, doğru ya da yanlış oldukları analiz ya da deney yoluyla doğrulanabilir önermeler anlamlıdır. Dolayısıyla sanatın, dinin, ahlakın ve metafiziğin önermeleri bilgi kuramı açısından anlamsızdır.

Bu durumda, aşağıdakilerden hangisi Carnap için anlamlı bir önerme sayılmaz?

A) Balıklar yumurta ile ürerler
B) Sigara kansere yol açar
C) Isınan hava genleşir.
D) Sıcak hava kar getirir.
E) Yalan söylemek kötüdür

13. **Aşağıdakilerden hangisi, pozitivizm ile pragmatizmin ortak görüşüdür?**

A) Ancak deney dünyasına ilişkin bilgilerin doğrulanması ya da yanlışlanması mümkündür.
B) Bilgilerimiz sezgi ile elde edildiğinde doğrudur.
C) Doğruluğun tek ölçütü, bilginin yararlıdır.
D) Bilgi yalnızca aklın ürünü olabilir.
E) Bilgi özlerin bilgisidir.

14. Henri Bergson, “hayat dinamik bir süreçtir; dile getirilemez, ancak yaşanır” derken,
aşağıdakilerden hangi yaklaşımın savunuculuğunu yapmaktadır?

A) Rasyonalizm (Akılcılık)
B) Deneycilik (Empirizm)
C) Olguculuk (Pozitivizm)
D) Sezgicilik (Entüsyonizm)
E) Yarırcılık (Pragmatizm)

15. **Aşağıdakilerden hangisi, “metafiziği, gerçekliğin bütünü ve özünü kavrayan bir etkinlik olarak” mümkün görür?**

A) H. Bergson – Entüsyonizm
B) İ. Kant – Eleştiriselcilik
C) A. Comte – Pozitivizm
D) W. James – Pragmatizm
E) R. Carnap - Neo Pozitivizm

16. E. Husserl tarafından temsil edilen “Fenomenoloji” felsefi akımının temel amacını **aşağıdakilerden hangisi, en iyi şekilde anlatır?**

A) Deney ve duyular aracılığıyla gerçeğin bilgisine ulaşmak
B) İlahi coşku ile gerçek varlık olan Tanrıya ulaşmak
C) Bilginin olanaksızlığını kanıtlamak
D) Sezgi yoluyla şeylerin öz bilgisine ulaşmak
E) Akıl yoluyla tümel bilgiye ulaşmak

17. İlkçağ filozoflarından Pyyrhon’a göre varlıkların bizzat kendileri hiçbir zaman bilinemez. Çünkü varlığı bilmeye çalışan insanın duyumudur ve duyum subjektif olup kişiden kişiye farklılıklar gösterir. Dolayısıyla, bilgide subjektif durumların ötesine geçerek, objektif (nesnel) bir gerçekliğe, nesnenin kendisine varılamaz.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Pyyrhon’un bu görüşlerini temellendiren bir tez olarak ileri sürülemez?

A) Duyu organlarının bilgisi, insandan insana farklılıklar gösterir.
B) İnsanlar arasında yapısal farklılıklar vardır.
C) Doğru bilgiye ulaşmak mümkün değildir.
D) Aynı şeyler farklı insanlara farklı biçimlerde görülebilir.
E) Bir bilginin, bir düşüncenin doğruluğuna ancak sezgi yoluyla ulaşabiliriz.

18. Sofistlere göre bilgi, yaşamın emrindedir; bir bilme merakını giderme amacı değil, pratiğe hizmet amacı taşır.

Parçada Sofistlerin bilgiye yaklaşımları ile ilgili hangi özellikleri dile getirilmiştir?

A) Kuşkuculukları (Septisizm)
B) Görececilikleri (Relativizm)
C) Duyumculukları (Sensualizm)
D) Bilinemezcilikleri (Agnostizm)
E) Faydacılıkları (Pragmatizm)

VARLIK FELSEFESİ (ONTOLOJİ)

Ana konusu varlıktır. Bilgi ile ilgili her türlü çaba varlığı veya varolanı ele alır. Varlık bu nedenle bilimin de temel konusudur. Ancak bilim ile felsefenin varlığı ele alışları önemli farklılıklar gösterir.

BİLİME GÖRE VARLIK

1- *Bilim varlığın her durumda var olduğunu kabul eder.*

Bilimin temelinde onun varlık konusunda belirlediği realist bakış açısı bulunur. Bilim adamı kendi dışında nesnel, bağımsız bir gerçeğin bulunduğunu varsayar veya kabul eder.

2- *Bilim adamı incelediği varlık alanının bir görüntü mü, yoksa bir gerçeklik mi olduğunu sormaz.*

Onun için her görüntü gerçeklik, her gerçeklik ise görüntüdür. O kendisine verilmiş olanla yetinir. Önemli olan varlığın bilimi yapılabilecek bir belirlilik ve düzenlilikte olmasıdır.

3- *Bilim adamı genel olarak varlık veya varlığın genel özelliklerini konu edinmez.*

Hem bilim varlığın bir cephesini veya cinsini konu alır. Örneğin fizik cansız varlıklarla, biyoloji canlı varlıklarla, sosyoloji toplumsal varlıklarla vb. ilgilenir.

4- *Formel bilimlerde dışında, özellikle doğa bilimleri varlığı materyalist açıdan ele alır.*

Bu bilimlere göre varlık eni, boyu ve derinliği olan madde cinsindendir. Gözlem konusu olan, deney yoluyla bilinebilir varlıktır.

5- *Bilimde varlık, neden-sonuç ilişkisine tabi ve dolayısıyla düzenlilik içeren ve bu yüzden akıl yoluyla bilinebilir varlıktır.*

6- *Bilimsel yöntemle kendisi hakkında kesin ve doğru bilgi elde etme olanağı olan varlıktır.*

FELSEFE AÇISINDAN VARLIK

1- *Felsefe varlığa eleştirel yaklaşır. Varlığın var olup olmadığını, dış dünyadaki varlıkların gerçek mi görünüş mü olduğunu sorabilir.*

2- *Var olduğuna karar verirse; onu bir yönüyle değil, genel olarak ele alır.*

3- *Varlığı madde cinsinden veya idea olarak tanımlayabilir. Varlığı statik bir açıdan değerlendirebildiği gibi, oluş ya da değişme açısından da ele alabilir*

4- *Varlığı akıl yoluyla, daha çok mantıksal analiz yöntemi ile ele alır.*

METAFİZİK

Metafizik kavramı felsefe tarihinde farklı anlamlarda kullanılmıştır. İlk ortaya atan Andronikos' tur.

Andronikos, Aristoteles'in kurduğu felsefe okulunun 15. Başkanıdır. Aristoteles'in bütün yapıtlarını yayınlarken, "İlk Felsefe" adını alan kitaplarını fiziğe ait kitapların arkasına yerleştirmiş ve bu bölümü fiziğin (doğa hakkındaki bilgilerin arkasında olan anlamında metafizik olarak adlandırmıştır.

Aristoteles'in bu İlk Felsefe adını verdiği bölüm ise üç konuyu içermektedir;

- 1- Varlık olmak bakımından varlığın bilimi. (Bugünkü anlamıyla varlık felsefesi)
- 2- Bilimlerin ilk nedenlerinin bilimi (Bugünkü anlamıyla bilim felsefesi)
- 3- Tanrısal şeylerin bilimi (Bugünkü anlamıyla teoloji)

Metafizik kavramı, daha sonra, Tanrı, ruhun ölmeliği, ölüm sonrası yaşam gibi gerçekten doğa ötesi konularla ilgilenen felsefe alanı için kullanılmıştır.

Kant evrenin yapısı, varlığın ilk ilkeleri gibi konuları metafizik olarak görür ve reddeder.

Aynı tavrı pozitivistler, neo pozitivistler ve pragmatistler sürdürür.

Alman idealist filozofları Fichte, Schelling ve Hegel; daha sonraları Bergson, yüzyılımızda Alman varoluşçusu Heidegger ise metafiziği, "gerçeğin bütünü ve özünü kavrayan tek etkinlik" olarak görmüşlerdir.

Sonuç olarak metafizik iki şekilde ele alınmaktadır;

- 1- Varlığı varlık olmak bakımından ele alan, varlığın temel ilkelerini ve nedenlerini araştıran bir felsefe dalı olarak (Ontoloji ile eş anlamlı olarak)
- 2- Doğaüstü ve ötesindeki konuları (Tanrı, ruh, evrenin sonu vs.) ele alan, bunlarla ilgili rasyonel açıklamalar yapan bir felsefe disiplini olarak.

Metafiziğin Varlıkla İlgili Soruları

- Varlık nedir? Var olmak ne anlama gelir?
- Evren neden vardır?
- Evren nereden gelir? Nereye gider?
- Var olan şeyler nasıl bir varlığa sahiptir?
- Evrende bir birlik var mıdır?
- Değişme nedir? Değişme gerçekten var mıdır?
- Evrende düzenlilik, amaçlılık var mıdır?
- Her şey belirlenmiş midir? Özgürlük var mıdır?

Metafizik ve ontoloji ayrımı felsefe tarihinde tartışmalı olsa da, geleneksel sınıflamada her ikisi de esasta varlıkla ilgilenen felsefi araştırma dallarıdır.

Bu arada varlığı varolmak bakımından ele alan ontolojinin karşısında metafiziğin daha genel ve geniş olduğunu belirtmek gerekir.

ONTOLOJİNİN BAZI KAVRAMLARI

Töz:

Asıl varlık, gerçek varlık. Yani, başka her şeyin varoluşu bakımından kendisine bağlı olduğu, fakat kendisinin varoluşu bakımından başka bir şeye ihtiyaç duymadığı şey.

Öz:

Bir şeyi her ne ise o şey yapan şey. Bir şeyin tanımlayıcı özelliği

Madde:

(Basit olarak) mekânda bir yer işgal eden, doğal, fiziksel olan, niceliksel olarak ölçülebilir varlık.

Ruh:

(Basit olarak) maddi olandan farklı bir gerçeklik türü.

Gerçeklik:

Var olan, dış dünyada nesnel bir varoluşa sahip olan şey.

Görünüş:

Asıl var olandan, gerçeklikten farklı olarak, duyularımıza görünen şey.

Düzenlilik:

Belli bir kurala ya da yasaya uygun olarak, değişmeyen bir biçimde şeylerin varlığa gelmesi veya ortaya çıkması.

Rastlantı:

Belli bir doğrultusu, yönü, amacı veya düzeni olmaksızın şeylerin varlığa gelmesi veya ortaya çıkmasıdır.

Belirlenim:

Evrende olup biten her şeyin bir neden- sonuç ilişkisi içinde ortaya çıkması.

Özgürlük:

Bireyin, dış baskı ve zorlamalardan bağımsız olarak, kendi arzu ve amaçlarına uygun bir tarzda kendisini yönlendirmesi.

ONTOLOJİNİN TEMEL PROBLEMLERİ

1-VARLIĞIN VAR OLUP OLMADIĞI PROBLEMİ

Varlık felsefesinin ilk problemidir. İki ana grupta cevap verilmiştir.

a) NİHİLİZM:

“Hiç” anlamına gelen “nihil” kelimesinden türemiştir. Hem bigi, hem ahlak, hem de varlık felsefesi ile ilgili bir öğretilerdir.

- **Ahlak felsefesi açısından** insanların kendilerine inanarak eylemde bulundukları iyi, güzel gibi değerlerin gerçekte hiçbir şeye karşılık olmadıklarını, hiçbir gerçekliği ifade etmediklerini savunur.
- **Bilgi felsefesi açısından** her türlü bilginin bir aldanma olduğunu, bilgi dediğimiz şeyin var olmadığını savunur. Mutlak kuşkucudur.
- **Varlık felsefesi açısından** gerçek bir varlığın var olmadığını savunur.

Nihilizmin her üç türünde de saptanabilecek ortak öğe; gerçek-gerçek olmayan, doğru-yanlış, varlık-yokluk şeklindeki ayrımların ortadan kaldırılmasıdır.

Nihilizmin bu üç türü bir arada en iyi **GORGİAS'** da vardır. Ona göre;
“Var olan bir şey yoktur. Olsa da bilinemez. Bilinse de bu bilgi başkalarına aktarılamaz.”

Nihilizmin başka bir türü de Lao-Tse tarafından kurulan **TAOİZM öğretisi'** inde görülür;

“Dış dünyadaki varlıklar ve nesneler gerçekte var değildir. Sadece bir görünüşlerdir. Bir tek Tao vardır. O tasvir edilemez, ezeli ve ebedidir. O herhangi bir bireysel varlık olmama anlamında yokluktur. Bütün ilişkiler onda ortadan kalkar. Doğru ile yanlışın, olumlu ve olumsuzun sentezidir. Gözlem ya da düşünce yoluyla değil, mistik bir tecrübe ile kavranır. Onunla birleşen insan, gerçekte var olmayan bu aldatıcı ve ölümlü dünyadan uzaklaşır ve ölümsüzlüğe erer.”

b) REALİZM:

İnsan bilincinden bağımsız olarak nesne veya varlıkların var olduğunu savunan görüştür. Realizm varlığı ontolojik olarak kabul ettiği için, varlığı bilme imkanını da reddetmez.

2- VARLIĞIN NE OLDUĞU PROBLEMİ

a) VARLIK OLUŞTUR

Varlığı sürekli bir oluş ve değişme süreci olarak gören bu görüş, felsefede "oluş felsefesi" ya da "süreç felsefesi" olarak değerlendirilir.

HERAKLEİTOS

"Doğada değişmezlik ve süreklilikten söz edilemez. Doğada her şey bir başka şeyin ölümünden ya da yıkımından dolayı vardır. Sükûnet, barış ve süreklilik değil; savaş, mücadele ve çekişme vardır. Savaş her şeyin babasıdır.

Evren belirli ölçüde yanan, belirli ölçüde sönen bir ateştir. Ancak ateş bu dünyayı ifade edebilir. Çünkü o, yakarak ve yıkarak yaşar. Değişmez ve süreklilik içinde görünse de malzemesini sürekli değiştirir.

Ancak evrendeki bu sürekli değişme; yasadışı ve gelişigüzel değildir. Değişme ve oluş süreci LOGOS'a göre olur. Logos ilahi akıldır ve insan bundan pay alan akıllı varlıktır. Logos (veya yasa) gereğince ateş; buhar, su ve toprak haline gelir ve yine toprak, su ve buhar ateşe geri döner."

A. N. WHITEHEAD

"Varlık ya da gerçeklik bir süreçtir. Evren, birbirleriyle sıkı ilişki içinde olan ve birbirine bağlı olaylardan oluşur. Olay, bir defa ortaya çıkan ve bir daha tekrarlanmayan şeydir. Ancak her olay, başka bir olayla ilişki ve bağıntı içindedir. O halde tek bir olay evrenin birliğini yansıtabilir. Demek ki evren canlı bir organizma gibidir, olayların akışından oluşan ezeli ve ebedi bir süreçtir."

b) VARLIK MADDİDİR

Varlığın maddi cinsten olduğunu ileri sürenlere felsefede maddeciler (materyalistler) denir.

Var olan her şey, başka türlü görünse de maddedir veya maddi bir şeydir.

Onlara göre madde; mekânda bir yer işgal eden, somut, fiziksel, niceliksel olarak ölçülebilir, deneysel olarak gözlemlenebilir şeydir.

DEMOKRİTOS (atomcu madde anlayışı)

"Varlıkların bölünebilen en küçük parçası atomdur. Atomlar sayısız biçimde ve ağırlıktadır. Sürekli hareket halindedir. Boşlukta hareket ederken birleşerek cisimleri meydana getirir.

Duyum, düşünce, hatırlama, ruh gibi maddi olmadığını düşündüğümüz varlıklar da maddi varlıklardır veya atomların birbirleri üzerine etkilerinden doğar."

HOBBS (cisimci madde anlayışı)

"Evrenin her parçası cisimdir (Eni, boyu, derinliği olan varlık).

Ruh da ince bir cisimdir.

Devlet ise yapma bir cisimdir. Evren hareket yasalarına göre işleyen mekanik bir düzene sahiptir."

LA METTRİE (makine insan)

"İnsanı hayvandan ayıran sadece onun daha gelişkin bir makine olmasıdır. Aralarında nitel fark yoktur.

İnsanın ruhu diye maddeden ayrı bir varlığı yoktur. İnsan doğa denen ve makine gibi işleyen büyük bir bütünün parçasıdır. Ruhi olaylar, biyolojik-organik olaylara indirgenebilir. Yani ruh bedeninin bir türevidir."

MARX (diyalektik materyalizm)

"Her şeyin temelinde madde vardır. Madde ve dünya kendiliğinden hareketlidir.

Doğada ve toplumda hareket ve değişim, diyalektik bir süreç izler. Bu sürecin temelinde karşıtların birliği ve mücadelesi, tez-sentez-antitez yatar.

Toplum yaşamında ve tarihte ağırlık taşıyan ve belirleyici olan maddi olaylar (ekonomi-alt yapı) dir."

c) VARLIK ZİHİNSELİDİR (İDEADIR)

Felsefede "idea"nın kelime anlamı; düşünce, fikir, düşünce ile kavranılan, düşüncenin konusu olan şey, tasarımdır.

İdealizm; düşünce veya düşünülen şeyler gibi gözle görülemeyen, elle tutulmayan, uzayda ve zamanda yer almayan (yani duyuşsal, fiziksel ve maddi olmayan) şeylerin varlığını kabul etmektir. İdealizmin çeşitli türleri vardır;

PLATON (İdealar kuramı)

"Duyularımızın konusu olan bu dünya, sürekli oluş ve değişme içinde olan görünüşler dünyasıdır.

Bu görünüşler dünyasının dışında idealar dünyası vardır. Burada ezeli, ebedi, hareketsiz, değişmeyen, tümel ve madde dışı olan idea türünden varlıklar bulunur.

İdealar yalnızca akılla, düşünme yoluyla bilinebilir. İnsan zihni idealar dünyasına ait olduğu için hem kendisi maddi olmayan bir tözdür, hem de idealar dünyasını kavrayabilmemizin aracıdır. İdealar kendi aralarında hiyerarşik bir düzen içindedir. En üstte "iyi ideası" bulunur.

Bu dünyada bulunan her şey, idealar dünyasından pay aldıkları için ve pay aldıkları ölçüde vardır.”
ARISTOTELES (Form-madde kuramı)

“Tek ve gerçek bir evren vardır. O da duyularımızın bize gösterdiği bu evrendir. O halde evreni anlamak için duyularımızla yola çıkmalıyız. Ama bu yeterli değildir. Ama gerçek ve kesin bilgiye ulaşmak için akıl işin içine girmelidir. Çünkü gerçek bilgi formların bilgisidir ve bu bilgiye ancak akılla ulaşılabilir.

Bu dünyadaki bütün varlıklar belli bir işlevi yerine getirmek üzere varlığa gelmiş gibidir. Göz görmek, burun koklamak içindir. Meşe tohumundan her zaman meşe ağacı meydana gelir. Demek ki dünyadaki olaylar ereksel bir yönde gelişiyor.

(Felsefede bu görüşe, erekbilimselci yani teleolojist görüş denir.) **İşte her şeyin erişmek istediği amaç formdur.** Aynı Platon'un ideaları gibi formlar hareketsiz, değişmez, ezeli-ebedi ve madde dışıdır.

Ancak bu dünyadaki madde ve formu kesin olarak birbirinden ayıramayız. Madde bir imkandır, potansiyalitedir. Form ise bu imkanın açığa çıkmasıdır/gerçekleşmesidir. Her madde her formu kabul etmez. Örneğin su maddesi yanma formunu kabul etmez. Maddesiz form, formsuz madde olmaz.”

FARABI

“Tanrı maddi olmayan bir varlıktır, akıldır. Bütün evren ve varlıklar; Tanrının kendisi hakkında düşünmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden her şey, aslında madde dışıdır.”

BERKELEY (Öznel idealizm)

“Yalnızca bilen özne ve onun bilinç içerikleri vardır. Var olmak algılanmaya bağlıdır. İdealar yani düşünce ve tasarımlar öznededir. (Oysa Platon'da idealar, öznenin bağımsız olarak vardır. Yani Platon realisttir) **Özne bir çeşit idealar, yani düşünceler toplamıdır.**”

HEGEL (Nesnel idealizm)

Gerçekte var olan ruh veya tin (geist, mutlak akıl, mutlak zihin) dir. Tin, özü olan özgürlüğü gerçekleştirmeyi amaçlar.

Bunu da üç aşamada gerçekleştirir:

1. **Tez aşaması:** Tin kendindedir. Bir imkanlar ülkesi görünümündedir.
2. **Antitez aşaması:** Kendini gerçekleştirmek üzere doğa olarak ortaya çıkar. Ancak kendi kendisiyle yabancılaşmış, kendi özü ile çelişik duruma gelmiştir.
3. **Sentez aşaması:** Kültür aşamasında bu çelişkiyi çözer ve kendine döner.

Sentez aşamasında ise kendisini üç basamakta gerçekleştirir;

- 1- Tek tek insanların yaşamındaki henüz tamamlanmamış tin olarak (öznel ruh)
- 2- Toplum, tarih ve devlet olarak kendini gerçekleştirerek (nesnel ruh)
- 3- Sanat, din ve felsefe ile kendisinin tam bilincine ulaşarak (mutlak ruh)

d) VARLIK HEM MADDİ HEM TİNSEL DİR

Felsefede bu görüşe dualizm (ikicilik) denir.

DESCARTES

“Madde ile düşünce veya beden ile ruh birbirinden ayrı, fakat aynı ölçüde var olan iki tözdür. Maddenin ana niteliği yer kaplamak; ruhun ana niteliği ise düşündürmektir.

Beden ve ruhun ilişkisi ise beynin altında bulunan bir bölgedeki temasla sağlanır.”

Descartes'in bu ikna edici olmayan açıklamasına **SPINOZA** çözüm bulmaya çalışır. Ona göre problem, Descartes'in beden ve ruhu tümüyle birbiriyle ayırmasından kaynaklanıyor. Oysa **beden ve ruh; bir ve aynı gerçekliğin, yani Tanrının öz nitelikleridir (Monizm).** Ruh ve beden aynı gerçekliğin iki görüntüsüdür. Aralarında gerçek bir ilişki yoktur. Ancak paralelizm vardır. Bir alandaki gelişmelere karşılık, diğer alanda da gelişmeler görülür.

e) VARLIK FENOMENDİR

HUSSERL

Varlık esas itibarıyla fenomendir görüşünü savunur.

Fenomen, algının konusu olan şey, görünen şey veya bize görüldüğü şekliyle gerçeklik anlamına gelir. Bu anlam özellikle Kant'ta bulunur. Öte yandan Berkeley, Hume, Comte gibi filozoflar Kant'ın numen-fenomen ayrımını kabul etmezler ve gerçekliğin tamamen duyuşal-empirik bireysel algılarımızdan ibaret olduğunu söylerler.

Husserl ise bu konuda hem Kant'a hem de sözü edilen filozoflara karşıdır. Ancak fenomeni biraz farklı tanımlar; **“Bize doğrudan doğruya veri olan, bilincimize kendisini araçsız ve apaçık biçimde takdim eden şeydir. Bunun arkasında başka bir gerçeklik (numen) yoktur. Tek gerçeklik fenomendir.”**

Öte yandan Husserl, bu fenomenlerin Platon'da olduğu gibi bazı özlere, her türlü gerçek bilginin nesnesi olan tümel, saf gerçekliklere işaret eder. İşte bu özlere ulaşmak gerekir. Bu işi ise fenomenoloji yapar. Fenomenoloji (fenomenlerin bilimi, gerçek bilim ya da felsefe) fenomenlerin işaret ettiği özlerin sezgisini bize verecek olan bilimdir. Bu bilim özlerin sezgisi için fenomenlerle ilgili bazı paranteze almalar (askıya almalar) yapmak zorundadır. Örneğin; her türlü tarihi öğretisi, şeylerin bireysel varlıkları askıya alınmalıdır. Çünkü fenomenoloji ne insanların görüşleriyle ne de özel bireysel görüntülerle ilgilenir. O fenomenlerin özünü arar.

Tüm bu askıya almalar sonucunda ortaya çıkacak veya geride kalacak olan şey fenomenlerin özü olacaktır.

VARLIK FELSEFESİ

TEST – A

1. Günümüz bilimleri gittikçe daha fazla uzmanlık dallarına ayrılmakta ve daha dar varlık alanları ile ilgilenmektedirler. Bilim dalları arasında ilişki kurmak daha da zorlaşmaktadır. Bilimdeki bu eğilime karşın felsefe “varlıkların varolmak bakımından ortak yapısı ve ilkelerini” konu edinmektedir.

Bilim ve felsefenin varlığa yaklaşımlarını konu edinen yukarıdaki görüş, aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Bilim bireysel varlıkların özel bilgisini hedeflerken, felsefe tümel bilgiyi amaçlar.
- B) Bilim varlıkla ilgili kesin ve nesnel bilgi ortaya koyarken, felsefe olasılıklı ve öznel bilgi verir.
- C) Bilim varlığı parçalayarak incelerken, felsefe varlığı varolmak bakımından bütüncül inceler.
- D) Felsefe, varlığın özel alanlarını bilimler aracılığıyla açıklar.
- E) Varlığın çeşitli alanları, farklı ilişkilere ve yasalara sahiptir.

3. Metafizik, felsefe tarihinde iki şekilde ele alınmaktadır: Varlığı varlık olmak bakımından ele alan, varlığın temel ilkelerini ve nedenlerini araştıran bir felsefe dalı olarak, ontoloji ile eş anlamlı olarak ve doğaüstü konularla ilgili rasyonel açıklamalar yapan bir felsefe disiplini olarak. **Buna göre aşağıdakilerden hangisi metafiziğin doğrudan cevabını araştırdığı bir soru değildir?**

- A) Evren, belirli bir amaca göre mi yoksa rastlantısal olarak mı varlığa gelmiştir.
- B) Her şey belirlenmiş midir yoksa özgürlük var mıdır?
- C) Ölüm sonrası yaşam ve ruhun ölmeliği söz konusu mudur?
- D) Evrenle ilgili ortaya konan bilgilerin doğruluğunun ölçütü nedir?
- E) Evren nereden gelip nereye gitmektedir?

3. “Evrende her şeyin bir neden sonuç ilişkisi içinde ortaya çıkması” felsefede hangi kavramla adlandırılır?

- A) Gerçeklik
- B) Rastlantı
- C) Belirlenim
- D) Görünüş
- E) Özgürlük

4. “Bir şeyi, her ne ise o yapan şey; bir şeyin tanımlayıcı özelliği” tanımı, varlık felsefesinde hangi kavrama aittir?

- A) Töz
- B) Öz
- C) Madde
- D) İde
- E) Görünüş

5. Varlık felsefesinde nihilizm, bilinebilir bir gerçekliğin varolmadığını; realizm ise, insan zihninden bağımsız bir gerçekliğin varolduğunu savunur.

Buna göre varlık felsefesinde nihilizm ve realizm, varlık felsefesinin hangi temel problemine ilişkin farklı görüşleri içerir?

- A) Varlığın ne türden olduğu problemi
- B) Maddi ve düşünsel varlıkların önceliği problemi
- C) Gerçek varlığın (tözün) ne olduğu problemi
- D) Varlığın varolup olmadığı problemi
- E) Varlığın özü problemi

6. İyonyalı doğa filozoflarının temel problemleri varlık ve oluşturma. Varlık, her türlü fiziksel nesnenin kendisinden çıktığı, değişmeyen ilk varlığın yani arkhenin araştırılması; oluş ise, temel varlıklardan evrendeki görünen çeşitliliğe geçiş sürecinin açıklamasıdır. **Doğa filozoflarının arkhe (ana madde) aramaya iten neden olarak, aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

- A) Evrenin, insan aklının bulabileceği bir amaca göre yaratıldığı düşüncesi
- B) Bulundukları çağın dinsel ve mitolojik düşüncelerinin arkhe fikrine dayanması
- C) Evrenin sürekli değişim içinde ancak düzenli olmasının, kendisi değişmeden kalan bir başlangıç varlığını gerektirdiği düşüncesi
- D) Deney ve gözlemle elde edilmiş bilimsel bilgilerin bir ana maddenin varlığını doğrulaması
- E) Evrendeki her şeyin, tesadüflere bağlı olan gelişmelerin ürünü olduğu düşüncesi

7. Değişmenin hüküm sürdüğü bu evrende, değişmeyen, hep aynı kalan bir varlık (ana madde-arkhe) aramaya gerek yoktur; bunun imkânı da yoktur. Evrende kalıcı bir şey kabul edilirse, değişme mümkün olamaz. Her şeyin değiştiğini söylemek, değişmenin her şey olduğunu söylemektir.

Herakleitos, yukarıdaki görüşleriyle aşağıdakilerden hangisini dile getirmektedir?

- A) Evrende değişimin olamayacağını
- B) Arkhe fikrinin mitolojik düşünceye dayandığını
- C) Evrende değişmeyen tek şeyin değişme olduğunu
- D) Deney ve gözlemlerin suyun arkhe olduğunu gösterdiğini
- E) Evrende oluşan her şeyin tesadüf eseri olduğunu

8. “Biraz önceki bir şey, biraz sonra tamamen farklı bir şey haline geliyorsa; ortada bu şeyin olduğundan, varlığından bahsedilemez. Ayrıca, başkalaşan şey hakkında bilgi edinmek mümkün değildir.

Herakleitos’un “her şey değişir” tezini eleştiren Parmenides’in yukarıdaki görüşünü aşağıdakilerden hangisi en iyi şekilde anlatmaktadır?

- A) Varlık, sürekli bir değişim ve oluş sürecidir.
- B) Var olan bir şey yoktur. Olsa da bilemeyiz.
- C) Değişmeyen bir varlık aramak, boş bir çabadır.
- D) Değişme ya da sürekli oluş, varlığı ve bilgiyi imkânsız kılar.
- E) Her şey değiştiğine göre, değişme her şeydir.

9. Duyularımızla algıladığımız belirli bir ağaç ya da tek bir insan, doğan, büyüyen, sürekli değişen ve ölen yapıyla asıl gerçeklik olamaz, ama aklımızla düşündüğümüz "ağaç", "insan" modeli asıl gerçekliktir. **Bu görüşe göre, aşağıdakilerden hangisi söyle-nemez?**

A) Duyusal varlıklar gerçek olamaz.
B) Gerçek varlık, tümel olmak zorundadır.
C) Değişen varlık gerçektir.
D) Tekil varlıklar gerçek olamaz.
E) Maddi olmayan varlıklar gerçek olamaz.

10. Başlangıçta bir potansiyel, bir imkanlar ülkesi olan gerçek varlık olarak Mutlak Akıl (Zihin, İde, Ruh, Geist), kendini karşıt haliyle, yani maddi dünya olarak doğa halinde serimler. Evren, kendisinde Mutlak Aklın amaçları ve hedeflerinin gerçekleştiği bir evrim sürecidir. Bu zorunluluklar dünyasında kendisinden başkalaşmış ve özüne aykırı düşmüş olan Mutlak Aklın bu çelişkisi kültür dünyasında ortadan kalkar. Yeniden kendini bulur, ama bu kez bilincine tam olarak varmış ve özgürlüğüne kavuşmuş olarak. **Hegel'in bu görüşlerine dayanarak, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

A) Varlık bizden ve bizim algılarımızdan bağımsız olarak vardır.
B) Gerçek varlık olan mutlak aklın evrim süreci, kendi özgürlüğünün bilincine varma sürecidir.
C) Varlık, karşıtların birliğini; gelişme ise, karşıtların mücadelesini içerir.
D) Doğa ve insan tarihi gerçek varlık olan Geist'in kendisini gerçekleştirdiği duraklardır.
E) Varlık, maddi cinstendir ve düşünce, onun yalnızca bir işlevidir.

11. "Varolanların Tanrı dışında ayrı bir varlıkları yoktur. Tanrı ve evren, bir ve aynıdır. Bu dünya mutlak varlığın yani Tanrı'nın bir parçası, görünüşüdür" **Yukarıdaki görüş, felsefede hangi kavramla adlandırılır?**

A) Panteizm (Tüm tanrıçılık)
B) Nominalizm (Adcılık)
C) Ateizm (Tanrıtanımazcılık)
D) Konseptüalizm (Kavramcılık)
E) Deizm (Yaradancılık)

12. "Varolmak için algılanmış olmak gerekir" diyen bir filozof için, **aşağıdakilerden hangisinin varlığı önce gelir.**

A) Zihin
B) Diğer insanlar
C) Madde
D) Dış dünya
E) Cisim

13. Karanlıkta yürüyen bir kişi, ayaklarıyla üzerinde yürürken niteliğini anladığı zeminin, işittiği sesin kaynağını veya tosladığı duvarın varlığını nasıl inkar edebilir. Onlar var oldukları için ve somut, maddi türden oldukları için bizi etkilerler, dolayısıyla algımızın ve bilgimizin kaynağını oluştururlar.

Parça, aşağıdaki hangi felsefe görüşlerini eleştirir niteliktedir?

A) Nihilizm ve Öznel idealizm
B) Realizm ve Fenomenoloji
C) Nihilizm ve Materyalizm
D) Realizm ve Entüisyonizm
E) Realizm ve Nesnel idealizm

14. Kant'a göre insan gerçek varlığın (numen'in) bilgisine hiçbir zaman ulaşamaz. Bilgisini edinebildiği varlık, duyu verilerinin kendi aklının imkanlarına, yapısına (aklın kalıplarına) göre bilgisine ulaşabileceği fenomen yani "görünen haliyle varlık"tır. Bu varlık türü, insanın duyu verilerini kendince nesneleştirmesinin ürünüdür. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Kant'ın görüşleri içinde sayılamaz?**

A) Gerçek varlığın bilgisine deney yoluyla ulaşılabilir.
B) İnsan için bilinen varlık, varoluşu özne tarafından belirlenen, kurulan varlıktır.
C) İnsan, varlık alanında aklının elverdiği sınırlı bir bilme imkanına sahiptir.
D) Görünüşün bilgisi, aynı zamanda asıl gerçekliğin bilgisidir.
E) Bilgi edinmek için deney verileri ve akıl birlikte zorunludur.

15. Sartre'a göre, bir taş parçası her ne ise odur; kendisinden başka bir şey olamayan varlıktır yani "kendinde varlık"tır. Oysa insanın önceden belirlenmiş bir özü yoktur. O öncelikle vardır, varoluşu ne olacağından önce gelir. Bilinçli özne olarak insan, özünü kendi oluşturur ve bu onu özgür tek varlık yapar. İşte bu yüzden insan "kendisi için varlık"tır. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Sartre'ın görüşü olamaz?**

A) Kendinde varlık, daima olduğu gibi olan, özülle varlığa gelen varlıktır.
B) İnsanın özü, varoluşundan önce gelir.
C) İnsan ne olacağına kendisi karar veren varlıktır.
D) İnsan özünün belirlenmemişliği ve bilinçli varlık olması, onu özgür kılar.
E) İnsan kendisini yoktan var etmez; yalnızca, varoluşunu kendi seçimleriyle bir öze dönüştürür.

16. Varlık felsefesinin konusu varlık, "varolan her şey" olarak ele alındığında yapılan bir ayırıma göre, iki tür varolandan bahsedilebilir. Birincisi belirli bir zaman ve mekânda varolduğu gösterilebilir olan "gerçek varolan", ikincisi ise yalnızca düşüncede mevcut olan "ideal varolan"dır. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, gerçekte değil, ideal tarzda varolandır?**

A) Gök gürültüsü
B) Kız kulesi
C) Kızılırmak
D) Sayılar
E) Erik ağacı

VARLIK FELSEFESİ

TEST – B

- "Bilimin varlığa yaklaşımı" ile ilgili **aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?**
 - A) Bilim varlığın her durumda var olduğu kabulüne dayanır.
 - B) Bilim genel olarak varlığı ya da varlığın genel özelliklerini konu edinir.
 - C) Formel bilimler dışında, özellikle doğa bilimleri varlığı materyalist açıdan ele alır.
 - D) Bilimde varlık, bilimsel yöntemle kendisi hakkında kesin ve doğru bilgi elde etme olanağı olan varlıktır.
 - E) Bilim incelediği varlık alanının bir görüntü mü yoksa bir gerçeklik mi olduğunu sormaz.
- "Varlık oluşturma" görüşü, **aşağıdakilerden hangisini savunmaktadır?**
 - A) Evrendeki varlıklar değişmeyen bir ana maddenin ürünüdür.
 - B) Gerçekten var olan idea veya düşüncedir.
 - C) Varlık, nesnelerin bilinçle kavranabilen "öz"üdür.
 - D) Evren, sürekli değişim demektir.
 - E) Evren, asıl varlık olan Tanrının yalnızca bir görünümüdür.
- Demokritos'a göre varlıklar, sonsuz sayıda, değişmez ve bölünemez olan çeşitli şekillerdeki atomların birleşmelerinden oluşur. Maddenin en küçük parçacıkları olan atomlar, ezeldirler ve kendi hareket güçlerini kendilerinden alarak, boşlukta rastlantı ve amaçtan uzak bir şekilde sürüklenirken birleşirler ya da ayrılırlar. **Aşağıdakilerden hangisi, Demokritos'un görüşleriyle çelişir?**
 - A) Varolanların temeli maddi cinstendir.
 - B) Evrende hareket, zorunluluklarla belirlenmiştir.
 - C) Varolanlar sonsuz atomun birleşme ya da ayrılmalarının ürünüdür.
 - D) Varolanlar yaratılmamıştır; ezeli olan atomlardan oluşmuşlardır.
 - E) Harekete geçiren ilk dış güç dışında, evrendeki hareket mekaniktir ve bir amaçlılıktan uzaktır.
- Mantıkta tümel bir kavramın sadece zihindeki anlamı "nelik", o kavramın zihin dışındaki varlığı ise "gerçeklik" kavramı ile adlandırılır. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi gerçekte var olmayıp yalnızca "düşünülen varlık" olarak neliğe sahiptir?**
 - A) Deniz kızı
 - B) Çam ormanı
 - C) Saka kuşu
 - D) Deniz
 - E) İnsan
- "Protagoras, doğa felsefesi ile uğraşmanın boşuna bir çaba olduğunu ve varlıkla (arkhe sorunu gibi) ilgili nesnel bilginin imkansızlığını tanıtlamaya çalışır: Bütün olabilirliği kendisinde toplamış olan ana madde sürekli bir akış içindedir; bir şey her an, başka şeylere göre

şöyle ya da böyle bir şey olmaktadır. O halde bir nesneye "bu, şudur" diyemeyiz, olsa olsa, başka nesnelere göre ne olmakta olduğunu söyleyebiliriz"

Buna göre, Protagoras tanıtılmasını hangi filozofun öğretisine dayandırmaktadır?

- A) "Her şey 'hava'nın seyrekleşmesi ve yoğunlaşmasıyla oluşmuştur" diyen Anaximenes
 - B) "Her şeyin temelinde sonsuz ve belirsiz olan 'apeiron' vardır" diyen Anaksimandros
 - C) "Her şeyin temelinde sayılar ve sayıların oluşturduğu düzen vardır" diyen Pythagoras
 - D) "Varlık birdir, değişmez, bölünemez; varolmayan yoktur ve düşünülemez" diyen Parmenides
 - E) "Varlık yoktur; oluş vardır veya varlık, oluşturma" diyen Herakleitos
- Gorgias "hiçbir şey yoktur; olsa da bilinemez, bilinse de başkalarına aktarılamaz" temel görüşünü temellendirmek için kullandığı bir tanıtılamada şunları söyler: Sonsuz varlık, kendisini sınırlayacak bir mekan ve zamanda bulunamayacağından hiçbir yerde bulunamaz; dolayısıyla yok demektir. **Buna göre, Gorgias'ın aşağıdaki varlık Öğretilelerinden hangisinin temsilcisi olduğu söylenebilir?**
 - A) Materyalizm (Maddecilik)
 - B) İdealizm (Düşüncelilik)
 - C) Nihilizm (Hiççilik)
 - D) Realizm (Gerçekçilik)
 - E) Spritüalizm (Ruhçuluk)
 - Empedokles'e göre, evren dört ana öğeden oluşmuştur. İnsan hayatının ana taşıyıcısı ve düşünmenin merkezi olan kanda bu dört öğe en olgun biçimde karışmıştır. İşte bu yüzden evreni biliyoruz. Çünkü aynı cinsten olanlar birbirlerini etkilerler; örneğin, ışıgı görebiliyoruz çünkü gözün yapısında da ateş var. **Empedokles'e göre, insanın evrenle ilgili bilgi sahibi olmasını mümkün kılan en temeldeki olanağı aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) İnsanın akıl yürütme gücüne sahip olması
 - B) İnsanın evrenle aynı yapı ve özde olması
 - C) İnsanın duyu organlarına sahip olması
 - D) İnsanın sezgi ve hayal gücüne sahip olması
 - E) İnsan ruhunun ölümsüz olması
 - Farabi'ye göre tüm maddesel varlıklar, maddi olamayan, var olmak için başkasına ihtiyaç duymayan ve mutlak bir akıl ve iyilik olan Tanrının taşması sonucu zorunlulukla oluşmuştur. **Farabi'nin varlık görüşü, aşağıdaki öğretilerden hangisi içinde değerlendirilebilir?**
 - A) İdealizm
 - B) Nihilizm
 - C) Oluşçuluk
 - D) Materyalizm
 - E) Fenomenoloji

9. Fransız filozof Holbach'a göre, insan bilgisizliğinden ve güçsüzlüğünden dolayı, doğal nedenleri bulamadığı anlarda işe Tanrı ve ruhu karıştırmıştır. Oysa örneğin ruh ya da düşünce beynin bir niteliği, işlevidir. Düşünce bir molekül hareketidir ve tıpkı beslenmeye, büyümeye neden olan hareketler türündendir.

Holbach'ın varlık görüşü, aşağıdaki öğretilerden hangisi içinde değerlendirilebilir?

- A) İdealizm
- B) Nihilizm
- C) Düalizm
- D) Materyalizm
- E) Fenomenoloji

10. "Platon, içinde yaşadığımız bu duysal dünyadaki varlıkların, idealar aleminde bulunan akılsal varlıklar olan idealardan pay aldıkları için ve pay aldıkları oranda varlığa geldiklerini savunur. Örneğin; bu alemde bulunan insanlar, idealar dünyasındaki "insan ideasından pay alırlar ve ondan pay aldıkları ölçüde var ve gerçeklertir."

Buna göre, Platon aşağıdakilerden hangisini savunmaktadır?

- A) Maddesel varlıklar, maddi olmayan varlıkların varolma temeli ve nedenidir.
- B) Maddi ve duysal varlıklar ile idea türünden akılsal varlıklar aynı anda ve birbirlerine ihtiyaç duymayan bir varoluşa sahiptirler
- C) Duysal varlıkların varlık nedenlerini ve derecelerini belirleyen asıl modellerine uygunluklarıdır
- D) Duysal ve akılsal varlıklar bir ve aynı gerçekliğin iki farklı görüntüsüdür.
- E) İdealar dünyasındaki varlıklar, varlık nedenlerini ve gerçeklik derecelerini maddi varlıklara borçludurlar

11. Aristoteles'in varlık öğretisinde dile getirilen ve Platon'daki ideaların özelliklerine karşılık gelebilecek şekilde tümel bilginin konusu olan, akılla kavranabilir nitelikte ancak varlığı maddeyle ayrılmaz olan varlık türü, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fenomen
- D) ide
- B) Form
- C) ÖZ
- E) Zihin

12. Evrende maddeden ve maddi olandan ayrı bir gerçeklik yoktur ve aynı zamanda madde kendiliğinden hareketlidir. Bu hareketlilik ise rastlantısal ve gelişigüzel değil; her varlığın kendi karşısını oluşturduğu ve onunla çatışması sonucu her ikisini de aşan bir senteze ulaştığı bir süreci ifade eder.

Marx'ın yukarıda dile getirilen anlayışı aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılır?

- A) Diyalektik materyalizm
- B) Öznel idealizm
- C) Fenomenolojik çözümleyicilik
- D) Nesnel idealizm
- E) Zihnin diyalektik yürüyüşü

13. "insan ne ise o değildir ne olmuşsa odur. İnsan özünü kendi kurar" görüşü, aşağıdaki hangi akımın içinde değerlendirilir?

- A) Varoluşçuluk
- B) Septisizm
- C) Pragmatizm
- D) Fenomenoloji
- E) Egoizm

14. "Madde ve düşünce" ya da "beden ile ruh" birbirlerinden ayrı fakat aynı ölçüde var olan özlerdir. Madenin ana niteliği yer kaplamak, ruhun ana niteliği ise düşündür. Madde yer kaplar ama asla düşünmez; ruh ise düşünür ama asla yer kaplamaz.

Bu görüşleriyle Descartes için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Spritualizmi (Ruhçuluğu) savunduğu
- B) Düalizmi (İkiciliği) savunduğu
- C) Fenomenolojik analize dayandığı
- D) Monizmi (Tekciliği) savunduğu
- E) Erekselci varlık anlayışına dayandığı

15. Husserl, hem Kant'ın fenomen (görünen haliyle varlık) -numen (gerçek varlık) ayırımına hem de Berkeley'in gerçekliğin duysal-empirik algılardan ibaret olduğu görüşüne karşı çıkar. Ona göre kesin ve sağlam bilgi; saf, tümel gerçeklik (öz) olarak bilincimize kendisini araştırmaz tarzda ve açık takdim eden varlığın bilgisidir. Husserl'in temsil ettiği varlık ve bilgi görüşü, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fenomenoloji (Görünümcülük)
- B) Existansiyalizm (Varoluşçuluk)
- C) Materyalizm (Maddecilik)
- D) Mistisizm (Gizemcilik)
- E) İdealizm (Düşüncencilik)

16. "Yaratılanların, insanların Tanrı karşısında varlıkları "hiçtir. Çünkü onlar, artık varolmayan "geçmiş" ve daha varolmamış olan "gelecek" arasında bulunan, dolayısıyla da ancak *hatırlama* (geçmiş) ve *bekleme* (gelecek) biçiminde kendini gösteren zaman içinde oluşurlar.

Aziz Augustinus, "Tanrı en mükemmel, yüce ve tüm diğer varlıklardan üstün varlıktır" görüşünü yukarıdaki parçada hangi gerekçe ile temellendirmektedir?

- A) İnsan aklının sınırlı olması, Tanrı'nın sonsuz bilgeliği
- B) Tanrı'nın madde-dışı ve saf akıl, insanın bedeni varlık olması
- C) Tanrı'nın sonsuz iyiliği, insanın kusurluluğu temsil etmesi
- D) Tanrı'nın sonsuz güce, insanın sınırlı kudrete sahip olması
- E) Tanrı'nın zaman dışında (öncesiz- sonrasız) insanların zaman içinde oluşu

17. Aşağıdakilerden hangisi metafizik bilginin özelliklerinden biri **değildir**?

- A) Olgularla sınırlı olması
- B) Mantık ilkelerine uygun olması
- C) Evrenin en bütünlüklü açıklamasına yönelmesi
- D) Soyut kavramlara dayanması
- E) İnsan aklının her zaman meşgul olduğu problemlere ilişkin olması

1. Aşağıdakilerden hangisi, bilimin varlığı ele alış tarzı olarak kabul edilebilir?

- A) İncelediği varlık alanının gerçek mi görüntü mü olduğunu araştırmak
- B) Varlığın ilk nedenlerini ortaya koymak
- C) Görünüşlerin arkasındaki gerçekliğin bilgisine ulaşmaya çalışmak
- D) Varlığın, varolma tarzlarını saptamak ve sınıflandırmak
- E) Araştırmalarını, nesnel bilgiler elde edebileceği belirli bir varlık alanı ile sınırlamak

2. Aşağıdakilerden hangisi, ontolojinin (varlık felsefe-sinin) doğrudan konu edindiği kavram çiftlerinden savılamaz?

- A) Doğru-Yanlış
- B) Varlık-Yokluk
- C) Gerçeklik-Görünüş
- D) Birlik-Çokluk
- E) Madde-Ruh

3. "Gerçeklik, zihinden bağımsız ve somut olarak var olandır; yoksa zihinde tasarlanan ya da düşünülen değil"
Bu tanıma göre, aşağıdakilerden hangisi bir "gerçeklik" örneği değildir?

- A) Atom bombasıyla yerle bir olan Hiroşima
- B) Alman toplama kamplarının gaz odasındaki kül
- C) Afrika'da açlıktan ölen çocuk
- D) Kendisinden haber alınamayan genç
- E) Kuşların hükümdarlarının oturduğu Kaf Dağı

4. "Tıpkı cismin, kendi gölgesinin nedeni olması ve gölgenin de cisim üzerinde nedensel hiçbir etkisinin bulunmaması gibi bilince ve düşünceye neden olan beyindir ve bilincin beyin üzerinde hiçbir etkisi yoktur."
Yukarıdaki görüş, aşağıdaki felsefi akımlardan hangisinin içinde değerlendirilebilir?

- A) İdealizm
- B) Nihilizm
- C) Oluşçuluk
- D) Materyalizm
- E) Fenomenoloji

5. Hegel'de "varlık ve düşüncenin gelişiminde izlenen yol, yasa", aşağıdaki hangi kavramla adlandırılır?

- A) Akış ve oluş
- B) Diyalektik
- C) Döngüsellik
- D) Edimselleşme
- E) Logos

6. "Görünüşlerin arkasındaki asıl gerçekliği bilemeyiz" diyen Kant için aşağıdakilerden hangisinin bilgisi mümkün değildir?

- A) Toplumsal olaylar
- B) Doğa olayları
- C) Bilimlerin konu edindiği alanlar
- D) Metafizik varlık alanı
- E) Olgusal alanlar

7. Aşağıdakilerden hangisi, Aristoteles'in görüşleri içinde savılamaz?

- A) Tanrı evrene ilk hareketi kazandıran güçtür.
- B) Bir tek Tanrı salt formdur.
- C) Tanrı dışında tüm varlıklar madde ve formdan oluşmuştur.
- D) Evrende varlıkları etkileyen bir amaçlılıktan söz edilemez.
- E) Maddesiz form, formsuz madde olamaz.

8. Aristoteles'e göre, bizde algı doğuran nesnelerden bahsedebiliriz. Yani varlık var olduğu için, algısı vardır. O halde algılarımız, algılarımızın konusu olan ve algıdan ayrı, ondan bağımsız, nesnel, gerçek bir dünyaya işaret ederler.
Aristoteles'in yukarıdaki görüşleri, aşağıdakilerden hangisini eleştirir niteliktedir?

- A) Var olmak, maddi olmaktır.
- B) Var olmak, oluştur.
- C) Var olmak, idea olmayı gerektirir.
- D) Var olmak, algılamaktır.
- E) Var olmak, mutlak akıldır.

9. Whitehead'e göre, "Dünya şeylerden değil. olaylardan meydana gelir." Olay, bir defada ortaya çıkan ve bir defa daha asla tekrarlanamayacak bir şeydir. Ancak evren birbirinden ayrılmaz olaylardan oluşur ve her olay kendisinden önce gelen ve sonra gelecek olan bir zincirin parçasıdır. Bu yüzden bir olayı hakkıyla bilmek, çok şey bilmektir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Whitehead'e ait bir söz olabilir?

- A) Evren rastlantıların oluşturduğu, düzenlilikten uzak olaylar toplamıdır.
- B) Bilen ve bilinen, birbirlerinden farklı iki ayrı gerçekliktir.
- C) Her olay kendisinde bir defada bütün evreni yansıtır
- D) Düşünce, hatırlama gibi olaylar, cisimlerin birbirlerine etkilerinden oluşan maddi olaylardır.
- E) Maddeden ve maddi olaylardan ayrı bir gerçeklik olamaz.

10. "Yalnızca özel, bireysel algıların varlığını kabul eden; onların kendi dışında nesnel, gerçek bir şeye karşılık olduğunu tasdik etmeyen görüş", **felsefede aşağıdaki hangi kavramla adlandırılır?**

- A) Nesnel idealizm
- B) Konseptüalizm (Kavramcılık)
- C) Realizm (Gerçekçilik)
- D) Solipsizm (Tekbencilik)
- E) Spritüalizm (Ruhçuluk)

11. Taoizm'e göre çelişki ve karşıtlıklarla dolu dış dünyadaki varlıklar ve nesneler gerçekte var olamazlar. Aldatıcı ve varlıktan yoksun şeylerdir. Yalnızca, ancak mistik bir tecrübeyle varlığı duyulan ama kavranamayan, ezeli ve ebedi, evrenin düzeni ve ilkesi olan Tao vardır. **Parçaya dayanarak, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) Duyusal varlıkların gerçekliği yoktur.
- B) Tao tasvir edilemez.
- C) Evrenin ilkelerini belirleyen Tao'dur.
- D) Tao gözlem yoluyla bilinemez.
- E) Tao ve evrendeki varlıklar bir ve aynıdır.

12. Varoluşu özünden önce gelen tek varlık insandır. Onun varoluşunu belirleyen hiçbir şey yoktur; tam bir belirlenmemişlik, bir özgürlüktür insan. O, özgürlüğe ve özünü kendince oluşturmaya mahkumdur. **Sartre'in yukarıdaki görüşüne en uygun ifade, aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Tüm varlıkların kaderleri önceden belirlenmiştir.
- B) Tüm varlıklar, tam bir özgürlükle kendi özerlerini kendileri oluştururlar.
- C) İnsan, kendi kaderini kendisi çizer.
- D) İnsan dışındaki varlıkların varoluşu, özünden önce gelir.
- E) İnsan, ne olacağı belirlenerek varlığa gelmiştir.

13. Metafizik varlıkların, var olduklarının ya da var olmadıklarının bilinemeyeceğini savunan görüş, **aşağıdaki-lerden hangisi ile adlandırılır?**

- A) Agnostisizm (Bilinemezçilik)
- B) İnneizm (Doğuştancılık)
- C) Empirizm (Deneycilik)
- D) Entüsyonizm (Sezgicilik)
- E) Sürrealizm (Gerçeküstücülük)

14. "Bende doğuştan bir Tanrı düşüncesi var. Bu düşüncüyü kendim koymam mümkün değil; bu mükemmel varlık düşüncesini yine mükemmel bir varlık koymuştur." **Descartes, bu görüşleriyle Tanrı'nın varlığını aşağıdakilerden hangisi ile temellendirmektedir?**

- A) Duyu verileri ve tecrübe ile
- B) Doğuştan var olan düşüncelerle
- C) İlahi bir vahiyle
- D) Mucize ve ipuçlarıyla
- E) Özlerin sezgisel bilgisiyle

15. Hegel'e göre varlık, mutlak aklın kendisidir. O kendini, karşıtı olarak ve ardından özgürlüğünün bilincinde olarak diyalektik bir süreçle ortaya koyar. **Hegel bu görüşleriyle, hangi felsefe akımının temsilcisi sayılır?**

- A) Varlığın temeline maddeyi koyan materyalizmin
- B) Varlığın temeline düşüncüyü koyan idealizmin
- C) Varlığın temeline hem maddeyi hem de düşüncüyü koyan düalizmin
- D) Varlığın mümkün olmadığını savunan nihilizmin
- E) Tanrının bilinemeyeceğini savunan agnostisizmin

16. Nasıl havaya savrulan buğday ve saman ağırlıklarına göre birbirlerinden ayrılırsa, evrende de atomların, boşluğun imkan verdiği buna benzer kendiliğinden, mekanik ve zorunlu bir hareket düzeni vardır. **Demokritos'un bu görüşleriyle, aşağıdakilerden hangisi çalışmaktadır?**

- A) Evrenin, boşlukta hareket eden atomlardan oluştuğu
- B) Evrende bir zorunluluğun egemen olduğu
- C) Evrende düzeni sağlayan bir dış güç olduğu
- D) Evrendeki hareketin mekanik olduğu
- E) Evrende rastlantıların yeri olmadığı

17. "Sofistler tam bir öznel idealizm ya da mutlak bir öznelcilik içinde, fenomenlerin dışında ayrı bir gerçeklik, görünüşlerden bağımsız bir varlık olmadığını savunarak, varolan her şeyin fenomenlerden ibaret olduğunu söylemişlerdir." **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Sofistlerin varlığa ilişkin görüşlerini ifade eder?**

- A) Yalnızca görünüşlerin bilinebileceğini, görünüşlerin ardındaki asıl gerçekliğin bilinemeyeceğini savunmuşlardır.
- B) Görünüşlerin ardındaki gerçekliğin bilgisine yalnızca akıl yoluyla ulaşılabilceğini savunmuşlardır.
- C) Varolan asıl gerçekliğin akli varlıklar olduğunu ve duyusal varlıkların gerçek olamayacağını savunmuşlardır.
- D) Sezgisel gücün, görünüşü aşarak gerçekliğin özüne nüfuz edebileceğini savunmuşlardır.
- E) Görünüşü gerçekliğe, görünmeyi varolmaya eşitlemişlerdir.

18. "Tanrı dünyadan ayrı değildir, dünyanın cismi ya da maddesidir. fakat o, daha ince bir maddedir; her tür harekete ve değişik biçimler almaya uygun bir yapıda olmakla birlikte, hareketsiz ve biçimden yoksun olan ilk öğelerin, hareket ettirici ve şekil verici ilkesidir. Böylece evren tüm parçaları amaçlı bir tarzda düzenlenmiş, birbirlerine organik olarak bağlı canlı bir bütündür." **Yukarıda açıklanan Stoacıların varlık anlayışları ile aşağıdakilerden hangisi uyumsuz?**

- A) Panteizm (Tüm tanrıçılık)
- B) Agnostisizm (Bilinemezçilik)
- C) Teleolojik (Erekselci) varlık anlayışı
- D) Materyalizm (Maddecilik)
- E) Akla uygun evren anlayışı

AHLAK FELSEFESİ (ETİK)

Ahlak insanların toplum içindeki davranışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen ilke ve kurallar topluluğudur. (Meslek ahlakı, siyasal ahlak, evlilik ahlakı vb.)

Ne zaman insan ve insan toplulukları ortaya çıkmıştır; o zaman orada bir ahlak var olmuştur.

Ahlak felsefesi (etik) ise ahlakın felsefi açıdan incelenmesidir. Dolayısıyla yeni bir şeydir. İnsan eylemlerinin ahlaki boyutuyla ilgilenir. Ahlaki davranışlarımızın kural ve ilkelerini anlamaya, açıklamaya ve en önemlisi onları değerlendirmeye çalışan bir felsefe dalıdır.

AHLAK FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

İyi-kötü:

İyi kişinin yapması gereken (değerli-yararlı), kötü yapmaması gereken şeylerdir.

Özgürlük:

İnsanın aklını ve iradesini kullanarak bir davranışı bilinçli olarak seçme ve gerçekleştirme gücü.

Erdem:

İyi olana yönelik (Aynı zamanda ahlaki nitelik ve değerler: dürüstlük, adalet, yiğitlik vb.).

Sorumluluk: Bir insanın bilerek ve isteyerek yaptığı veya seçtiği davranışın sonucunu kabul etmesi.

Ödev:

İnsanların gerçekleştirmekten sorumlu olduklarını hissettikleri veya hissetmeleri gereken davranış.

Vicdan:

İnsanı iyiye yönelten iç duygu (Ahlaki değerlerle ilgili doğal bilinç).

Ahlaki karar:

Ahlak yasasına ya da ahlaki tercihlere uygun olan karar.

Ahlaki eylem:

Ahlak yasasına ya da ahlaki tercihlere uygun olan eylem. Ahlaki eylem, ahlaki olarak değerlendirilmesi ve yargılanması mümkün olan eylemdir.

İki koşulu vardır:

- 1- Bilinçli, istemli (iradi) bir eylem olması.
- 2- Özgür bir karar ve seçim sonucu ortaya çıkan eylem olması.

İNSAN EYLEMLERİNİN YÖNELDİĞİ BİR AMAÇ VAR MIDIR?

Felsefe tarihinde bu soruya genellikle olumlu cevap verilmiştir.

Uzunca bir süre insan eylemlerinin yöneldiği amacın mutluluk (eudaimonia) olduğu kabul edilmiştir. Mutluluk ise farklı değerlendirilmiştir;

Demokritos “**isteklerin sınırlılığı, ölçülülük, temizlik ve hareketlerde uyum**”

Sokrates “**Bilgiyle temellenen erdem**”

Epiküros “**Acıdan uzak oluş ve haz**”

Yeniçağda mutluluk ahlakı, ahlaki utilitarizm (faydacılık) adı altında farklı anlam kazanır.

J. S. Mill “**ahlaki eylem bir çıkara yöneliktir.**”

Kant ise eylemin amacının ödev olduğunu söyler.

“**Eylemin amacı mutluluk olamaz. Çünkü buna verilen anlamlar çok değişiktir ve hepsi öznedir. Birine göre mutluluk olan şey, diğerine göre mutluluk değildir.**”

Ödev ise kişiden kişiye değişen bir kavram değildir. Ödev iyiyi istemedir. Önemli olan sonuç değil, isteme yani niyettir.

İNSAN EYLEMİNDE ÖZGÜR MÜDÜR?

Bu konuda iki temel görüş vardır:

1- Deterministler:

“*Bu dünyada meydana gelen her şey gibi ahlaki seçim ve fiillerimiz de kendilerinden önce gelen olaylar tarafından belirlenir.*”

2- Indeterministler:

“*İnsanın ahlaki tercihleri kendilerinden önce gelen olaylardan etkilenmez.*”

Kant ise **Oto determinizm** yada **Ahlaksal özerklik** görüşü ile bir çeşit sentez yapar;

“*İnsan zorunlulukları değerlendirerek; ahlaki değerlerini oluşturabilme ve bu değerlere ulaşabilme özgürlüğüne sahiptir. İnsan özerktir.*”

EVRENSEL BİR AHLAK YASASI VAR MIDİR?

Kişi vicdanı karşısında neyin iyi, neyin kötü olduğunu; neyin yapılması, neyin yapılmaması gerektiğini söyleyen ve herkes için geçerli bir yasanın var olup olmadığı konusunda iki görüş vardır.

1- EVRENSEL AHLAK YASASI YOKTUR

a) ARİSTİPPPOS ve EPIKÜROS:

“Ahlaki olarak iyi olan, haz duygusudur. İnsan hazzın peşinden koşar, acıdan kaçır.”

Burada temel alınan insanın biyolojik-fizyolojik hazzıdır. Bu haz ise öznel ve kişiye bağlıdır. Hatta başkalarının acısı pahasına elde edilebilir. Bu yüzden bu kuramda evrensel, nesnel bir ahlak yasasının olamayacağı açıktır.

Felsefede “en yüksek iyi hazzır” diyen kurama *hazzcılık* veya *hedonizm* denir.

b) HOBBS:

“İnsan özünde bir kudret ve enerji birimidir. Her insan kendi hazzının peşine düşer ve başkalarının zararına olarak kendi güç alanını genişletmek ister. İnsan insanın kurdudur.

Ahlak yargıları da kılık değiştirmiş psikolojik yargılardır. “Bu iyidir” demek aslında, “Ben bunu arzu ediyorum” demektir.”

Hobbes’un bu görüşüne felsefe dilinde *bencilik* veya *ahlaki egoizm* denir.

c) M. STIRNER:

“Her birey benzersizdir. Her birey bu benzersizliğini geliştirerek hayatına anlam verdirebilir. Ben (ego) en yüksek değerdir. Birey kendisi dışındaki hiçbir şeye ve hiçbir kimseye karşı sorumlu değildir.

Ortak bir insanlık kavramına dayanan bütün inanç ve felsefeler yanlış ve saçmadır. Ödevler ve haklar mevcut değildir. İnsan eylemlerini haklı çıkaran şey, yalnızca kendi beninin gücüdür.

Stirner de *bencilik* savunucusudur.

Ayrıca kendisi *anarşizm* denilen bir siyaset felsefesi anlayışının temsilcisidir. Anarşizm devletin varlığını reddeden ve onu, kişi mutluluğu için bir engel olarak gören bir anlayıştır.

d) NIETZSCHE:

“Bugünün insanı evrimin bir halkası, basamağıdır. O daha üstün bir insana, üst-insana geçiştir. Klasik Avrupa kültürü ve ahlakı, sıradan ve korkak insanlara yarayan köle ahlakına dayanır. Bundan uzaklaşmak, akı değil iradeyi ön plana çıkaran, gücü en yüksek

ahlaki değer olarak gören üst insanı yaratmak gerekir.

Kudret iradesi en üstün ahlaki değerdir. İnsan doğasına yaraşan güçlü, korkusuz acımasız olmaktır; yaratıcılığa ve ileriye yönelmektir. Madem ki yaşamın temelinde güçlü olma isteği var eşitlik, toplumsal barış ve çıkarlarda uyum söz konusu olamaz. Bu acıma ve sevgi ahlakı güçlü insanı yolundan çeviren, onu güçsüz insanlar düzeyine düşüren bir tuzaktır.

Effendi ahlakını yaratmak gerekir.”

Nietzsche, insanların kendilerine inanarak eylemde bulundukları ahlaki değerlerin gerçekte hiçbir şeye karşılık olmadığını savunduğu için ‘*nihilizm*’in temsilcisi olarak kabul edilir (Pozitif/Olumlu nihilizm. Çünkü, Nietzsche, ahlaki değerleri yeni değerler yaratmak için yıkar.)

e) SARTRE:

“İnsan herhangi bir varlık tarafından bir amacı, bir işlevi yerine getirmek üzere, belirli bir öze sahip olarak varlığa getirilmemiştir. İnsanın diğer varlıklardan farklı olarak; özü ve varoluşu ayrıdır. O çıplak varoluştur, belirlenmemiştir. Özgür tek varlıktır. Kendi özünü belirleme gücü ve imkanına sahiptir. Ne olmak istiyorsa o olabilmek, kendini gerçekleştirmek özgürlüğüne sahiptir.”

2- EVRENSEL AHLAK YASASI VARDIR

“Ahlaki iyiyi evrensel bir zeminde tanımlamak mümkündür” görüşünü savunanlar; iki grupta değerlendirilebilir:

- a) Ahlak yasası, insanların hepsinde mevcut olan ve bu yüzden evrensel olan öznel (sübjektif) bazı özellikler temelinde belirlenebilir.
- b) Ahlak yasası, insandan bağımsız, nesnel (objektif) bazı ölçütler temelinde belirlenebilir.

a- EVRENSEL AHLAK YASASINI ÖZNEL (SÜBJEKTİF) ÖZELLİKLER TEMELİNDE AÇIKLAYANLAR

J. BENTHAM:

“İnsan doğası gereği acıdan kaçır ve hazzı yönelerek mutluluğa ulaşmaya çalışır. Ancak ahlaki iyi bireysel haz değildir.

En yüksek sayıda insana en yüksek mutluluğu sağlayan (yararı olan) iyidir.

J. S. MILL:

“İnsan eylemlerinin en büyük amacı haz veya mutluluktur. Ancak ana ölçüt toplumun genelinin iyiliği ve refahıdır.”

Bentham ve Mill ahlak anlayışında *faydacılık* (*utilitarizm*) görüşünün temsilcileridir.

H. BERGSON:

“İki tür ahlak vardır.

Birincisi, akla dayanan toplumsal ahlaktır. Pratik ve toplumsal amaca yönelik ve sınırlı olan dünyevi ahlaktır. Amaç toplumun varlığıdır. Yasaklayıcı kurallardan oluşur. İkincisinin ise temelinde sezgi vardır. Tüm insanları kapsayan evrensel ahlaktır. İnsanı geliştirir, yükseltir ve özgürleştirir. Özgürlük ve sevgiye dayanır.”

b- EVRENSEL AHLAK YASASINI NESNEL (OBJEKTİF) ÖZELLİKLER TEMELİNDE AÇIKLAYANLAR

SOKRATES:

“Ahlaki kavram ve doğrular insanda gizli olarak (doğuştan) vardır. Bunu ortaya çıkarmak gerekir. Filozofun görevi de budur.

Hiç kimse bilerek kötülük etmez. Kötülük bilgisizlikten gelir.

Bilgi ise erdeme, erdem de mutluluğa yol açar.”

PLATON:

“Ahlakın ve mutluluğun temelini bilgi oluşturur.

Ahlaki erdemlerin asıl örnekleri idealar dünyasındadır. Bunun bilgisine ise akılla ulaşılır. İnsan ruhu zaten idealar dünyasına aittir. İnsan, kendisini bu dünyaya bağlayan bedeni ve maddi hazları bir kenara koyup, idealar dünyasına yönelmelidir.”

ARİSTOTELES:

“En yüksek iyi mutluluk, mutluluk ise bilgidir. Fakat mutluluk hazzı da dışarı atmaz. Haz en yüksek iyi değildir, ama kendi başına kötülük de değildir.

Mutlu olmak için aşırı uçlardan kaçınmak gerekir. Müsriflik ve hasıslık iki aşırı uçtur, ama cömertlik erdemdir.”

FARABİ:

“Evrenin yasaları özünde tanrının özünün yasalarıdır. Çünkü bu evren, tanrının taşması ve onun görüntüsüdür.

İyi, bu yasaları bilmek ve ona uygun davranmaktır. Filozoflar etkin / faal) akla yönelip bu yasaların, bu arada ahlak ve siyaset yasalarının da bilgisine erişebilir.”

SPİNOZA:

“Tek gerçeklik tanrıdır. Evren tanrıdan başka bir şey değildir. Tanrı mutlak olarak özgürdür. Çünkü yalnız kendisi tarafından belirlenmiştir. Doğa ise düzenlilik içeren tam bir belirlenmişlik içindedir. Ancak insandaki tutkular, bu belirlenmişliği görmesine engel olur.

İnsan aklına dayanarak kendini ve bu zorunluluğu kavrayabilir. Böylece tutkularını yenebilir; mutlu ve özgür olur.”

KANT:

“Ahlaki eylemlerde esas olan niyet, iyi niyettir. Haz ya da fayda değildir. Ahlaki emirler şarta bağlı olmayan emirlerdir. Bunlara uygun davranışlar ahlakidir.

Öyleyse ahlakın temelinde ödev duygusu (ödevde uygun değil, ödevden doğan eylem) vardır.

Evrensel ahlak yasasından birisi şudur; “Öyle davran ki, davranışın bütün insanlar tarafından örnek alınabilecek ve önerilebilecek bir özellikte olsun”

TEK TANRILI DİNLER:

“Tanrı insanı yaratmış ve ahlaki davranış kurallarını koymuştur. İyi ya da sevap bu kurallara itaat etmek ve onlara uygun yaşamaktır.

Ahlaki iyi ve kötünün kaynağı Tanrının iradesidir.

TASAVVUF DÜŞÜNCESİ:

“Gerçekte varolan her şey tanrının görüntüsüdür. Tek gerçeklik ve tek töz tanrıdır.(Panteizm)

Yaratılan her şey iyidir. Yaratılanları, özellikle insanları sevmek gerekir. (Humanizm)

İnsan hayatının anlamı tanrıya ulaşma ve ona kavuşma, onda yokolma isteğidir.

Tanrıya sezgi ve sevgi ile ulaşılabilir.”

1. Aşağıdakilerden hangisi, ahlak felsefesinin temel kavramları içinde sayılamaz?

- A) Güzel
- B) Özgürlük
- C) Sorumluluk
- D) Vicdan
- E) Erdem

2. Protagoras'a göre, tüm ahlaki değerler, kişilerin kendilerine has algılamalarına bağlıdır. Bir insan hırsızlık yapmanın iyi olduğuna inanıyorsa, hiç kimse ona yanlış olduğunu söyleyemez. İnsanlar arası ortak olduğu düşünülen ahlaki değerler de aslında uzlaşımın ürünüdür. Örneğin Atina'da iyi olan, Trakya'da kötüdür.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Protagoras'ın savunduğu bir görüş olamaz?

- A) Kendiliğinden iyi ya da kötü olamaz.
- B) Ahlaki değerler kişilere göre değişir.
- C) Ahlaki değerler toplumlar arasında farklılık gösterir.
- D) Ahlaki değerlerin ölçütü insanlardır.
- E) Değişmez değerlerin bilgisine akılla ulaşılır.

3. İnsan varlıklarındaki itici güç, ben sevgisi, bencilliktir. İnsanlar erdemli oluyorsa bu, toplumsal ve entelektüel koşullanmanın ürünüdür.

Yukarıdaki sofist görüş, aşağıdakilerden hangisini eleştirmektedir?

- A) Ahlak, toplumsal koşulların ürünüdür.
- B) Ahlaki ölçütler insan eseridir.
- C) Ahlaki değerler, insan ruhunda gizlidir.
- D) İnsanlar doğuştan iyi ve erdemlidir.
- E) Ahlaki değerler, Tanrısal bir kökene dayanır.

4. Sokrates ahlaki davranışı tamamen zihinsel-bilgisel bir tavra indirger. Ona göre ahlaklılık, insanların ruhlarında saklı halde bulunan değişmez ahlaki doğrulara uygun davranmaktır. Bunları arayan eleştirel bir araştırma süreci insan yaşamını anlamlı ve mutlu kılar. Ahlaksızlık ise bilgisizliğin ürünüdür.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Sokrates'in sözleri olamaz?

- A) Bilgi erdemdir.
- B) Hiç kimse bilerek kötülük yapmaz.
- C) Sorgulanmayan bir hayat yaşanmaya değmez.
- D) Kendini bil.
- E) Herkes kendi ahlaki değerlerine göre yaşamalı.

5. Sokrates'in, ahlaki davranışın kaynağını değişmez ahlaki değerlerin bilgisine dayandıran yaklaşımı, **aşağıdakilerden hangisiyle adlandırılır?**

- A) Volontarizm (İradecilik)
- B) Ahlaki entellektüalizm
- C) Hedonizm (Hazcılık)
- D) Yarırcılık (Utilitarizm)
- E) Nihilizm (Hiçcılık)

6. Zamanının en güçlü hükümdarı İskender'e "Güneşimi kapatıyorsun; gölge etme başka ihsan istemem" diyen Diyojen'e göre zenginlik, özel mülkiyet, evlilik, din, siyasi konum vb. boş ve değersizdir. İyi hayat ve kurtuluş, toplumun reddedilmesi ve basit bir biçimde yaşamaktır. Bu yüzden o, herkesten uzak, evsiz barksız, bekâr, yoksul ve çileci bir yaşam sürerdi. **Buna göre, Diyojen'in temsil ettiği Kinik ahlak anlayışını aşağıdakilerden hangisi en iyi şekilde ifade eder?**

- A) Mutluluğa, ahlaki yetkinliği sağlayacak bir toplumsal düzenlemeyle ulaşılır.
- B) Mutluluğa, boş ve anlamsız maddi dünyadan ayrılıp Tanrıyı aramakla ulaşılır.
- C) Mutluluğa, insana haz verecek ve acıdan uzaklaştıracak davranışlarla ulaşılır.
- D) Mutluluğa, dış dünya ve toplumdan bağımsızlaşarak ve onlara kayıtsız kalarak ulaşılır.
- E) Mutluluğa, bu dünyanın nimetlerini ele geçirerek ulaşılır.

7. Platon'a göre insan ruhu üç parçadan oluşur; en altta bedensel arzu ve isteklerden oluşan *iştihâ* (itki), en üstte merak, anlama ve anlamlandırma isteğiyle seçkinleşen *akıl* ve ortada duygu ve tutkuların bulunduğu, güçle bezenmiş *irade*. İnsan, ruhunun iştihâ bölümünü *ölçülü*, irade bölümünü aklın hizmetinde olarak *cesur*, akıl bölümünü *bilge* kılar ve ruhun tüm parçalarının uyum ve dengesi olan *adaleti* sağlarsa mutlu olur.

Platon'a göre mutlu kişi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Toplumdan ve maddi dünyadan uzaklaşarak münzevi bir yaşam süren kişi.
- B) Toplumsal yaşamda hazzı yakalamış kişi.
- C) Yaşamını yalnızca evreni anlamaya çalışmakla sınırlamış kişi.
- D) Ruhunun parçalarını birbirleriyle uyumlu kılan ve potansiyelini gerçekleştirebilen kişi.
- E) Sezgisel bir yaşantıyla Tanrıyı ruhunda hisseden kişi.

8. Aristippos'a göre biricik yaşama bilgeliği, içinde bulunulan andan tad alma sanatından oluşur. Bilgi kendinde değerli değildir; o yalnızca, hayatın nimetlerinden doğru şekilde yararlanmayı öğretir ve haz içinde geçecek uyumlu bir yaşama ulaştırır. **Buna göre, Aristippos'un temsilcisi olduğu Kirene okulunun ahlak anlayışı aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Varoluşçu ahlak
- B) Ödev ahlakı
- C) Nihilizm
- D) Kayıtsızlık ahlakı
- E) Haz ahlakı

9. Epikuros'a göre " bütün canlılar bu arada insanlar hazzın peşinde koşar, acıdan kaçarlardı. O halde hazz iyidir, acı kötüdür."
Buna göre, Epikuros'un bu anlayışının temelinde aşağıdakilerden hangisi yatmaktadır?

A) Ahlaki iyi olan, doğaya uygun olandır.
B) Ahlaki iyi olan, dine uygun olandır.
C) Ahlaki iyi olan, doğal eğilimlerden uzak olandır.
D) Ahlaki iyi olan, dış dünyaya kayıtsızlıktır.
E) Ahlaki iyi olan, duygulanım ve korkulardan etkilenmemektir.

10. Stoacılar göre, evrende her şey kesin bir zorunlulukla belirlenmiştir. Ama insan da özgürdür. Örneğin, kader bizi köle yapabilir; hapse girebilir, işkence görebiliriz. Bunları değiştiremeyiz ama arzu ve korkudan uzaklaşabilir; şikâyet etmemeyi ve ağlamamayı öğrenebiliriz.
Buna göre Stoacıların özgürlük anlayışını aşağıdakilerden hangisi en iyi şekilde ifade etmektedir?

A) Olayların yapısını bilme ve onları değiştirme özgürlüğü
B) Kendi geleceğini belirleyebilme özgürlüğü
C) Olayların yapısını bilme ve onlara katlanma özgürlüğü
D) Sınırlı gücü oranında dış dünyayı etkileyebilme özgürlüğü
E) Olumsuz koşullardan uzaklaşarak tehlikelerden korunma özgürlüğü

11. En büyük sayıda en büyük ölçüde insana mutluluk yani hazz sağlayan eylem ahlaki olarak iyi eylemdir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bu ahlak anlayışının özellikleri içinde sayılamaz?

A) Eylemin niyetini temel alması
B) Ahlakı toplumsal düzlemde ele alması
C) Hazzı temel alması
D) İnsanların çıkarlarını uzlaşabilir görmesi
E) Eylemin sonucunu ve faydayı temel alması

12. Kant'a göre insan, ahlak yasasını kendisi koyar. İnsanın kendi aklıyla, aklın ahlaki alandaki bilincine denk düşen vicdaniyle koyduğu yasasına itaat etmesi de kendi özgürlüğüdür.
Kant'a göre, ahlak yasasının kaynağı nedir?

A) İnsanın empirik-duyusal doğası
B) Her şeyin yaratıcısı Tanrı
C) İnsanın ahlaki bilinci olarak vicdan
D) Toplumsal uzlaşma
E) İnsanın doğal eğilimleri

13. Kant'a göre ödevde uygun değil, salt ödev duygusundan kaynaklanan eylem, ahlaki olarak iyi eylemdir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, ahlaki olarak iyi bir eylemdir?

A) "Takdir toplamak" isteğiyle alçakgönüllü ve fedakârca davranmak
B) "İşim düşer" düşüncesiyle herkesle iyi geçinmeye çalışmak
C) "Çevre laf eder" endişesiyle yoksul akrabasına yardım etmek
D) "Öbür dünyada rahat etmek" amacıyla oruç tutmak
E) "Dürüst olmak gerekir" düşüncesiyle yalandan uzak durmak

14. Kant'a göre; "İçimizde kesin bir şekilde varlığını hissettiğimiz bir ödev duygusu var. O, "yapmalısın, etmelisin" şeklinde kesin buyruklarla kendini belli etmektedir. Bir şeyden sorumlu olmamız için onu yapma ya da yapmama gücüne sahip olmalıyız. Madem ki içimizde bir sorumluluk duygusu var, o halde özgürüz."
Buna göre, Kant için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) İnsan için özgürlüğün olamayacağını savunur.
B) Sorumluluğu, özgürlüğe dayandırır.
C) Ödev duygusunun insanı sorumlu kılmayacağını savunur.
D) Özgürlüğü, sorumluluk duygusuna dayandırır.
E) Özgürlük ve sorumluluk arasında anlamlı bir ilişki kurulamayacağını savunur.

15. Saf iyi niyete dayanan ve ödev duygusundan doğan eylemler; sonuçları ne olursa olsun, ahlaki eylemlerdir.
Aşağıdakilerden hangisi, bu görüşü eleştirir nitelikte değildir?

A) Binlerce ölü insan ortada iken Hitler'in niyetinin ne olduğu mu önemli?
B) Yüreğinin temizliği yetmez; eller de temiz olmalıdır.
C) İyi niyet belki cezada indirim yol açar ama, cezayı asla ortadan kaldırmaz.
D) Cehennem yolu iyi niyet taşlarıyla döşenir.
E) Her zaman yüreğinin sesini dinle; niyetinin iyiliği her şeyden önemli.

16. Sartre, insanlar için tek bir ahlaki kuralın olduğunu söyler: "Kendi kendinizi seçin." Ona göre varoluştan önce değer yoktur. İnsanlar kendi seçimleriyle bireysel ve toplumsal değerleri yaratırlar. Bu değerlerin yaratılma oluşma süreci, insanın kendini oluşturma sürecine paraleldir.
Aşağıdakilerden hangisi, Sartre'in görüşleri içinde yer alır?

A) İnsan tam bir zorunlulukla belirlenmiş bir öze sahip olarak varlığa gelir.
B) Herkesin kendisine göre davranması gereken evrensel ahlaki ilkeler vardır.
C) İnsan ne olacağına ve değerlerine kendi karar verir.
D) Değerlerin kişilerin eğilimleri, istekleri ve arzularından bağımsız nesnel yapıları vardır.
E) Bütün insanlar, doğal olarak hazzın peşinde koştuklarından insanların yöneldiği amaç hazzın getireceği mutluluktur.

1. Bir ahlak inancını derinden anlamaya çalıştığımız; onu savunmaya veya eleştirmeye başladığımız an, ahlak felsefesinin alanına girmiş oluyoruz.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi felsefeden daha çok bilimi ilgilendirir?
 - A) Belirli bir toplumda var olan ahlaki kuralların nasıl ortaya çıktığı
 - B) Ahlaki iyyinin ne olduğu
 - C) Kişinin ne tür bir yaşamı seçmesi gerektiği
 - D) Sorumluluk – özgürlük ilişkisi
 - E) Evrensel ahlaki ilkelerin ne olduğu
2. “Bir şeyi iyi olduğu için arzu etmeyiz; o arzu ettiğimiz için iyidir” **Bu görüş için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**
 - A) Ahlaki değerler neseldir.
 - B) Bizden bağımsız kendinde değerler yoktur.
 - C) Ahlaki iyi, tercih ettiğimizdir.
 - D) Evrensel ahlaki iyi mümkün değildir.
 - E) Ahlaki değerler görelidir.
3. Sorumluluk, kişinin yaptığı davranışın sonuçlarını kabullenmesi, üstlenmesidir. Bunun için davranışın, kişinin kendi dışında bir zorunluluğun doğal sonucu olmaması; davranışı, kişinin kendi iradesiyle seçmesi gerekir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi kişiyi davranışından sorumlu tutmak için gerekli bir koşuldur?
 - A) Davranışın kişiye haz vermesi
 - B) Davranışın toplumsal değerlere ters düşmesi
 - C) Davranışın sonucunun kişiye acı vermesi
 - D) Davranışın sonucunu kişinin bilmemesi
 - E) Davranışın kişinin özgür kararına dayanması
4. Sofistlere göre doğaları birbirinden farklı ama birbirlerine muhtaç insanlar uzlaşmak zorunda kalmışlardır. Hem yasalar hem de ahlak bu uzlaşımın ürünüdür.
Sofistlerin bu yaklaşımlarına dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?
 - A) Ahlaki değerler toplumsal yaşamın ürünüdür.
 - B) Ahlaki değerler insandan bağımsız, nesnel bir yapıdadır.
 - C) Ahlak insanlar arası anlaşmaların ürünüdür.
 - D) Ahlak, toplumdan topluma değişiklik gösterir.
 - E) Ahlak, yapma bir kurumdur.
5. Stoacılara göre, her şeyin Tanrısal iradenin sonucu olduğunu bilen kişi, kaderine istekli bir tarzda katlanarak erdemli ve mutlu olabilir.
Buna göre, Stoacıları kadere rağmen iyimser kılan şey, aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Hiçbir şeyi değiştiremeyeceğini bilmenin insana huzur vermesi
 - B) Gelecek kaygısından uzaklaşmanın insanı rahatlatması
 - C) Maddi hazzardan uzaklaşmanın insanı ruhsal sükûnete ulaştırması
 - D) Kaderi yaratan Tanrının akılsal ve iyi olması
 - E) Olayları değiştirmenin zorluklarından insanı kurtarması
6. Sokrates'e göre, yaşamın anlamını ve kendisinin nasıl yaşaması gerektiğini düşünmeyen kişi değersiz ve mutsuz bir yaşama mahkûmdur.
Aşağıdakilerden hangisi Sokrates'in, yukarıdaki görüşlerini yansıtan sözüdür?
 - A) En büyük kötülük bilgisizliktir.
 - B) Sorgulanmayan bir yaşam yaşanmaya değmez.
 - C) Kendini bil.
 - D) İnsan bilerek kötülük yapmaz.
 - E) İçindeki sesi dinle.
7. Platon'a göre, nesnel ahlaki doğrular vardır. Bu doğruların bilgisine ulaşabilir yetenekte olan kişiler yani filozoflar toplumu yönetmelidir. Çünkü onlar erdemli ve mutlu bir yaşam için gerekli olan kuralların bilgisine sahiptir.
Buna göre, Aşağıdakilerden hangisi Platon'un görüşleri içinde sayılamaz?
 - A) Bilgi erdemdir.
 - B) İyinin bilgisi herkes için mümkün değildir.
 - C) Evrensel ahlaki ilkeler yoktur.
 - D) Ahlaki gelişim toplum içinde gerçekleşir.
 - E) Ahlak ve siyaset ortak işleve sahiptir.
8. İnsan kendi potansiyelini ancak toplum içinde anlayabilir. Ahlak kuralları da toplum içinde oluşur ve toplumu gerektirir. Toplumdan ayrılmış bir ortamda ahlaksal erdemleri uygun bir şekilde geliştirmek olanaksızdır. İyi yurttaş aynı zamanda iyi insandır.
Parçaya dayanarak aşağıdaki hangi yargı çıkarılamaz?
 - A) İnsan sosyal bir varlıktır.
 - B) Ahlak kuralları toplumsal yaşamın ürünüdür.
 - C) Toplumun ahlak kuralları her zaman iyidir.
 - D) Tek başına yaşayanın ahlaki kurallara ihtiyacı yoktur.
 - E) Ahlak toplumsal boyutludur.
9. Aristoteles'e göre herkes kendini geliştirmek, daha doğrusu gerçekleştirmek ister. İnsan böylelikle gerçek mutluluğa ulaşır. Bu mutluluğa ise belli bir tür yaşam tarzıyla ulaşılır: erdemli yaşam tarzı. Erdem ise akla uygun bir duygu ve davranış modeli, uygun durumlarda belli şekillerde eyleme, isteme ve hissetme eğilimidir.
Buna göre, Aristoteles'in mutluluk tanımı aşağıdakilerden hangisi olabilir?
 - A) Ruhun erdeme uygun etkinliği
 - B) Maddi zevklerden uzak bir ruh dinginliği
 - C) Vicdanının sesine uyarak yaşamak
 - D) Hazza ulaşmak ve acıdan uzaklaşmak
 - E) Dış etkilere kayıtsızlık

10. Hobbes ve Dewey, ahlaki doğalcılığın savunucularıdır. Örneğin Hobbes'a göre insan kendini koruma güdüsüyle bencil olarak dünyaya gelir ve toplumsal yaşamın kuralları bunu sağlamaya yönelik bir sözleşmeden öte bir şey değildir. Dewey'e göre ahlaki değerler hoşlanma ya da hoşlanmamanın hangi koşullarda ortaya çıktığını ve hangi sonuçlara yol açtığını öğrendikten sonra ortaya konulabilir.
Buna göre, Ahlaki doğalcılar ahlaki iyiyi aşağıdakilerden hangisiyle değerlendirirler?

A) İnsanlık bilinci
B) İstek ve gereksinimler
C) Akıl ve sezgi gücü
D) Toplumsal fayda
E) Ödev bilinci

11. Mill'in "büyük mutluluk ilkesi", insanlara mutsuzluk da getirebilir. Bazı insanların köle olarak kullanılması veya büyük fedakarlıkta bulunması toplum için büyük yarar sağlayabilir. Ancak kölelik veya aşırı fedakârlık ahlaki olarak savunulabilir mi? Çoğunluğun yararı, başkalarına zarar da verebilir.
Parça, Mill'in ahlak görüşünü hangi noktada eleştirmektedir?

A) Yalnızca sonuca baktığı için
B) İnsanları eşit gördüğü için
C) Başkalarını dikkate aldığı için
D) Adaletle çelişebileceği için
E) Duyguları dikkate almadığı için

12. İnsan, aklına dayanarak, toplumun varlığını ve düzenini amaçlayan ahlaki kuralları oluşturur. Bu toplumsal ahlak türünde, yapılmayacaklar belirlenmiştir. Oysa insan sezgi ve sevgi ile, bu dünyevi sınırlılığı aşan, insanı geliştiren ve özgürleştiren evrensel ahlaka ulaşabilir.
Bergson'un yukarıdaki görüşlerine dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Herkes için geçerli ahlaki iyi mümkün değildir.
B) Sevgi ahlaklılığın temelidir.
C) Toplumsal ahlak yasaklayıcıdır.
D) Sezgi ve akıl, farklı ahlak türlerinin kaynağıdır.
E) Ahlakın temel amacı, insan özgürlüğünü geliştirmek olmalıdır.

13. "İnsanlığı kendinde ve başkalarında her zaman bir erek olarak alacak, hiçbir zaman bir araç olarak almayacak şekilde davran."

Kant bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

A) Ahlaki davranışı toplumsal koşullar etkiler.
B) Önemli olan kendi değerlerindir; başkalarının değil.
C) Toplumsal kurallar, ahlaki davranışın temelini oluşturmaktadır.
D) En çok sayıda insanın en büyük çıkarına hizmet eden eylem, ahlaki iyiyi belirler.
E) Ahlaki davranış, insanın değerini koruyan davranıştır.

14. Hume'a göre ahlak, aklın bir işlevi olamaz. Bu durum ahlakın yapısından kaynaklanır. İnsanları ahlaki yargıda bulunduran akıl değildir. Ahlakta akıl, kullanımında ya da anlaşmazlıkların çözümlenmesinde bir rol oynasa da son tahlilde tutkuların kölesidir.

Buna göre Hume, ahlakın kaynağı olarak aşağıdakilerden hangisini görür?

A) Akıl
B) Duygular
C) Sezgi
D) Tanrı
E) Bilgi

15. Sartre, insan yaşamını rollerin önceden belirlenmediği bir tiyatroya benzetir. Her bir insan kendi rolünü ve yapacaklarını kendisi belirleyecektir ve örneğin yalan söylemeyi seçerse yalancı rolünü üstlenmiş olacaktır.
Parçaya dayanarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Herkes için geçerli ahlaki değerler vardır.
B) İnsan, kaderinin tayin ettiği rolü oynamalıdır.
C) İnsan, yaptıklarından sorumlu tutulamaz.
D) İnsan, ahlaki değerlerini kendisi oluşturur.
E) İnsan özgür değildir.

16. Evren Tanrının eseridir ve olup bitenler Tanrısal bir planın işleyişleridir. Bu durumda insanın bu plana ve Tanrı buyruklarına uygun davranması ahlaki davranmanın koşuludur.

Yukarıdaki ahlak görüşünün dayandığı temel aşağıdakilerden hangisidir?

A) Toplumsal irade
B) Dinsel inanç ve iman
C) Özgür irade
D) Erdemlerin bilgisi
E) İnsanın doğası

17. Tek gerçeklik olan Tanrı ancak bir iç yaşantı ile hissedilir. Varolan her şey ise, Tanrıdan bir parça taşıdığı için değerlidir. Yaratılanlar içinde Tanrının kendisini daha yakın olarak gösterdiği insanoğlu sevgiye en layık olandır. Tanrıyı ve yarattıklarını sevmek, Tanrıya ulaşma ve onda yok olma, yaşamın en büyük anlamıdır.

Yukarıdaki tasavvuf görüşünün temelinde aşağıdakilerden hangisinin olduğu söylenemez?

A) Panteizm (Kamu Tanrıçılık)
B) Hümanizm (İnsan sevgisi)
C) Mistisizm (Gizemcilik)
D) Doğa sevgisi
E) Materyalizm (Maddecilik)

1. İnsan eylemde bulunan varlıktır. Doğayla ve toplumsal yaşamla ilgili eylemlerin büyük bir kısmı ise değerlerle ilişkilidir. İşte etik, insan eylemlerini oluş tarzı, yöneldiği amaç ve değerleri bakımından felsefi olarak soruşturur.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, doğrudan etiğin bir sorusu olamaz?

- A) İnsan mutlu bir yaşama nasıl ulaşır?
- B) İnsan davranışlarından hangi koşullarda sorumlu tutulabilir?
- C) Evrensel ahlaki kurallar var mıdır?
- D) İnsan hangi koşullarda doğru bilgiye ulaşabilir?
- E) Özgür irade hangi koşullarda gerçekleşir?

2. İnsan eylemlerinin hepsini ahlaki eylem içinde değerlendiremeyiz. Ahlaki eylem ahlaki olarak değerlendirilebilmesi ve yargılanması mümkün olan, yani "iyi" ya da "kötü" yargısına götüren eylem olmalıdır. Bunun için bilinçli, istemli, özgür bir karar sonucu olan ve yaşamımızın temel doğrultusu üzerinde etkili olan eylemler olmalıdır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, ahlaki bir eylem sayılmaz?

- A) Otobüste yaşlı bir kişiye yer vermemek için uyuyormuş gibi yapmak
- B) Hava kirliliğinin aşırı olması yüzünden ağız maskesi ile sokağa çıkmak
- C) Sokakta sara nöbetine tutulmuş bir kişiye yardım etmek
- D) Aşırı alkollü araba kullanarak istemediği halde bir yayaya çarpmak
- E) Komşuları rahatsız etmemek için televizyonun sesini kısmak

3. Ahlak olgusu, boşlukta veya insanın olmadığı bir ortamda gerçekleşmez. İnsanlar bir arada yaşadıkları için, pek çok alandaki -örneğin; gelirin ve zenginliğin nasıl dağıtılacağı, kürtaj, ötanazi, suç ve savaş vb.- sorunlar ahlak felsefesinin tartışmalarını gündeme getirir.

Parçada vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisinde en kapsamlı şekilde ifade edilmiştir?

- A) Ahlak felsefesi kişinin nasıl yaşaması gerektiğini tartışır.
- B) Toplumsal sorunların temelinde ahlaki boyutlar vardır.
- C) Siyasal, ekonomik ve dinsel sorunlar birbirlerine indirgenemez yapıdadırlar.
- D) Ahlak kurumu, diğer toplumsal kurumlardan etkilenir.
- E) Tüm toplumsal sorunlar yalnızca ahlaki temelde çözümlenebilir.

4. Kimileri hapis cezasından kimileri de günah işlemekten korktuğu için hırsızlık yapmaz. Kimileri için ise başkalarının malına dokunmak, onursuz bir davranıştır.

Parçanın ana düşüncesi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahlaki değerler kişilerden ve onların eğilimlerinden bağımsız, nesnel bir yapıdadır.
- B) Hukuk kuralları ahlaki değerlerle çelişmez.
- C) Ahlaki yasalar herkes için geçerlidir.
- D) Farklı değer kaynakları aynı ahlaki davranışa yol açabilir.
- E) Ahlaki yasalar toplumdan topluma değişiklik gösterir.

5. Kimi filozoflar evrensel ahlaki yasaların yani, ahlaki eylemlerin kendisine göre düzenlendiği, tüm insanlar için geçerli olması gereken ilke ve kuralların varlığını kabul ederler. Ancak kendi aralarında bu ahlaki yasaların ne olduğu konusunda farklı görüşlere sahiptirler.

Buna göre, aşağıdaki görüşlerden hangisi evrensel ahlaki yasaların varlığını reddeden bir yaklaşıma aittir?

- A) En büyük sayıda insana en büyük ölçüde haz verecek şekilde davranmak
- B) Bireyin benzersizliğini korumak ve kendi dışında hiçbir şeye karşı sorumlu olmadan yaşamak
- C) Ahlaki değerlerin bilgisine dayanan erdemli bir yaşam sürmek
- D) İnsanı en yüksek değer görerek ve koşulsuz iyi niyete dayanarak davranmak
- E) Tanrı buyruklarına uymak

6. *Aristippos* ve *Epiküros* ahlaki iyi olanı kişisel haz duygusuna bağlarlar. *Hobbes*'a göre ahlak yargıları kılık değiştirmiş psikolojik yargılardır ve doğal olarak hazzın ve kişisel güç alanını başkalarının zararına genişletmek isteyen insani yapının ürünüdürler. *Sartre*'a göre ise, tam bir belirlenmemişlik içinde varoluşa sahip insan, kendi geleceği ve değerlerini kendi oluşturur.

Parçada sözü edilen filozofların ortak görüşü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahlaki iyyinin kriteri hazdır.
- B) Nesnel ahlaki değerler vardır.
- C) Ahlaki eylem, ödev duygusunun ürünüdür.
- D) Eylemin değerini eylemin sonucu belirler.
- E) Evrensel ahlaki bir yasa yoktur.

7. Yiğitlik, delice atılganlıkla korkaklık arasında bulunur. Cesur insan ne çok az, ya da ne çok fazla korku duyan kişidir. Cömertlik de bir erdem olarak müsriflik ve cimrilikten uzak olmaktır.

Yukarıdaki görüşleriyle Aristoteles, erdemli davranış için aşağıdakilerden hangisini önermektedir?

- A) İnsana fayda getirmesi
- B) Bilinçli tercihe dayanması
- C) İnsanın değerini koruması
- D) Hazzın amaç olmaması
- E) İki aşırı uç arasında orta yolu

8. İnsanın özgür olup olmadığı ahlak felsefesinin önemli bir problemidir. Deterministler insan davranışlarının belirlendiğini ve dolayısıyla insanın özgür olamayacağını savunurken; indeterministler tam tersini savunurlar.

Aşağıdakilerden hangisi, indeterministleri desteleyecek psikolojik bir kanıt olarak ileri sürülebilir?

- A) Hukuk, insanı yaptığı eylemlerden sorumlu tutmaktadır. Sorumluluk ise özgürlük gerektirir.
- B) İnsanların kararlar alırken kendilerini özgür hissetmeleri dış etkileri fark etmemelerinden kaynaklanan bir yanılgıdır.
- C) Hukuk alanında kişiyi suça iten nedenlerin kapsamı sürekli artmaktadır.
- D) İnsan doğal ve toplumsal etkilerin altındadır.
- E) Biz bir davranışta bulunurken bunu yapıp yapmamakta özgür olduğumuzu bir duygu olarak hissedebiliriz.

9. Hayvan olsaydık, aklımız olamayacağı için onun sesi ve buyruğu da olmazdı. Aziz olsaydık, yani duygusal, biyolojik eğilimlerimiz olmasaydı veya hiç denecek kadar önemsiz olsaydı, ahlaki buyruğa ve zorlamaya ihtiyaç olmazdı.

Kant bu açıklamayla aşağıdaki hangi soruya doğrudan açıklık getirmeye çalışmaktadır?

- A) Herkes için geçerli, evrensel bir ahlak yasası mümkün müdür?
- B) Ahlaki eylemlerin koşulları nelerdir?
- C) Ahlaki iyi, davranışın niyetine mi sonucuna mı bağlıdır?
- D) İnsanın özü akıl ve vicdan aklın sesi ise, ahlak neden kendini bir emir olarak ortaya koyar?
- E) Ahlaki davranışın amacı nedir?

10. Nietzsche'ye göre, evrende güçlü olanlar ayakta kalır. Her varlık, kendisinden üstün bir şey yaratmıştır. İnsan da aşılması gereken bir varlıktır. Maymun insanın gözünde ne ise, insan da üstün insanın gözünde o olmalıdır.

Yukarıdaki parça, Nietzsche'nin hangi anlayışını dile getirmektedir?

- A) Evrensel ahlaki değerleri reddettiğini
- B) Evrimci yaklaşımını
- C) Nihilizmini (hiççiliği)
- D) Toplumsal ahlaki eleştirdiğini
- E) Özgürlüğü temel değer gördüğünü

11. İnsanoğlu yalnızca kendini korumak ve yaşamak istemez; asıl istediği güçlü olmaktır. Bu durumda eşitlik, toplumsal barış ve çıkarlarda uyum söz konusu olamaz. Hristiyanlığın ve genel olarak idealizmin acıma, sevgi ve köle ahlaki bir sahtekarlık olup, güçlü insanı yolundan çevirmeye çalışan bir tuzaktır. Üstün insan, sürü üyesi olmaktan kurtulmuş ve hayatının anlamını ve bağlanacağı değerleri kendisi yaratan insandır.

Buna göre, Nietzsche'nin aşağıdakilerden hangisini savunduğu söylenebilir?

- A) İnsan doğaya hakimiyet kavgasını bırakıp onunla uyum içinde yaşamalıdır.
- B) İnsanların eşit ve barış içinde yaşadığı bir toplum ütopyası için savaşılmalıdır.
- C) İnsan, ahlaki değerleri olduğu gibi benimsemek yerine yeni değerleri yaratmalıdır.
- D) Fedakârlık ahlaki geliştirilmelidir.
- E) İnsan doğal eğilimlerini ve güçlü olma istemini bastırarak ruhsal dinginliğe ulaşmalıdır.

12. Tanrıyı ve onunla dolu olan yarattıklarını büyük bir aşkla sevmek; işte Mevlana'nın yaşam felsefesi. İnsanları iyi-kötü, sarı-kara, efendi-köle, dindar-dinsiz ayırımı yapmadan tüm insanlara sevgi ve saygı duyardı. Çünkü ona göre yaratılmışlara uygulanan her eylem aslında yaratana uygulanıyor demektir. "Aşk... aşk diyorsunuz. Nedir bu aşk dediğiniz?" diye soran müridine verdiği cevap şöyle olmuştur: "Ben ol da bil."

Buna göre, Mevlana'nın ahlak anlayışı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Akıl yoluyla Tanrıya ulaşma
- B) Tanrıyı, evrenle bir ve aynı görme
- C) Hoşgörü yaklaşımı
- D) Sevgiye dayanan ahlak anlayışı
- E) Sezgi ve mistisizme dayalı bir bilgi anlayışı.

13. Auguste Comte'un felsefesinde Tanrının yerini <<insanlık>>, ermişlerin yerini de <<bilginler>> almıştı. Onun toplum projesine göre, bilginler yöneticiydi ve toplumda artık tek insan yoktu. Her bir kişi kişisel çıkarını değil, toplumun çıkarını düşünecek şekilde eğitilecekti. Topluma ne denli bağlı olduğunu kavrayacak ve kişisel içgüdü toplumsal içgüdü biçimine dönüşecekti.

Buna göre, Auguste Comte'un ahlak anlayışını aşağıdakilerden hangisi en kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır?

- A) Bireyin ön planda olduğu alan, bireysel gelişimin önceliğine dayanan bir toplum modeli önermiştir.
- B) Kişisel çıkarlar ile toplumsal çıkarları uzlaştırmayı amaçlamıştır.
- C) Bir bilim ve insanlık dini kurmaya çalışmıştır.
- D) Her bir insanın benzersizliğini geliştirecek bir toplum modelinin yeni ahlaki değerlerini oluşturmayı amaçlamıştır.
- E) İnsanın doğal eğilimlerinden arınması ve ruhunu geliştirmesine ağırlık vermiştir.

SİYASET FELSEFESİ

Siyaset en genel anlamda, toplumun yönetilmesi ile ilgili faaliyetler olarak tanımlanır. Bu faaliyetler hem bilimin hem de felsefenin konusudur.

Siyaset bilimi, insanın toplumsal hayatının nasıl mümkün olduğunu, onun hangi tür siyasi yönetimler altında ve neden dolayı yaşadığını, siyasi iktidar veya egemenliğin nasıl ortaya çıktığını araştırır. Ancak bu konularla ilgili değer yargılarında bulunmaz. Daha çok 'olan'ı betimler.

Siyaset felsefesi, siyaset üzerinde felsefi düşünmedir. Felsefe açısından siyasi yaşamı, özellikle devletin özü, kaynağı ve değerini inceler. 'Olan'ı betimlemek yerine, 'olması gereken'e yönelir.

SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Devlet: Toplumsal hayatın siyasi bir yönetim altındaki hukuki-yasal ifadesidir. Başka bir deyişle belirli bir yerde yaşayan bir insan topluluğunun oluşturduğu siyasi örgütlenmedir. Devlet, kendisini oluşturan insan topluluğu üzerinde denetim ve yaptırım gücüne sahip bir siyasi kurumdur.

İktidar: Devletin egemenliği elinde tutma ve uygulama gücüdür.

Egemenlik: Devletin iktidar gücünü kullanabilmesidir.

Yönetim: İktidarı elinde tutan ve egemenliğe sahip olan devletin, toplumu idare etmesidir.

Hukuk: Siyasi bir yönetim altında bulunan bireylerin kendisine uydukları yaptırım gücü olan ilke ve kurallar toplamıdır.

Yasa: Bir hukuk sistemini oluşturan ve zorlayıcı gücü bulunan kurallardır.

Meşruiyet: Kelime anlamı yasallık, yasaya uygun olmaktır. Ancak daha geniş olarak iktidarın kendisini meydana getiren kaynağına uygun olmasıdır. Devletin ve iktidarın varlık ilkesidir.

Hak: Siyasi açıdan, insanların sahip olduğu ve hukuk tarafından da korunması gereken çıkarlarının adıdır.

Birey: Toplumu oluşturan insanlardan her biridir.

Toplum: Aynı yerde ve ortak sosyal, kültürel ve siyasal yaşamda yer alan bireylerin oluşturduğu bütündür.

Sivil toplum: Toplumda bireylerin kendi kendilerini yönlendirmek için kendi iradeleriyle oluşturdukları dernek, cemaat gibi gruplardan oluşan ve belli ölçüde iktidarın doğrudan müdahalesinin dışında bulunan yapılarla varlığını sürdüren toplum alanıdır.

Bürokrasi: Devletin işlerinin yürütülmesini sağlayan, hiyerarşik biçimde örgütlenmiş görevlilerin oluşturduğu yapıdır. Gelişmiş bir işbölümü ve uzmanlaşmaya dayanır.

SİYASET FELSEFESİNİN TEMEL SORULARI

İKTİDARIN KAYNAĞI NEDİR?

Bu soruya farklı cevaplar verilmiştir:

İKTİDARIN KAYNAĞI İNSANIN KORUNMA İHTİYACIDIR

İBNİ HALDUN' a göre; **insanlar yırtıcı hayvanlardan korunmak için toplum halinde yaşamaya başlamışlardır. Ancak bu sefer de başka ve güçlü insanların zorbalığına uğramışlardır. Bunu ortadan kaldırmak için de mutlak güç sahibi bir hükümdarın, bütün insanlar üzerinde uygulanabilecek iktidarına ihtiyaç vardır.**

PLATON VE ARİSTOTELES' e göre; **siyasi iktidar bireylerin korunmaları, temel ihtiyaçlarını karşılamaları, kendilerini gerçekleştirmeleri ve ahlaki bakımdan daha iyi olabilmeleri için bir araçtır.**

İKTİDARIN KAYNAĞI TANRI' DIR

Bu görüşe göre, Tanrı insanları yaratmış ve ona birtakım sorumluluklar yüklemiştir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi için toplum halinde yaşamaları zorunludur. Toplum halinde yaşamak için ise kurallara ve bu kuralları zorla uygulatma gücüne sahip insanlara ihtiyaç vardır. Bu insanlar peygamberler ve onların vekili olacak olan yöneticilerdir. O halde hükümdarlar, aslında Tanrı'nın vekilleridir. Nitekim İslam düşünürü GAZALİ, **"Sultan, Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesidir"** der.

İKTİDARIN KAYNAĞI TOPLUMU MEYDANA GETİREN BİREYLERİN ORTAK İRADESİDİR

Bireyler bir araya gelerek ve kendi aralarında sözleşme yaparak iktidarlardan, kendi seçmiş oldukları insanlar aracılığıyla kullanırlar. Kısaca, iktidar veya egemenlik halka aittir. Halk bu egemenliğini temsilcileri vasıtasıyla kullanır.

Buna genel olarak sözleşme kuramı denir.

T. HOBBS ve J. LOCKE bu kuramın temsilcilerindendir.

İKTİDARIN MEŞRUIYETİNİN ÖLÇÜTÜ

Meşruiyet, geniş anlamda iktidarın kendisinin kaynağını teşkil eden ilkeye uygun olmasıdır.

Örneğin; İbni Haldun'a göre **meşru bir iktidar, insanların korunma ihtiyacını yasalarla garanti altına alan iktidardır. Bunu gerçekleştiremeyen devlet kendi varlık nedenine aykırı düşer ve dolayısıyla gayri meşru olur.**

Tanrısal egemenlik kuramlarına göre, Tanrı'nın emirlerini yerine getirmeyen iktidarlara meşru olmayan iktidarlardır.

Toplumsal sözleşme kuramcıları da, halkın iradesine uymayan veya halkı doğru biçimde temsil etmeyen iktidarlara meşru saymaz.

EGEMENLİĞİN KULLANILIŞ BİÇİMLERİ

Ünlü Alman siyaset sosyoloğu **M. WEBER** tarihte ortaya çıkmış egemenlik veya siyasi otorite biçimlerini üç "saf tip" altında toplar:

- 1- **Geleneksel egemenlik:** Egemenliğin geleneklere dayandığı siyasi otorite biçimidir. Egemenin egemenliği yazılı ve nesnel hukuka değil, örf ve adetlere dayanır. Yönetilenler de alışılmış geleneklerin dışına çıkmadığı sürece yöneticiye itaat ederler.
- 2- **Karizmatik egemenlik:** Liderin karizmasına dayanan egemenlik tarzıdır. Karizmanın kelime anlamı 'tanrısal lütf' dur. Burada hükümdarın tanrı tarafından bahşedilmiş olağanüstü özelliklere sahip olduğu kabul edilir. Bundan dolayı hükümdarlar her zaman doğru olanı yaparlar. Burada da yöneticinin kişisel otoritesine kesin itaat söz konusudur.
- 3- **Akli egemenlik:** Çağdaş devletlerde hakim olan egemenlik tipidir. Egemenliğin meşruluğu, akli-yasal bir otoriteye dayanmasından ileri gelir. Yöneticinin iktidar gücü yazılı ilke ve hukuk kurallarına dayanır.

Egemenlik iktidarı elinde bulunduran grubun özelliğine göre sınıflandırıldığında;

- 1- **Monarşi:** Tek kişinin egemenliğidir.
- 2- **Aristokrasi:** Özel bir grubun egemenliğidir.
- 3- **Demokrasi:** Halkın egemenliğidir.

Egemenlik kendi niteliğine göre sınıflandırıldığında

- 1- **Mutlakiyet:** Yönetenin güç ve yetkisinin mutlak ve sınırsız olduğu mutlak egemenliktir.
- 2- **Meşrutiyet:** Anayasal monarşi de denen sınırlı ve koşullu egemenliktir.
- 3- **Cumhuriyet:** Yasalarla sınırlandırılmış ve yapılandırılmış olan toplumun egemenliğidir.

BİREY – DEVLET İLİŞKİLERİ

Bu sorun bir başka sorun olan devlet karşısında bireyin hakları sorunu ile yakından ilişkilidir. Bir başka akraba sorun da sivil toplum ile devlet arasındaki ilişkilerdir. Bu konularda farklı görüşler vardır.

Örneğin; **HEGEL'** e göre devlet, gerek bireyler gerekse sivil toplumdan daha üstün olan ahlaki bir kurumdur. O halde bireyler ve sivil toplumun hakları, devletin haklarından sonra gelir.

Buna karşın liberal Anglo-Sakson siyaset felsefesi geleneği (Örneğin; **LOCKE, BENTHAM, MİLL**) devleti, bireylerin bireysel iradelerinin toplamından fazla bir şey olarak görmezler. Bireysel iradelerin dışında ve üstünde bir devlet olmadığı gibi, bireysel ihtiyaç ve çıkarların üzerinde de devletin ihtiyaç ve çıkarları yoktur.

Birey hakları sorununu bu çerçevede ele almak gerekir. Çağdaş siyaset sistemlerinde birey ve birey hakları kutsal kavramlardır. Bugün artık bireylerin istek ve ihtiyaçları dışında devlete bağımsız bir ahlaki varlık yüklemek pek kabul edilmemektedir. Yani devlet, yurttaşlar için ve yurttaşlardan dolayı vardır.

Bugün bireylerin doğal haklarının (yaşama, çalışma, düşünme ve düşündüğünü ifade etme, seyahat etme, özel hayatın gizliliği vb.) çoğunluk, toplum veya devlet tarafından bile ellerinden alınmaz olduğu kabul edilmektedir. Bunlar doğal, vazgeçilmez ve devredilmez haklardır.

BÜROKRASİNİN İŞLEVİ VE GELECEĞİ

Bürokrasiden vazgeçilebilir mi? Bu tartışma, uzmanlaşmanın ve iş bölümünün her gün arttığı günümüz toplumlarındaki bir çelişkinden kaynaklanmaktadır. Bürokrasi başlangıçta, devletin işlevlerini yerine getirmesine yardımcı olan bir araçtı. Ancak günümüzde bir amaç haline aldı. Bu ise siyasi gücün emrinde olması gereken bürokrasinin, adeta bir başka siyasi güç olması demektir.

SİVİL TOPLUMUN YERİ

Sivil toplum; "Toplumun kendi kendisini yönlendirme arzusunun sonucu olarak ortaya çıkan ve büyük ölçüde devletin siyasi örgütlenmesi ve kurumlarının dışında örgütlenen gönüllü kuruluşların oluşturduğu sosyal yapı" olarak tanımlanabilir.

Sivil toplum alanının genişlemesi ve sivil toplum örgütlerinin güçlenmesi; toplumun çeşitli kesim ve gruplarının kendi haklarını savunmaları ve sorunlarını çözmeleri, kendileri ve toplumla ilgili konularda baskı grupları oluşturma imkanını yaratmaktadır.

Ayrıca, gereğinden fazla güçlü ve gereğinden fazla bürokratik bir devletin rolünün azaltılmasında önemli katkıda bulunmaktadır. Katılımcı demokrasinin gelişmesine önemli etkileri olmaktadır.

DEVLET-DÜZEN İLİŞKİSİ

İnsanlık tarihinde ne kadar geriye gidersek gidelim, insanların toplum öncesi bir durumda yaşadıklarını göremiyoruz. İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu toplumsal yaşamının her zaman belli kurallar, ilkeler ve değerlere göre düzenlendiğini görüyoruz. İşte **düzen**, bireylerin karşılıklı güven içinde yaşadıkları siyasal, ahlaki ve kültürel bütündür. **Karmaşa** ise, içinde bir düzenin olmadığı bir toplumsal durumu ifade eder. Kendisinden korkulan istenmeyen bir yaşam şekli anlamına gelir.

Bir toplumda belli bir düzen içinde yaşayan, her zaman bu düzenden memnun da değildir. Mevcut toplumların temel alındığı ilke ve değerlerden, daha adil, daha iyi ilke ve değerlerle inşa edilecek ideal bir toplumu düşerler. İşte **ütopya**, zihinde tasarlanmış birtakım ilkelere göre düzenlenecek hayali ve mükemmel bir toplum biçimini ve bir siyasi yönetim tarzını ifade eder.

DEVLET NASIL OLUŞMUŞTUR?

Bu soruya düşünce tarihinde iki farklı yanıt verilmiştir;

1- Doğal bir kurum olarak devlet

PLATON toplum ile insan arasında bir paralellik kurar. İnsan beden ve ruhtan oluşmuştur. İnsan ruhu da üç parçadan oluşur: itkiler, irade ve akıl. Birincisi, insanın yeme, içme gibi doğal ihtiyaç veya arzuları ile; ikincisi insanın arzularını gerçekleştirirken gerekli davranış ve cesareti ile, akıl ise düşünmesi ile ilgili kısımdır. Ruhsal olarak sağlıklı insanın bu üç kısmı birbirleriyle uyumlu ilişki içindedir. Devlet büyütülmüş insandır. O halde iyi bir devlette de böyle üç kısma karşılık gelen üç sınıf vardır. Yöneticiler (akıllı ruh), askerler (ruhtaki irade), üreticiler (arzu eden ruh). Erdem herkesin kendi doğasına uygun işi yapmasıdır. Her sınıf kendi görevini yaparsa adil devlet olur.

HEGEL'e göre devlet, basit olarak bir bireyler ve bireysel iradeler toplamı, bireylerin çıkar ve mutluluklarını sağlamaya yönelik yapay bir araç değildir. O bireylerden daha üstün ve daha özel bir gerçekliktir. Devlet, Tanrının yeryüzündeki veya kişileşmiş hali, Tin'in gerçeklikteki ifadesidir. Devlet bireylerin ancak organları olarak kabul edilebileceği bir organizmadır; bireyleri egoizmlerinden kurtaran, bir fedakarlık kurumudur.

2- Yapma bir varlık olarak devlet

Bu yaklaşıma göre devletin doğal bir temeli yoktur. İnsanlar tarafından çeşitli amaçlara yönelik olarak yapay olarak oluşturulmuştur. Bu anlayışın temsilcileri arasında J. J. ROUSSEAU, T. HOBBS ve J. LOCKE sayılabilir. Onlara göre, insanlar toplumsal sözleşme adı verilen bir uzlaşma ve anlaşmaya dayanarak, ortak iradelerini temsil edecek bir gücü, kendileri için hakem ve yönetici olarak tayin ederler.

İDEAL DÜZEN ARAYIŞLARI

İDEAL BİR DÜZENİN OLAMAYACAĞINI SAVUNANLAR

Bazı filozof veya düşünürler ilke olarak devleti reddederler.

Sofistler, "doğa-yasa" ve "doğal olan-yasal olan" ayrımı yaparlar. Doğal olan insan özüne daha uygun, dolayısıyla doğru ve iyidir. Yasal olan ise insanın özüne aykırı, yalnızca toplumun ve uyuşmanın sonucu olan ve dolayısıyla yapay ve kötüdür. Örneğin kölelik, bazı sofistlere göre yapay bir kurum olup doğada kendisine rastlamadığımız ve dolayısıyla ortadan kaldırılması gereken bir kurumdur. Bu yapay kurumların başında da devlet gelir.

Kinikler uygarlığın her türlü ürününü değersiz bularak reddederler. Bu ürünler içinde özel mülkiyet, evlilik, aile, kölelik ve din vardır. İşte devlet ve yönetim de uygarlığın sonucu olan yapay ve insan doğasına aykırı kurumlardandır. İnsan mutlu olmak istiyor ise bunlardan kaçmalıdır.

Epikür aynı ölçüde olmasa da devlete karşı bir tutum içindedir. O hazları üçe ayırır; doğal ve zorunlu (yemek, içmek vb.), doğal ama zorunlu olmayan (su yerine şarap içmek gibi) ve ne doğal ne de zorunlu olan hazlar (zenginlik, siyasi iktidar, yönetimde görev almaktan duyulan haz vb.). Bundan Epikür'ün siyasal kurumları doğal ve zorunlu olmayan şeyler olarak gördüğü sonucu çıkarılabilir.

Marksizm de bir bakıma devlete karşıdır. Onu sınıflı toplumun bir ürünü, bir sömürü ve baskı aracı olarak görür. Çünkü Marx'a göre tarih sınıf savaşımından ibarettir ve her devlet de bir sınıf devletidir. O halde sınıflar ortadan kalktığında devlet de ortadan kalkacaktır.

Çernişevski, nihilizmin bir temsilcisi olarak yerleşik toplumsal düzeni ve devletin gerekliliğini reddeder.

Anarşizm için devlet ne tanrının yeryüzündeki görüntüsü ne de insan ihtiyaçlarının doğal ve zorunlu bir tatmin aracıdır. Tersine en büyük kötülüktür. Bakunin "**devlet, bireysel hayatın bütün görüntülerinin içinde gömüldüğü bir mezarlıktır**" der. Anarşistler, bireyi ve onun özgürlüğünü en yüksek değer olarak görürler. Devlet aynı zamanda, kendisini başka devletlere karşı düşman olarak ortaya koyduğu, bu ise savaş ve acılara yol açtığı için evrensel dayanışmayı ortadan kaldıran insanlık dışı bir kurumdur. Proudhon, mülkiyetin hırsızlık olduğu görüşünden yola çıkar ve merkezi bir devlet yerine birbirlerine karşılıklı çıkarlarla bağlı özerk yerel topluluklar ve sanayi birliklerinin oluşturacağı federal bir sistemi öngörür. İnsanlar devlet olmadan daha adil ve uyumlu bir hayat yaşanabileceğini ileri sürerler.

Yukarıda sözü edilen görüşlerin hepsi, devletin gerekliliğini reddetmektedir. Böylelikle en azından devlet kurumu ile ideal bir düzenin olabileceğini reddederler.

İDEAL BİR DÜZENİN OLABİLECEĞİNİ KABUL EDENLER

Siyaset felsefesiyle uğraşan filozoflar arasında büyük çoğunluğu ideal bir düzen arayışı içindedirler. Bu filozoflar kendi ideal düzenlerinin temelini bazı ilkelere dayandırır. Başka deyişle, her toplumun kendisine göre kurulması gereken temel değer ya da değerleri vardır.

Özgürlüğü Temel Alan Görüş

Liberal diye adlandırılan siyaset felsefesi geleneği, siyasetin en önemli değeri olarak özgürlüğü görür. Önemli temsilcileri D. HUME, J. S. MİLL, ADAM SMİTH VE HAYEK'tir. Özgürlük; ekonomik özgürlük, siyasi özgürlük, dini-fikri özgürlük gibi alt dallara da ayrılabilir. İdeal bir siyasi sistemin amacı, bireylere mümkün olan en büyük özgürlüğü temin etmesidir. Bu siyaset felsefesi ekonomide rekabetçi, birey – devlet arasındaki ilişkiler konusunda bireycidir.

Eşitliği Temel Alan Görüş

Sosyalist veya toplumcu diye adlandırılan siyaset felsefesi geleneğinde siyasetin en önemli değeri eşitliktir. Önemli temsilcileri ST. SİMON, FOURIER, R. OWEN, K. MARX, F. ENGELS'tir. Kapitalizmin siyasal felsefesi olarak gördükleri liberalizmi eleştirirler. Eşitliği sağlamayan bir özgürlüğün gerçek bir özgürlük sayılamayacağını, belli bir sınıfın özgürlüğü olacağını söylerler. Bu, kapitalizmde burjuva sınıfının özgürlüğüdür. Oysa bireylerin en temel hakkı, diğerleriyle eşit yaşama hakkıdır. Gerçek özgürlük ancak, herkesin yeteneklerini, kimsenin ayrıcalıklı olmadığı bir gerçek eşitlik ortamında geliştirebileceği sınıfsız bir toplumda serpilebilir.

Adaleti Temel Alan Görüş

Adalet kavramının Platon'dan sosyalistlere kadar hemen hemen bütün siyaset filozoflarının eserlerinde önemli yer tuttuğunu görüyoruz. En genel anlamda adalet *"bir kimsenin haklarıyla başkalarının hakları arasında bir uyumun bulunması hali"* olarak tanımlanabilir. Adalet kuralların bütün insanlara eşit olarak uygulanması, her insanın aynı kurallara göre yargılanması ve iş görmesi olarak da tanımlanabilir. Bu kavramın içerdiği bir diğer anlam da haksızlıkların telafi edilmesi ve denkleştirilmesidir. Adaletin bu anlamı çağdaş devletlerde hukukta ve günlük yaşamda gerçekleşme imkânı bulabilmektedir.

Son olarak, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi temel siyasi toplumsal değerlerin birbirini dışlamak durumunda olmadıklarını da hatırlatmak gerekir.

ÜTOPYALAR

Ütopya; Zihinde tasarlanmış hayali devlet şekilleridir. İki grupta toplanabilir;

- 1- İstenilen (Özlem uyandıran) ütopyalar
- 2- İstenmeyen (Korku-Ürkütücü) ütopyalar

İSTENİLEN ÜTOPYALAR

Olumlu ütopya geleneğinin başlatıcısı Platon' dur. Eserin adı Devlet' tir.

Daha sonraları Farabi (El Medinet'ül Fazıla), Thomas More (Ütopya), Campanella (Güneş Ülkesi), F. Bacon (Yeni Atlantis) eserleriyle olumlu ütopya örnekleri vermişlerdir.

Platon (Devlet): Platon, kendi zamanındaki Yunan şehir devletlerinin zayıf, istikrarsız ve güvensiz olduğunu görür. Bunun nedeni dış ve iç kavgalardır. Platon, barış içinde bir toplum düzeni arzu eder. Gerçek bir barış ise, ona göre ancak adalet üzerine kurulabilir.

Platon'un adaletten anladığı ise, herkesin eşit siyasi haklara ve görevlere sahip olması değildir. Çünkü insanlar, biyolojik, psikolojik ve özellikle siyasi sağduyu ve kabiliyet bakımından farklıdır. O halde insanlar siyasi yönetimden aynı ölçüde pay almamalıdır.

Siyaset de ahlak gibi bir bilimdir, bir uzmanlıktır. Bunu da uzmanına bırakmak gerekir. Bu uzmanlar da aydınlardır. Çünkü aydın, toplumu yönetmesini bilir. Toplumun diğer iki sınıfından biri olan askerler, devleti içeriye ve dışarıya karşı koruyabilir. Üreticiler sınıfı ise gündelik hayatın devamı için maddi üretimi gerçekleştirmelidir. Her sınıf yalnızca kendi göreviyle uğraşmalıdır. Toplumun iyiliği bakımından en önemli sınıfı aydınlardan oluşur. Yöneticiler, otuz yıl boyunca eğitime tabi tutulmalı, ardından küçük görevlerden başlayarak toplum yönetiminde görev almalıdırlar. Yöneticiler evlenmemeli ve özel mülkiyet sahibi olmamalıdırlar.

Platon'un devletinde her şeyin yukardan düzenlenme eğilimini görüyoruz. Bütün çocuklar on sekiz yaşına kadar ortak yetiştirilecek, sonra yönetici adaylığı için testler uygulanacaktır. Bu toplumda kimlerin hangi kitapları okuyacağı, hangi müzikleri dinleyecekleri, hangi dini pratikleri uygulayacakları vb. bellidir.

Farabi, islam dünyasının ilk ve en büyük siyaset filozofudur. **"Erdemli Şehir"** adlı eseri, bu konuda en olgun görüşlerini içerir.

Platon'un görüşlerini İslam'dan gelen etkilerle geliştirir; "Toplumsal yaşam hem insan hayatının devamı hem de insanlar için mümkün olan mükemmelliğin gerçekleşmesi için zorunludur. Toplamlar ikiye ayrılır: erdemli toplumlar ve cahil, erdemsiz toplumlar. Erdemli toplumlar hakiki bilgiyi temel alan toplumlardır. Tanrı, evren, insanın evrendeki yeri ve insanın amacı konusunda hakiki bilgiye sahiptir. Burada başkan, aydınlardan ve bilginlerden seçilir. Başkan filozof ve peygamberin bütün olumlu özelliklerini taşımalıdır. Çünkü yönetici faal akılla ilişki içine girme kabiliyetine sahip olmalıdır. Yönetim bilgisine ancak böyle ulaşılabilir. Filozoflar akıl, peygamberler ise gelişmiş hayal güçleri aracılığıyla faal akılla ilişkiye girebilirler. Yönetici bedeni açıdan kusursuz, kavrayış bakımından çabuk, doğruyu seven, mala mülke düşkün olmayan olmalıdır. Eğer tüm gerekli niteliklere sahip kişi bulunamazsa, birkaç kişinin birbirini bütünleyeceği bir başkanlık sistemi kurulmalıdır. Yönetici insan vücudundaki beyin gibidir. Emirler verir. Diğer sınıflar (üretici ve savaşçılar) uygular. Herkes görevini yaparsa sağlıklı bir toplum düzeni oluşur."

Thomas More, "Ütopya" adlı eserinde bilinmeyen bir ülkeye yapılan hayali bir yolculuğu anlatır. "Ütopya" bir adadır ve bu adada 54 büyük şehir vardır. Aynı dil konuşulur. Aynı yasalar geçerlidir. Aynı örf ve adetler takip edilir. Özel mülkiyet yoktur. (More da Platon gibi özel mülkiyeti kötülüklerin kaynağı olarak görür. Hırs, bencillik ve bunun doğurduğu eşitsizlikler, acılar özel mülkiyetten kaynaklanır.) Ada halkı parayı bilmez Aile reisleri ihtiyaçları olan eşyayı parasız olarak şehrin çarşılarından temin ederler. Her aile 20 kişiden oluşur ve aileyi en yaşlı erkek yönetir. Toplumda herkes eşittir. Yalnız bu eşitlikten devletin yurttaşları olarak kabul edilmeyen köleler yararlanamaz. Adanın insanları günde altı saat çalışarak toplum için gerekli

ürünleri üretirler. Asıl amaç, çalışmadan artakalan zamanlarda herkesin manevi gelişimini sağlamak ve ruhunu olgunlaştırmak için güzel sanatlarla ve bilimle meşgul olmasıdır. Yöneticiler ise Platon' da olduğu gibi sıkı bir elemenden ve eğitmeden geçirilerek yetiştirilirler.

Campanella, “Güneş Ülkesi” adlı eserinde kendisince ideal olan bir devlet tablosu çizer. Bu devlette de bilim ve felsefe egemendir. Devletin başında hem filozof hem rahip olan bir hükümdar vardır. Adı “Büyük Metafizikçi”dir. Hükümdarın üç yardımcısı vardır: “Güç”, “Bilgelik” ve “Aşk” adlarını taşır. Güç, devletin savunulması ve askerlik işleriyle; Bilgelik halkın eğitimi, bilim ve din ile; Aşk ise kadın erkek ilişkileriyle görevlidir. Yurttaşlar devletin sıkı denetimi altında yetiştirilirler. Özel mülkiyet yasaktır. Her şey ortaklaşadır. İnsanların ne kendi evleri, ne eşleri ne de çocukları vardır. Çünkü bunlar bencilliği körükler ve toplum sevgisini azaltır. Herkese yeteneğine göre iş verilir ve herkes ihtiyacı olanı ve hak ettiğini elde eder. Herkes toplumun bütününün iyiliği için çalışır ve toplumun bütününden de karışlığını alır.

Bacon, “Yeni Atlantis” adlı eserinde bilime dayanan bir devlet tasvir eder. Yeni Atlantis, kendi dışındaki dünya ile hiçbir ilgisi olmayan bir adada kurulmuş devlettir. Bu adada insanlar, yüksek bir ahlak kültürüne ve sağlığa sahiptir. “Bilimler Akademisi” adını taşıyan ve her türlü bilimsel araştırmaları düzenleyen bir merkez vardır. Adadaki hayat, bilime dayanılarak düzenlenmiştir. Her on iki yılda bir, bir gemi dışarıya yollar ve dünyadaki en son bilimsel ve teknik gelişmeler öğrenilir. Böylece bilim ve teknolojiye dayanılarak doğaya hâkim olunur ve en verimli üretim yapılarak insanların maddi ihtiyaçları temin edilmiş olur.

KORKU ÜTOPYALARI

En tanınmışları A. Huxley' in “Yeni Dünya” adlı romanı ile G. Orwell' in “1984” adlı romanıdır.

A.Huxley, “Yeni Cesur Dünya” adlı romanı ile korku ütopyelerinin öncüsü olmuştur. Romanda, bilim ve teknolojinin zirvede olduğu gelecekteki bir dünyayı tasvir eder. Bu dünyada tek bir devlet vardır ve bu devletin temel ilkesi “toplum, özdeşlik ve istikrar” dır. Bu devlette insan hayatına daha anasının karnında iken müdahaleye başlanır. Daha doğrusu insanlar “kuluçkalama merkezleri” denilen yerlerde üretilir. Burada daha sonra görecekleri işlere göre çeşit çeşit insanlar meydana getirilir: zeki olan *alfalar*, daha az zeki olan *betalar* toplumda ağır işleri yapacak gelişmemiş beyinli olan *epsilonlar*. Bu arada aynı yumurtadan birbirine tipatıp eşit, mümkün olduğu kadar çok sayıda insan üretilmeye çalışılır. Bu insanlar daha sonra “şartlama merkezleri” ne götürülerek istenmeyen özellikler, bu arada sevmek, acımak gibi duygular yok edilir. Bu ülkede herkes güven içindedir. Kimse hastalanmaz, yaşlanmaz. Herhangi bir rahatsızlık duyduklarında kendilerini mutlu hissettirecek “soma” adlı bir hap verilir. Öldürülmesi gerekenler de “ölüm merkezleri”ne götürülürler.

Bu dünyada din, sanat, felsefe gibi etkinliklere yer yoktur. Bunlarla ilgili izler ortadan kaldırılmıştır.

G. Orwell, “1984” adlı eserinde bilim ve teknik bakımdan son derece gelişmiş bir dünyayı tasvir eder. Dünya birbirine düşman olan üç büyük cepheye ayrılmıştır. Okyanusya, Avrasya ve Astasya. Kuvvetler denktir. Savaş çıkmaz ama sürtüşme ve düşmanlık duygusu vardır. Bu dünyada da her şey merkezden planlanır ve düzenlenir. İnsanlar her yerde tam bir kontrol ve gözetim altındadır. Her yere “Büyük ağabey seni gözetliyor” levhaları asılmıştır. Ülkeyi totaliter bir parti yönetir. Partinin üç tuhaf ilkesi vardır: “Savaş barıştır.”, “Özgürlük köleliktir.”, “Bilgisizlik güçtür.” Yine bu ülkenin adı ile çelişen bazı bakanlıkları vardır. “Gerçek Bakanlığı’nın görevi geçmişi yeniden değiştirerek yazmaktır. “Sevgi Bakanlığı’nın etrafını dikenli teller çevreler ve her tarafında içine girilmesini engelleyen makineli tüfek yuvaları vardır. Ülkenin bu rejimi insanları korkak, ihbarcı ve tepkisiz yapmıştır. Rejime uymayanlar, işkencelerle rejime sadık hale getirilir.

1. Siyaset, en genel anlamda toplumun yönetilmesi ile ilgili faaliyetler olarak tanımlanabilir. Siyaset felsefesi ise, siyaset üzerine felsefi düşünmedir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, siyaset felsefesinin temel kavramlarından sayılamaz?
- A) Egemenlik B) Devlet C) Sivil toplum
D) Meşruiyet E) Estetik
2. İbn'i Haldun'a göre, önceleri hayvanlardan korunmak amacıyla toplumsal yaşama geçen insanlar bu kez de güçlü insanların zorbalıklarına maruz kalınca bir otoritenin -mutlak güç sahibi bir hükümdarın- iktidarına ihtiyaç duymuşlardır.
Buna göre, İbn'i Haldun iktidarın kaynağı olarak aşağıdakilerden hangisini görmektedir?
- A) İnsanın korunma ihtiyacı
B) Daha refah içinde yaşama isteği
C) Tanrısal irade
D) İnsanların kendilerini geliştirme isteği
E) Toplumsal idealler
3. Meşruiyet, geniş anlamda iktidarın kendi kaynağını teşkil eden ilkeye uygun olmasıdır.
Buna göre, iktidarın kaynağının "bireylerin ortak iradesi" olduğunu savunan görüş, aşağıdakilerden hangisini meşruiyet ölçütü olarak görür?
- A) İktidarın doğa yasalarına uygun olması
B) İktidarın insanları koruması
C) İktidarın Tanrı emirlerini yerine getirmesi
D) İktidarın halkın iradesine uyması
E) İktidarın yönetebilir baskı gücüne sahip olması
4. Alman sosyolog Weber, tarihte ortaya çıkmış egemenlik veya siyasi otorite biçimlerinin "saf tiplerini" bulmaya çalışmıştır. Ona göre bunlardan biri, liderin ya da hükümdarın kişisel özelliklerine veya varsayılan olağanüstü niteliklerine bağlı bir otorite biçimidir.
Parçada konu edilen egemenlik biçimini Weber nasıl adlandırır?
- A) Geleneksel egemenlik
B) Karizmatik egemenlik
C) Akli egemenlik
D) Demokratik egemenlik
E) Meşruti egemenlik
5. **Aşağıdaki egemenlik biçimlerinden hangisi, iktidarı elinde bulunduran grubun özelliğine göre değil, iktidarın niteliğine göre bir adlandırmayı ifade eder?**
- A) Monarşi B) Meşrutiyet C) Aristokrasi
D) Oligarşi E) Demokrasi

6. Locke, Bentham ve Mill gibi filozoflara göre devlet bireylerin iradelerinin toplamından başka bir şey değildir. Bu yüzden de bireylerin ihtiyaç ve çıkarlarının üzerinde de devletin ihtiyaç ve çıkarları yoktur.
Yukarıdaki anlayışa göre, aşağıdakilerden hangisi savunulabilir?
- A) Devlet, bireyleri aşan ahlaki bir kurumdur.
B) Devlet, Tanrısal iradenin yeryüzündeki temsilcisidir.
C) Devlet, yurttaşlar için ve yurttaşlardan dolayı vardır.
D) Devlet, bir toplumun bireyleri aşan yüce ve en büyük değeridir.
E) Devletin varlığı ve hakları, bireyin haklarından önce gelir.
7. Sivil toplum, "toplumun kendi kendisini yönlendirme arzusunun sonucu olarak ortaya çıkan ve büyük ölçüde devletin siyasi örgütlenmesi ve kurumlarının dışında örgütlenen gönüllü kuruluşların oluşturduğu toplumsal yapı" olarak tanımlanabilir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi sivil toplum örgütlerinin işlevleri arasında sayılamaz?
- A) Devletin daha güçlü yönetmesini sağlamak
B) Toplumun çeşitli kesimlerinin çıkarlarını savunmak
C) Katılımcı demokrasiyi geliştirmek
D) İktidara karşı toplumsal kesimlerin baskısını sağlamak
E) Devlette bürokratik yapının rolünü azaltmak
8. Bir siyasal yönetim altında bulunan bireylerin kendisine uydukları yaptırım gücü olan ilke ve kurallar toplamı, **aşağıdaki hangi kavramla adlandırılır?**
- A) Egemenlik B) İktidar C) Hukuk
D) Görenek E) Devlet
9. Devletin işlerinin yürütülmesini sağlayan, hiyerarşik biçimde örgütlenmiş görevlilerin oluşturduğu yapıya bürokrasi denir.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bürokrasiye yönelik bir eleştiri sayılamaz?
- A) Devlet işlerinin kırtasiyeci işlemlerle ağır ve hantal yürütülmesine yol açmaktadır.
B) Siyasal iktidarın emrinde görevli olmaktan çıkıp kendi başına bir güç haline gelmektedir.
C) Devlet işlerinin aracı olmaktan çıkıp kendi başına bir amaç haline gelmektedir.
D) Kendi başına, halktan kopuk bir siyasal güç olmaktadır.
E) Devlet işlerinin iş bölümü ve uzmanlaşma ile daha kolay yürütülmesini sağlamaktadır.

10. "Ya yöneticilerin filozof ya da filozofların yönetici olmaları gerekir" diyen Platon'un **ne tür bir yönetim şeklini savunduğu** söylenebilir?
- A) Soya dayanan monarşik yönetim
B) Sınırlı anayasal otorite olarak meşruti yönetim
C) Bilgelerin seçkin yönetimi
D) Halkın egemenliğinde demokratik yönetim
E) İlahi emirlere dayanan teokratik yönetim
11. İdeal bir siyasal sistemin temel amacının bireylerin özgürlüğünü savunmak; ekonomide özel mülkiyet ve serbest piyasadan yana olmak, birey-devlet ilişkilerinde bireyci bir görüşü savunmak olduğunu söyleyen siyasal felsefi görüş, **aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Liberalizm B) Marxizm C) Faşizm
D) Sosyal demokrasi D) Anarşizm
12. Aşağıdakilerden hangisi, devleti bir doğal kurum olarak gören anlayışı temsil eder?
- A) Devleti, tek gerçeklik olan Tin'in (Ruhun, Tanrının) yeryüzündeki kişileşmiş hali olarak gören Hegel
B) Devleti, sınıflı toplumun ürünü ve hâkim sınıfın baskı gücü olarak gören Marx
C) Devleti, insanın özgürlüğünü yok eden bir otorite kurumu olarak gören Bakunin
D) Devleti, toplumun ve uzlaşımın sonucu olarak gören Sofistler
E) Devleti, insanı doğasından koparan uygarlığın ürünü ve değersiz bir şey olarak gören Kinikler
13. "Devlet büyütülmüş insandır. Öyleyse iyi bir devlette insan ruhundaki üç kısma uygun üç sınıf olmalıdır: Yöneticiler (akıllı ruh), askerler (irade) ve üreticiler (arzu eden ruh) . Erdem herkesin kendi doğasına uygun işi yapmasıdır. O halde her sınıf kendi görevini yaparsa devlet adil ve ahlaki gelişimi sağlayıcı olur. **Buna göre, Platon'un devlete yaklaşımı aşağıdakilerden hangisi ile uyumludur?**
- A) Devleti, bir gücün diğerleri üzerindeki hakimiyet aracı olarak görme
B) Devleti, doğal bir kurum olarak görme
C) Devleti, halkın kendisini yönetme aracı olarak görme
D) Devleti, insan ürünü olan yapay bir kurum olarak görme
E) Devleti, insanı doğal yapısından ve özgürlüğünden uzaklaştıran bir kurum olarak görme
14. Mısır'da firavunlar kendilerini Tanrı Horus'un dünyevi kişileşmesi olarak görürlerdi. Eski Mezopotamya devletlerinde ve İmparatorluk dönemi Roma'sında da krallar aynı zamanda Tanrılar olarak kabul edilirdi.

Buna göre, sözü edilen devletlere ilişkin aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Egemenliğin kaynağı Tanrı'dır.
B) Devletin ya da yöneticilerin yasaları ilahi yasalardır.
C) Devlet, otoritesini yönettiği bireylerden alır.
D) Devlete itaatsizlik Tanrıya küfürdür.
E) Devlet yöneticileri topluma karşı sorumlu değildir.

15. Doğa durumunda kendi arzularının peşinde olan insanlar aklı sayesinde, birbirlerine zarar vermemenin çıkarlarına daha uygun olacağını düşünerek anlaşılır ve birlikte yaşarlar. Ancak anlaşmaya uymayı sağlayacak mutlak güç sahibi tek kişinin egemenliği zorunludur.

Hobbes, devletin varlığını ve mutlak güce sahip olmasını aşağıdakilerden hangisine dayandırmaktadır?

- A) İnsan haklarının geliştirilmesi ihtiyacı
B) Düzeni ve emniyeti sağlayacak bir güç ihtiyacı
C) Bilgiye dayalı bir toplumsal düzenleme ihtiyacı
D) İnsan özgürlüğünün geliştirilmesi ihtiyacı
E) İnsan ruhunu eğitecek bir yönetim ihtiyacı

16. Rousseau'ya göre, doğa durumunda eşit, özgür ve dolayısıyla mutlu yaşayan insanlar, özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla kaybettikleri eski mutluluklarını tekrar sağlayacak bir siyasal toplum için sözleşme yaparlar. Yöneticiler, çoğunluğun kararlarının mutlak uygulayıcısı oldukları sürece insanların genel iradesini temsil edecek ve varlıklarını sürdürebileceklerdir. **Buna göre aşağıdakilerden hangisi, Rousseau'nun siyasal anlayışına uymaz?**

- A) Devlet, insanların ortak çıkarlarının varlığının ve farklı çıkarların uzlaştırılabilirliğinin ürünüdür.
B) Devlet, özgürlük ve eşitliği sağlamak için vardır.
C) Genel irade her zaman insanlık adına doğru ve iyiyi temsil eder.
D) Yönetim halkın temsilcisidir ve onun denetimi altındadır.
E) Yürütmenin gücü sınırsız ve mutlaklıdır.

17. John Locke'a göre yürütme organı, yasama organı tarafından çıkarılmış yasalara açıkça aykırı düşmeyen bir fiili cezalandıramaz. Ayrıca bu cezanın tarafsız bir yargı organı tarafından gözden geçirilmesi gerekir. **John Locke, aşağıdakilerden hangisini amaçlamıştır?**

- A) Devlet güçlerini birleştirmek
B) Yürütme gücünü kuvvetlendirmek
C) Toplumda suç oranını düşürmek
D) Yürütmenin keyfi davranmasını engellemek
E) Yöneticilerin halkı temsil etmesini sağlamak

1. Siyaset felsefesi, siyasi yaşamı ve siyasal kavramları felsefi açıdan inceler. Yalnızca analizle yetinmez, bilimden farklı olarak "olması gerekeni" de araştırır. **Buna göre aşağıdakilerden hangisi siyaset felsefesinden ziyade siyaset biliminin araştırma sorusudur?**
 - A) Devletin özü nedir?
 - B) İktidarın meşruiyeti hangi ölçüte bağlıdır?
 - C) Devlet gerekli midir?
 - D) Devlet, tarihte hangi koşullarda ortaya çıkmıştır?
 - E) İdeal bir düzen hangi değerleri korumalıdır?
2. "Siyasetten uzak durmak gerekir" görüşünü savunan da bir tür siyaset yapmaktadır. **Parçadaki görüşün aşağıdaki yargılardan hangisini savunduğu söylenebilir?**
 - A) Siyaset kaçınılmazdır.
 - B) Siyaset gerekli değildir.
 - C) Siyaset ekonomiden elini çekmelidir.
 - D) Siyaset yalnızca belirli bir grubu ilgilendirir.
 - E) Siyaset kötüdür.
3. Toplumsal yaşam düzenli ilişkiler üzerine kurulur. Bunu sağlayan kuralların bir kısmı -töre, adet, gelenek, ahlak gibi- toplumsal yaşamın doğal gelişiminde oluşmuş ve yerleşmiş kurallardır. Kaynağı devlet olan hukuk kuralları ise uygulanması ve ihlali halinde yaptırımları devlet eliyle sağlanan kurallardır. **Hukuk kurallarını diğer toplumsal kurallardan ayıran en önemli özellik aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Toplumsal ilişkileri düzenleyici olması
 - B) Zorlayıcı özellik taşıması
 - C) Yazılı olması
 - D) Değişme olasılığının az olması
 - E) Yaptırım gücünün devlet zoruyla desteklenmesi
4. Sofist Trasymakhos'a göre, adalet kavramı her yerde güçlü olanların yararına hizmet eder. İnsan, çıkarının peşindedir ve devlet yöneticileri de kanunları çıkarırken kendi çıkarlarını sağlamayı amaçlarlar. "Adalet", "erdem" gibi kavramlar basit insanları kandırmak için vardır; aslında kuvvet haktır ve adil toplum aramak, boş bir hayaldir. **Bu görüşlere dayanarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**
 - A) Adalet güçsüzleri, güçlülerden korur.
 - B) Devlet, doğal bir kurumdur.
 - C) Herkes kendi çıkarının peşinde koşar.
 - D) Devlet, ahlaki gelişimin aracıdır.
 - E) Adil devlet, bilge yöneticilerle gerçekleşir.
5. Sofist Kallikles'e göre, güçlünün zayıfa egemenliği doğal yaşamın bir yasası, ilkesidir. Ancak demokrasinin uygulandığı sitelerde yasalar çoğunluğu koruma amacı güderek güçlü olanın özgürlüklerini sınırlar. İnsanlar çıkarlarına geleni hukuk kelimesiyle ifade ediyorlar. "Adalet", "eşitlik" gibi boş fikirleri, bütün kuralları, örfleri ve suni bağları parçalamak gerekir. **Kallikles'in temel düşüncesi, aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Demokraside adalet gerçekleşemez.
 - B) En önemli hak, yaşama hakkıdır.
 - C) Toplumsal yaşam, doğal yaşamın vahşiliğinden insanı korumalıdır.
 - D) Özgürlükler, başkalarının özgürlükleri ile sınırlanmalıdır.
 - E) Doğal olan iyi ve haklıdır.
6. Aristoteles'e göre, eğer hukuki ve siyasi eşitlik sonucu zekâ ve yetenek sahiplerinin hakları tanınmazsa, onlar mevcut yönetime karşı ayaklanır. Eğer yalnızca zekâ ve yetenek sahiplerine toplumu yönetme hakkı tanınırsa bu kez de çoğunluk ayaklanır. **Bu durumda toplumsal barış ve istikrar için Aristoteles'in aşağıdakilerden hangisini önerdiği söylenebilir?**
 - A) Zekâ ve yetenek sahiplerini, insanların eşit haklara sahip olduğuna ikna etmek
 - B) Siyasal yaşamın düzenleyici işlevlerini sınırlayarak doğal yaşamı teşvik etmek
 - C) Siyasal ve hukuki eşitlik ile insanlar arası doğal eşitsizliği uzlaştırmak
 - D) İhtilal girişimlerini kanlı bir tarzda bastırarak insanların ihtiraslarını kırmak
 - E) Karşıt güçlerin savaşımına izin verip istikrara bu savaşın sonucunda ulaşmak
7. Toplumlara cahil ve erdemli toplumlar diye ikiye ayıran Farabi'ye göre, erdemli toplumda yöneticiler, filozoflar ve peygamberlerdir. Filozoflar akıllarıyla, peygamberler hayal güçleriyle Tanrısal akılla ilişkiye girerek bu dünyanın ve dünyanın yönetiminin bilgisine ulaşabilirler. Yöneticiler insan vücudundaki beyine, diğer sınıflar (üreticiler ve savaşçılar) ise beyinden emir alan ve özel görevleri olan organlara benzerler. Herkes kendi işini yapmalıdır. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Farabi'nin görüşleri içinde sayılamaz?**
 - A) Bilgiyle yönetilen toplum projesi
 - B) Halkın egemenliği
 - C) Akla dayanan yönetim
 - D) Din ve felsefenin uzlaşması
 - E) Hiyerarşik bir toplum düzen

8. Bazı filozoflar, arzuladıkları toplum düzeninin resmini çizmişler. Bazı filozoflar da bugünün olumsuzluklarından yola çıkarak geleceğin cehennem toplumlarını ortaya koymaya çalışmışlardır. Ama her ikisinde de filozofun okuyan üzerinde insan ve toplumsal yaşamla ilgili "ideal" ve "iyi" olan ya da "kötü" olanla ilgili bir farkındalık geliştirmeyi amaçladığını görebiliriz.

Buna göre, ütopyaların ortak özellikleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Varolanı sorgular, olması gerekeni ortaya koyarlar.
- B) Filozofun önem verdiği insan ve toplum değerlerini barındırır.
- C) Toplumsal yaşamın eleştirel bir bakışla değerlendirilmesini içerirler.
- D) İnsanlara gelecekte olabileceklerle ilgili umut ve iyimserlik aşılarlar.
- E) Toplumsal yaşamın kimi sorunları üzerinde, insanları uyaran işlevleri vardır.

9. Sokrates düşünceleri yüzünden ölüme mahkûm edildiğinde yönetim, bugünkü anlamıyla olmasa da - köleliğin var olduğu, kadınların oy hakkından mahrum olduğu- bir tür "demokrasi" idi. Bu durumun Sokrates'in öğrencisi Platon'un demokrasiyi beğenmeyen tavrında etkili olduğu söylenir. Nitekim Platon'un ideal toplum önerisi demokrasiye değil, bilgelerin zümre yönetimine dayanır.

Bu durum aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşmamızı sağlar?

- A) Filozof, düşünceleriyle toplumsal dönüşümlerde etkili olur.
- B) Demokrasi düşünce özgürlüğüne izin vermez.
- C) Filozof içinde yer aldığı toplumsal koşullardan etkilenir.
- D) Bir aydın, gerektiğinde düşünceleri yüzünden ölmesini bilmelidir.
- E) Halk için en iyisini cahil halk değil, (halk adına) aydınlar bilir.

10. Rousseau'ya göre, insanlar toplumsal yaşamda hiçbir zaman her istediklerini yapabilecek özgürlüğe sahip olamazlar. Onları belirleyen ve sınırlayan bir güç ancak çıkar kavgalarını önleyebilir. Bunu bilen insanlar bir araya gelerek kendi istekleriyle kendilerini temsil ve idare edecek bu gücü seçerler. **Buna göre, Rousseau devleti nasıl bir varlık olarak düşünür?**

- A) Özgürlüğü yok eden bir varlık
- B) Doğal bir kurum
- C) İdeal bir varlık
- D) Yapma bir varlık
- E) Zorba bir kurum

11. John Locke'a göre, devlet başta özel mülkiyet özgürlüğü olmak üzere insan özgürlüklerine dayanan ve bireysel yaşama müdahale etmeyen bir yapıda olmalıdır. **Buna göre, John Locke aşağıdaki hangi devlet biçimini kendine daha yakın bulur?**

- A) Liberal devlet
- B) Mutlakiyetçi devlet
- C) Komünist devlet
- D) Faşist devlet
- E) Toplumcu devlet

12. Aristoteles'e göre insan "toplumsal bir canlıdır". Bu yüzden tüm insani olanaklarını toplumsal yaşamda gerçekleştirebilir. Bu durumda devletin temel görevi, insanların erdemlerini geliştirmek olmalıdır. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Aristoteles'in görüşlerine uygundur?**

- A) Devlet insan doğasına aykırı bir kurumdur.
- B) Adil bir toplumsal yaşam mümkün değildir.
- C) Devlet, vatandaşların ahlaki gelişimini sağlamalıdır.
- D) İnsan ürünü kurumlardan uzak kalmak ve doğaya uygun yaşamak gerekir.
- E) Devlet, özgürlüğü kısıtlayıcı yapısıyla insani gelişimi engelleyen bir kurumdur.

13. Campanella'nın "Güneş Ülkesi" ütopyasında başında hem rahip hem de filozof olan bir hükümdar vardır. Hükümdar "Güç", "Bilgelik" ve "Aşk" adında üç yardımcısıyla, her şeyin ortaklaşa olduğu, herkesin toplumun iyiliği için, bencillikten uzak olarak çalıştığı bir toplumu yönetir. Dört saat çalışılır ve diğer vakitler eğlenmeye, sanata ve ruhu geliştirmeye ayrılır. **Buna göre, yukarıdaki ütopya aşağıdakilerden hangisine dayanır?**

- A) Bağımsızlık ve özgürlük düşüncesine
- B) İnanç ve teknolojiye
- C) Bilim ve felsefeye
- D) Özel girişim ve yaratıcılığa
- E) Halk egemenliğine

14. Hukukun üstünlüğüne dayanan bir devlet yönetimi altında yaşayan kişiler, hak ve özgürlüklerinin eksikliğini, gelecekleriyle ilgili belirsizliği ve güvensizliği, bazı kişilerin ayrıcalığını hissetmezler. **Buna dayanarak, aşağıdakilerden hangisinin hukuk devletinin bir özelliği olduğu söylenemez?**

- A) Herkesin her istediğini yapabilme özgürlüğüne sahip olması
- B) Yasalar önünde herkesin eşit olması
- C) Keyfi bir uygulamanın olmaması
- D) İnsan hak ve özgürlüklerinin güvence içinde olması
- E) Toplumsal ilişkilerin ve düzenlemelerin yasalarla belirlenmesi

15. Liberalistler devleti bireyler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek, siyasi ve hukuki yetkeyi organize bir şekilde bireyler yararına kullanmak gibi temel işlevleri dolayısıyla gerekli görürler. Ancak minimum bir yetki alanına sahip devlet, bireysel özgürlüklerle en uygun devlettir. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi liberalist anlayışa ters düşer?**

- A) İnsan hak ve özgürlükleri güvence altına alınmalıdır.
- B) Devletin yönlendiriciliğinde planlı bir ekonomik kalkınma planlanmalıdır.
- C) Devlet mümkün olduğunca küçültülmelidir.
- D) Toplumsal düzenlemeler bireye öncelik vermelidir.
- E) Devlet, güvenlik ve zorunlu düzenleyicilik rolleriyle kendini sınırlamalıdır.

ESTETİK - SANAT FELSEFESİ

İnsanın çevresiyle ilişkisi yalnızca bilme ilişkisi değildir. Çevremizdeki nesnelerle ve olup bitenlerle, yalnızca bunları bilmek için ilgilenmeyiz. Örneğin güneşin batışı, karla kaplı bir ağaç, denizin maviliği bizde bir bilme merakından ziyade hoş bir duygu, bir sevinç ya da heyecan uyandırır. Bu duyguları yaratan nedir? En basit cevabı vermek istersek; "Çünkü onlar güzeldir" diyebiliriz.

İşte felsefede "güzel" diye adlandırılan ve bizde hoş bir duygu, zevkli bir heyecan uyandıran şeylerin incelenmesi ile ilgili disipline *estetik* denir.

ESTETİK VE SANAT FELSEFESİ

İkisi arasında bir ayırım yapmak gerekir. Güzellik ve onun bize verdiği duygular, hem doğada hem de sanat eserlerinde bulunur.

Sanat felsefesi, sanat eserleriyle ilgili başta güzellik olmak üzere ortaya çıkan kavramların analizi ve problemlerin çözümü ile ilgilenen felsefe disiplinidir. O yalnızca sanat eserleri ve bu eserlerle ilgili ortaya çıkan problemlerle ilgilenir. Doğanın estetik deneyi ile ilgilenmez. Estetik ise hem doğadaki hem de sanattaki güzeli konu edinir. O halde diyebiliriz ki; **estetik alanı, sanat felsefesinin alanından daha geniştir.**

Estetik soruları şu tür sorulardır:

Güzellik nedir?

Güzelliğin bir standardı var mıdır?

Sanat eserlerinin doğayla ilişkisi nedir?

Güzellik onu algılayan öznenen bağımsız bir estetik değer midir? vb.

Sanat felsefesinin uğraştığı problemler ise şu tür sorulardır:

Sanat nedir?

Sanatsal ifade nedir?

Sanat eserleri ne anlama gelir?

Bir sanat eserini başarılı kılan özellikler nelerdir?

Sanatçı neyi iletir?

Sanatlar nasıl sınıflandırılabilir? vb.

Aslında sanat felsefesinin bu soruları estetik de konusunu oluşturur ve estetik çoğu kez sanattaki güzelle ilgilenir.

FELSEFE AÇISINDAN SANAT

Konumuz olan sanat insanlar tarafından belli bir estetik değere sahip olan ürünler ortaya çıkarma etkinliği olarak görülebilir. Bu ürünler güzel sanatlar denen sanatların ürünleridir.

Bunların ayırt edici özelliği; **estetik bir tavırla yaklaşılması ve estetik olarak değerlendirilebilmesi mümkün olan varlıklar olmasıdır**. Temel işlevi güzellik yaratmak olan **güzel sanat, bize pratik olarak sağlayacağı faydadan bağımsız olarak ilginin konusu olan şeydir**.

Örneğin bir tabak, bir vazo, bir otomobil hem ihtiyaç giderir, hem de estetik temasının konusudur. Ama bazı şeylerin seyredilme dışında işlevi yoktur. Güzel sanatların ürünü olan objeler, yalnızca seyredilmek, dinlemek ya da okumak için yaratılmış olan sanat nesneleriyle ilgilidir.

SANAT KURAMLARI

1- PLATON VE TAKLİT KURAMI

Sanatın esasta taklit (mimemis) olduğunu söyleyen ilk filozoftur. Platon'a göre duysal dünyadaki varlıklar ideaların birer kopyası, taklidir. Sanat da taklidin taklidi veya ikinci dereceden taklittir. Bu, gerçeği temsil etmesi bakımından sanat eserinin üçüncü sırada olduğunu gösterir.

Bu kurama göre demek ki; bir sanat eserinin güzelliği, taklit ettiğini ne oranda yansıttığına bağlıdır.

(Not: Platon'un sanat eserinin değeri açısından üstteki görüşlerine karşıt olan bir başka görüşü daha vardır: "İdealar aynı zamanda güzeldir. Duyusal şeyler idealarından pay aldıkları ölçüde gerçek ve ayrıca güzeldir. Fakat öte yandan duysal şeyler gelip geçici, sürekli oluş ve değişme içinde olan varlıklardır. Sanat eseri ise böyle değildir. Bu bakımdan ideaların özelliklerine daha yakındır. Bize ezeli-ebedi ve mutlak gerçeklik hakkında bir şeyler söyleyebilir.")

2-ROMANTİKLER VE YARATIM KURAMI

Bu kurama göre; sanat, sanatçının hayal gücünün özgür bir yaratımıdır, sanatçının kişisel heyecanının dışavurumudur. Yani vurguyu estetik özne olan sanatçıya kaydırırlar.

Romantiklere göre hayal gücü; akıl veya anlıktan farklı, onlardan üstün olan bir yetidir. Hem yaratıcı, hem doğayı ifşa edicidir. (Baudelaire, Goethe, Shelley, Wordsworth, Schlegel)

Bu görüşün başka bir versiyonunu **Fichte, Schelling Hegel** ve 20. Yüzyıl sanat filozofu İtalyan Benedetto Croce temsil eder: Bunlar Kant'ın "insan zihni dış dünyaya şekil veren işleve sahiptir" görüşünden hareket ederler. Uzun ve zamana fiziksel doğa dediğimiz şey, aslında zihnin, ruhun (geist'in) dışlaşmış ve nesnelleşmiş biçimidir. O halde fizik doğa, dar anlamda bir sanat eseri olmasa da, bir zihnin eseridir. Doğa bilimleri tinsel bir gerçekliğin cansız görünümünü, onu gerçek kaynağından ayırarak inceler. Oysa sanat, yapısı gereği daha derin bilgi verir. Aslında doğanın sanatsal yapısı ve görünüşü, onun temelde tinsel yapısını açığa çıkarır.

Yani idealist görüşte sanat, doğayı yansıtmayı şöyle dursun; doğa ancak sanatla anlaşılabilir, görülebilir ve kavranabilir bir şeydir. **Delacroix** "Biz romantik olduktan sonra dağlar güzelleşti" der. Yani ona göre resim, tinin güzelliğini açığa vuran bir şey olarak doğanın güzelliğini meydana getirir.

3. SCHILLER VE OYUN KURAMI

Sanatın bir tür oyun olduğunu söyleyen Schiller, sanatla oyun arasında önemli bir benzerlik görür. Her ikisi de kendisinden başka bir ereğe yönelmezler. Yani ikisi de pratik fayda peşinde koşmazlar. İnsanı, günlük meşguliyetlerin yarattığı baskı ve korkulardan kurtarır ve özgürlük dünyasına götürürler. Estetik deneyi yaşayan insan, oyun oynayan insan gibi özgür bir varlıktır.

"İnsan kelimenin tam anlamında insan olduğu zaman oynar ve ancak oynadığı zaman kelimenin tam anlamında insandır."

SANAT ESERİ

Bir sanatçı tarafından yaratılan ve estetik bir değerlendirmenin konusunu teşkil eden şeydir. Sanat kelimesi, Arapçada, doğaya karşıt yapılmış olan, insan elinden çıkmış olan anlamlarına gelir. Sanatın doğadan farklılığı, sanat eserinin doğal varlıklardan farklılığının kaynağını oluşturur. Güneşin batışı, bir kuşun ötüşü ne bir resim ne de bir müzik örneğidir.

Sanat eserinin temel özelliği insanın bilinçli, amaçlı etkinliğinin ve yaratıcı gücünün eseri olmasıdır. Doğada bulunmayan bir eser olmasıdır.

Ancak insan elinden çıkma her eser sanat eseri değildir. Sanat eserinin özelliği, bize estetik heyecan ve haz vermenin dışında bir amacının olmamasıdır.

Sanat eserinin bir diğer önemli özelliği de tek ve biricik olmasıdır. Her sanat eseri yaratıcısının damgasını taşır. Sanatın bilimden en büyük farkı buradadır. Sanatçı, sanat eserinin yaratıcısıdır. Alıcı veya algılayıcı ise, bir sanat eserinin taşıdığı değeri fark eden ve ona estetik bir tepki gösteren varlıktır.

Bir sanat eserinin bize sağlayacağı değerleri üç grupta toplayabiliriz:

Duyusal değerler: Sanat eserinin kendisinden meydana geldiği madde-malzeme ile ilgili değerlerdir. Bunlar ise duylara hitap eder. Resmin boya malzemesi, heykelin yapıldığı kil ya da demir, şiirin kelimeleri, şarkının sesi mutlaka duylarla algılanır. İşte duysal değerler, estetik bir alıcının estetik bir nesneyi sırf duysal özelliklerinde kavradığında hoşlandığı değerlerdir. Örneğin; bir heykelin, mermerinin göze hoş görünen rengi, dokunma duyusuna hoş gelen kayganlığı ya da pürüzsüzlüğü türünden duysal özelliklerden kaynaklanan değerler.

Formel değerler: Sanat eserinin parçalarının ya da kısımlarının birbirleriyle ilişkisi veya onun bütünsel örgütlenmesinden (biçim veya formundan) kaynaklanan değerlerdir. Sanat eserini sanat eseri yapan asıl değerlerin bu değerler olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; bir senfoni, kendisinin temel öğeleri olan melodilerden oluşur. Melodilerin ilişkilerinden oluşan bir bütünlüğü vardır. Ayrıca melodi de parçalardan oluşur ve onun da formu vardır. (Büyük ve küçük form)

Hayat Değerleri: Sanat eserinin değerlendirilmesi ile ilgili sanatın dışından, hayattan gelen değerler de vardır. Örneğin; İsa'nın çarmıha gerilmesini konu alan bir resim, konuyla ilgili bilgimiz yoksa tam olarak değerlendirilemez.

ESTETİĞİN TEMEL KAVRAMLARI

Estetik nesne: Güzellik değerini kendisinde taşıyan nesne.

Estetik özne: Bu değeri algılayan ve heyecansal tepki gösteren varlık.

Estetik tavır (teпки): Estetik öznenin estetik nesneye gösterdiği tavır-teпки. Estetik tavrın bazı özellikleri şunlardır;

- 1- Pratik tavrın (nesnenin bize sağlayacağı fayda ile ilgili tavrın) zıddıdır. Örneğin; deniz kıyısını oraya inşa edeceği otel için seyreden bir kişi, estetik değil pratik bir tavır göstermektedir.
- 2- Bilgi alıcı ve bilgi verici değildir. Örneğin; caminin kaç yılında hangi üslupta yapıldığını araştıran bir tavır estetik tavır değildir.
- 3- Estetik nesnenin, öznenin kişisel hayatı ile ilgili içine sokulmamasıdır. Örneğin; film seyreden bir kişinin silahını çekip perdedeki kötü adamı vurmaya çalışması estetik bir tavır değildir.

Estetik haz: Estetik tavrıla nesneye yaklaşan öznenin duyduğu heyecan, duygu

Estetik yargı: Estetik öznenin, estetik nesnenin değeri ile ilgili yargısı (güzel ya da hoş gibi).

ESTETİĞİN TEMEL PROBLEMLERİ

GÜZELLİK PROBLEMİ

Estetiğin en önemli problemi, güzelin ve güzelliğin ne olduğu problemidir.

Bu konuda öncelikle doğal güzellik ile sanatsal güzellik arasındaki ilişkiler tartışma konusu olmuştur. Natüralist ya da realist görüşü savunanlar doğal güzelliğe, romantikler ise sanat güzelliğine önem verirler.

Platon: Güzellik ideaların özelliğidir. Bu gelip geçici dünyadaki nesneler ise idealarına benzediği ve onları yansıttığı ölçüde güzeldir. (ideal güzelliğin kopyaları)

Aristoteles: Güzelin nesnel ölçütleri düzen, oran ve sınırlılıktır. Düzen; parçalardan meydana gelen bir bütünde, bu parçaların birbirleriyle bir birlik meydana getirecek şekilde düzenlenmiş olmasıdır. Oran; simetri yani parçaların birbirlerine göre doğru ya da uygun orantısıdır. Sınırlılık; gereğinden büyük ya da küçük olmamasıdır.

Plotinos: Platon'un görüşlerini devam ettirir. Güzellik esasta ideaların özelliğidir. Madde, kendi başına düzensiz ve çirkindir. Ona biçim vermek suretiyle güzellik kazandıran, ideadır.

Kant: Güzel çıkarsız olarak hoşla gidendir. Güzel olan şeyin bize verdiği haz, yarar gözetmeyen hazzır. Güzelin bir başka özelliği, herkesin hoşuna giden olmasıdır. Kant güzel ile hoşla gitme arasındaki ilişkiyi şöyle belirler: Güzel, hoşla gidendir. Ancak her hoşla giden güzel değildir. Çünkü hoş olanda bencil ve kişisel bir yan vardır. Buna karşılık, güzel karşısında duygumun veya beğenimin başkaları tarafından paylaşılmasını beklerim. O halde güzelde herkesin hoşuna gitme özelliği vardır. Güzel ayrıca, kendi dışında hiçbir erek olmaksızın hoşla gidendir. Güzel, zorunlu olarak hoşla gidendir. Güzellik yargısı, evrensel olduğu için zorunlu bir yargıdır. Kısaca Kant'ın deyişiyle güzel "kavramsız olarak zorunlu bir haz almanın konusu olan şeydir."

Hegel: Güzellik, düşüncede, akılda, ruhta bulunur. Maddi-fiziki dünyada bulunan güzellik ise bu "mutlak ruh"un, "akıl"ın bir yansıması, ışmasıdır. Buna karşılık sanat, kültürel dünyaya ait olduğu için, sanattaki güzellik, gerçek güzelliğe daha yakındır, onu daha iyi yansıtır.

GÜZELLİK İLE HAKİKAT-İYİ-HOŞ-YÜCE İLİŞKİSİ

GÜZELLİK-HAKİKAT (DOĞRULUK) İLİŞKİSİ

Platon'a göre; idealar var olan, gerçek, doğru, güzel ve iyidir. İdealar vardır; bu yüzden gerçektir. Gerçek bir şey aynı zamanda doğrudur. Ayrıca varlık, gerçek varlık, hakiki (doğru) varlık; bir iyiliktir. Bu özellikleri olan bir şey güzeldir.

Kant bu görüşe karşı çıkar. Çünkü ona göre; doğruluk bilgiyle ilgilidir. Konusuna uygun olan bilgi doğrudur. Bir önermenin doğruluğunun bize estetik haz vermesi söz konusu olamaz. "Amipler ikiye bölünerek çoğalır" önermesinin estetik bir değeri yoktur. Sanat eserinin doğruluk değerinden bazı durumlarda söz etmek mümkün olabilir. Örneğin; bir resmin, bir manzarayı doğru yansıtmayı bakımından doğruluk değeri vardır. Ama resmi güzel yapan, onun modeline uygun olması değildir. Ayrıca başka pek çok sanat için (örneğin müzik) doğruluk değerinden bahsetmek söz konusu olamaz. Doğruluk ile güzellik arasında birbirini gerektiren bir ilişki yoktur.

GÜZELLİK - İYİ İLİŞKİSİ

Platon güzeli iyiye özdeş kılar. **Tolstoy** da benzer bir görüşe sahiptir. Ona göre ahlak duygumuzu geliştirmeyen sanat, sanat olamaz. Yani sanat iyiyi ifade etmeli, ahlaka hizmet etmelidir.

Aristoteles de sanatın ahlaki bir yönü olduğunu söyler. "Tragedyanın ödevi, uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkulardan kurtarmaktır" der.

18. yüzyıl İngiliz filozofu **Shaftesbury** "Dünyada en doğal olan güzellik; dürüstlük ve ahlaki doğruluktur" der. Yukarıdaki görüşler ve felsefe tarihinde Kant'a gelinceye kadar ki büyük çoğunluk güzel ve iyiyi özdeşleştirmiştir.

Kant iyi ve güzel kavramlarını birbirinden ayırır. Güzellik duygularla (estetik haz alma, hoşya gitme ile) ilgilidir. İyilik ise akılla kavranan bir kavramdır. Yasaları da vardır. Oysa bir çok güzellik vardır ki, onların ahlakla, ahlaklılıkla hiçbir ilişkisi yoktur. Ahlaki bakımdan iyi olan da her zaman sempatik ve çekici gelmeyebilir.

Güzel ve iyi (sanat ve ahlak) kavramlarını ayıran, ancak daha ileri giderek güzellik uğruna ahlakın feda edilmesi gerektiğini söyleyen bir görüş de vardır. Örneğin; Mussolini'nin damadı, Habeşistan'da, silahsız insanlar arasında patlayan bir bombanın yarattığı manzaranın kendisine inanılmaz haz verdiğini söyler.

GÜZEL, HOŞ VE YÜCE

Güzel, hoş ve yüce ile daha sıkı bir ilişki içindedir. Bir şey güzel, hoş ve yüce olabilir. Ancak bu kavramlar farklı şeylere işaret ederler ve birbirlerine indirgenemezler.

Hoş, hoşumuza gidendir. Bir şeyin hem hoşumuza gitmesi, hem de güzel olmaması mümkündür. Hoş, bireysel istek ve eğilimlerimize uygun düşendir. Güzelin ise, bunlardan bağımsız, nesnel bir değeri olduğuna inanırız.

Yüce, "insanın ölçü ve sınırlarını aşan, kendi başına üstün olan" diye tanımlanırsa; güzel ile yüce arasında da ayırım yapmak gerekir. Aristoteles böyle bir ayırım yapar. Ona göre çok büyük manzaralara, uçsuz bucaksız denizlere güzel denemez.

ESTETİK YARGILARIN YAPISI

Bilimin yargıları olgulara ilişkin olan, doğru veya yanlış oldukları herkes tarafından sınanabilecek nesnel ve evrensel olarak geçerli önermelerdir. Akla ve mantık kurallarına dayanır.

Estetiğin yargıları estetik değerlere ilişkindir. Dolayısıyla öznelidir. Beğeni yargılarıdır. Beğeni ya da estetik zevk; kişiden kişiye, kültüre, yaşa, cinsiyete, alınan eğitime vb. göre değişebilmektedir.

ORTAK ESTETİK YARGILARIMIZIN OLUP OLMADIĞI

Bazı filozoflar ortak beğenilerin, ortak estetik yargıların olduğunu kabul ederken; bazıları ise reddetmektedir.

ORTAK ESTETİK YARGILARIN VARLIĞINI REDDEDENLER

Bu filozoflar genellikle sanat eserinin bizde uyandırdığı duygu ve heyecanlardan hareket etmektedirler. Bu görüşün temelinde, estetik değerin nesneye değil, bütünüyle özneye ait olduğu iddiası vardır. Yani bir şey, kendisi bakımından güzel değildir; yalnızca, ben onu güzel bulduğum için güzeldir. Bu nedenle ortak estetik yargı olamaz. "x güzeldir" yargısını, "Ben x'i güzel buluyorum" diye anlamak gerekir. Bunu da "Ben x'ten hoşlanıyorum", "Ben x'i seviyorum." şeklinde ele almak gerekir. Kısaca estetik yargılar, temelde psikolojik yargılardır. Bu görüşün bir temsilcisi olarak **B. Croce**'yi verebiliriz

Marksist estetik de bir başka noktadan aynı sonuca varmaktadır. "Nasıl ki ahlaki idealler, dini görüşler insanın içinde bulunduğu durumun veya sınıfın bir eseriye; aynı şekilde estetik yargılar da insanın ait olduğu grubun, sınıfın ihtiyaç ve arzularını yansıtan sınıfsal yargılardır.

ORTAK ESTETİK YARGILARIN VARLIĞINI KABUL EDENLER

Bu filozoflar ise estetik nesneden, estetik değerden hareket ederler. Bunlara göre estetik değer, öznenin bağımsız olarak nesnede mevcut olduğu içindir ki; ortak estetik yargılar mümkündür. Güzelliğin nesnel birtakım ölçütleri vardır. Örneğin; bir nesnenin estetik değeri, organik birlik, çeşitlilik içinde birlik, tekdüze olmama, can sıkıcı tekrarlanmama, karmaşıklık, bütünlük, gelişme, yoğunluk gibi ölçütlerle herkes tarafından sınanabilir.

Kant evrensel bir estetik yargının ölçütlerini belirlemeye çalışmıştır. Ona göre estetik yargı, "ortak estetik duygu" dan kaynaklanır.

Platon'da idealar, diğer özellikleri yanında kendinde güzel nesnelerdir.

Aristoteles için güzellik; uyum, oran ve ölçülülüğün kaynaştığı bir bütündür.

Hegel, **Plotinos**, **Schopenhauer** için güzel, tek ve gerçek varlığın yansıması ya da dışlaşmasıdır

1. Estetik, doğada var olan ya da insan yarattığı olan ve felsefede “güzel” diye adlandırılan; yalnızca algıladığımızda bizde hoş bir duygu, zevkli bir heyecan uyandıran şeylerin incelenmesiyle ilgili bir felsefe disiplindir. Oysa sanat felsefesi, yalnızca sanat eserleri ile ilgili felsefi soruları inceler.

Buna dayanarak aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Estetik ve sanat felsefesi kavramları aynı felsefi disiplini anlatırlar.
- B) Estetik doğal ve sanat eserindeki güzelliklerle ilgilenir.
- C) Estetiğin araştırma alanı, sanat felsefesinden daha geniştir.
- D) Estetik ve sanat felsefesi insanın bir nesne karşısındaki duygularını inceler.
- E) Sanat felsefesi, insan ürünü olan ve estetik duygularımıza hitap eden eserlerle ilgilenir.

2. Platon’a göre, sanat bu duyusal dünyayı taklit etmeye dayanır. Bu durumda asıl gerçeğin yani ideaların kopyaları olan varlıkların taklidi olarak daha alt bir değere sahiptir.

Buna göre, Platon sanat eserinin değeri konusunda aşağıdaki hangi ölçütü kullanmaktadır?

- A) Uyum, düzen ve ölçülülüğü
- B) Ahlaki değerlere uygunluğu
- C) Özneler arası beğeni ortaklığı
- D) Gerçekliği yansıtırma derecesini
- E) İnsana özgürlük duygusu vermesini

3. Doğa her zaman oluş halinde bir süreç ve bir birliktir. İnsan da doğanın bir parçası olarak tinselleşmiş maddedir. Doğanın muazzam yaratıcılığının en yüksek biçimi olan insanın kendisi de yaratıcı varlıktır. İnsan yaratıcılığını en gelişkin haliyle sanatta gösterir ve sanatla kendisinin bilincine varır; kendi varlığının derinliklerini keşfeder ve anlamlandırır. Böylelikle aynı zamanda doğanın en derin bilincine varır.

Schelling’e ait yukarıdaki romantik görüşe dayanarak aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) İnsan ancak sanatla kendisinin tam olarak ayırdına varabilir.
- B) İnsanın yaratıcılığı doğanın yaratıcılığının bir parçasıdır.
- C) Sanatçının varoluşunun doruk noktası, bir şeyin var olma nedenini cisimleştirmektir.
- D) Sanat, doğanın maddesel yanına karşıt özü olan insanın maddi dünyadan kaçış aracıdır.
- E) Gerçeklik, varoluş nedenine sanatta kavuşur.

4. Gerçek bir estetik duygu, bilincin dış etkilerden kurtulmasına, her türlü dünyevi kaygı ve faydadan uzaklaşarak zamanı aşan bir yaşantıya dayanır. Özgürlük de budur işte. Bu yüzden sanat aracılığıyla estetik deneyi yaşayan insan, oyun oynayan insan gibi özgür bir varlıktır: “İnsan kelimesinin tam anlamında insan olduğu zaman oynar ve ancak oynadığı zaman kelimesinin tam anlamında insandır.”

Schiller, yukarıdaki görüşleriyle oyun ve sanat arasında ne tür bir ortak yan görür?

- A) İnsanlar arası olumlu iletişimi sağlaması
- B) Belirli kurallara uyma disiplinini ve takım ruhunu geliştirmesi
- C) Estetik duyguya yol açması
- D) İnsan olma bilincini ve dayanışmayı güçlendirmesi
- E) İnsanı günlük meşguliyetlerden uzaklaştırması ve özgürleştirilmesi

5. Güzellik değeri taşıyan bir objeye yönelen kişinin, güzellik karşısında duyduğu heyecan ya da duygu, aşağıdaki hangi kavramla adlandırılır?

- A) Estetik nesne
- B) Estetik yargı
- C) Estetik tavır
- D) Estetik haz
- E) Estetik özne

6. Estetik haz, diğer hazzardan farklılık içerir. Örneğin bir arkadaşımızı gördüğümüzde duyduğumuz heyecan, neşe ya da coşku bir müzik parçasından aldığımız haza benzemez.

Yukarıdaki örnekte estetik hazzın farklılığı ve kaynağı aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Estetik tavrın bilgi alıcı ve verici olmaması
- B) Sanat eserinin doğal nesnelerden farklılığı
- C) Estetik değerin, nesneye ilişkin bir değer olması
- D) Estetik öznenin, estetik nesneyle kişisel kaygıdan uzak bir mesafe içinde olması
- E) Sanat eserinin kişisel yaratıcılığa dayanması

7. Bir resmin göze hoş görünen renkleri, bir mermerin kayganlığı ya da pürüzsüzlüğü gibi dokunma duyusuna hoş gelen özellikleri, sanat eserinin hangi değeri ile ilgilidir?

- A) Duyusal değer
- B) Formel değer
- C) Değişim değeri
- D) Hayat değeri
- E) Kullanım değeri

8. Estetik tavır, kişinin bir estetik nesneye yönelik estetik bir yaşantı sonucu gösterdiği tepkidir. Ahlaki, pratik ve bilgisel kaygılardan uzak bir tepkidir bu.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, estetik bir tavrı ifade eder?

A) Çıplak bir insan heykelinin yaratıcısını ayıplayan kişi
B) Gökyüzündeki yıldızların nasıl oluştuğunu merak eden kişi
C) Bir tablonun kaç yılında kimin tarafından yapıldığını araştıran kişi
D) Ay ışığının denizde yol açtığı parıltılara hoşlanarak bakan kişi
E) Bir filmi seyrederken kötü adam rolündeki kişiye sokakta rastlayınca küfreden kişi

9. Kuşkusuz sanat eseri bir insan -sanatçı- tarafından yalnızca seyredilmek, dinlemek ya da okunmak için yaratılmış, estetik tavrıla bakılması mümkün olan ve estetik yargı konusu olabilecek bir üründür. Ancak burada önemli olan yaratıcısının amacı değil; sanat eserinin, sanat eseri karşısındaki kişinin deneyiminde, pratikte hangi işi gördüğüdür.

Yukarıdaki parçada, sanat eserinin değerlendirilmesinde aşağıdakilerden hangisinin temel ölçüt olarak görülmesi eleştirilmektedir?

A) Estetik nesne ile estetik özne arasındaki ilişki
B) Sanat eleştirmenlerinin ortak görüşü
C) Sanat eserinin doğal nesnelerle olan farklılığı
D) Sanat eserinin yalnızca estetik temaşanın konusu olması
E) Sanatçının sanat eserini yaratırken yöneldiği hedefi

10. Plotinos'a göre, asıl gerçek, salt tinsel niteliktedir. Cisimler dünyası, o görünmeyen tinsel dünyadan üzerine bir parıltı vurursa ancak değer kazanır, güzel olur. Bir cisim güzel iken çirkin olabiliyor. Demek ki cisim özce güzel değildir; güzelliği cisim kendi dışından edinir, ancak güzellikten pay alırsa cisim güzel olur.; maddeye giren tinsel varlık, başka bir deyişle onu biçimlendiren idea cismi güzel yapar; ideasının ereğine uyan bir birlik olursa cisim güzel olur.

Parçadan aşağıdaki yargıların hangisi çıkarılabilir?

A) Güzellik, evrensel bir nitelik taşımaz; kişisel beğenilere bağlıdır.
B) Güzellik, yalnızca maddi varlıklara ait ve duyularla kavrandığında bizi etkileyen özelliklerdir.
C) Maddi varlıklar, tinsel gerçekliğe uygunluk derecesi ölçüsünde güzeldir.
D) Güzellik duygusunun kaynağı, toplumsal beğenilerin kişi üzerindeki etkisidir.
E) Güzellik herhangi bir objeye ilişkin bir özellik değildir; onu algılayan bizler ona bu özelliği yükleriz.

11. "Çirkin ruh, kendisini maddeye kaptıran, duygulanımlara sürüklenen, dolayısıyla karşısında tiksinti duyduğumuz ruhtur. Ruhu güzel yapan, cisimden uzak durması, tinsel olana yönelmesidir, erdemlerdir."Plotinos bu görüşleriyle aşağıdaki hangi iki kavram arasında özdeşlik kurmaktadır?

A) Güzel – Yüce
B) Hoş – İyi
C) Güzel – Doğru
D) Güzel – İyi
E) Gerçek – Hoş

12. Kant'a göre, "Güzel, kavramsız olarak zorunlu bir hoşlanmanın konusu olan şeydir"
Aşağıdaki yargılardan hangisi, Kant'ın bu görüşüyle çelişir niteliktedir?

A) Güzel, karşılık beklemeden hoşlanmanın konusudur.
B) Güzel, kendini herkese aynı şekilde gösterir.
C) Estetikte kavramsal bir bilgi söz konusu değildir.
D) Güzel ve estetik zevkler, kişiden kişiye farklılık gösterir.
E) Güzel kavramı, "yararlı", "iyi", ve "doğru" kavramlarının sınırları dışında bir alanı anlatır.

13. Nasıl renk körlüğü bir insanın renkleri ayırt etmesine engelse, insanların farklı çevreleri, eğitimleri, koşulları nesnel değerleri görmelerine engel olabilirler.

Parçada aşağıdaki yargılardan hangisi vurgulanmaktadır?

A) Değerleri yaratan şey, insanın kendine özgü düşünce ve eğilimleridir.
B) Değişen şeyler değerler değil; onları algılayan gruplar veya bireylerdir.
C) Herkes için ortak ve geçerli değerler söz konusu olamaz.
D) Değerler tanımlanamaz ve bilinemez şeylerdir.
E) Değer yargıları, aslında kişinin kendine özgü psikolojik yargılarıdır.

14. Nesnenin bizim estetik olarak algıladığımız temel özellikleri (biçim, orantı, renk ilişkileri, ölçüler, biyolojik durum vb.) kendiliğinden anlaşılabilirdiği gibi nesnel olarak varolurlar; insanlardan, insanın pratik etkinliğinden ve bilincinden bağımsızdırlar; bununla birlikte kendi başlarına, salt kendi doğasal, salt kendi varoluşları içinde alındıklarında estetik değildirlirler henüz; güzel, yüce, trajik değildirlir. Ancak doğasal maddi özellikler, insanlar üzerinde etkisini gösterdiği zaman, insanlarca duyumsandıkları, değerlendiril-dikleri zaman estetiksel olurlar.

Parçanın savunusunu yaptığı temel görüş, aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde ifade edilmiştir?

A) Estetik olan, insandan bağımsız olarak, yalnızca maddi dünyanın nesnel temel özellikleridir.
B) Estetik olanın temeli, insanın nesneden bağımsız salt öznel duyumlarıdır;
C) Estetik değer, değer taşıyıcısı nesnenin özne üzerindeki etkisi ile oluşur.
D) Estetik değer, özneye ilişkisine bağlı kalmaksızın yalnızca nesneye ilişkindir.
E) Estetik değer taşıyıcısı olan nesnelerden bahsedilemez.

15. Hegel'e göre güzel, tek ve gerçek varlığın - "Mutlak Ruh"un, "Tin" in - yansıması ya da dışlaşmasıdır.
Buna göre, Hegel'in "güzel" ile ilgili değerlendirmesi ne tür bir yaklaşıma sahiptir?

A) Nesnel idealist
B) Mekanik maddeci
C) Öznel idealist
D) Diyalektik maddeci
E) Nihilizm

1. “Estetik, doğal ya da insan ürünü olan nesnelerin estetik özellikleriyle ilgili kavram ve problemleri konu edinir.”
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi estetiğin doğrudan yanıtını aradığı sorulardan sayılamaz?
- A) Bir nesneyi güzel kılan nedir?
B) Güzellik, onu algılayan öznenen bağımsız bir değer midir?
C) Duyular dünyasının nesneleri gerçek midir?
D) Doğal güzellik ve sanattaki güzellik arasında ne türden ortaklık ve farklılıklar vardır?
E) Ortak estetik yargılar mümkün müdür?
2. Platon’a göre duyulur dünyayı oluşturan geçici şeylerin içini ve arkasını görmesi ve kendini duyulur dünyanın ayartmalarından ve çekiciliklerinden kurtarması gerekir. Oysa sanat eserleri esas olarak duyulara seslenir ve aldatıcı suretlerin aldatıcı suretleridir. Bu dünyanın uçucu şeylerini sahte bir parlaklıkla sunar, onlara duyduğumuz duygusal bağı güçlendirir; böylelikle, duyulur dünyanın aldatıcı yüzeyinin üstündeki zaman dışı ve duyusal olmayan gerçekliğe yükselmek olan gerçek görevimizden bizi alıkoyarlar.
Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Platon’un sanata ilişkin görüşleri içinde sayılamaz?
- A) Sanat, ruhun tutkulardan arınması ve gelişmesini sağlar.
B) Sanat, gerçekliğin üçüncü dereceden ifadesidir.
C) Sanat, duyulara hitap eden ve varlığı duyularla temsil eden bir etkinliktir.
D) Sanat, sahte ve geçici olan duyular dünyasının bir taklididir.
E) Sanat, insanın akılla ulaşılabilir gerçek dünyayı görmek ve ona ulaşmak görevini engeller.
3. Bir tür idealist görüşe göre doğa, tinsel bir yapıdadır; çünkü Tin’in, Ruh’un (Geist’in) dışlaşmış ve nesneleşmiş biçimidir. Bu yüzden doğanın sanatsal bir yapısı vardır. Doğa bilimleri bu tinsel gerçekliğin ancak cansız bir görünüşünü, onu gerçek kaynağından ayırarak inceler. Oysa sanat, yapısı gereği onun tinsel yapısını açığa çıkarır ve sergiler.
Yukarıdaki parçadan, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?
- A) Doğal güzellik ile sanat güzelliği farklı şeylerdir.
B) Doğa ancak sanatla görülebilir ve anlaşılabilir.
C) Doğa insanın anlama yeteneklerini aşan bir yapıdadır.
D) Sanat doğa ile ilgili bilgi vermez.
E) Sanat duyusal doğanın taklididir.
4. Sanat eseri, sanatçının zihnindeki bir fikir, düşünce veya duygudur. Bu düşünceye yaratıcı bir ifade kazandırılır ve o sanatçının belli bir sanatsal ortam ile ilişkisi dolayısıyla değişime uğrar, ama sanat eserinin kendisi sanatçının zihninde kalır. Zanaatta ise nesneler özgül bir amaç için yaratılırlar ve zanaatkarlar nesneyi onu meydana getirme sürecinde tasarlamak yerine, işe bir planla başlar. Bu yüzden Picasso tarafından yapılan bir tablo bir sanat eseri, bir marangoz tarafından yapılan masa bir zanaat eseridir.

Parçada, bir sanat eserinin, onu zanaat eserinden ayıran hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Sanatçının içsel dünyasını yansıtmada dışında bir işleve sahip olmaması
B) İnsanlarda güzellik duygusuna yol açması
C) Sanatçının önceden hazırladığı plan ve projeye uygun yapılması
D) Doğal olmayan ürünlerin yaratımı olması
E) İnsanların eğlenmesine yönelik bir işleve sahip olması
5. Aristoteles’e göre “Tragedyanın ödevi, uyandırdığı acıma ve korku duygularıyla ruhu tutkulardan kurtarmaktır.”
Aristoteles sanata hangi işlevi yüklemektedir?
- A) Gerçekliğin bilgisini vermesi
B) İnsanın ahlaki gelişimine hizmet etmesi
C) Estetik duygulara yol açması
D) İnsani iletişimi kolaylaştırması
E) Ortak beğeni duygularını ortaya çıkarması
6. Schopenhauer’e göre, bir amaç ve anlamın bulunmadığı, zaman ve mekanın sınırladığı bu dünyanın karanlık zindanındaki mahpusluğumuzdan anlık olarak kurtulabilmemizin bir yolu vardır: sanat. Bize azap çektiren iradenin işkencesi, resimde, heykelde, şiirde, dramada ve hepsinden önce de müzikte gevşer ve ansızın kendimizi varoluşumuzun işkencesinden, kısılcından kurtulmuş buluruz.
Buna göre, Schopenhauer’in sanata yüklediği işlev aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde ifade edilmiştir?
- A) İnsanı, insana özgü değerler üzerine yükselen bir yaşam amacına ulaştırmak
B) İnsana, kaderin karşı konulmaz sınırlarını göstermek
C) İnsana, bu kötü dünyada ahlaki ve manevi direnme gücü vermek
D) İnsanın beğeni duyarlılığını yetkinleştirmek
E) İnsanı, varoluşun acısından uzaklaştırmak ve özgürleştirmek
7. Bir anlayışa göre edebiyat, halk arasında söylendiği gibi, edebiyat yapmak, yani konuşmak için konuşmaktır. Böylece edebiyatın ne olduğu pek iyi bilinmediği için, yazarlar arasında bile geçer akça olan bir düşünceye göre, yazar sorumsuzdur. Bu düşünceye göre bir şeyi adlandırmak, ona dokunup geçmektir. Oysa sanat, özellikle de edebiyat, insanlığın durumuna sıkı sıkıya bağlı bir şeydir, böyle olunca da, insanlığın bütün sorumluluklarını içine alır.
Parça, aşağıdaki hangi görüşü eleştirmektedir?
- A) Sanat, sanat içindir.
B) Sanatın gelişmesi toplumsal özgürlük koşullarını gerektirir.
C) Sanat insanlık karşısında sorumludur.
D) Sanat, sanatçının özgür yaratıcılığına ve hayal gücüne dayanır.
E) Sanat toplum içindir.

8. Her sanat türü kendine özgü biçimlendirme araçlarına, insansal varoluştaki değişik görünüşleri yansıtmaya, insanın tinsel dünyası üzerinde etkide bulunma olanaklarına sahiptir. Bu başka türlü olsaydı, o zaman değişik sanat türlerine gerek kalmayacaktı.

Parça aşağıdakilerden hangisini konu edinmektedir?

- A) Sanatsal biçimin ne olduğu
- B) Sanatın bilimden farklılığı
- C) Farklı sanat türlerinin varlık nedenleri
- D) Sanat ve felsefe ilişkileri
- E) Sanatın toplumsal işlevi

9. Doğaya yönelik temelli bir ilgiyle belirlenen, doğal fenomenleri doğrudan ve aracsız bir şekilde kavramayı temel alan akım ya da tavrı ifade eder. Sanatta tüm formları kuralları ve uzlaşımları yapay oluşumlar ve doğanın gerçek anlamını ve ifadesini kavramadaki engeller olarak görür; içtenliğin, kendiliğindenlik ve tutkunun önemini vurgular. Sanatın, idealleştirme ya da genelleme olmadan, tikel ve somut olana yönelmesi ve doğanın uyandırdığı duyguları gözlemesi ve aktarması gerektiğini belirtir. **Yukarıda genel özellikleri belirtilen sanat anlayışı / akımı, aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Estetizm
- B) Formalist sanat anlayışı
- C) Klasik sanat anlayışı
- D) Romantik sanat anlayışı
- E) Idealist sanat anlayışı

10. Yalnızca estetik beğeni sınırlarımızı genişletmez sanat; ayrıca başka yeni olanaklarla da zenginleştirir dünyamızı. Bir romanda değerli bir eylemin farkına varabiliriz ya da bir kişilik özelliğimizin nelere yol açabileceğini; ya da bir şiirde duyarlılığımızın arttığını hissedebiliriz.

Parçada, sanatın hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Sanatçının kişisel heyecanını ve hayal gücünü yansıtmaya
- B) İnsan ürünü, doğal olmayan somut eserlerin yaratımı olması
- C) İnsanın estetik ve anlamsal dünyasını geliştirmesi
- D) Pratik faydadan bağımsız ilginin konusu olması
- E) Estetik bir tavırla yaklaşılması ve değerlendirilmesi mümkün eserler üretme etkinliği olması

11. Estetik tavır içinde olan kişi, estetik nesneyle sadece duylara hoş geldiği için değil, bir anlam içerdiği, bir değer taşıdığı için de ilgilendir.

Parçada estetik tavrın hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Estetik nesneye çıkardan uzak bir yöneliş
- B) Estetik nesneyle ilgili anlam arayışı
- C) Duyusal yöneliş
- D) Bilgisel kaygılardan uzak oluş
- E) Fenomenal dünyaya ilgi

12. Kimine göre gerçek güzellik, yalnız ve yalnız doğadadır; insan elinden çıkan sanat yapıtı, en iyi durumda ancak kötü bir kopyası olabilir doğanın. Kimine göre ise mükemmel bir güzellik ancak aklın, ruhun, özgürlüğün sahibi olan insanın eliyle gerçekleştirilebilir; doğadaki işlenmemiş, ham güzellik, bir sanat yapıtının güzelliğinin çok gerisinde kalacaktır.

Yukarıdaki parça, aşağıdakilerden hangisini doğrudan konu edinmektedir?

- A) Güzellik ne anlama gelir?
- B) Doğa, bir yaratıcının eseri midir?
- C) Ortak estetik yargılar mümkün müdür?
- D) Sanat-bilim ilişkisi nedir?
- E) Gerçek güzelliğin kaynağı nedir?

13. Yazar önceleri Tanrının buyruğunda bir <<papaz>> idi; sonra klasik çağda dar bir okumuşlar topluluğunun üyesi oldu, bu toplulukla kendini eşit olarak karşı karşıya koydu ve onunla kibarca, zaman zaman da açıkça konuştu. Burjuva kültürü görmüş ve yaradılıştan savaşçı olan edebiyatçı, 18. Yüzyılda altın çağını yaşadı, çünkü o zaman burjuvalığın hakları uğrunda rahat vicdanla savaşabilirdi. Ama o gün bugün denge bozuldu. Yazar, zenginlerin sırtından geçinen bir insan oldu ve bundan ötürü de utanmaya başladı. Kendisine saygısını yeniden bulabilmek için sırtından geçindiği kimselerin kötü beğenilerine karşı saldırmaya başladı; hatta sanat için sanat kaçamağını buldu ve çağının dışındaki konulara kaydı ama kendi kendini aldatmadı.

Parçada, yazarı etkileyen hangi faktör konu edinilmektedir?

- A) Eğitim düzeyi
- B) Model aldığı sanatçılar
- C) Aile çevresi ve kişisel yaşantısı
- D) İçinde yer aldığı çağ ve toplumsal koşullar
- E) Kişisel psikolojik özellikleri

14. “Hipotenüsün karesi diğer iki kenarın karelerinin toplamına eşittir” dediğimizde, her yerde geçerli bir yasayı ortaya koymuş oluyoruz; bu, gerçekliğin çok iyi belirlenmiş bir özelliğini belirtir. Buna karşılık, bir dize ya da şiir okunduğunda, söylenilen sözcükler, tüketilemeyecek zenginlikte anlamlandırma olanaklarını içerir. Gerçekte hiçbir sanat yapıtı “kapalı” değildir; her yapıt, belli bir görünüşün ötesinde, sayısız olası “okuma”ya yatkınlık gösterir.

Parçada, sanat eserinin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Sanatçının iç dünyasını yansıtmaya
- B) Tek ve emsalsiz olması
- C) Sanatçının yaratıcılığına bağlı olması
- D) Estetik duyguya hitap etmesi
- E) Farklı yorumlanmaya açık olması

1. Hegel'e göre yalnızca doğa değil, insan tarihi de sürekli ama belirli bir düzen ve amaca yönelik bir değişme içindedir. Birey ise bu sürecin yönünü etkileyebilecek güçten yoksundur; onunla birlikte sürüklenir. Hatta bireysel yaratıcılık alanında bile zamanının ruhuyla sarılmıştır. Bu yüzden örneğin Beethoven'ın eserleri başka bir dönemde üretilmezdi.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılabılır?

- A) Doğa ve insan tarihi belirsizlik ve kaosun tarihidir.
- B) İnsanoğlunun başarıları, zaman ve mekân tanımayan kişisel özelliklerin ve yaratıcılığın eseridir.
- C) Doğada özgürlük; insan tarihinde ise zorunluluk egemendir.
- D) Doğada ve insan tarihinde akılsal bir düzen aramak boşunadır.
- E) Sanat eserleri tarihsel sürecin bir parçasıdır ve zamanla kayıtlıdır.

2. Sanat, doğayı da yaratan evrensel, nesnel zihnin en mükemmel ifadesidir. O halde sanatın doğayı yansıtmayı şöyle dursun, doğanın kendisi veya ondaki tinsel yapı ancak sanatla anlaşılabilir ve ifade edilebilir. Delacroix'e göre resim, zihnin, tinin güzelliğini açığa vuran bir şey olarak doğanın güzelliğini meydana getirir.

Buna göre yukarıdaki görüş, aşağıdaki yargılardan hangisine karşı çıkmaktadır?

- A) Sanat, doğanın duysal özelliklerinin taklit edilmesidir.
- B) Sanat, zihinsel yaratıcılığa dayanan bir insan etkinliğidir.
- C) Sanat, doğanın tinsel yapısını açığa çıkarabilecek bir etkinliktir.
- D) Sanat, insan zihninin, yaratıcı zihne yönelmesine dayanan bir etkinliktir.
- E) Sanat, zihne dayanarak doğanın gerçek bir tablosunu yaratmaktadır.

3. "Sanat daha yüksek bir amacın aracıdır" görüşünün, aşağıdakilerden hangisi ile adlandırılması daha uygun olur?

- A) İdealist sanat anlayışı
- B) Formalist sanat anlayışı
- C) Dışavurumcu sanat anlayışı
- D) Pragmatist sanat anlayışı
- E) Estetikçi sanat anlayışı

4. İyi bir şiir okuru, kime ait olduğu belirtilmemiş bir şiirle karşılaştığında, şiirin sahibini tahmin etmede zorluk çekmez; örneğin; "Bu şiir Orhan Veli Kanık'a ait olmalı" diyebilir.

Bu durum sanat eserinin hangi özelliği ile açıklanabilir?

- A) Doğal nesnelerden farklı insan yaratımı olması
- B) Toplumsal beğenileri yansıtmaması
- C) Yarar amacı ya da pratik kullanım değeri taşımaması
- D) Yaratıcısının kişiliğini ve kendine özgü üslubunu yansıtmaması
- E) Özgün, tek ve biricik olması

5. Aristoteles'e göre, sanatla çeşitli konuların çeşitli araçlarla taklidi yapılırken, insanın duygulanımları - tragedyada özellikle korku ve acıma duyguları - öylesine uyarılacaktır ki, bu uyarılma ile ruhun bunlardan temizlenmesine, arınmasına varılacaktır. Bu ereğe de sanat yapıtında insanın genel özü bakımından canlandırılmasıyla erişilebilir. Bilim gibi, sanatın da konusu, <<özel>> halinde gerçekleşmiş olan <<genel>>i göstermektir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sanat ahlaki bir işleve sahiptir.
- B) Sanat bir çeşit bilgidir.
- C) Sanatın değeri estetik değerlerle sınırlıdır.
- D) Sanat bir taklit etkinliğidir.
- E) Sanat ruhsal ve ahlaki gelişime yol açar.

6. Estetikte her zaman bir uzaktan sunma, nesneyi seyirciden uzak tutma vardır, burası doğru. Boileau <<Sanatın aynasında güzelleşmeyen hiçbir canavar yoktur>> der. Bu demektir ki sanatçı bir sanat eserinde bir yarayı, bir çirkinliği ya da bir haksızlığı gösterdiği zaman, seyirciyi, yardım ya da para istemede olduğu gibi, doğrudan doğruya çığ duyularla etkilemeyi gözetmez. Bundan ötürü, bir nesnenin estetik sunuluşunun, sadece insanı bağlamayan bir sunuş, yalın bir sunuş olduğu sanılmıştır.

Parça, aşağıdakilerden hangisini doğrudan konu edinmektedir?

- A) Sanat eserinin, sanatçı ile izleyici arasında bir bağ oluşturmaması
- B) "Sanat için sanat", "Sanatçının yalnızca estetik kaygıları vardır" anlayışının kaynakları
- C) Sanatın insanın ruhsal dünyasını geliştiren ve duyarlılık yaratan işlevi
- D) Sanatçının içsel dünyası ile sanatçının eserinin her zaman örtüşmeyebileceği
- E) Sanat eserinin her bir kişide farklı duygular uyandıracığı

7. Sanatçı, doğa, toplum ve kendisiyle ilgili iç dünyasını estetik bir duyarlılıkla eserlerine yansıtır yalnızca; ve bu yaratıcı etkinlikte yalnızca kendisiyle baş başadır ve yine sanatçı bu süreçte kendi kendini de oluşturur; eserinin bütünü hayatıyla birleşir, hayatına karışır.

Parçada dile getirilen temel görüş, aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde dile getirilmiştir?

- A) Sanat eserleri, sanatçının yaratma gerekçelerinden ayrı değerlendirilmelidir.
- B) Sanat, bir anlama değil, bir yaratım faaliyetidir.
- C) İnsanın yaşamı ancak sanatla güzellik ve anlam kazanır.
- D) Sanat eseri sanatçıyı yansıtırken; sanat faaliyeti aynı zamanda sanatçının kendini yaratma sürecidir.
- E) Sanatın konusu doğa, toplum ve insanın kendisidir.

8. Cisim oluş halindedir; varlığını, dirimini, etkisini kendi dışından (ruhtan) edinmektedir. Ama ruh, kendi kendine vardır. Öyleyse ruhun ölümsüz olması gerek. Ruh varoluşunu da birliğini de özdeşliğini de hep kendisine borçludur; bunlar onun özünde var. Oysa cisim bunları dışardan edinir; örneğin güzellikten pay aldıkça güzel olabiliyor, gelip geçici bir güzellik bu.

Plotinos'un yukarıdaki görüşlerinden, aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Cisim ve ruh, bir ve aynı gerçekliğin iki farklı yüzü olup aynı estetik değere sahiptir.
- B) Cisim özce güzel değildir; onu kendi dışından edinir.
- C) Cisim güzellik kalıcı değildir.
- D) Ruh, cisimden yapıca farklı ve daha üstün bir varlık aşamasıdır.
- E) Gerçek güzellik, ruhsaldır.

9. Yanma, bir maddenin oksijenle birlikte birleşmesinin bir sonucudur. Bu ikisi, birbirine geçişmediği, doğrudan doğruya bir ilişkiye girmediği sürece, ortada etkiye de olamaz, yani yanma olmaz. Estetik olan da böylesine, doğa ile insanın, maddi olan ile zihinsel olanın, özne ile nesnenin karşılıklı etkileşiminden doğan bir etkiye olup, ne maddi dünyanın salt nesnel özelliklerine, ne de insanın salt öznel duyularına indirgenebilir.
- Parçada, "estetik değerlendirme" aşağıdakilerden hangisine dayandırılır?**

- A) İnsanın öznel duyularına
- B) Özne ve nesne arasındaki etkileşime
- C) Maddi dünyanın nesnel özelliklerine
- D) Toplumsal değerlere
- E) İnsanın tinsel dünyasına

10. Dünyayı kendi gözüyle anlamaya çalışan ve araştıran kişiler ile başkalarını da gözetken ahlaki değerlere göre yaşamını düzenlemek isteyen kişilerin, estetik duygularının güçlü olması rastlantı değildir.

Aşağıdakilerden hangisi, parçadaki görüşü yansıtan bir ifadedir?

- A) Dürüst ve iyi insanlar aynı zamanda güzeldir.
- B) Kötülüğün kaynağı bilgisizliktir.
- C) Doğru, iyi ve güzel farklı değerlerdir.
- D) Önemli ve değerli olan ruh güzelliğidir.
- E) Doğruyu ve iyiyi arayanlar güzele yakındır.

11. "Kimse artık ne sorumsuzluğa ne de sanat için sanata inanıyor. Örneğin, Alman işgali bir çoklarına edebiyatın demokrasiye bağlı olduğunu gösterdi. Özgür insanlar karşısında özgürce yazamıyorsanız, hiçbir şey yazamazsınız. Sözünü ettiğim Drieu La Rochelle örneği gibi, işgale karşı koyan yazarlar örneği de şunu gösterir: Edebiyat demokrasiye öylesine bağlıdır ki, onu koruması gerektikten başka, demokrasiye silahla saldırıldığı zaman edebiyatı silahla koruması gerekir."

Sartre'in bu görüşlerinden, aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) "Sanat için sanat" ve "toplumsal olaylara kayıtsızlık" anlayışı savunulamaz.
- B) Demokrasiyi korumak, aynı zamanda sanatı korumaktır.
- C) Sanat, toplumsal özgürlük gerektirir.
- D) Edebiyat, demokratik toplumsal koşullarda yaşayabilir.
- E) Edebiyat yalnızca toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmalıdır.

12. Clive Bell'e göre, "Gerçek sanat eseri izleyici, dinleyici ya da okuyucuda, estetik bir tecrübe ya da duygunun doğuşuna neden olur. Bu estetik duygu, günlük yaşamın duygularından, pratik bir yönü bulunmamak bakımından farklılık gösterir. Söz konusu estetik duygu, deneyim ya da tepkiyi doğuran neden, gerçek her sanat eserinin pay almak durumunda olduğu bir nitelik olarak "anamlı form"dur." Demek ki bir anlamlı form teorisi savunucusuna göre Van Gogh'un eski bir çift bot tablosunu sanat eseri yapan şey, renklerle yüzeyin ilişkisinin anlamlı forma sahip bulunması ve bundan ötürü gerçek sanat izleyicilerinde estetik duyguya yol açmasıdır.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, Clive Bell'in görüşleri arasında sayılamaz?

- A) Bütün gerçek sanat eserlerinin ortak özelliği anlamlı forma sahip olmalarıdır.
- B) Bir sanat eserinin değerini, yaratıldığı çağın yaygın beğeni ölçüleri belirler.
- C) Sanat eseri karşısında estetik duygunun kaynağı, sanat eserinin anlamlı forma sahip olmasıdır.
- D) Anlamlı form, sanat eserini oluşturan parçaların ve ayırıcı yönlerinin aralarındaki ilişkilerine dayanır.
- E) Herkes için geçerli olabilecek, ortak estetik yargılar mümkündür.

13. Çağdaş filozoflardan George Dickie tarafından geliştirilen sanat görüşüne göre, sanat eseri, insan varlıkları tarafından belli ölçüler içinde işlenen, insan elinden çıkma ürünlerdir. Buna göre sanat eserini, insanların onu izlemeleri için, bir galeriye yerleştirmek, sanat eserinin işlenmesi anlamına gelir. İkinci olarak, sanat eserlerine "sanat eseri" statüsü ya da kimliği, sanat dünyasının galeri sahibi, yayıncı, yapımcı gibi üyeleri tarafından verilir.

Buna göre, yukarıdaki görüşün aşağıdakilerden hangisiyle adlandırılması daha uygundur?

- A) Kurumsal sanat anlayışı
- B) Dışavurumculuk
- C) Oyun olarak sanat anlayışı
- D) Gizemcilik
- E) Taklit olarak sanat anlayışı

BİLİM FELSEFESİ

Bilim felsefesi bilimle ilgili sorular sorar; bilim üzerine felsefe yapar.

Sorduğu bazı sorular;

- Bilim nedir?
- Bilimsel düşünce ne tür bir düşüncedir?
- Bilimsel yöntemin yapısı nedir?
- Bilimsel yasa nedir?
- Bilimi diğer etkinliklerden ayıran özellikler nelerdir?
- Bilimin değeri nedir? vb.

Filozofların sorduğu bu soruları bilim adamları sormak zorunda değildir.

Bu arada; bilim felsefesi ile “bilimsel felsefe” adı verilen felsefe türünün farklı şeyler olduğunu belirtmek gerekir. Bu felsefe akımları, kendi felsefelerinin bilimsel bir sistem kadar doğru, kesin ve dakik olduğunu söylerler.

Örneğin;

Diyalektik materyalizm akımı doğa, toplum, tarih ve ekonomi alanındaki bilimsel gelişmelerin (veya doğruların), bir bütün olarak dünyaya ve insan yaşamına yönelik kendi düşüncelerini, felsefelerini desteklediğini söylerler. “**Diyalektik materyalizm bilimsel bir temele dayanır.**” derler.

Alman filozof **Hans Reichenbach** da benzer bir yaklaşım gösterir. “Bilimsel felsefe” deyimini kullanır. “**Benim felsefem, metafizik öğelerden ve boş felsefi spekülasyonlardan arınmıştır**” der.

Bilimle ilişkisinde felsefenin alanı ve görevi ile ilgili iki ana eğilim olduğu söylenebilir;

- 1- Pozitivistler, pragmatistler felsefenin alanını “deney dünyasına ait doğrulanabilir ve yanlışlanabilir önermeler alanı” ile sınırlamışlardır. XIX. Yüzyılda bilimcilik akımı “bilim her şeyi çözer” demiştir. Yeni pozitivizm “Evrenle ilgili tek anlamlı bilgi bilimle mümkündür. Çünkü doğru ve yanlış olması mümkün olan bilgiyi bilim verir. Felsefenin yapacağı tek şey, bilimin önermelerini çözümlmek ve anlamlarını açığa kavuşturmadır.” der. Yani felsefeyi, konusu bilimsel önermeler olan “Bilim Felsefesi” ile sınırlarlar.
- 2- Bu eğilimi savunanlar “bilim ya da hiç” dayatmasına karşı çıkarlar. Çünkü onlara göre dünya yalnız gözlenebilir olgulardan ibaret değildir ve insan kafasını meşgul eden sorulardan vazgeçemez. İnsan yalnızca “bilen” boyutu olan varlık değildir. Sanat, ahlak, din ve felsefenin önermeleri anlamsız değildir. Bunlar da bu dünyanın birer parçalarıdır.

Ayrıca felsefe analizle yetinmeyip insan zihninin ; birlik, bütünlük, düzen ve uyum arayan eğilimine cevap veren “sentetik” sistemler geliştirme işlevini yüklenmektedir. Bu yaklaşımda olan akımlar; Fenomenoloji, Yeni Kantçılık, Varoluşçuluk, Tarihi maddecilik, Bergsonculuk vb. dir.

BİLİME FARKLI YAKLAŞIMLAR

Bilimin yapı ve işleyişini açıklamaya çalışan filozoflar, temelde iki başlık altında toplanabilir;

- 1- Bilimi ve bilimsel kuramı bir ürün olarak gören ve onu kendi tarihsel gelişimi içinde incelemeye çalışan “ürün olarak bilim yaklaşımı”
- 2- Bilimi olmuş bitmiş bir ürün olarak değil, bir süreç ve bir etkinlik olarak gören ve bu sürece katılan tüm öğeleri dikkate alan “etkinlik olarak bilim yaklaşımı”

ÜRÜN OLARAK BİLİM

Bilim, bilimsel çalışma sonucu ortaya çıkan üründür. Bir önermeler topluluğudur. Olmuş bitmiş, statik bir özellik kazanmış bilgilerden oluşur. Öyleyse bilimi anlamak için, yalnızca bu bilgilerin özelliklerine bakmak gerekir.

Bu yaklaşımın en iyi örnekleri olarak yeni pozitivizmin ünlü temsilcileri **H. REICHENBACH** ile **R. CARNAP** verilebilir.

Onlara göre;

“Felsefenin esas işlevi, bilim felsefesi olmaktır. Bilimi de bir önermeler topluluğu olarak ele almak gerekir.

Önermeler ise ikiye ayrılır;

- a) **Anlamlı önermeler:** Doğru ya da yanlış oldukları gösterilebilen önermelerdir.
- b) **Anlamsız önermeler:** Evren hakkında doğrulanabilir bir bilgi veremeyen önermelerdir.

Örneğin; “**Yalan söylemek kötüdür**” ya da “**Evrenin bir amacı vardır**” önermeleri anlamsızdır.

Dinin, sanatın, ahlakın ve bu arada eski felsefenin içinde üretilmiş önermeler (metafizik) anlamsızdır. Bunların belki şiirsel, heyecansal anlamları vardır, ama bilişsel anlamları yoktur.

Anlamlı önermeler ise ikiye ayrılır;

- 1- **Analitik olarak doğrulanması mümkün önermeler:** Doğru olduğu önermenin kendisinden belli olan, onun analizinden çıkarılan önermelerdir. Örneğin; “**Bütün kocalar evli erkeklerdir.**” Reichenbach mantık ve matematik gibi bilimlerin sırf analitik önermelerden oluştuğunu söyler. Bu yüzden onları bilim saymaz. Ona göre bilim eşya hakkında yeni bilgi verir.
- 2- **Sentetik olarak doğrulanması mümkün önermeler:** Doğru olduğu deney dünyasına başvurularak gösterilebilen önermelerdir. Örneğin; “**Şu ağaç yeşildir**”, “**Bugün hava 40 derece**” gibi önermeler. Sentetik önermeler bize dünya hakkında yeni şeyler söyleyen önermelerdir.

Sentetik önermeler için iki tür doğrulama vardır;

- a) **Doğrudan doğrulama:** Doğrudan gözlem ve duyuma dayanır.
- b) **Dolaylı doğrulama:** Doğrudan deney ve gözlem konusu olmayan şeylere (tarihi olaylar, fiziğin bazı kavramları-atom, elektron, kuvar – vb) ilişkin önermeler, gözlemlenebilir şeylere geri götürülerek doğrulanabilir. Carnap kendi adına dolaylı doğrulamanın mantıki türden işlemlerle yapıldığını söyler.

Ürün olarak bilimi ele alan yaklaşım genel olarak tümevarımı temel alır. Hem kurama ulaşma aşamasında, hem de kuramı doğrulama aşamasında tek tek olgulardan genel sonuca varan tümevarım yöntemi kullanılır. Burada çıkış noktası gözlem verileridir. Kuramın doğrulanması da, bilgilerimizi oluşturan bu verilere dayanır.

KARL RAIMUND POPPER ise, Carnap ve Reichenbach'ın bilim anlayışına ve doğrulanabilirlik ve anlamlılık ölçütlerine karşı çıkar.

Ona göre;

“Bilim, sonuçlarına gözlem ve deney yöntemiyle ulaşır. Ancak ne kadar çok ve uzun süreli gözlem yapılırsa yapılsın, eldeki veriler tümel bir önermenin doğruluğunu saptamak için hiçbir zaman yeterli olmayacaktır.

Örneğin “Bütün madenler ısıtılınca genişler” genellemesi şimdiki ve sonraki tüm madenler için doğrulanamaz. Bu durumda doğrulanabilirlik ölçütü sağlam bir ölçüt değildir. Demek ki bilim yalnızca doğanın düzenliliğine duyduğumuz inançla varolabilir; ancak bu inancı da kanıtlamak imkansız görünmektedir.

Bilimsel kuram ya da yasalar doğrulanmasalar bile yanlışlanabilirler. Demek ki önemli olan doğrulama değil yanlışlamadır. Kuramlar gözlemlerle uyumadığı takdirde terk edilmek veya değiştirilmek durumundadır. Bilim tarihi de bunu doğrulamaktadır.

ETKİNLİK OLARAK BİLİM

Bu yaklaşım bilimi, bir süreç ve bilim adamlarından oluşan bilimsel topluluğun bir etkinliği olarak görür. Bilimi tarihi ve toplumsal boyutlarıyla ele alırlar.

Bilimi anlamak için şu sorulara cevap aramak gerektiğini söylerler;

- Bilim, bilim adamı tarafından nasıl yaratılır?
- Bilimde bilim adamlarının özellikleri ve kişilikleri etkili midir?
- Bilimsel topluluğun içinde bulunduğu sosyolojik ve kültürel özellikler etkili midir?

Bu yaklaşımın önemli temsilcileri:

THOMAS KUHN bilimin ilerlemesini 4 aşamada görür;

1- **Bilim öncesi dönem:**

Bilimlerin hazırlık dönemidir. Bilim adamlarının farklı bakış açıları, kavramları ve yöntemleri vardır. Ancak zamanla bilim adamlarından birinin kuramı ön plana çıkar. Olguları açıklama gücü yüksek olan ve ileri derecede araştırmalara izin veren bir bakış açısı, bir yöntem veya varsayım kendini kanıtlar ve kabul ettirir.

2- **Olağan bilim dönemi:**

Bilim topluluğuna kendini kabul ettiren bu yeni çerçeveye Kuhn, paradigma adını verir. Paradigma, “belirli bir gerçekliğin ortak terimlerle algılanışını sağlayan kavramsal çerçevedir.” Genel kuramsal varsayım ve yasalarla bunların uygulanması için benimsenen yöntem ve tekniklerden oluşur. Newtoncu paradigma, Einstenci paradigma gibi. Bu paradigma veya modelde hem temel sorular hem de cevapların çerçevesi bellidir. Bu çerçevede oluşan bilim topluluğu, bu dönemde paradigmanın içinde problemleri çözer. Araştırmanın kural ve standartları bellidir. Bilim ilerler.

3- **Bunalımlar dönemi:**

Zamanla paradigma tarafından çözülemeyen problemlerle karşılaşılır. Önceleri bunlar görmezlikten gelinir. Fakat anomaliler, uyumsuzluklar ve uygunsuzluklar arttıkça paradigmaya güven sarsılır. Arayış ve çatışma başlar. Çoğu zaman genç ve yaratıcı bir bilim adamı bu arayışa cevap verebilen yeni bir kuramla bilimsel devrimi başlatır.

4- **Devrim dönemi:**

Yeni paradigmaya devrim yoluyla ulaşılır. Demek ki bilim sürekli ilerleyen, öncekilerin sonrakilere katıldığı doğrusal gelişme içermez; sıçrayarak ilerler.

J. TOULMİN

Bilimi tarihsel, toplumsal açıdan ve evrimci bir bakışla ele alır.

Bilimde, problem çözebilen, yeni koşulların ortaya çıkardığı problemleri diğer kuramlara göre çok daha iyi çözümlenebilen kuramlar ayakta kalır. Demek ki kuramın doğruluğu, gerçekliğe uygun olması ile değil, biriken problemleri çözebilme kapasitesi ile ölçülür.

BİLİMDE KLASİK GÖRÜŞ

Büyük ölçüde, A. Comte' un kurduğu pozitivizmin bilim anlayışına karşılık gelir.

İçinde yaşadığımız yüzyılın ortalarına kadar tartışmasız etkin olmuştur.

Comte pozitivizminden sonra yeni pozitivizm, bilimsel pozitivizm veya mantıkçı pozitivizm adıyla bilinen ve "Viyana Çevresi" olarak da adlandırılan düşünürler bu anlayışı temsil ederler.

TEMEL GÖRÜŞLERİ

1- *Bilim bize insandan bağımsız, gerçek bir dünya hakkında bilgi verir.*

Özneden, onun algılarından ve zihninden ayrı, bağımsız ve gerçek olan bu dünya, insan tarafından "keşfedilmeyi" bekler.

Doğru bilgi ise bu dünyadaki nesne ve olaylara uygun olan bilgidir.

2- *Bilimlerin bir birlüğinden söz edilebilir.*

Bütün bilimlerin ideal modeli matematiktir. Matematiği örnek almalı ve matematik bir yapıya kavuşmalıdırlar. Bu konuda en başarılı olan bilim fiziktir. Demek ki doğa bilimleri fiziğe benzerlidir. Hatta insan bilimleri de bu yapıya kavuşmalıdır. (Bu görüşü Descartes ve Comte açıkça dile getirirler.)

Tüm bilimlerin birbirleriyle ilişkileri vardır ve bunlar birbirlerine ve son çözümlemede fiziğe indirgenebilir.

3- *Bilimsel yöntem tek ve aynıdır.*

Bilimlerin konuları olan varlık ve olgular birbirinden farklı ve çeşitlidir. Bu özel yöntem ve teknikleri zorunlu kılar. Ancak genel olarak bilimsel yöntem tek ve aynıdır.

4. *Bilimsel bilgi, tarihsel süreç içinde artarak biriken (kümülatif) bilgidir.*

Bilimsel ilerleme süreci, hep artan, ileriye doğru gelişen, eskinin doğrularına yeni doğrular katan bir süreçtir.

5. *Bilim düzgün, doğrusal bir ilerleme süreci sergiler.*

Bu süreçte sapma, geriye dönüş ve duraklamadan söz edilemez. Sonraki kuram, önceki kuramları geçersiz kılmaz; yalnızca daha kuşatıcı ve kapsayıcı bir kuram niteliğindedir.

BİLİMSEL BİLGİNİN ÖZELLİKLERİ

1- *Bilimsel bilgi olgularla ilgilidir.*

Olgular, dış dünyada varolan, doğrudan veya dolaylı gözlem ve deney konusu olan şeylerdir. Bilimsel bilgi, olguları veya olgular arası ilişkileri ifade eder.

2- *Bilimsel bilgi nesnel (objektif) bilgidir.*

Çünkü konusu, insandan bağımsız, nesnel alana (herkesin paylaştığı dünyaya) aittir ve kullandığı yöntem herkes tarafından kullanılabilir ortak yöntemdir. Dolayısıyla bilimsel bilginin doğru ya da yanlışlığı herkesçe kontrol edilebilir, sınanabilir.

3- *Bilimsel bilgi mantıklı, tutarlı bilgidir.*

Aklın ve mantığın kurallarına uyularak elde edilir. Ayrıca tutarlılık açısından birbirleriyle çelişen önermeler bilimde birlikte yer alamaz. Mutlaka birisi yanlıştır ve bilimsel değildir.

4- *Bilimsel bilgi, bilimsel eleştiri sonucu elde edilir, eleştiricidir.*

Bilim mutlak doğru kabul etmez. Doğru olgularla desteklendiği ve onları açıkladığı oranda kabul görür. Bilimin gelişmesi eski bilgilerin eleştirisine bağlıdır. Bilim kendini sürekli eleştirir ve düzeltmeye tabi tutar. Bu onun dinamik yapısını gösterir.

5- *Bilimsel bilgi, herkese açık (toplumsal) ve iletilebilir (intersubjektif) bilgidir.*

Bu, aynı yöntemle aynı sonuca herkesin ulaşabilmesine uygun olmak ve doğruluğunun sınanabilir, test edilebilir olması demektir. Ayrıca herkesin anlayabileceği şekilde dile getirilmiş olmasını (ortak bilimsel dil kullanılmasını) ifade eder.

6- *Bilim genelleyicidir.*

Bilim tek tek olayları değil, olgu sınıflarını veya türlerini konu edinir; değişmez ilişkileri ortaya koymaya çalışır. Tek tek olaylarla bu yüzden ilgilenir.

7- *Bilimsel bilgi "bilimsel yöntem" denen özel bir yönteme dayanılarak elde edilir.*

8- *Bilimsel bilgi öndeyi imkânı verir.*

9- *Bilimsel bilgi birikerek ilerleyen (kümülatif) bilgidir.*

BİLİMSEL YÖNTEMİN ÖZELLİKLERİ

Bilimsel yöntem, bilimsel bilgiye ulaşmak için izlenen yoldur.

Başlıca aşamaları;

a) **Betimleme:** Araştırma konusu olan olgular ve olgular arası ilişkiler belirlenir, sınıflanır, tanımlanır ve kaydedilir.

b) **Açıklama:** Betimlenmiş olgular ve olgular arası ilişkiler nedenleriyle açıklanmaya çalışılır.

Önce geçici bir açıklama olan hipotez (varsayım) kabul edilir.

Sonra hipotezlerin olgular tarafından desteklenip desteklenmediği araştırılır. Bu amaçla sınanabilir sonuçlar çıkarılır ve bunlar sınanır. Bu işleme doğrulama denir.

Tüm olgular hipotezi doğruluyorsa kavramsal bir sistem içinde ifade edilir. Böylelikle hipotez kuram düzeyine yükselir ve buluş diye nitelendirilir.

Yasalar ise bu genel kuram içerisinde gerçekleşmiş varsayımlardan oluşan ve daha kesin; kurama göre daha dar genellemelerdir.

c) **Öndeyi:** Bilimsel açıklama gelecekle ilgili tahmin olanağı doğurur.

Öndeyi aynı zamanda açıklamaların sınanması için iyi bir ölçüttür.

Bilimsel öndeyi insanoğlunun kendi dışındaki gerçekliği **kontrol** edebilme imkanını doğurur.

BİLİMSEL KURAMIN ÖZELLİKLERİ

Kuram çeşitli ve dağınık olguları anlaşılır bir şekilde birbirine bağlayan, açıklayan, aynı temellere ve birbirine göre düzene sokan bir sistem; kapsamlı açıklamadır.

- Bir kuram, bir olay veya olgular grubuna ait yasaları göz önüne alan, onlara dayanan ama daha geniş (bir çok yasa içerir) ve daha varsayımsal (tümü bakımından kesinleşmemiş) bir sistemdir.
- Yasaya göre daha varsayımsaldır. Çünkü kendisi bir yasa niteliğinde değildir.
- Hipotezden farklıdır. Az ya da çok kesinlik kazanmış ve yerleşmiş olandır.
- Mantıksal bir sistemdir. Kendi içinde tutarlı, tam ve bağımsız bir bütündür. Belli bir alanla ilgili bilgileri, genellemeleri mantıksal düzene koyar.
- Belli bir olgu türüyle kendini sınırlamıştır. Doğrulanabilir özelliği vardır.

KLASİK GÖRÜŞE YAPILAN İTİRAZLAR

1- **Klasik görüş bilime büyük önem vermiş, sihirli bir güç olarak görmüştür.**

Bilimsel bilgi, diğer bilgi türleri gibi yalnızca bir bilgi türüdür. Diğerlerinden daha üstün değildir. Bilim sonsuz evreni tümüyle hiçbir zaman açıklayamaz.

2- **Bilimin düzgün (doğrusal) bir ilerleme gösterdiği, birikimsel bir süreç izlediği görüşü yanlıştır.**

Bilimde, doğrusal değil, paradigmatik gelişme görülür.

3- **Bilimin bilim adamından bağımsız, nesnel bir yapısı ve gerçekliği olduğu görüşü yanlıştır.**

Bilimi bilim yapan; bilim adamlarının oluşturduğu bilim topluluğudur. Bunların ortak dilleri, değerleri ve eğitim tarzları vardır; psikolojilerinden, içinde bulundukları sosyolojik ve kültürel özelliklerden asla soyutlanamaz.

4- **Bilimlerin birbirlerine indirgenebilecek bir yapıda oldukları ve son tahlilde bir büyük bilimin parçaları olabilecekleri görüşü yanlıştır.**

Gerçekliğin farklı boyutları vardır ve farklı bilimlerle açıklanabilir.

BİLİMİN DEĞERİ

Bilimin değerleri:

- **Pratik** (bireysel ve toplumsal fayda),
 - Teknoloji ile ilişkisinde yarar ve zarar ile ilgilenir. Örneğin, genetik ile ilgili bilimsel bir bilgi hastalıkların tedavisinde kullanılabileceği gibi, savaşta biyolojik silahların geliştirilmesinde de kullanılabilir.
- **Entelektüel** (bilme ve özgürleştirme),
 - İnsanın bilme ve anlama ihtiyacının karşılanması ile ilgilidir.
- **Ahlaki** (bilimsel zihniyet, dürüstlük, grup çalışmasına değer verme, eleştireci olma, nesnel olma vb.) **değeri** vardır.

1. Bilim ve felsefeyi karşılaştıran aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Bilimin kavram ve soyutlamaları, felsefeninkilere göre daha az geneldir ve daha özel konuları ele alır.
- B) Felsefe gelecekte olacakların tahminine ilişkin sağlam sonuçlara ulaşabilirken, bilimin bu türden bir yeteneği yoktur.
- C) Felsefe hem olguları hem değerleri ele almasına karşın, bilim olgularla veya ancak bir olgu olarak değerle ilgilenir.
- D) Bilimin önermeleri doğrulanabilmelerine karşılık, felsefenin önermeleri dar anlamda doğrulanamazlar.
- E) Bilimsel araştırma ve buluşlar yapmanın ortak yöntemleri belli ve öğretilabilir olmasına karşılık, felsefede her filozofun kendine özgü yöntemi vardır.

2. XIII. Yüzyılda bilgi felsefesi alanındaki tartışmalar, bilimin felsefeye konu olmasına yol açtı ve XIX. yüzyılda bu, doruk noktasına ulaştı. **Aşağıdakilerden hangisi, bu gelişmeyi yaratan nedenler arasında sayılamaz?**

- A) Kant'ın bilgi alanında metafiziği mahkum etmesi
- B) Bilimlerin kendilerine özgü konu ve yöntemlere sahip olarak felsefeden kopmaya başlamaları
- C) Bilimsel gelişmelerin felsefeyi ilgilendiren konular ortaya çıkarması
- D) Bilimin gelişmesi karşısında krize giren felsefe ile bilim arasındaki ilişkilerin tartışılmaya başlanması
- E) Bir buluş yöntemi olarak tümdengelim, temel yöntem olarak kullanılmaya başlanması

3. Din, ahlak ve sanatın değerleri, varlığın küçümsenmeyecek bir parçasını oluştururlar ve bilim, yapısı gereği bu değerler alanını konu edinemez. **Bilimin hangi özelliği, değerler alanını konu edinmemesinin gerekçesidir?**

- A) Bilimin, kendini herkesçe ölçülebilen ve ortak denetlenebilen bir nesnel alanla sınırlaması
- B) Bilimin, akıl ve mantık ilkelerine dayanması
- C) Bilimin, her zaman ve her yerde geçerli genellemeleri amaçlaması
- D) Bilimin, birikerek ilerleyen bilgiler ortaya koyması
- E) Bilimin, akla dayanan gerekçelerle kendini haklı kılmaya çalışması

4. "Dünya yalnızca gözlenebilir olgulardan ibaret değildir ve kesinleştirilemeyecek de pek çok konuda insan, kafasını meşgul eden sorulardan kaçınmaz. Ahlakın, dinin, sanatın ya da metafiziğin soruları ya da önermeleri, çok boyutlu bir varlık olan insanoğlu için önemlidir. Bu yüzden felsefe bu alanları da konu edinmelidir."

Yukarıdaki görüş, aşağıdaki hangi yaklaşımı eleştirmektedir?

- A) Felsefe yalnızca değerler alanı ile ilgili konuları incelemelidir.
- B) Felsefe kendini sanat, din, ahlak ve metafizik alan ile sınırlamalıdır.
- C) Felsefe, kendisini deney dünyasına ait doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir önermeler alanı ile sınırlamalıdır.
- D) Felsefe yalnızca bilimin çözemediği ve doğruluğu kanıtlanamayan konular ile ilgilenmelidir.
- E) Bilimin gelişmesi felsefeyi gereksiz bir etkinlik kılmıştır.

5. "Felsefenin işlevini bilimsel önermelerin analizi ile sınırlandıran anlayışa karşı çıkarak, felsefeyi aynı zamanda bilim dışı alanlarda da bir bilme etkinliği olarak gören" **felsefe akımları içinde aşağıdakilerden hangisi yer almaz?**

- A) Varoluşçuluk
- B) Yeni pozitivizm
- C) Fenomenoloji
- D) Bergsonculuk
- E) Diyalektik maddecilik

6. **Aşağıdakilerden hangisi "Ürün Olarak Bilim" yaklaşımına ait bir görüş olamaz?**

- A) Bilim, önermeler topluluğudur.
- B) Bilimi anlamak için, yalnızca elde edilmiş bilgilerin özelliklerine bakmak gerekir.
- C) Bilim, statik özellik kazanmış bilgilerden oluşur.
- D) Bilim, bilimsel çalışma sonucu ortaya çıkan üründür.
- E) Bilimi, tarihi ve toplumsal boyutları ile ele almak gerekir.

7. "Araştırma konusu olan olgular ve olgular arası ilişkilerin belirlenmesi, kaydedilmesi, tanımlanması ve sınıflanması" **aşağıdaki hangi kavramla ifade edilir?**

- A) Varsayım (Hipotez)
- B) Öndeyi (Öngörü-Tahmin)
- C) Açıklama
- D) Kontrol
- E) Betimleme (Tasvir)

8. Yeni pozitivizme göre, yalnızca doğru ya da yanlış oldukları gösterilebilen önermeler bilişsel bir anlama sahiptir. Bu doğrulama ise ya mantıksal ve dilsel çözümleme (analitik) ya da deneye başvurarak (sentetik) mümkün olabilir. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, analitik olarak doğrulanması mümkün olan bir önermedir?**

- A) Bazı ağaçlar meyve verir.
- B) Kastamonu liman kentidir.
- C) Bütün insanlar siyahtır.
- D) Tüm babalar erkektir.
- E) Oksijenle temas eden metal paslanır.

9. İlk ve ortaçağ bilimi genel olarak dedüktiftir. Dedüktif (tümdengelim), mantık ve matematik gibi bilimlerin ana yöntemidir. Verilmiş öncüllerden, bu öncüllerle ilişkili mantıksal olarak birtakım sonuçlar çıkarılır. Bir bilimin dedüktif olması demek, deneyden çok akla dayanması ve bilimin metodu olarak daha ziyade mantık ve matematiğin kullanılması demektir.

Buna göre, dedüktif yöntem ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Mantık ve matematiğin temel yöntemidir.
- B) Verilen öncüllerden, sonuç çıkarma işlemidir.
- C) Deneysel bilimlerde, verilerden genellemeye ulaşma amacıyla kullanılır.
- D) Akla ve aklın ilkelerine dayanır.
- E) Genelden genele yada genelden özele ilişkin sonuç çıkaran akıl yürütme tarzıdır.

10. Fatih'in İstanbul'u alması olayı, bugün artık gözlemimizin konusu olmasa bile; bu olayı, o döneme ilişkin çeşitli bulgular ve belgeler aracılığıyla gözlem alanımıza sokabiliriz.

Yukarıda dile getirilen araştırma yöntemi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğrudan gözlem
- B) Sosyometri
- C) Katılımlı gözlem
- D) Dolaylı gözlem
- E) Monografi

11. Bilim sonuçlarına gözlem ve deneyle ulaşır. Ancak ne kadar çok ve uzun süreli gözlem yapılırsa yapılsın, eldeki veriler bir yasa ya da kuramın doğruluğunu saptamak için yeterli olmayacaktır. Demek ki doğrulanabilirlik bilimde bir ölçüt olamaz. Ama bir kuram ya da yasa gözlemlerle uyuşmadığı takdirde, her zaman terk edilmiş ya da değiştirilmiştir.

Popper, yukarıdaki gerekçelerle, doğrulanabilirlik ölçütü yerine hangi ölçütü önermektedir?

- A) İşe yararlılık
- B) Doğrudan apaçık kavranabilirlik
- C) İdeaya uygunluk
- D) Kesinleşmiş diğer bilgilere uygunluk
- E) Yanlışlanabilirlik

12. "Aynı türden tek tek olayların incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucu, o türe ilişkin genel yargılara ulaşma işlemi" **aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Tümdengelim
- B) Tümevarım
- C) Anoloji
- D) Analiz
- E) Refleksiyon

13. Kuhn'a göre, bilimsel düşünce ve faaliyet, bilim adamının dış dünyaya bakışını belirleyen bir kavramsal ve yöntemsel çerçeveye dayanır. Paradigma adı verilen bu çerçeve, bilim adamları topluluğunun dünyayı farklı şekillerde görmeleri ve farklı dillerle tanımlamalarına dayanır. Her bir paradigma, diğeriyle karşılaştırılmaz farklılıklar içerir. Bilim tarihi, bir paradigmanın terk edilmesi ve başka bir paradigmanın kabul görmesine dayanan devrimsel değişimler sürecidir. Bu değişim bir ilerlemeyi de gösterir. İlerlemenin ölçütü ise, tercih edilen paradigmanın problem çözme yeteneğidir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi, Kuhn'un görüşü sayılamaz?

- A) Bilim, deney dünyasıyla uyuşmayan bilgilerin ayıklanması ve yeni bilgilerin eklenmesine dayanır.
- B) Bilimsel faaliyet, bilim adamları topluluğunun dünyayı algılama ve kavramlaştırma tarzına göre şekillenir.
- C) Bir kuramın ayakta kalması, problem çözme yeteneğine bağlıdır.
- D) Bilimsel faaliyette bilim adamları topluluğunun eğilimleri ve tercihleri etkilidir.
- E) Bilimdeki gelişmeler ani sıçrama ve atılımlarla gerçekleşir.

14. **Aşağıdakilerden hangisi "Bilimde Klasik Görüş"ün ifadesi değildir?**

- A) Bilim, bize insandan bağımsız, gerçek bir dünya hakkında bilgi verir.
- B) Bilimlerin bir birliğinden söz edilebilir.
- C) Bilim doğrusal değil, paradigmatik bir gelişme gösterir.
- D) Bilimin, bilim adamından bağımsız nesnel bir yapısı ve gerçekliği vardır.
- E) Bilimsel yöntem tek ve aynıdır.

15. **Aşağıdakilerden hangisi, "Bilimde Klasik Görüş"e yapılan bir eleştiri olamaz?**

- A) Bilimi diğer bilgi türlerinden üstün ve sihirli bir güç görmek yanlıştır.
- B) Biliminin doğrusal ve birikimsel bir ilerleme gösterdiği yanlıştır.
- C) Bilimin bilim adamlarından bağımsız, nesnel bir yapısı ve gerçekliği olduğu görüşü yanlıştır.
- D) Bilimlerin birbirlerine indirgenebilecek bir yapıda oldukları ve son tahlilde bir büyük bilimin parçaları olabilecekleri görüşü yanlıştır.
- E) Bilimin, toplumsal ve kültürel faktörlerden, bilim adamının eğitim ve değerlerinden etkilendiği yanlıştır.

16. **Aşağıdakilerden hangisi, "Bilimin Ahlaki Değeri" ile ilgili değildir?**

- A) Bilim, gündelik yaşamda konfor ve rahatlık sağlar.
- B) Bilimsel zihniyet, insana dürüst olmayı kazandırır.
- C) Bilim, insana grup çalışmasının değerli olduğunu gösterir.
- D) Bilim, insana tarafsız olmayı kazandırır.
- E) Bilim, insanlara sorunları barışçıl olarak çözecek temelleri gösterir.

1. Aşağıdakilerden hangisi bilim felsefesinin yanıtlamaya çalıştığı sorulardan sayılamaz?

- A) Evrenin bir başlangıcı var mıdır?
- B) Bilim nedir?
- C) Bilimsel yasa nedir?
- D) Bilimin değeri nedir?
- E) Bilim ne türden yöntem kullanır?

2. Bilimin amacı, doğru bilgiye ulaşmak olduğuna göre; o, doğru bilginin imkanı, koşulları, kaynakları, sınırları konusunda kendisini eleştirecek ve bilinçli kılacak felsefi araştırmaların sonuçlarına kayıtsız kalamaz.

Parça, aşağıdakilerden hangisini konu edinmektedir?

- A) Bilimsel yöntemin nesnel karakterini
- B) Bilim adamının objektif tavrının önemini
- C) Bilimin kendi alanını sınırlamak zorunda olduğunu
- D) Bilimin diğer anlamlar etkinliklerinden farklarını
- E) Bilimin felsefeden yararlanmaya ihtiyacı olduğunu

3. Bilimsel kuram, olgulardan hareket etse de, son tahlilde bilim adamının şeyleri evrensel ve ideal ilişkileri içinde tasarlamasının ürünüdür.

Yukarıdaki görüş, bilimsel kuramla ilgili aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Bilim adamının yaratıcı düşünmesine dayanması
- B) Kendi içinde tutarlı bir bütünlük oluşturmaları
- C) Sınanabilir olması
- D) İlişkili yasa ve varsayımları kuşatması
- E) Öndeyi imkanı vermesi

4. V. ve X. Yüzyıl Avrupa'sında bilimsel faaliyet, kilisenin kısıtıcı altında durma noktasına gelirken, aynı dönemde İslam dünyasında yöneticilerin teşviki ile gelişmiştir.

Parçada bilimsel gelişmeyi etkileyen hangi faktör vurgulanmaktadır?

- A) İnsanın bilme merakı
- B) Eğitimin düzeyi ve içeriği
- C) Bilim adamlarının kişisel özellikleri
- D) Teknolojik gelişmeler ve ihtiyaçlar
- E) Toplumsal destekleyici tutum

5. Bütünle ilgili bilgiden, parçalarla ilgili sonuçlar çıkarma işlemi, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anoloji (Benzetim)
- B) Tümdengelim
- C) Varsayım
- D) Teknik
- E) Tümevarım

6. Bilim, tarih içinde yanlışlardan arınarak, yeni bilgileri kendine katarak, daha kapsamlı açıklamalara ulaşır. **Parça, bilimin hangi özelliğini vurgulamaktadır?**

- A) Düzenli ve sistematik olduğunu
- B) Nedenlerin bilgisini amaçladığını
- C) Birikimsel olarak ilerlediğini
- D) Kendi içinde tutarlı önermelerden oluştuğunu
- E) Doğrulanabilirliğini ya da yanlışlanabilirliğini

7. Aşağıdakilerden hangisi deneysel bilimler olan pozitif bilimleri, mantık ve matematik gibi formel (normatif) bilimlerden ayıran bir özelliktir?

- A) Kendini yenileyici ve düzeltici olmaları
- B) Olgusal olmaları
- C) Sistemli ve düzenli olmaları
- D) Kendine özgü yöntemlere sahip olmaları
- E) Nesnel sonuçları amaçlamaları

8. "Felsefe ya konusu bilimsel önermeler olan bilim felsefesi olabilir ya da hiçbir şey olamaz"

Yukarıdaki görüş, aşağıdaki hangi felsefe akımına aittir?

- A) Yeni pozitivizm
- B) Varoluşçuluk
- C) Eleştiricilik (Kritisizm)
- D) İdealizm
- E) Fenomenoloji (Görünümcülük)

9. Bilimsel çalışma, ekonomik şartlardan ayrı olarak belirli kültürel ve sosyal değerlerin sağlanmasını şart koşar. Bilim adamlarının yetişmesi, o toplumun değerleri sayesinde gerçekleşebilir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi bilimin gelişmesini sağlayacak bir faktör sayılamaz?

- A) Değişime açıklık
- B) Teknolojinin gelişkin olması
- C) Demokratik kültürün ve hoşgörü ortamının varlığı
- D) Yeniliğe açıklık
- E) Geleneksel değerlere bağlılık

10. Aşağıdakilerden hangisi, felsefi ve bilimsel bilginin ortak özelliği sayılamaz?

- A) Nesnel olmak
- B) Meraktan kaynaklanmak
- C) Akla dayanmak
- D) Geneli aramak
- E) Tutarlı olmak

11. Gök cisimlerinin hareketini açıklamak için kullanılan kanunlar, atom içi olayları açıklayamaz. Dolayısıyla her bilimsel teori, sadece belirli tür olaylara uygulandığında doğru, başka tür olaylar için yanlış sonuçlar verecektir. **Bu durum, aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde genellenmiştir?**

- A) Evrendeki farklı türden olaylar arasında hiçbir ilişki kurulamaz.
- B) Yasaları içinde barındıran daha geniş kuramlar oluşturulamaz.
- C) Bilimsel yasalar, birbirlerinden tamamen bağımsızdır.
- D) Her bilimsel teori, ancak belli tür olayları açıklayabilir.
- E) Bilimsel yasalar, ancak evrenin olasılıklı bilgisini verebilir.

12. Bilimin, bilim adamlarının ve toplumun değer yargılarından, inançlarından, her dönemin kendine özgü önkabullerinden ve teknik imkanlarından bütünüyle bağımsız olduğu görüşü yanlıştır. **Yukarıdaki parça, aşağıdakilerden hangisine karşı çıkmaktadır?**

- A) Bilimin paradigmal bir gelişme içinde olduğunu savunan görüşe
- B) Bilimin, kuralları kendi içinde belirlenen kapalı bir sistem olarak tasarlanmasına
- C) Bilimin evrensel ve kesin bilginin kaynağı olduğu görüşüne
- D) Bilimin, teknolojinin kendisine sağladığı olanaklara bağımlı olduğu görüşüne
- E) Toplumsal değerlerin bilimsel gelişmeyi etkilediğini savunan görüşe

13. M.Ö. 3. Yüzyılda Euklides, uzay geometrisine ayırmış olduğu ünlü eseri elementlerde, geometriyi ayrı bir bilim olarak ortaya koymanın yolunu açmıştı Arşimet de mekanik ve statik biliminin ayrı ve bağımsız bir bilim olarak kurucusu kabul edilir. Yeni çağda Galile ve Newton doğa felsefesinin fiziğe; Kopernik, Kepler ve Newton yine doğa felsefesinin artık astronomiye dönüşümünü temsil ederler. XIX. Yüzyıldan bu yana ise, bilimlerin felsefeden kesin olarak ayrılması süreci başlar. Yalnız doğa bilimleri değil, sosyoloji, psikoloji, tarih gibi insan veya kültür bilimleri de bağımsızlıklarını ilan ederler. Bunda, sınırlı ve belirli bir alanı konu edinmeleri ve kendilerine ait yöntemlere sahip olmaları etkili oldu. **Parçadan, aşağıdaki yargılardan hangisi çıkarılamaz?**

- A) Felsefe ve bilimin konu ve yöntemleri bir ve aynıdır.
- B) Tüm bilimler, felsefeden süreç içinde koparak ayrılmışlardır.
- C) Bilimlerin bağımsızlaşması için, kendine özgü konulara sahip olmaları zorunludur.
- D) Bilimsel çalışmalar başlangıçta felsefi çalışmalarla iç içe olmuştur.
- E) Her bilimin kendi alanına uygun yöntemleri vardır.

14. "Bilim adamının dünyaya bakışını belirleyen, ona fenomenleri açıklama olanağı veren model, kavramsal çerçeve" **tanımı aşağıdaki hangi kavramla adlandırılır?**

- A) Varsayım
- B) Paradigma
- C) Form
- D) Betimleme
- E) Yasa

15. Günümüzde bir bilim adamının laboratuvar çalışması, asırlarca öncesinden günümüze kadar gelen "bilme" faaliyetinin devamıdır ve bilim tarihini bilmek, ekonomi sağlar. Büyük filozof Santayana'nın dediği gibi: "Geçmiş göz ardı eden, onu tekrarlamaya kendini hazırlamalıdır." **Parçada anlatılmak istenen temel düşünce, aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde ifade edilmiştir?**

- A) Tarih bilinci, bilim adamının kendini bir bütünün parçası olduğunu hissetmesine yol açar.
- B) Tarihi bilmek, bilim adamını alçakgönüllü ve hoşgörülü olmaya zorlar
- C) Bilimsel faaliyet, geçmişteki birikime dayanarak gelişir.
- D) Tarihi bilmek, bilim adamına moral ve güç verir.
- E) Bilim tarihi, yenilgi ve zaferlerle dolu bir serüvendir.

16. "J. Toulmin "Etkinlik Olarak Bilim" anlayışının bir temsilcisidir. Bilimi, yalnızca bilim adamlarının merak ve araştırma güdülerini açıklamaz. Ona göre bilim, tarihsel ve toplumsal ihtiyaçlara ve koşullara bağımlı bir etkinliktir. Bu faktörlerin yarattığı sorunların aşılması için bir uğraş olan bilim, tarihte evrimsel bir süreç izler. **Toulmin'e göre, bir kuramın kabul görmesi ve ayakta kalması aşağıdakilerden hangisine bağlı olabilir?**

- A) Yanlışlanabilme olanağını içermesi
- B) Biriken problemleri çözebilme kapasitesi
- C) Doğruluğunun apaçık, aracısız hissedilmesi
- D) İdeaya uygun olması
- E) Diğer bilgilerle tutarlı, uyumlu olması

17. Günümüzde bilimsel teoriler, fiziksel realitenin mahiyetini gittikçe daha yakından tanımamızı sağlayan sistemler olarak görülmemektedir. Aksine bilimsel teorilerin, fizik dünyayı ancak sınırlı bir şekilde tasvir edebildikleri kabul edilmektedir. Çünkü bilimsel sistemler, günümüz fiziği incelenirken, fizik realitede hiçbir karşılığı olmayan kabuller hatta bazı kültürel, toplumsal ve felsefi varsayımları ihtiva edilmektedir ve fiziksel nesneler, yani fizik realite, kurulan sisteme göre adlandırılmaktadır.

Parça, günümüz fiziği ile ilgili aşağıdaki hangi yargıyı dile getirmektedir?

- A) Günümüz fiziğinde, bilimsel sistemden bağımsız nesnelerden söz edilmemektedir.
- B) Günümüz fiziği, dışımızdaki realitenin bir görünüş olduğunu varsaymaktadır.
- C) Günümüz fiziği, incelediği fiziksel olguları, diğer olgu türleriyle ilişkisi içinde değerlendirmektedir.
- D) Günümüz fiziği, deneye ve gözleme dayanmayan bir yöntemle dayanmaktadır.
- E) Günümüz fiziği, geçmişteki bilgi birikiminin üzerine inşa olmuştur.

18. **Aşağıdakilerden hangisi, bilimin "entelektüel değeri"ne ilişkindir?**

- A) Bilim insan yaşamını kolaylaştırır.
- B) Bilim, insana dürüst olmayı öğretir
- C) Bilim teknolojiyi geliştirir.
- D) Bilim, insanın bilme isteğini, merakını tatmin eder.
- E) Bilim, insanın doğaya hakimiyetini sağlar.

1. Pozitif bilimler, yalnızca deney ve gözlem konusu olan bir alanla kendini sınırlarken; felsefe insan aklını meşgul eden her türlü sorunu konu edinebilmektedir. **Parça, pozitif bilimleri felsefeden ayıran hangi özellik üzerinde durmaktadır?**
 - A) Sonuçlarının doğrulanabilir ya da yanlışlanabilir olması
 - B) Birikerek ilerleyen bir bilgi türü olması
 - C) Nesnel yöntemlere sahip olması
 - D) Araştırma alanını olgularla sınırlaması
 - E) Kesin bilgiler ortaya koyması
2. Pozitif bilimler olgulardan yola çıkarak ulaştığı sonuçları, yine olgulara yönelerek kesinleştirir. Oysa felsefenin olgularla ilgili gözlemsel veri toplama ya da genellemelerini olgularda sinamaya dayalı işlemleri yoktur. **Parçada, felsefenin bilimden ayrılan hangi özelliği dile getirilmiştir?**
 - A) Öznel bilgi ortaya koyması
 - B) Birikerek ilerlememesi
 - C) Eleştirel bir soruşturma olması
 - D) Evrensel soruları konu edinmesi
 - E) Deneysel yöntemi kullanmaması
3. **Aşağıdakilerden hangisi, pozitivist bilim felsefesi anlayışının (klasik bilim anlayışının) ana eğilimlerinden biridir?**
 - A) Doğa ve insan bilimleri farklı gerçekliklerle uğraştıklarından ortak yöntemlere sahip olamazlar.
 - B) Bilimsel bilgi, bilim adamının özel türden inançları değildir ve dolayısıyla bilimsel faaliyet, özneye bağlı olmayan bir süreçtir.
 - C) Bilimlerin, bilimsel keşiflerin temelinde felsefi, metafizik öğeler vardır.
 - D) Bilim adamının, içinde yer aldığı bilimsel topluluktan edindiği değer, önyargı ya da inançları konulara bakış açısını belirler.
 - E) Bilimlerin birliğinden söz edilemez.
4. **Aşağıdakilerden hangisi “Yeni Pozitivizm”in görüşleri değildir?**
 - A) Doğrulanması mümkün olmayan alanların bilgisine ulaşamaz.
 - B) Evrenle ilgili tek anlamlı bilgi, bilimsel bilgisidir.
 - C) Felsefe bilimin açıklayamadığı konularla ilgilenmelidir.
 - D) Metafizik konular doğrulanamadıklarından anlamsızdır.
 - E) Felsefenin görevi, bilimin kavram ve önermelerinin analizi olmalıdır.
5. Yeni Pozitivizm, doğa ve insan bilimlerinde “bilimsellik ölçütü” olarak, **aşağıdakilerden hangisini en temel ölçüt olarak kabul eder?**
 - A) Tümdengelim yönteminin kullanılması
 - B) Kullanılan araçların geçerliliği ve güvenilirliği
 - C) Yasaların, kuramla olan tutarlılığı
 - D) Deney ve gözlem yoluyla doğrulanabilirliği
 - E) Mantıksal iç tutarlılık
6. Yeni pozitivistin “felsefe ne olmalıdır?” sorusuna verdiği cevap, **aşağıdakilerden hangisidir?**
 - A) Tüm bilimlerin temele aldığı bir düşünme yöntemi
 - B) Bilimlerin açıklayamadığı konularla ilgilenen bir disiplin
 - C) Bilgi ve bilimsel kavramların çözümlenmesiyle uğraşan bir etkinlik
 - D) Kendine özgü nesnesi olan bir öğreti
 - E) Bilimlere kılavuzluk eden genel dünya kavrayışı
7. Yeni pozitivistin “felsefenin alanı ve işlevi” ile ilgili görüşünü eleştiren felsefi eğilimler, **aşağıdakilerden hangisini bu karşı çıkışın gerekçesi olarak ileri sürmezler?**
 - A) İnsan kafasını meşgul eden sorulardan vazgeçemez.
 - B) Felsefe bilimi aşan konularda bilgi ortaya koyabilir.
 - C) Dünya yalnız gözlenebilir olgulardan ibaret değildir.
 - D) Sanatın, ahlak, din ve felsefenin önermeleri anlamsız değildir.
 - E) Felsefe bilimi konu edinmemelidir.
8. Yeni pozitivistin bazı temsilcilerine göre, anlamlı önermelerin bir grubu, “sentetik önermeler”dir ve bunların doğrulanmaları için, deney dünyasına başvurmak gerekir. **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi anlamlı sentetik önerme örneği değildir?**
 - A) Bugün hava 15 derecedir.
 - B) Karenin iç açıları toplamı 360 derecedir.
 - C) Zilin çalmasına 10 dakika var.
 - D) Dünya yuvarlaktır.
 - E) Metaller ısıtılınca genişler.
9. Doğa bilimlerini toplum-insan bilimleriyle karşılaştıran **aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?**
 - A) Doğa bilimlerinin ortaya koyduğu bilgilerin kesinlik derecesi, toplum bilimlerine göre daha fazladır.
 - B) Doğa bilimleri, “olanı” “olduğu gibi” incelerken; toplum bilimleri olması gerekeni inceler.
 - C) Doğa bilimleri olgulardan yola çıkarken; toplum bilimleri olgu dünyasını incelemeyiz.
 - D) Doğa bilimleri genellemelerine tümevarımla ulaşırken; toplum bilimleri tümdengelimle temele alır.
 - E) Doğa bilimlerinde matematiksel yöntemler ve ölçme kullanılırken; toplum bilimlerinde bunlara ihtiyaç duyulmaz.

10. "Bilimin gelecekle ilgili tahminlerde bulunabilme özelliği", **aşağıdaki hangi kavramla ifade edilir?**

- Öndeyi (Öngörü) B) Deney C) Açıklama
D) Betimleme E) Determinizm

11. "Matematik, mantık gibi bilimler, formel bilimler olarak sınıflandırılırlar". **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi, formel bilimlerin özellikleri içinde sayılamaz?**

- A) Gözlem ve deneyi temel alması
B) Akıl ve mantık ilkelerine dayanması
C) Sonuçlarının kesinlik taşıması
D) Tümdengelim temel yöntem olarak kullanması
E) İdeal varlık ya da ideal ilişkileri konu edinmesi

12. "İncelenen konuyla ilgili doğruluğu kesinleşmiş genel ifadeler" tanımı, **hangi kavrama aittir?**

- A) Paradigma
B) Varsayım (Hipotez)
C) Yasa (Kanun)
D) Analiz (Çözümleme)
E) Kuram (Teori)

13. "Bilimsel kuram, belirli bir olgu kümesini ya da olgu kümeleri arasındaki ilişkileri açıklayan varsayım ve yasalardan oluşmuş bütünlüklü kavramsal sistemlerdir." **Buna göre, aşağıdakilerden hangisi kuramın özelliklerinden sayılamaz?**

- A) Kesinleşmiş ve kesinleşmemiş genellemeleri içerir.
B) Deney ve gözlemlerle doğrulanmaya ya da yanlışlanmaya açıktır.
C) Barındırdığı genel ifadeler arasında mantıksal bağlantılar vardır.
D) Sınırları yeni gözlem ve deney sonuçlarıyla genişletilebilir.
E) Kendisine dayanarak olgularla ilgili öndeyide bulunulamaz.

14. "Bilim tek tek olayları değil, olgu türlerini konu edinir; değişmez ilişkileri ortaya koymaya çalışır. Tek tek olaylarla ilgilenmesinin nedeni budur." **Yukarıdaki paragrafta bilimin hangi özelliği üzerinde durulmaktadır?**

- A) Nesnel olması
B) Tutarlı olması
C) Eleştirel olması
D) Birikerek ilerlemesi
E) Genelleyici olması

15. "Thomas Kuhn, "etkinlik olarak bilim" anlayışının bir temsilcisidir. "Aşağıdakilerden hangisi Kuhn'un görüşü **olamaz?**

- A) Bilim sürekli ilerleyen düz ve evrimsel bir gelişmeyi içerir.
B) Bilimde, bilim adamlarının özellikleri ve kişilikleri etkilidir.
C) Bilim, bir paradigmadan başka bir paradigmaya geçiş sürecidir.
D) Bilimde bilim topluluğunun içinde bulunduğu sosyolojik ve kültürel özellikler etkilidir.
E) Bilim devrimsel olarak, sıçrayarak ilerler.

16. Ontoloji (Varlık felsefesi) varlıkla ilgili açıklama yaparken fizik, kimya gibi doğa bilimlerinin; Etik (Ahlak felsefesi) insan yaşamı ve değerleriyle ilgili açıklama yaparken psikoloji, sosyoloji gibi insan bilimlerinin ortaya koyduğu bilgilerle çelişmemelidir. Çünkü bilimsel bilgi, nesnel yöntemlerle elde edilmiş ve test edilmiş, doğruluğu kesinleştirilmiş bilgidir. **Yukarıdaki görüş, aşağıdaki yargılardan hangisini vurgulamaktadır?**

- A) Felsefe, kendini bilimin alanlarıyla sınırlamamalıdır.
B) Felsefe ve bilim farklı alanları konu edinmek zorundadır.
C) Felsefe bilimin dayandığı temel varsayımları ve ön kabulleri sorgular.
D) Felsefe, bilimin bulgularına ters düşerse güvenilir olamaz.
E) Felsefe, tüm bilimlerin kendisine muhtaç olduğu temel ve vazgeçilemez bir bilme etkinliğidir.

17. Bilimlerin hepsinde en genel yöntemlerin kullanıldığını görüyoruz. Ancak matematik ve mantık gibi formel bilimlerde gözlem ve deneyden uzak, özellikle akla dayanan bir yöntem kullanılmasına karşılık, fizik, astronomi, biyoloji gibi bilimlerde deney ve gözlemin önceliği vardır. Tarih ve toplum bilimlerinde ise dolaylı gözlem ve anlama gibi yöntemlerin de kullanıldığını görüyoruz.

Parçada dile getirilen görüş, aşağıdakilerden hangisinde en iyi şekilde dile getirilmiştir?

- A) Bilimlerin kendilerine ait özel yöntemleri dışında, ortak yöntemleri yoktur.
B) Bütün bilimler doğruluğu kanıtlanabilir bilgi ortaya koymak için gözlem ve deney yöntemlerini kullanmak zorundadır.
C) İnsan bilimleri ağırlıklı deney ve gözleme, doğa bilimleri ve formel bilimler ise analiz yöntemine ağırlık verir.
D) Tüm bilimler, birbirleriyle yardımlaşmak zorundadır.
E) Bilimlerin kullandığı ortak yöntemler dışında, her bilimin kendi araştırma konularına uygun kendisine özgü özel yöntemleri vardır.

18. "Yaratıcı bilim adamının geçmişe yönelmesi, yetersizliklere işaret etme ve geçmişe saygı duymaktansa, geleceğe yönelme biçimindedir." **Yukarıdaki görüşe göre, yaratıcı bilim adamının bilim tarihine yönelme amacı nedir?**

- A) Bilim tarihi bilgisine sahip olmak
B) Geçmişle gururlanarak moral kazanmak
C) Parçası olduğu bilim alemini tanımak
D) Araştırmalarında geçmişten yararlanmak
E) Geçmişle ilgili merakını gidermek

DİN FELSEFESİ

Din felsefesi; din üzerine düşündürmektir. Dinin kendisini, çeşitli görüntü ve biçimlerini, temel kavram ve iddialarını, felsefenin eleştirel, tutarlı, sistemli ve akli incelemesinin konusu haline getirir.

TEOLOJİ İLE DİN FELSEFESİNİN FARKI

İki önemli farktan bahsetmek mümkündür

- Din felsefesi genel olarak dini veya dinleri ele alır. Teoloji ise, belli bir dini ve bu dine ait konu ve problemleri ele alır. Bundan dolayı bir Yahudi teolojisi, Hristiyan teolojisi ve Müslüman teolojisi vardır.
- Teolojiler, belli bir dini konu edindiklerinden; konularına tarafgir bir biçimde yaklaşır. Teolojinin temelinde, dinin inanç ve pratiklerinin doğru olduğu varsayımı vardır. Bunu akli kılmaya, temellendirmeye ve savunmaya çalışır. Her teoloji aynı zamanda bir Tanrı savunmasıdır. Din felsefesi ise, dinin tüm konularına eleştirel ve tarafsız yaklaşır.

DİNİN FELSEFİ TEMELLENDİRİLMESİ

Bu, felsefenin eleştirici, sistemleştirici, genel, tutarlı ve objektif bakış açısından ele alınması ve temellendirilmesi demektir. Dini, felsefi bir araştırmanın konusu yapan filozofun dindar olup olmaması, onun araştırmasını etkilemez. Önemli olan filozofun din ve dinin temel kavramlarını ciddi, entelektüel, felsefi bir incelemeden geçirmesi ve değerlendirmesidir. Bu, dini akli bir yöntemle kavrama girişimidir. Demek ki, dinin felsefi temellendirilmesi, akli bir değerlendirme olacaktır.

DİN FELSEFESİNİN TEMEL KAVRAMLARI

Din, tarihte çeşitli görünümde ve çeşitli özelliklerde ortaya çıkmıştır. Dinin temel kavramları çeşitli dinlerde ortak bulunan inanç, kutsal, ibadet gibi kavramlarla gelişmiş dinlerdeki Tanrı, peygamber, vahiy vb. kavramlardır.

Tanrı: Gelişmiş dinlerin temel kavramıdır. Bu dinlerde Tanrı'nın özü ve insanla ilişkisi hakkında farklı görüşler olsa da; Tanrı, evrenin ve insanın varlık nedeni olan ve insandan her bakımdan daha üstün, yüce bir varlık anlamına gelir.

Vahiy: Tanrı'nın kendisini insanlara açması ve kendisi, evren ve insanla ilgili niyetleri hakkında bilgi vermesidir.

Peygamber: Tanrı'nın vahiy yoluyla bildirdiği bilgiyi insanlara iletmeğe üzere gönderdiği habercidir.

İnanç veya İman: Vahye insanlar tarafından inanılması ve vahyin doğruluğunun tasdik edilmesidir.

İbadet: İnsanın vahye inancını gösterecek saygı davranışları ve uygulamalarıdır.

Yücelik: Tanrı'nın insanlar karşısındaki özel konumunu gösteren ana niteliktir. Tanrı, insanlardan yapısı bakımından farklı ve onlardan her bakımdan üstündür.

Kutsal: Başta Tanrı'nın kendisi olmak üzere onun değer verdiği ve dokunulmaz kabul ettiği varlıkların niteliğidir.

DİN FELSEFESİNİN TEMEL SORULARI

- Tanrı var mıdır?
- Tanrı varsa, o nedir?
- Tanrı'nın ana özellikleri ve sıfatları nelerdir?
- Tanrı'nın evrenle ilişkisi nasıldır?
- Tanrı ile insan arasındaki ilişkilerin özellikleri nelerdir?
- Peygamberlik nedir?
- Ruhun mahiyeti nedir?
- İnsanı gelecekte bekleyen bir kader var mıdır?
- İbadet nedir? vb.

TANRI'NIN VARLIĞINA İLİŞKİN FARKLI YAKLAŞIMLAR

TANRININ VARLIĞINI KABUL EDENLER

Felsefe tarihinde Tanrı'nın varlığını kabul edenler, Tanrı'nın özelliği ile ilgili kendi aralarında ayrılırlar. Bunlar tanrıcılık (teizm), yaradancılık (deizm) ve tüm tanrıcılık (panteizm) görüşleridir.

Tanrıcılık (Teizm): Bütün varlıkların yaratıcısı olan bir Tanrı'nın var olduğuna inanmadır. Tanrı (veya tanrılar), dünya ve insani varlıklarla sürekli ilişki içindedir.

Yaradancılık (Deizm): Tanrı'nın yalnızca yaratıcı olma özelliğine ağırlık verir. Dünyadan ayrı ve aşkın olan Tanrı, evreni bilgi ve iradesine uygun yaratmıştır. Ancak yarattıktan sonra, dünyaya müdahale etmez veya nadir olarak müdahale eder.

Tüm Tanrıcılık (Panteizm): Tanrı, evrenden ayrı veya ona aşkın bir varlık değildir. Tanrı ya doğanın kendisidir ya da doğal düzen onun bir görünüşüdür. Başka bir deyişle evren bütünü bakımından Tanrı'dır ya da evrende etkide bulunan güçler, Tanrı'nın kendisini oluştururlar. Tanrı her şeydir, her yerde veya her şeydedir. (Plotinos, Hegel, Spinoza)

TANRI KANITLARI

Kozmolojik Kanıt: Evrenin varlığından hareket eden ve onun bir yaratıcıyı veya meydana getiriciyi gerektirdiğini ileri süren kanıttır. İlk defa Aristoteles tarafından geliştirilmiştir. Sonraları Farabi, İbni Sina, Aziz Thomas tarafından da kullanılmıştır. Gazali, Hume ve Kant tarafından ise geçerli görülmemeye reddedilmiştir. Bu kanıtla göre evrende bazı varlıkların meydana geldiği ve bazı olayların

gerçekleştiği açıktır. Fakat bunların kendisinden önceki varlık veya olayların sonucu olarak ortaya çıktıkları da açıktır. Belli ki, meydana gelen her şeyin açıklayıcı bir nedeni vardır ve hiçbir şey, bu neden olmaksızın meydana gelemez. Bugün varolan bir olayı, nedeni-meydana getiricisi ile birlikte düşündüğümüzde; geriye doğru giden bir zincirle karşılaşırız. Bu durumda iki şık söz konusudur: Ya bu nedenler dizisi sonsuza dek gidecek ya da kendisi artık bir nedene dayanmayan bir varlıkta son bulacaktır. Birinci şık saçmadır: çünkü sonsuz tüketilemez. Yani sonsuzun ilk terimi yoktur. İlk terim yoksa ikinci terim ve ardından üçüncü terim vb. de olmayacaktır. Demek ki, ikinci şık: "nedenler dizisi, nedeni olmayan bir varlıkta (Tanrıda) sona erer" doğrudur.

Teleolojik Kanıt: Evrenin varlığından değil de düzenliliğinden hareket eden kanıttır. "Doğa hakkındaki gözlemlerimiz doğada bir düzen olduğunu göstermektedir. Bilgimiz arttıkça genel yapısında planlılık olduğu daha iyi görülmektedir. Nasıl insan elinden çıkma bir nesnenin (örneğin bir ev, bir otomobilin) düzen, plan ve amaç bakımından mükemmellik derecesi, onun o ölçüde zeki, bilinçli, plan yapan bir varlığın ürünü olduğunu düşündürüyorsa; evrende var olan düzenlilik, planlılık ve amaçlılık da bizde onu yaratan bir varlığın var olması gerektiğini düşündürür. O halde evren denen bu mükemmel yapının bir yapıcısı, bir mimarı vardır ki; o da Tanrı'dır.

Ontolojik Kanıt: Tanrı kavramının kendisinden hareket eden kanıt veya ontolojik kanıt, İbni Sina, Anselmus, Descartes, Spinoza gibi filozoflar tarafından ileri sürülür. Tanrı kavramının içeriği analiz edilerek Tanrının var olduğu sonucu çıkarılır. Basit anlatım biçimi şu olabilir: Herkes Tanrı derken en yüksek, en mükemmel, mümkün olan bütün olumlu nitelikleri kendisinde taşıması gereken bir varlığı düşünür. Bu varlığı, ya zihnimizde var olan bir kavram olarak, ya da aynı zamanda dış dünyada gerçekten var olan bir varlık olarak düşünebiliriz. Bu iki varlıktan hangisi daha mükemeldir? Açıktır ki; ikincisi. Bu kanıtı bir kıyas şeklinde ifade edersek: "Tanrı mükemmelse vardır. Tanrı mükemeldir. O halde vardır."

Ahlaki Kanıt: Kant Tanrının varlığını, insanın ahlaki bir varlık oluşundan hareketle kanıtlamaya çalışır. Ona göre; insan yalnızca bilen değil, aynı zamanda eyleyen bir varlıktır. Ahlak, insan özgürlüğünü ve insan ruhunun ölümsüzlüğü yanında Tanrının varlığını da gerektirir. Çünkü aksi taktirde iyilik yapan birinin, yaptığı iyiliğin mükafatı; kötülük yapan birinin ise yaptığı kötülüğün cezası söz konusu olamaz. O halde adalet ve hakkaniyet Tanrının var olmasını gerektirir.

Dini Tecrübe Kanıtı: Mevlâna, Yunus Emre gibi mistiklerin de içinde yer aldığı bu gruba göre Tanrının varlığı iç duygu ve deneylerle hissedilir. Tanrıyı ispat etmeye gerek yoktur. Çünkü onun varlığı iç tecrübe ile dolaysız ve apaçık bir şekilde yaşanır. Bu tecrübenin, belli kuralları yerine getiren ve belli uygulamalarda bulunan herkesçe yaşanması mümkündür.

TANRININ VARLIĞINI REDDEDENLER

Tanrının var olmadığını ileri süren görüşe **Tanrı Tanımazlık (Ateizm)** adı verilir. Ateistlerin Tanrının varlığını reddetme konusunda dayandıkları gerekçeler çeşitlidir. Bunların bazıları:

Evrendeki Kötülükten Hareket Eden Kanıt: La Mettrie, Holbach gibi bazı XVIII. Yüzyıl ateist düşünürler, evrende gördükleri kusur, yetersizlik veya kötülükten hareket ederler. Eğer bu dünyayı Tanrı yaratmışsa, Tanrıyı kötü bir varlık olarak kabul etmek gerekir.

İnsanın Bilgisindeki Artıştan Hareket Eden Kanıt: Bazı düşünürler, evren hakkında artan bilginin Tanrı varsayımını gereksiz kıldığını düşünürler. Ünlü Fransız matematikçi ve astronomu Laplace, Napolyon'a evrenin nasıl oluştuğuna ilişkin ünlü kuramını açıkladığında, Napolyon ona sisteminde Tanrının nerede işe karıştığını sorar. Laplace'in cevabı şöyledir: "Tanrı mı majesteleri? Ben açıklamamda böyle bir varsayıma ihtiyaç duymadım ki".

Dinin Kökenine İlişkin Bilimsel Yaklaşımlar: Bazı düşünürler dinin kaynağı, toplumlar dinin ve Tanrı kavramının nasıl ortaya çıktığı, hangi ihtiyaçlara cevap verdiği sorularına ilişkin açıklamalardan yola çıkarlar. Örneğin; sosyolojide Durkheim, psikolojide Freud, tarihte Marx ve Proudhon Tanrının insanlar tarafından uydurulmuş bir varlık olduğu görüşünü desteklemiştir.

TANRININ VARLIĞI VEYA YOKLUĞUNUN BİLİNEMEYECEĞİNİ İLERİ SÜRENLER

Felsefede, Tanrının varlığı konusunu problematik gören ve bu konuda lehte veya aleyhte yargıda bulunmayı reddeden görüşe, **Bilinemezcilik (Agnostisizm)** adı verilir. Bilinemezcilik "Tanrının var olduğunun ya da var olmadığının ilke olarak ya da uygulamada bilinmeyeceğini öne süren görüş"tür. Ancak bu terim, yalnızca Tanrının varlığı ile ilgili olarak kullanılmamaktadır. Bilinemezcilik, genel olarak, evrenin kaynağı, nihai ereği, insan ruhunun geleceği gibi metafizik konularda, insanın sağlıklı bir şey bilmesinin mümkün olmadığını ileri süren her türlü görüş için kullanılmaktadır.

Felsefe tarihinde Sofistler bilinemezcidirler. Protagoras'ın Atina'dan kaçmasına neden olan sözleri "Tanrılara gelince, onların var olup olmadıklarını bilmiyorum" idi. Hume da bilinemezci olarak kabul edilir. Tanrı kanıtlarını yetersiz bulur.

1. Aşağıdakilerden hangisi "Felsefede, Tanrının varlığı konusunu problematik gören ve bu konuda lehte veya aleyhte yargıda bulunmayı reddeden görüşü" anlatır?

- A) Teizm (Tanrıçılık)
- B) Deizm (Yaradancılık)
- C) Panteizm (Tüm tanrıçılık)
- D) Agnostisizm (Bilinemezlik)
- E) Ateizm (Tanrı tanımazcılık)

2. Ortaçağ felsefesi, İlkçağ felsefesinden bir kopuşu ifade eder. Kopuşun temelinde İlkçağ felsefesinin, dini açıklama ya da mitolojiyi yerine kendisini öne sürmesi sonucu gelişen özerk bir felsefe olmasına karşın, Ortaçağ felsefesinin özerkliğini yitirip, tümüyle dine, dini dogmaya tabi olan bir felsefe olması yatar.

Parçada Ortaçağ felsefesinin hangi özelliği vurgulanmaktadır?

- A) Farklı felsefe geleneklerine dayanan Ortaçağ felsefesinin, aynı zamanda bir bütün meydana getirmesi
- B) Ortaçağ felsefesinin modern felsefeye göre çok daha teknik ve anlaşılması zor bir felsefe olması
- C) Ortaçağ felsefesinin dinin öğretilerini temellendirme amacı taşıyan, dine bağımlı bir felsefe olması
- D) Ortaçağ felsefesinin temel probleminin pratik içerik taşıması
- E) Ortaçağ felsefesinin, kullandığı kavram ve kategorilerini Antik Yunan'dan alması

3. Ortaçağ felsefesinin din temeli üzerinde yükselen bir felsefe olmasından dolayı, bilim temelli modern felsefenin etkisi altındaki modern insan için, bu felsefeyi anlamak oldukça zordur. Ortaçağ felsefesinin yorumlanması hakkında 20. Yüzyıla hakim olan bakış, kendince yeni matematiksel ve bilimsel düşüncelerden yoksun olduğu, kısır tartışmalarla boş ve temelsiz spekülasyonlardan oluştuğu gerekçesiyle, Ortaçağı baştan sona "karanlık bir çağ" olarak nitelemiş, Ortaçağ felsefesine tarih kitaplarında neredeyse yer vermemiştir. Oysa her tarihsel dönemi kendi şartlarında değerlendirmek gerekir. Dikkatli ve ciddi yaklaşanlar göreceklerdir ki, Rönesans'ı önceleyen pek çok gelişme yine Ortaçağ felsefesine ait olmuştur.

Buna göre, Ortaçağ felsefesini yok sayan anlayış hangi açıdan hatalıdır?

- A) Felsefi tartışmaların anlaşılır ve somut sonuç getirir olması gerektiğini savunduğu için
- B) Bilime ve bilimsel sonuçlara aşırı önem verdiği için
- C) Temel ilgi alanının bu dünya olduğu ve bireye değer verdiği için
- D) Metafiziksel ve dinsel problemlerin çözümlenemeyecek sorunlar olduğunu savundukları için
- E) Bir tarihsel dönemi kendi kabulleri ve değer yargılarıyla değil, fakat sonraki bir dönemin kabul ve değerleriyle yargıladığı için

4. Katolik kilisesinin hakimiyeti altında kurulmuş dünya görüşü, Antik Yunan ve Hristiyan öğretilerin kompleks bir sentezi idi. İlkçağ resminin merkezinde düzenli ve anlamlı bir evren yer alıyordu. Kilise bu Antik Yunan düşüncesini Hristiyan öğretisiyle uzlaştırdı. Amaç ve anlamıyla bu düzenli dünya, Tanrının eseri ve iradesinin ifadesiydi artık.

Parçadan, aşağıdaki sonuçlardan hangisi çıkarılamaz?

- A) Ortaçağda hakim felsefenin, dinsel öğretilerle uyum sağlamaya çalıştığı
- B) Dünyanın düzenli olduğu görüşünün, İlkçağ ve Ortaçağ felsefesinde süreklilik gösterdiği
- C) Kilisenin, Ortaçağ felsefesinin içeriğini önemli ölçüde belirlediği
- D) Ortaçağda din ve felsefenin etkileşim içinde olduğu
- E) İlkçağ ve Ortaçağ felsefesinin ortak özelliğinin dinsel temelli olduğu

5. Hristiyan, İslam ve Musevi gibi farklı felsefe geleneklerine dayanan Ortaçağ felsefesi, aynı zamanda bir bütün meydana getirir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu durumun nedenleri arasında sayılamaz?

- A) Ele alınan felsefi problemlerin hepsinde benzer olması
- B) Antik Yunan felsefesini, ortak bir felsefi mirası paylaşmaları
- C) Birbirleriyle yakın bir ilişki içinde olmaları
- D) Tek Tanrılı dinlerin hâkim olduğu kültürlerin bir parçası olmaları
- E) Dogmatizmden uzak, eleştirel yaklaşım içinde olmaları

6. Antik Yunan'da insanın temel probleminin bu dünyada mutluluğa erişmek olduğu kabul edilmiştir; Yunan'da insanın bu problemi çözebilecek güce sahip bulunduğu ve kendi çabasıyla iyi ve mutlu bir hayata ulaşabileceğine inanılmışken, Ortaçağda problemler, bu dünyadaki hayattan ziyade, bu dünyadan sonraki hayatla ilgili olan problemlerdir. Aranan mutluluk, bu dünyadaki mutluluk değil, fakat ebedi bir saadettir.

Parçada Antik Yunan felsefesinin Ortaçağ felsefesinden farklı hangi özelliği dile getirilmektedir?

- A) Evreni ve insanı konu edinmesi
- B) Refah toplumunun ürünü olması
- C) İnsanın nasıl mutlu olacağını araştırması
- D) Dünyevi ve sekülerist felsefe olması -
- E) Evrensel sorulara cevap araması

7. Antik Yunanda doğa bilimleri ile sosyal bilimler hem kendi başlarına, hem de iyi ve mutlu bir yaşam amacı için sağlam araçlar olarak değer taşıymaktaydı. Oysa özellikle Hristiyanlar için bunlar sadece yetersiz değil, fakat bazen de zararlı ve hatta tehlikeli disiplinler olup çıkmışlardır.

Hristiyanlığın bilime ilişkin bu yaklaşımının temelinde yatan nedenler arasında sayılamaz?

- A) Bilimsel düşüncenin, insanların dinsel ilgisini azaltacağını düşünmeleri
- B) Bilimsel sonuçların, dinsel öğretilerle çelişki içinde olması
- C) Bilimin eleştirel yaklaşımının, dinsel dogmatizmi sarsabileceğini düşünmeleri
- D) Her tür soruya verilecek cevap için dinsel öğretinin yeterli olduğunu düşünmeleri
- E) Bilim ve dinin farklı alanlara ilişkin bilgi türleri olduğunu düşünmeleri

8. Tüm ortaçağ filozofları, sistemlerinde Tanrıdan yola çıkarlar ve önce Tanrının varlığını kanıtlayarak, varlığı yaratan-yaratılan ilişkisi içinde ele alırlar. Buna en iyi örnek, Aquinalı Aziz Thomas'tır. O, Tanrının varoluşunu beş ayrı kanıtla ispat ettikten sonra, yaratıcı ve doğa üstü Tanrı dışındaki varlıkları ya da yaratılanları Aristotelesçi bir kavramsal çerçeveye açıklamaya çalışır. Aynı şey, İslam dünyası filozofları için de geçerlidir. Farabi, İbni Sina ve İbni Rüşd de Aristotelesçi bir kavramsal çerçeveyi, Plotinos'tan gelen bir sudür ya da türüm öğretisiyle tamamlamışlardır.

Buna göre, Ortaçağ felsefesi için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Tanrı merkezli felsefedir
- B) Varlık alanında teoloji olarak metafizik anlayışı egemendir.
- C) Varlığın açıklanması, insanın gözlem ve deneyimlerine dayandırılır.
- D) Tanrının varlığının akıl yoluyla kavranabileceği kabulüne dayanır.
- E) Varlık, varlığın kaynağı olan yaratıcı Tanrı aracılığıyla açıklanır.

9. Ortaçağda felsefenin doğuşu, Hristiyanların felsefe ya da klasik felsefe karşısında, ya onu tümünden mahkûm etmek, ya onu yeni din içinde eritmek ya da ondan amaçlarına uygun tarzda yararlanmak için, belli bir biçimde tavır alışlarıyla başlar. Patristik felsefe, putperestliğe ya da aynı anlama gelmek üzere, Antik Yunanda seküler felsefeye karşı Hristiyan inancını savunmuştur.

Buna göre, Patristik felsefe Antik Yunan felsefesinin hangi özelliği ile mücadeleye girişmiştir?

- A) Bilme ve anlama merakını giderme amacını gerçekleştirilmesi
- B) Nasıl yaşamak gerektiğini ve yaşamın anlamını soruşturması
- C) İnsanın yalnızca kendi aklı ve gözlemi ile bu dünyaya ilişkin anlama çabası içinde olması
- D) Dinsel ve mitolojik öğelerden tam bir kopuşu sağlayamaması
- E) Evrenle ilgili en genel konuları ve metafizik problemleri araştırması

10. Patristik felsefenin ünlü temsilcisi Aziz Augustin'e göre, tek bir hakiki bilgelik, ifadesini İsa'da bulan ve İsa aracılığıyla vahyedilen tek bir felsefe vardır. Bu felsefe de Hristiyanlıktan başkası değildir; Yunan felsefesinin en iyi öğeleri, özellikle de Platon'un felsefesi, Hristiyanlık için bir hazırlık olmaktan öteye geçemez. **Buna göre, Aziz Augustin için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**

- A) Aklın, inançla çelişeceğini savunduğu
- B) Bilgelik ile dindarlık arasında ayrım yaptığı
- C) Felsefe ile dinin uyumlayacağını savunduğu
- D) Felsefe ve dine farklı işlevler yüklediği
- E) Felsefe ile teoloji arasında ayrım yapmadığı

11. Patristik felsefenin temsilcisi Tatianos, "Tanrı'yı yarattıklarından tanıyor ve görünmez kudretini eserlerinden biliyoruz" der.

Buna göre, Tatianos bu sözleriyle aşağıdakilerden hangisini savunmaktadır?

- A) Tanrının varlığı ve özellikleri ancak mistik bir iç yaşantı sonucu kavranabilir.
- B) Tanrının varlığı ve özellikleri evrene ilişkin gözlemlerle kavranabilir.
- C) Tanrının varlığı ve özellikleri bilinemez ve kanıtlanamaz.
- D) Tanrının varlığı ve özellikleri yalnızca mantıksal akıl yürütmelerle kavranabilir.
- E) Tanrının varlığı ve özellikleri yalnızca vahiy yoluyla bildirdiklerine iman ederek kavranabilir.

12. Patristik felsefenin temsilcisi Athenagoras'a göre, "Tanrı hakkında Tanrı yoluyla, yani vahye dayanarak bilgi sahibi olmak gerekir; bu da vahyedilmiş hakikat üzerinde düşünmek ve onu akıl yardımıyla yorumlamak suretiyle olur."

Athenagoras, yukarıdaki sözleriyle aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Evrendeki mükemmelliğin Tanrının varlığını kanıtladığını
- B) İnanç ve aklın uzlaştıramayacağını
- C) İnsanın özgür iradeye sahip olduğu için eylemlerinden sorumlu tutulması gerektiğini
- D) Tanrının yaratılmamış olmasının, onu en yetkin varlık kıldığını
- E) İmanın önceliğini, aklın da tamamlayıcı yada temellendirici rolünü

13. Ortaçağ düşünürleri, Tanrı sözü olan kutsal kitaba dayanan imanı sistematik bir şekilde ifade etmek, savunmak ve geliştirmek için daha çok şerhe, kutsal metinleri yorumlamaya ve mantıksal / dinsel analize yönelmişlerdir. Öncelikle Yunanlıların bilimsel ve felsefi terminolojisini kullanmışlar ve sonra Yunan mantığını bir bütün olarak almışlardır. Şu hâlde, Ortaçağ filozofları imanı sistemleştirme ve temellendirme çabalarında tümdengelsel teknikleri kullanmışlardır.

Parça, Ortaçağ felsefesini daha çok hangi açıdan değerlendirmektedir?

- A) Temele aldığı konular açısından
- B) İçinde yer aldığı kültürel koşullar açısından
- C) İzlediği yol yada metodlar açısından
- D) Dayandığı genel ön kabuller açısından
- E) Destek gördüğü toplumsal güçler açısından

1. Tanrı'nın kendisini insanlara açması ve kendisi, evren ve insanla ilgili niyetleri hakkında bilgi vermesidir.

Aşağılardan hangisi burada sözü edilen kavramı dile getirir?

- A) Peygamber
- B) İman
- C) İbadet
- D) Vahiy
- E) Kelam

2. Ortaçağda din, Yeni çağda bilimin oynadığı rolü ya da işlevi yerine getirmiştir. Tıpkı modern dönemde, bir filozofun düşüncelerini oluştururken zorunlu olarak eldeki bilimsel bilgileri dikkate alması, ulaşılan bilimsel bilgi düzeyinin filozofun düşünceleri üzerinde önemli ve belirleyici etkisi olması gibi, Ortaçağda da filozof, öncelikle ve temelde felsefi düşüncelerini dini dogmalarla uzlaştırma çabası içinde olmuştur.

Buna göre, aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Din, bilim ve felsefenin farklı bilgi türleri olması, birbirleriyle etkileşmelerini engeller.
- B) Her çağda felsefe, dinsel öğelerden arınık ve bilimle daha yakın ilişki içinde olmuştur.
- C) Felsefenin, tıpkı bilim gibi yanlışlıklardan arınarak ileriye doğru gelişen bir tarihi vardır.
- D) Felsefenin, din ile bilimin ilişkisini sağlayan bir yapısı vardır.
- E) Çağın egemen düşünsel yapısı, felsefenin mahiyetini ve konularını etkiler

3. Bilim tarihçileri, Rönesans'ın bilimsel düşüncelerinden bazılarının Ortaçağ düşünürleri tarafından ele alındığını göstermişlerdir. Her ne kadar birer skolastik teolog olarak düşünmüş olsalar da, XIII. Yüzyıl Hristiyan düşünürü Roger Bacon modern bilim düşüncesinin gerçek bir öncüsü olarak alınabilir. XIV. Yüzyıl düşünürü Ockhamlı William da epistemoloji, mantık ve metafizik alanındaki görüşleriyle, modern düşüncenin bir anlamda kurucusu olarak yorumlanabilir. Yine mantık tarihçileri, Ortaçağ filozoflarının mantık teorilerinin, modern teorileri kısmen öncelediğini kanıtlamışlardır.

Parçaya dayanarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Her çağın bilimsel ve felsefi problemleri ve ilgi alanları farklılık gösterir.
- B) Bilim ve felsefenin gelişimi, geçmiş birikimlere dayanan bir seyir izler.
- C) Düşünsel her yenilik, hakim düşünce tarzının direnişiyle karşılaşır.
- D) Bilim, her zaman felsefenin gelişimine bağlı kalmıştır.
- E) Epistemoloji her dönem varlık felsefesinden önce ve ona bağlı olarak gündeme gelmiştir.

4. Ortaçağ düşüncesinde asıl gerçek ve iyi olarak en tepede Tanrı bulunur. Madde yada fiziki nesneler ise gerçeğe ve iyiye en uzak olarak varlıklar olarak en altta bir yerlerde ortaya çıkar; insan ruhu ise, bu ikisi arasında kalır. Buna karşın, akıllar veya melekler, insan ruhunun üzerinde, Tanrının altında bir yer işgal ederler.

Parçada Ortaçağ felsefesinin hangi egemen yaklaşımı dile getirilmektedir?

- A) Her türlü bilimsel ve felsefi çalışmaların, dini öğretinin ve otoritelerin icazetine tabi kılması
- B) Değere dayalı bir varlık hiyerarşisini kabul etmesi
- C) Günlük yaşamın, dinsel öğretiye göre düzenlenmesini önermesi
- D) Vahye dayalı inanca dayanması
- E) Evrenin, nedeni olmayan neden olarak Tanrının eseri olduğunu savunması

5. İlk çağ Yunanlı düşünürler temel görevlerini insanın doğayla ilişkisini gözler önüne sererek açıklamak diye belirlerken, Ortaçağ düşünürleri önemli olan biricik şeyin insanın doğaüstü varlık alanıyla, aşkın ve mutlak olarak yetkin varlıkla olan ilişkisi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Yukarıdaki parça, İlkçağ ve Ortaçağ felsefesini hangi açıdan karşılaştırmaktadır?

- A) Dayandıkları toplumsal temeller açısından
- B) Mahiyetleri ve konu alanları açısından
- C) Temele aldıkları yöntemler açısından
- D) Bilime takındıkları tavır açısından
- E) Eleştiri ve yeniliğe açıklık dereceleri açısından

6. Modern felsefe öznenen hareket eder, bilimin gelişimine koşut olarak önce bilgi konusunu ele alır ve varlığı bilimin taleplerine göre sınıflar ve yorumlar. Ortaçağ felsefesi ise tam tersine, önce zihinden bağımsız bir gerçekliğin varoluşunu kabul edip, bu gerçekliğin bilgisine nasıl ulaşılacağını araştırır.

Parçaya dayanarak aşağıdaki belirlemelerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Ortaçağ felsefesinde etik, epistemoloji ve ontoloji alanları teolojik düzlemde ele alınır.
- B) Ortaçağ felsefesinde temel amaç, dini dogmalarla uyum ve uzlaşım olmuştur.
- C) Ortaçağ felsefesi dogmatizme ve geleneğe dayalıdır.
- D) Ortaçağ felsefesinde varlık bilgi konusundan, ontoloji epistemolojiden önce gelir.
- E) Ortaçağ felsefesinde insan eylemleri ve davranışlarını değerlendirme ölçütü Tanrının emirleridir.

7. Aziz İreneos'a göre, Tanrı dünyayı, ezeli olan maddeye şekil vererek değil, hiçten yaratmıştır. İnsandır ki, bir şeyi meydana getirirken, önceden varolan maddeyi kullanır. Tanrı ise, dünyayı zorunlulukla değil de, özgürce ve iyiliğinden yaratmıştır. Zaten evrenin arzettiği manzara ve sergilediği düzen de, bunu açıkça kanıtlar. İnsan da Tanrı tarafından yaratılmış olduğu için, iyidir; yetkin olmaması ise, sadece onun yaratılmış bir varlık oluşunun bir delilidir. Ancak ruh ve bedenden oluşan insan, ruhunu oluşturan akıl ve irade güçleri yada melekeleri ile gelişip belli bir yetkinlik derecesine erişebilir.

Buna göre, aşağıdaki ifadelerden hangisi, Aziz İreneos' un yukarıdaki görüşleriyle çelişir?

- A) Tanrının yaratılmış olmaması, onun yetkinliğinin delilidir.
- B) Evrenin mükemmel düzeni, Tanrısal iradenin ürünüdür.
- C) Akıllı ve iradesi ile insan, yaratılmış olmanın eksikliğini bir dereceye kadar giderebilir.
- D) Hiçbir şey yoktan var edilemez, varken yok edilemez.
- E) Yaratılanlar, yaratandan ötürü değerlidir.
8. İskenderiyeli Klement, inanan ve anlamak için hiçbir çaba göstermeyen kişinin, bir adamla kıyaslandığında tıpkı bir çocuğa benzediğini söyler. Bu yüzden felsefeye büyük bir sevgi ve hayranlık besler. Ona göre felsefe bilgeliği tüm kavim ve uluslar için Tanrının inayetinin bir sonucudur. Felsefeden ne anladığı ile ilgili olarak da şunları söyler: “Benim felsefe dediğim şey, ne Stoacılık ve Eflatunculuk ne de Aristo’nun doktrinleridir. Belki, bütün bu sistemlerin adalet ve dine uygun olarak söylediklerinden bir seçmedir.”
- Buna göre, İskenderiyeli Klement felsefeye kendince değerli hangi işlevi yükler?**
- A) Farklı düşüncelerin zenginliğini ortaya koyarak, dogmatizmi ve tabucu anlayışı zayıflatmak
- B) Bilimlerin araştıracağı yeni problemleri gündeme getirecek bir yol göstericilik
- C) Din ve mitolojinin etkisini kırarak, insan aklının kendi gücüne dayanmasını sağlamak
- D) Büyük toplumsal dönüşümlerin düşünsel zeminini hazırlamak
- E) Din için bir hazırlık eğitimi ve Hristiyanlığın anlaşılmasında yardımcılık
9. Origenes’e göre, bu dünyada kötüler ve kötülük vardır. Bu kötülük olumlu bir şey değildir; iyiliğin yoksunluğudur. Tanrı tüm ruhları nitelik bakımından aynı yaratmıştır; fakat varlığa gelmezden önce yaşadıkları dünyaların günahları bedenleri içine gizlenmiştir. İşte bu yüzden ruhlar arasındaki niteliksel farklılık, onların bu dünyaya girmezden önceki davranışlarından kaynaklanır. Gene de özgür iradeye sahip oldukları içindir ki insanlar, günahların kefareti olan acıların ardından ve ruhunu arındırarak en sonunda iyiliğe, Tanrıya döneceklerdir.
- Buna göre, bu görüşleriyle aşağıdaki yargılardan hangisini savunmaya çalışmaktadır?**
- A) Dünyada kötülüğün varlığı, Tanrının varlığını tartışmalı hale getirir.
- B) Her şey Tanrı tarafından belirlendiği için, insan davranışlarından sorumlu tutulamaz.
- C) Dünyadaki kötülüklerin varlığından, Tanrı sorumlu tutulamaz.
- D) İrade özgürlüğüne sahip olması, kişinin eylemlerinden sorumlu tutulması için yeterli değildir.
- E) Dünyadaki kötülüklerin var olması, Tanrının iyi olma niteliğini tartışılır kılar.
10. İskenderiyeli Klement’e göre, biz insanların Tanrıya iyilik, güzellik, tümgüç, tüm bilgi vb. yetkinlikler yüklememiz çok doğaldır. Ama bu yetkinliklerin, biz onların kavramlarını kendi duyu dünyamızdan hareket ederek kurduğumuzdan dolayı, Tanrı için yetersiz kaldığı ve geçerli olamayacağı unutulmalıdır. Ona göre, “Tanrı ne cins, ne ayırım, ne tür, ne sayı, ne iline, ne özne, ne de bir

bütündür. Tanrı her şeyden ve bütün adlardan yüksektir, hiçbir düşüncenin kavrayamayacağı kadar sonsuzdur.”

Yukarıdaki parçada İskenderiyeli Klement’in hangi temel görüşü dile getirilmektedir?

- A) Biz Tanrının ne olduğunu hiçbir şekilde bilemeyiz, fakat onun yalnızca ne olmadığını bilebiliriz.
- B) Vahiyle uyumlu kılınamayan bilim, spekülasyon ve akıl yürütme doğru olamaz.
- C) Tanrısal etki ve müdahale, evrenin her yerinde ve her an işbaşındadır.
- D) Körü körüne inanç veya salt pasif bir biçimde kabul etme, ideal olmayan bir şeydir.
- E) İnsanın irade özgürlüğüne sahip olması, eylemlerinden sorumlu olmasını gerektirir.
11. Aziz Gregorius’a göre, biri göksel, ideal, tümel olan insan, diğeri ise tikel ve duyu deneyinin konusu olan insan olmak üzere iki ayrı insanı ayırmak gerekir. Birincisi Tanrının zihninde, cinsel belirlemeden yoksun ve idea olarak varolan insan varlığıdır. Diğeri ideal insanın, cinsel belirleme almış bir ifadesi, tümel insanın tezahür ya da ifadesidir. Birincisi gerçekten var olandır; ikincisi birincisinin bir tezahür, suret ya da yansıması olarak varolur.
- Buna göre, aşağıdakilerden hangisi Aziz Gregorius için söylenemez?**
- A) Madde ve ideanın birbirinden ayrı ve aynı oranda gerçekliğe sahip iki töz olduğunu savunur.
- B) Tümel konusunda realist bir görüşe sahiptir.
- C) Duyusal dünyanın gerçekliğinin bilgisine konu olamayacağını savunur.
- D) Maddi dünyanın asıl gerçekliğin kopyası olduğunu savunur.
- E) İdealist bir varlık görüşüne sahiptir.
12. Aziz Augustinos’a göre, insanlık tarihi gökyüzü devleti ile yeryüzü devletinin, başka bir deyişle, insanın bedensel ya da duysal yanı sıra ruhsal yada tinsel yanının çatışmasının tarihidir. Yeryüzü devleti, iblisin ayaklanmasıyla başlayıp Asur ve Roma imparatorluklarıyla gelişen, şeytanın krallığıdır. Gökyüzü devleti, Yahudi halkında ortaya çıkan, kendisini Hristiyan inancı ve kilisenin dogmalarıyla sürdüren İsa’nın krallığıdır. Sonunda gökyüzü devleti zafere ulaşacaktır. Kilise, gökyüzü devletinin yeryüzündeki temsilcisidir.
- Buna göre, Aziz Augustinos’un tarih felsefesi aşağıdakilerden hangisine dayanır?**
- A) Tarihi olguların gene tarihi olgularla açıklanmasına
- B) Tarihsel değişme ve gelişmeleri belirleyen olarak ekonomik gelişmelerin belirleyiciliğine bağlayan bir anlayışa
- C) Tarihsel olayların temelini karşıt sınıfların mücadelesine bağlayan bir anlayışa
- D) Tarihin, Hristiyan öğretisinin dogmalarına uygun yorumlanmasına
- E) Tarihin belgelere ve bulgulara dayanarak yorumlanmasına